



17—23 mars

Debatter m. m.

Torsdagen den 17 mars

Sid.

Svar på enkla frågor:

av herr Kaijser ang. viss statistik över studenter 3

av herr Nilsson, Ferdinand, ang. sammanträde med offentlig
utredning under tid då arbetsplena pågår i kamrarna 4Interpellation av herr Nilsson, Ferdinand, ang. tilläggspension
för deltids- och korttidsanställda m. fl. 9Meddelande ang. enkel fråga av herr Petersson, Erik Filip, ang.
folktandvården 10

Tisdagen den 22 mars

Svar på interpellation av herr Nilsson, Ferdinand, ang. tjänste-
veterinärernas medverkan vid behandling av ärenden rörande
djurplågeri 13Interpellation av herr Hedström ang. konsolidering av jordbruket
i vissa områden av Norrbottens län 17

Onsdagen den 23 mars

Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m. 19

Svar på interpellationer:

av herr Sundin ang. den västeuropeiska handelspolitikens åter-
verknningar på det svenska näringslivet, m. m. 20av herr Holmberg ang. Sveriges beredskap inför en förändrad
européisk marknadssituation m. m. 20

Om en allmän och total avrustning 97

Om officiell svensk handelsbojkott av sydafrikanska varor 98

	Sid.
Anslag under femte huvudtiteln:	
Om statsbidrag till uppförande av ett nytt ålderdomshem för svenskar i London	102
Avlöningsanslaget till ungdomsvårdsskolorna	109
Omkostnadsanslaget till ungdomsvårdsskolorna	116
Om effektivisering av nykterhetsvården	117
Bidrag till Länkrörelsen m. m.	120
Om personell upprustning av arbetarskyddsverket	123
Yrkesinspektionen	123
Undervisnings- och upplysningsverksamhet på arbetarskyddets område	130
Viss rationaliseringsverksamhet inom sjukvården	132
Utredningar m. m. rörande luftföroreningar	137
Statens arbetsklirik	138
Om fria resor för vissa handikappade	140
Om hälsokontroll av barn	141
Bidrag till försöksvis anordnad familjerådgivning	145
Anslag under åttonde huvudtiteln:	
Skolväsendet, m. m.	147
Bidrag till Sveriges elevers centralorganisation	160
Bidrag till driften av grundskolor m. m.	161
Särskilt stöd åt undervisningen i rikets nordligaste gränsorter m. m.	164
Bidrag till driften av kommunala gymnasiala skolor	165
Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m. ..	166
Bidrag till byggnadsarbeten inom skolväsendet m. m.	167

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 23 mars

Val av ombud jämte suppleanter i Europarådets rådgivande församling	19
Utrikesutskottets utlåtande nr 1, om en allmän och total avrustning	97
— nr 2, om officiell svensk handelsbojkott av sydafrikanska varor	98
Statsutskottets utlåtande nr 5, ang. utgifterna inom socialdepartementets verksamhetsområde	102
— nr 8, ang. utgifterna inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde	147

Torsdagen den 17 mars

Kammaren sammanträdde kl. 16.00; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Justerades protokollet för den 11 innevarande månad.

Ang. viss statistik över studenter

Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet **EDENMAN** erhöll ordet för att besvara herr *Kaijsers* fråga angående viss statistik över studenter, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 10 mars, och yttrade:

Herr talman! Herr Kaijser har frågat mig om jag anser att den till statistiska centralbyrån centraliserade statistiken över studentantalet vid universitetsinstitutionernas olika föreläsningar, seminarier, laborationer m. m. fungerar på ett med hänsyn till målsättningen tillfredsställande, enkelt och exakt sätt.

Frågeställaren torde avse den närvarostatistik i ämne och kursmoment vid de filosofiska fakulteterna, som sedan hösten 1963 upprättas av statistiska centralbyrån. Redovisningen över de studerandes deltagande i kursmoment — omfattande föreläsningar, seminarier, laborationer m. m. — har primärt till syfte att bilda underlag för universitetskanslersämbetets lärartilldelning i enlighet med den s. k. universitetsautomatiken.

Jag anser att denna statistik ger ett mer tillförlitligt resultat än tidigare använda beräkningar. Statistikinsamlandet har dock visat sig vara relativt arbetskrävande och en arbetsgrupp tillsattes därför i slutet av förra året av statistiska centralbyrån i samråd med universitetskanslersämbetet för att pro-

va möjligheten till förenklingar i systemet. Förslag från arbetsgruppen beräknas kunna bli framlagda under våren.

Herr **KAIJSER** (h):

Herr talman! Jag ber att till departementschefen få framföra mitt tack för svaret. Det är positivt, jag är glad över det, och jag hoppas att den aviserade utredningen skall leda fram till vettiga resultat.

Tillåt mig emellertid, herr talman, att med några ord beröra anledningen till att jag frågat. Jag hade fått vissa uppgifter om hur dessa statistiska undersökningar görs, det gäller både insamlandet och bearbetningen av uppgifterna, som onekligen kommer en att undra, om de görs på ett vettigt sätt. Låt mig få relatera vad en uppgiftslämnande institutionsprefekt anför.

Våren 1965 sände han till statistiska centralbyrån in diverse olika uppgifter om studenterna på sammanlagt ca 120 blanketter. Det resulterade i december i en 2,5 m lång och 30 cm bred data-maskinremsa. Den bearbetades vid universitetets utbildningsavdelning, där man sammanfattade den i en tabell. Denna tabell återsändes till institutionen, för att man där skulle kunna rätta det hela till överensstämmelse med uppgifterna på de blanketter som institutionen tidigare sänt in till statistiska centralbyrån. En tablå visade att praktiskt taget alla siffror var felaktiga. I maj 1965 hade man på ett enkelt sätt kunnat meddela att i den propedeutiska undervisningen deltog 75 studenter. I viss annan undervisning — jag skall inte här närmare ange vilken — deltog 73 studenter, varav 68 för 2 betyg i magisterexamen och fem för 1 betyg i kan-

Ang. sammanträde med offentlig utredning under tid då arbetsplena pågår i kamrarna

didatexamen. Samtliga genomförde alla kursmoment.

Institutionen lämnade hösten 1965 upprepade gånger på nytt samma uppgifter till universitetskanslersämbetet och till olika utredningar. När man hösten 1965 för fjärde gången skulle lämna uppgifterna, frågade institutionschefen om man inte kunde begära siffrorna från statistiska centralbyrån som ju erhållit primärmaterialet. Universitetskanslersämbetet svarade att man inte kunde använda materialet utan till och med föredrog att »höfta». Bl. a. fordrades en mycket omfattande kodnyckel — det sades att den skulle omfatta 24 sidor — för att man skulle kunna läsa dessa remсор från statistiska centralbyrån.

Jag har här en liten kollektion av blanketter som ingår bland de uppgifter som skall sändas in. Jag vill bland dem bara peka på en blankett — förteckning över första gången registrerade studenter som icke deltagit i undervisningen eller tenderat. På något sätt tycker jag att det är liksom knappologi — knappar utan hål eller hål utan knappar.

Vid institutionen finns en assistent för forskning och allmänt institutionsarbete. Det allmänna institutionsarbetet kommer — som väl kan förstås — att till mycket stor del bestå av att om och om igen lämna statistiska uppgifter och tydligen också att korrigera de uppgifter som framsprungit ur bearbetningen av det primärmaterial som tidigare lämnats. Jag har ingen anledning att betvivla de uppgifter som min sagesman lämnat. Jag har fått dem bestyrkta i olika omgångar. Det förefaller mig som om den i och för sig önskvärda statistiken inte skulle utföras på ett vettigt sätt. Det verkar snarare, som om det hela vore vad man skulle kunna kalla prilligt. Tydligen har man också observerat detta — som framgår av det svar ecklesiastikministern har lämnat — och det finns, som jag sade, anled-

ning att hoppas på en förbättring, och det är jag, som jag redan antytt, glad över.

Jag skulle vilja tillägga att riksdagens frågeinstitut — det må gälla interpellationer eller enkla frågor — har som ett av sina syften att ge möjlighet att peka på saker och ting som man tycker brister i förvaltningsapparaten och som det bör vara möjligt att rätta till. Jag har en gång haft glädjen att kunna konstatera att en interpellation ledde till en sådan ändring av en mindre väl fungerande praxis, så att det blev ett mycket vettigt förfarande.

Jag tycker att det inom det område det här gäller verkar som om den praxis som hittills gällt vore ganska misslyckad, omständlig, osäker, komplicerad och tydligen även inexakt.

Jag ville med min enkla fråga fästa ecklesiastikministerns uppmärksamhet på dessa förhållanden och be honom ägna dem det intresse som de onekligen tycktes vara värda. Detta har han synbarligen redan gjort, och jag är glad över detta och hoppas att utredningen skall nå fram till en god, enkel, lätthanterlig och exakt metodik.

Jag ber ännu en gång att få tacka för svaret.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. sammanträde med offentlig utredning under tid då arbetsplena pågår i kamrarna

Herr statsrådet och chefen för civildepartementet GUSTAFSSON erhöll ordet för att besvara herr *Ferdinand Nilssons* fråga till herr statsrådet *Hermansson* angående sammanträde med offentlig utredning under tid då arbetsplena pågår i kamrarna, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 9 mars, och anförde:

Herr talman! Herr *Ferdinand Nilsson* har till herr statsrådet *Hermansson*

Ang. sammanträde med offentlig utredning under tid då arbetsplena pågår
i kamrarna

ställt följande frågor, som rör civildepartementet och som det därför ankommer på mig att besvara.

Har statsrådet, som handhar regeringskontakten med riksdagsarbetet, observerat den kritik som riktats mot att kamrarnas bänkar under pågående arbetsplena ofta är glest besatta?

Vill statsrådet medverka till utfärdande av anvisningar, varigenom i likhet med att riksdagens utskott icke sammanträder under pågående plena — se riksdagsordningen § 15 — även de av regeringen tillsatta utredningarna i regel icke bör sammanträda under den tid då arbetsplena i kamrarna pågår?

Vad gäller de av regeringen tillsatta utredningarna innehåller kommittékungörelsen vissa bestämmelser om arbetet och ersättningarna men inga detaljanvisningar när sammanträden skall hållas eller inte skall hållas. Det är en sak som utredningarna får besluta om själva. Rimligen bör de få göra det i fortsättningen också. Jag förutsätter att ledamöterna kan bedöma vilka riksdagssammanträden de bör delta i och att de kan få gehör inom utredningarna för sina synpunkter på lämplig tid för sammanträden.

Om herr Nilsson anser sig ha iakttagit alltför glest besatta kammARBänkar, är det alltså något som knappast beror på eller kan avhjälpas genom regeringsdirektiv till utredningar.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! För det vänliga svar som statsrådet har lämnat mig ber jag att få tacka. Jag är emellertid inte riktigt lika tacksam för det intresse han visat frågan. Det tycker jag var svalt. Jag konstaterar att det ideligen i tidningarna kommer tal om, och ibland fotografier av de här tomma bänkarna som vi alla ser.

Nu har jag inte tyckt att det är så märkvärdigt när det inte är arbetsplenum. Då är det ju rätt naturligt att kam-

rarna är glest besatta. Vad jag har observerat och vänt mig emot är förhållandena vid arbetsplena. I det avseendet har jag sagt mig att det inte är bra som det är. Där är det också ganska glest, men när voteringsklockorna ring-er kommer det en hel del kommittéledamöter och en hel del statsråd inskridande i kammaren och deltar i omröstningen. Jag har en känsla av att det skulle vara mera i överensstämmelse med god ordning om de som är utsedda och avlönade för att sitta i riksdagen och sköta dess arbete deltog i arbetsplena. Ofta händer det att vederbörande statsråd som har sina ärenden behandlade i denna kammare deltagar i debatten i den andra kammaren men kommer hit först när voteringsklockorna ring-er. Jag anser att det inte är nöj-aktigt.

Men det var inte det jag egentligen ville ta upp. Jag har som utredningssekreterare kontinuerligt under åtta år sett vilken menlig inverkan det har inom utredningarna att av bekvämlighetsskäl eller andra skäl förlägga kommittéernas sammanträden till riksdags-huset under arbetsplena. Jag har då fått vara med om att rätt som det är ring-er voteringsklockan i den ena kammaren, och så springer ledamöterna av den kammaren för att votera. Rätt som det är, voteras det i den andra kammaren. Dessutom finns det riksdagsmän som bör berika kammarens förhandlingar med anföranden, och då kan de bli borta ganska länge ifrån utredningar-na. Under tiden stoppar det hela upp på ett ganska betänkligt sätt, och det har inte varit roligt att vara kommitté-sekreterare under sådana förhållanden. Det inverkar menligt.

Men det intresserar såvitt jag kan förstå inte statsrådet. Jag har bett om anvisningar; han hänvisar till anvisningar som finns. Fanns det redan anvisningar, herr statsråd, då skulle jag inte ha bett att få dem. Då skulle jag bara ha bett att få dem tillämpade. Det

Ang. sammanträde med offentlig utredning under tid då arbetsplena pågår i kamrarna

är den omständigheten att inga anvisningar är utfärdade härvidlag som möjliggör nuvarande otillfredsställande ordning. Det gör att man tycker att det inte är bra.

Nu säger statsrådet att det sitter så ansvarskännande människor där att de klarar svårigheterna utan anvisningar. Ja, det är ett lätt sätt att på kommittéer och underordnade utredande organ avlasta regeringens ansvar. Jag tycker det borde angå regeringen, och jag har en känsla av att det skulle vara rimligt och riktigt att man i regeringen observerade att denna ordning inte är tjänlig för arbetet i kamrarna.

Nu säger någon att om vi skall få den eller den mycket upptagna och värdefulla personen med måste vi lägga det så att det inte belastar hans arbete. Ja, det kan man säga! Men jag för min del undrar om det inte är rimligt att man inte belastar folk med mer än de hinner med, att man inte lägger på samma personer så mycket arbete att de måste klara två—tre saker samtidigt. Det är inte effektiv rationalisering, det är inte som det skall vara, och det är därför jag har bragt saken på tal med en enkel fråga.

Jag hade trott att det var en rätt angelägen sak även ur regeringens synpunkt att slippa bristen på kontinuitet i pågående sammanträden i utredningarna. Jag trodde också att det vore en rimlig hänsyn till riksdagen, som förbjuder sina utskott att sammanträda under plena, att de av regeringen tillsatta organen inte binder vederbörande för sådana här saker, så att resultatet blir varken hackat eller malet. Det blir ett springande mellan de olika uppgifterna, ett springande, som är naturligt för mångsysslarna, men som knappast är till nytta för arbetet.

Herr statsrådet GUSTAFSSON:

Herr talman! Det råder delade meningar mellan herr Ferdinand Nilsson

och mig om huruvida regeringen i ett sådant här avseende skall utfärda direktiv för hur utredningar skall arbeta. Jag skulle nästan vara beredd att hålla vad med herr Ferdinand Nilsson om att om regeringen skulle föreslå riksdagen sådana direktiv som skulle förbjuda utredningarna att arbeta under riksdagstid eller plenitid tror jag knappast att någon av kamrarna skulle godkänna ett sådant förslag.

Herr Ferdinand Nilsson för också in ett annat moment i denna diskussion, och det är störningar i utredningssammanträdena. Det kan väl vara riktigt i och för sig, men jag utgår ifrån att de som sitter i utredningar själva har bestämt tidpunkten för utredningssammanträdena. De har velat ha dem under plenitid, därför att de ur olika synpunkter bar ansett det vara bra. Därför är väl utredningen som helhet medveten om att det kan uppstå sådana störningar.

Låt mig sedan bara tillägga, herr talman, att de här problemen finns behandlade av den kände statsvetaren Hans Meijer i en avhandling som han kallar för Kommittépolitik och kommittéarbete och som kom ut år 1956. Jag skall tillåta mig att citera litet ur den avhandlingen. Han säger där på ett ställe:

»En ofta påtalad anledning till att utredningsarbete tar omotiverat lång tid är svårigheten att samla ledamöterna till sammanträden. Kommittéledamöterna kan ingå i flera utredningar samtidigt, ha andra offentliga uppdrag eller uppdrag inom organisationer eller förvärvsverksamhet, som kan vara svåra att kombinera med utredningsuppdragen.»

Litet längre fram fortsätter han:

»I regel var det riksdagsmännen, som hade svårast att kombinera utredningsuppdragen med andra uppgifter, och detta medförde för en kommitté dels att man förlade sammanträdena till riksdagssessionerna, då dessa leda-

Ang. sammanträde med offentlig utredning under tid då arbetsplena pågår i kamrarna

möter var i Stockholm, dels att man försökte synkronisera utredningsarbetet med riksdagsarbetets arbetsvågor. Det blev alltså främst till höstsessionen men också till början av vårssessionen som man försökte koncentrera utredningsarbetet. En sådan synkronisering med riksdagsarbetet hade också den praktiska fördelen att utredningarnas sammanträden i många fall kunde förläggas till lokaler i riksdagshuset och därför lättare kombineras med kamrarnas arbetsplena och med utskottssammanträden.»

Jag tror att det är en tämligen allmänt omfattad uppfattning i detta avseende att kommittéledamöterna av praktiska skäl, av bekvämlighetsskäl men även av tidsskäl förlägger kommittéernas sammanträden i anslutning till riksdagsplena och då också förlägger dem till detta hus.

Herr Ferdinand Nilsson tycker att regeringen skulle intressera sig mera för detta problem. Jag har närmast sett det så, att de glest besatta kamrarna kanhända mer är ett problem för riksdagen, och jag ifrågasätter om det inte hade legat närmare till hands att herr Ferdinand Nilsson hade ställt den här propån exempelvis till talmanskonferensen. Jag har litet svårt att tänka mig att riksdagen skulle bli så särskilt förtjust om regeringen kom med direktiv om hur arbetet skall ordnas under plena i kamrarna.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag har liksom statsrådet svårt att förstå — jag har svårt att förstå vad som menas med att regeringen skulle gå till riksdagen med förslag om hur regeringen skall ordna sitt kommittéarbete. På den tiden då jag var kommittésekreterare var vi underordnade departementen; vi utgjorde delar av den administrativa förvaltningen, men inte av riksdagen. Det var ett missförstånd som jag tyckte — om jag

inte missförstod det hela — vidlådde statsrådets reflexioner.

Den där saken med avhandlingen vill jag inte fästa mig så mycket vid. Det är helt naturligt att om man frågar »kommittéhästar» om de tycker att det är bekvämare att komma ifrån arbetet genom att springa emellan lokalerna kommer man till det och det resultatet. Men det var inte så jag såg det, utan det var ur synpunkten att de glest besatta bänkarna i kamrarna är en faktor och en annan faktor, såvitt jag kan bedöma, att det måste inverka menligt på kommittéarbetet. Detta gäller nog även i andra kommittéer än de i vilka jag har varit sekreterare, att folk måste springa ifrån och att andra, även de upptagna människor, skall sitta och vänta på dem. Det är ingen bra ordning, det är min personliga erfarenhet, och jag tror att den delas av flera.

Sedan säger statsrådet — och då fortsätter vi att missförstå varandra — att jag borde ha vänt mig till talmanskonferensen, som alltså skulle lägga sig i hur regeringen ordnar sina utredningar. Ånej, talmanskonferensen sysslar med riksdagens arbetsformer. Så mycket borde vi ändå vara överens om.

Herr statsrådet GUSTAFSSON:

Herr talman! Det verkade inte som om herr Ferdinand Nilsson och jag är överens beträffande så särskilt mycket i den här frågan!

Visserligen kan man säga att det är regeringen som utfärdar kommittékungörelsen, men i den har inte detta problem tagits upp, såsom framgick av mitt svar. Man har där vissa andra bestämmelser. Rent formellt är det väl möjligt att regeringen kunde föreskriva att kommittéerna inte får sammanträda under riksdagsplena eller under riksdagstid, men i så fall fick man väl bereda sig på en avsevärd försening av kommittéernas arbete; resultaten skul-

Ang. sammanträde med offentlig utredning under tid då arbetsplena pågår i kamrarna

le komma fram betydligt senare än nu, och det skulle ta mycket längre tid att få utredningarna klara. Jag har svårt att föreställa mig att det skulle vara någon fördel i detta sammanhang.

Sedan är det möjligt att herr Ferdinand Nilsson och jag missförstod varandra när jag förut nämnde talmanskonferensen. Men om vi nu håller oss till första kammaren så är det ju ändå fråga om kammarens interna arbetsformer. Regeringen kan inte gärna ha någon anledning att utfärda bestämmelser om var kammarens ledamöter skall sitta, om de nu inte har lust att sitta på sina bänkar i plenisalen. Om ledamöterna sitter på ett sammanträde, här i kammaren eller i riksdagskaféet, är en sak som hör ihop med frågan om kammarens interna arbetsformer.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Allteftersom diskussionen fortsätter blir vi faktiskt mer och mer överens. Vi är överens om att det formellt och reellt inte ankommer på talmanskonferensen att ge anvisningar åt de kungl. utredningarna — vi har klart för oss att dessa inte är riksdagens utan regeringens organ för utredning av vissa ärenden som överlämnas till dem. Då ankommer det väl på regeringen att ge anvisningar om detta.

När statsrådet föll ned till att göra jämförelser mellan att sitta i en utredning och sitta i riksdagskaféet och menade att regeringen inte kunde förbjuda riksdagsmännen att gå ner i kaféet, får vi väl ändå säga att diskussionen har sparat ur en liten smula. Det var ju inte detta frågan gällde utan om de av regeringen utsedda organen skulle sammanträda under den tid då riksdagen förbjuder sina egna organ, utskotten, att sammanträda. Jag ifrågasatte inte heller något absolut förbud utan nöjde mig med att fråga om inte anvisningar kunde utfärdas så att även de av regeringen tillsatta utredningarna

i regel inte bör sammanträda på den tid då arbetsplena pågår. Detta sammanträde är ju inte ett arbetsplenium — vad jag tänker på är sådana sammanträden som till exempel gårdagens, då riksdagen arbetade till klockan 12 på natten och därutöver. Under sådana förhållanden synes det mig rimligt att man inte kastar in även utredningssammanträden; men det var någon som sade mig i går — jag har inte kontrollerat det — att sex utredningar var i arbete här i huset. Är det en bra ordning? Det får man verkligen fråga sig.

Till sist vill jag bara säga att det inte var i någon ond avsikt jag framställde min fråga, allra minst i syfte att sabotera regeringens utredningsverksamhet. Jag trodde bara att det skulle gå bättre om man lämnar utredningsuppdragen åt folk som har tid att ägna sig åt dem än om man kör ihop alltsammans så att en person skall sitta på en hel del olika platser samtidigt. Røj upp litet i mångsysslandet — det skadar inte!

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 49, med förslag till särskilda bokföringsregler i beskattningshänseende för vissa yrkesgrupper, m. m.

Anmälades och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 52, angående riktlinjer för arbetsmarknadspolitiken, m. m.;

nr 57, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 4 § förordningen den 3 juni 1960 (nr 258) om utjämningsskatt å vissa varor;

nr 59, med förslag till lag angående ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring, m. m.; och

Interpellation ang. tilläggspension för deltids- och korttidsanställda m. fl

nr 80, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1966/67.

Interpellation ang. tilläggspension för deltids- och korttidsanställda m. fl

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp) erhöill på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Systemet med tilläggspensioner (ATP) anges bygga på ett fördelningssystem med avgift eller skatt på lön, besluten till sin procent av riksdagen och uppbyggnaden samt inlevererad av arbetsgivare. Vid systemets tillkomst betonades att avgiften betalades av arbetsgivarna. Senare — och med särskilt eftertryck i 1964 års valrörelse — underströks att det är fråga om de anställdas pengar, av dem genom arbete intjänade för deras pensionering. Möjligt kan systemet bedömas ur sådana utgångspunkter.

Med särskilt eftertryck har det sätt, varpå deltids- och korttidsanställda däri behandlas, varit föremål för åtskillig kritik samt riksdagsmotioner alltifrån 1961 års riksdag. De påtagliga orättvisorna mot sådana kategorier enskilda har försvarats med att orättvisorna säges ingå i systemet. Detta säger mera om systemet än som argument mot anmärkningarna. Emellertid framhålles redan av riksdagens andra lagutskott likväl — och kanske inte alldeles logiskt — i utlåtande nr 56 år 1961 att man inom socialdepartementet *hade sin uppmärksamhet fästad* på påtalade brister, ev. för deras avhjälpan. Utskottet sade sig *därför* icke anse påkallat att riksdagen toge något initiativ i frågan. Året därefter kunde samma utskott i anledning av motioner meddela (utl. nr 5: 1963) att frågan numera avancerat till att bli *föremål för överväganden* inom samma departement i samband med frågan om finansieringssystemet inom socialförsäkringen. År 1964 meddelade andra lagutskottet, likaledes i anledning av motioner, att allmänna skatteberedningen i betänkande (SOU 1964: 25)

framlagt förslag, som kunde ge bättre förhållanden på kritiserade punkter, ävensom att nu detta betänkande vore föremål för socialdepartementets överväganden.

Liksom andra har jag upprepade gånger under åren motionerat i ärendet, dock icke 1965 och 1966 enär jag ansett mig böra avvakta förslag, som jag dock hittills inte sett något av.

Vad som i första hand synes böra avhjälpas är det missförhållandet, att de anställdas genom arbete intjänade pengar i ett stort antal fall som berör människor med låg löneinkomst hos en arbetsgivare, korttids-, deltids- och i allmänhet låglönegrupper, genom arbetsgivaren skall inlevereras till statsverket utan att dessa därför erhåller motsvarande pensionsrätt. Pengarna tillföres ATP-systemet och därigenom kommer de dem till godo, som är bättre ställda, som får gagn därav. Detta är stötande för rättskänslan och ekonomiskt till skada för dem, vilkas intjänade pengar genom sådan beskattning disponeras.

Om således människor med låga löneinkomster, korttids- och deltidsanställda, såsom berörts under årtal varit utsatta för sådan orättvisa, synes även en närliggande kategori på liknande grunder vara förtjänt av socialdepartementets av andra lagutskottet till riksdagen inrapporterade mångåriga uppmärksamhet och överväganden. Det rör dessa deltidsanställda, som vid sidan av sådan anställning såsom egna småföretagare har inkomst av rörelse och vid sidan av ATP-pensionen för anställningen frivilligt betalar för motsvarande pension därutöver. I det förra fallet kan exempelvis för halvtidstjänst tillgodogöras avdragsrätt för halvt basbelopp som för 1966 är hälften av 5 300 kr. eller kr. 2 650. Eftersom basbeloppet är fritt från avgift — nu 8 % — innebär detta för en halvårsinkomst av lön utav exempelvis 7 000 kr. att arbetsgivaren för honom inlevererar kr. 348. Har han en annan halvtidstjänst får han

Meddelande ang. enkel fråga

tillgodogöra sig för avgiften motsvarande belopp, varför den sammanlagda ATP-avgift som för honom inlevereras blir kr. 696.

Detta om en deltidсанställd med flera deltidсанställningar. Men om den deltidсанställda är egen småföretagare — bedriver rörelse, jordbruk eller småindustri, exempelvis — är hans läge i detta system ogynnsammare, då han i sådant fall icke får tillgodogöra sig den icke utnyttjade delen av basavdraget. Om exempelvis en arrendator eller annan jordbrukare årligen har en inkomst av sitt jordbruk på 7 000 kr. och på skogsarbete — inklusive hästen — tjänar lika mycket, då får skogsbolaget efter avdrag av halva basavdraget inleverera kr. 348, medan den enskilde för motsvarande tilläggspension får erlägga 560 kr. Den sammanlagda kostnaden för den deltidсанställda företagaren blir således kr. 908. Många människor har svårt att föreställa sig att en sådan orättvisa skall höra till det oföränderliga i tillvaron, vara en del av ett system som kan få fortbestå i ett s. k. välfärdssamhälle.

Som berörts har jag tidigare motiverat år efter år angående detta. Då de upplysningar som lämnats av riksdagens andra lagutskott i anledning härav hittills resulterat i intet utbedjer jag mig kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få framställa en förfrågan:

Avser statsrådet att snarast framläggas förslag som tillgodoser rimliga krav på rättvisa beträffande ATP-avgifter, som genom deltid- och korttidсанställas arbete intjänats och inlevererats till statsverket, så att däremot svarande

tilläggspension även kommer dem till del?

Avser statsrådet att därvid möjliggöra för deltidсанställda som vid sidan av anställning även har egen rörelse eller jordbruk att erhålla tilläggspension på samma villkor som beträffande den delpension, varför avgift inlevererats till ATP-pensioneringen av arbetsgivaren?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Anmälades och bordlades en av herr *Larfors* under sammanträdet avlämnad, av honom m. fl. undertecknad motion, nr 650, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 42, angående statsbidrag till folkhögskolor.

Meddelande ang. enkel fråga

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarens ordningsstadga följande enkla fråga denna dag framställt av herr *Petersson, Erik Filip*, (fp) till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet: »Avser Statsrådet vidtaga åtgärder för att förbättra folktandvårdens personalsituation och vårdmöjligheter?»

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.34.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Fredagen den 18 mars

Kammaren sammanträdde kl. 14.00; och dess förhandlingar leddes av herr andre vice talmannen.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1966/67 inom justitiedepartementets verksamhetsområde; och

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1966/67 inom finansdepartementets verksamhetsområde.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 52, angående riktlinjer för arbetsmarknadspolitiken, m. m.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 57, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 4 § förordningen den 3 juni 1960 (nr 258) om utjämningsskatt å vissa varor.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts proposition nr 59, med förslag till lag angående ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring, m. m., hänvisades propositionen, såvitt den avsåge anvisande av anslag, till statsutskottet och i övrigt till lagutskott.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts proposition nr 80, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1966/67, hänvisades propositionen, såvitt den avsåge jordbruksdepartementets verk-

samhetsområde, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet motionen nr 650.

Anmälades och bordlades utrikesutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av motioner om en allmän och total avrustning; samt

nr 2, i anledning av motioner om officiell svensk handelsbojkott av syd-afrikanska varor;

statsutskottets utlåtanden:

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1966/67 inom socialdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner;

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1966/67 inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner;

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna på kapitalbudgeten för budgetåret 1966/67 inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner;

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1966/67;

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1966/67; samt

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation

av utrikes- och utredningsavdelningen vid kommerskollegium;

bevillningsutskottets betänkanden och memorial;

nr 13, i anledning av väckta motioner om successiv avveckling av dubbelbeskattningen av aktiebolag;

nr 14, i anledning av väckta motioner om avdrag vid beskattning för periodiskt understöd till studerande samt för återbetalade studiemedel m. m.;

nr 15, i anledning av väckta motioner angående rätten för villaägare till avdrag vid beskattningen för ränta å lån;

nr 16, i anledning av väckta motioner om höjning av förvärvsavdragen vid beskattningen, m. m.;

nr 17, i anledning av väckta motioner om lättnader i beskattningen för personer med nedsatt skatteförmåga, m. m.; samt

nr 24, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande i anledning av väckta motioner rörande arvs- och gåvobeskattningen;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 15, i anledning av väckta motioner om obligatoriskt civiläktenskap;

nr 16, i anledning av väckta motioner angående vigselrätten för pastorer i fria kristna trossamfund;

nr 18, i anledning av väckta motioner angående försäkring för passagerare vid inrikes flygtrafik; samt

nr 19, i anledning av väckta motioner angående ärekränkning av främmande makts statsöverhuvud m. fl.;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 26, i anledning av väckta motioner om vissa pensionärs rätt till ersättning för sjukhusvård m. m.;

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 40 § 1 mom. civilförsvarslagen den 22 april 1960 (nr 74), m. m.; samt

nr 29, i anledning av väckta motioner om studiesociala åtgärder i vissa fall;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 18, i anledning av väckta motioner om rätt att fritt etablera radio- och televisionsanläggningar, m. m.;

nr 19, i anledning av väckta motioner angående trafikfria lekplatser;

nr 20, i anledning av väckta motioner om utredning angående de kommunala trafiknämndernas verksamhet och organisation; samt

nr 21, i anledning av väckt motion om rätt för polisen att genom stickprov kontrollera bilisters nykterhet; ävensom

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning av väckt motion om reserabatter åt studerande;

nr 14, i anledning av väckta motioner om en allsidig kulturutredning och angående kulturpolitikens framtida utformning; samt

nr 15, i anledning av väckta motioner om åtgärder mot förgiftningsolyckor bland barn.

Herr ANDRE VICE TALMANNEN yttrade:

Jag ber att få lämna ett meddelande om ett extra arbetsplenum före påsk. Med hänsyn till att ett stort antal ärenden väntas bli bordlagda i kamrarna för behandling före påsk, har det befunnits erforderligt att utsätta ett extra arbetsplenum torsdagen den 31 mars. Detta plenum kommer i första kammaren att börja kl. 13.30. Då även enkel frågestund hålles börjar plenum i andra kammaren kl. 13.00.

Kvällsplenum kommer icke att hållas fredagen den 1 april, som är sista plenum före påsk.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 14.07.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Tisdagen den 22 mars

Kammaren sammanträdde kl. 16.00; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Justerades protokollen för den 15 och den 16 innevarande månad.

Ang. tjänsteveterinärernas medverkan vid behandling av ärenden rörande djurplågeri

Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet **HOLMQVIST**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr *Ferdinand Nilssons* interpellation angående tjänsteveterinärernas medverkan vid behandling av ärenden rörande djurplågeri, erhöll ordet och yttrade:

Herr talman! Herr Ferdinand Nilsson har ställt vissa frågor till mig rörande medverkan av tjänsteveterinärer i större omfattning vid djurskyddstillsynen.

Tjänsteveterinärens uppgift i förevarande avseende är i första hand att som sakkunnig biträda hälsovårdsnämnden vid utredning av missförhållanden och vid handläggning i allmänhet av djurskyddsärenden samt att i övrigt noggrant följa förhållandena rörande djurhållningen inom sitt område. Att utnyttja tjänsteveterinär som tillsyningsman enligt djurskyddslagens bestämmelser är däremot mindre lämpligt. Även om en tjänsteveterinär vid besök i djurstall självklart har att söka undanröja missförhållanden i fråga om djurhållningen, kan han som regel inte förutsättas ha tid till en så omfattande genomgång som ankommer på en tillsyningsman. Tillsynen skall ske regelbundet och omfatta samtliga djurstäl-

lar inom hälsovårdsnämndens område. Jag vill erinra om att frågan om tillsynen av djurskyddslagens efterlevnad behandlades av riksdagen så sent som i fjol. Härvid fästes bl. a. stora förhoppningar vid kommunsammanslagningarna, som förutsätts leda till ökad användning av heltidsanställda tillsyningsmän. Enligt vad jag erfarit har flera kommuner redan nu funnit det lämpligt att gemensamt anställa tillsyningsman. Till ett förbättrat djurskydd bör också medverka den av riksdagen i fjol i princip beslutade ökade upplysnings- och utbildningsverksamheten för såväl veterinärer som tillsyningsmän. I årets statsverksproposition har beräknats 55 000 kronor till djurskyddskurser i veterinärstyrelsens regi.

En förbättring av djurskyddstillsynen kan förutses ske genom bl. a. dessa åtgärder. Jag finner det därför inte motiverat att utfärda anvisningar av det slag herr Nilsson efterlyst.

Herr **NILSSON, FERDINAND**, (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka för att statsrådet velat besvara min interpellation.

Som framhålles i svaret har riksdagen i anledning av en kungl. proposition fattat ett beslut som är av väsentlig betydelse på detta område. Så långt är statsrådet och jag alldeles överens.

Emellertid är det en liten detalj som jag fäster mig vid i samband därmed. I propositionen anges, att det »efter hand» skall byggas upp en ny kår av kunniga befattningshavare som är bättre ägnade än kommunalmännen att hävda djurskyddsintresset. Det skall således ske så småningom. Vi vet ute i kommunerna att det inte alltid är så

Ang. tjänsteveterinärernas medverkan vid behandling av ärenden rörande djurplågeri

lätt att få tag i kunniga och lämpliga personer, och på sina håll är arbetsuppgifterna kanske inte så stora att de ger full sysselsättning. Man kan naturligtvis tänka sig, som statsrådet säger, ett samarbete mellan flera kommuner, men detta är inte alltid så lätt att åstadkomma, och framför allt blir heltidsanställning för ett ganska stort område en föga attraktiv befattning. Det är alltså inte så lätt att för närvarande klara ut dessa saker, och det var utgångspunkten för den interpellation jag framställde.

Nu svarar statsrådet med en hänvisning till att tjänsteveterinärerna i första hand har att såsom sakkunniga biträda i hälsovårdsnämnden vid utredning av missförhållanden och i andra hand att noggrant följa djurhållningen inom området. Att utnyttja tjänsteveterinärerna som tillsyningsmän enligt djurskyddslagens bestämmelser vore mindre lämpligt, säger statsrådet, då en så omfattande genomgång som ankommer på en tillsyningsman givetvis inte kan komma i fråga.

Jag delar helt och hållet statsrådets uppfattning. Men det var inte den saken jag frågade om. Jag frågade om man inte i de kommuner, där man inte lyckats skaffa sig en kompetent, fullt utbildad tillsyningsman — enligt vad som sades i propositionen skall det ju ske först så småningom — eller där arbetsuppgifterna inte är så omfattande, om man icke i dessa kommuner skulle kunna klara sig med mindre kompetenta tillsyningsmän om man i svårare fall kan räkna på veterinärernas biträde.

Anledningen till att jag ställde frågan är att det i flera fall har förekommit, att vederbörande i veterinärorganisationen varit ute och lämnat anvisningar och därvid har visat sig klart behärska de krav, som man för realiserandet av detta program anser sig böra ställa på kommunerna, men däremot ställt sig mindre välvilliga eller fullständigt oför-

stående till tanken att man i kommuner, där systemet ännu inte är fullt utbyggt, skulle kunna påräkna stöd från tjänsteveterinärerna.

Det var alltså detta som gjorde att jag interPELLERADE. Jag tänkte mig att statsrådet, som själv inte kommer från byråkratien och som bedömer sakerna praktiskt och rimligt, skulle ha litet större förståelse än man har på ämbetsmannahåll för att ämbetsmännens och tjänstemännens uppgift inte bara är att tjänstgöra som fiskaler gentemot kommunerna. De bör också i den mån det behövs hjälpa till i det övergångsskede som vi för närvarande befinner oss i.

Jag är fullständigt överens med statsrådet om den uppfattning han uttalar angående betydelsen av att reformen genomförs. Jag är ävenledes överens med honom om att vi inte kan räkna med att tjänsteveterinärerna skall fylla tillsyningsmännens uppgift. Däremot tycker jag det är rimligt och vettigt att under övergångsskedet räkna med någon hjälp från dem. Det var därför jag ifrågasatte det. När det visade sig, att framstående ämbetsmän inte hade någon förståelse för tanken att de borde vara också någonting annat än kontrollerande och inspekterande, menade jag att det vore nyttigt om de finge en liten anvisning från högsta ort om att de kanske också kunde fylla dessa andra funktioner.

Ibland har man fått hjälp av veterinärerna, och det var därför jag använde formuleringen »i ökad omfattning». Jag vill framföra dessa rimliga och skäliga krav för att man skulle kunna åstadkomma den effektivisering av förhållandena under övergångsskedet, som propositionen åsyftade. Herr statsrådet har missförstått mig när han tror att jag menat att veterinärerna skulle tjänstgöra som tillsyningsmän — jag håller med om att de inte har tid med detta.

Jag får i alla fall tacka för att jag fått tillfälle att bringa den här saken

Ang. tjänsteveterinärernas medverkan vid behandling av ärenden rörande
djurplågeri

på tal, och jag hoppas att det ändå skall bli något resultat av framstöten.

Herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Det kan kanske tänkas att jag argumenterat litet mer i denna fråga än vad herr Ferdinand Nilsson i och för sig menar är nödvändigt med hänsyn till frågans formulering.

Jag förstår att herr Ferdinand Nilsson vill att i sådana kommuner, där man inte lyckats lösa frågan att få en tillsyningsman — man har inte kunnat få tag i någon kvalificerad tillsyningsman eller i övrigt inte visat något intresse för saken — skulle veterinären kunna utnyttjas för ändamålet, och det kan tyckas vara en enkel åtgärd att utfärda anvisningar i den riktningen. Men detta får till konsekvens, herr Nilsson, att det blir en tjänsteuppgift för veterinären att utföra ett sådant arbete. Nu kan i vissa fall mycket väl en veterinär åta sig detta arbete. Det är ingenting som hindrar att en kommun träffar avtal med en veterinär, eller med vilken annan person som helst, om att utföra denna uppgift. Jag antar alltså att det finns förutsättningar att träffa sådan uppgörelser, men skulle jag följa herr Nilssons rekommendation, skulle det betyda, att det skulle bli en tjänsteuppgift för vederbörande veterinär att åta sig uppgiften. Detta hade vi ändå inte tänkt oss, eftersom denna tillsynsverksamhet är en kommunal uppgift och således bör lösas på den vägen.

Jag kan inte se det på annat sätt än att om det skulle finnas kommuner, där man inte ägnat denna fråga något intresse, får herr Ferdinand Nilsson tala med sina partivänner och andra i dessa kommuner och be dem att i kommunalfullmäktige eller andra församlingar ta upp denna fråga och att ägna tillräckligt intresse åt tillsynsverksamheten enligt djurskyddslagens bestämmelser.

Herr **NILSSON, FERDINAND**, (cp):

Herr talman! Jag skall gärna lova att jag — i den mån jag träffar på sådana fall som herr statsrådet Holmqvist talade om — skall tala med både mina och herr statsrådets partivänner om saken och på det sättet försöka dra mitt strå till stacken för att åstadkomma bättre förhållanden.

Vad jag syftade på var att man, när utbildningen skall ske successivt och man ännu inte kan påräkna tillräckligt med för uppgiften kvalificerat folk, tills vidare skulle i de fall, då man inte fått tag i någon kvalificerad person — trots att man kanske annonserat eller på annat sätt sökt att få tag på någon — eller då uppgifterna på grund av förhållandena inte var större än att det kanske kunde klara sig ändå, övergångsvis kunna klara sig med mindre kvalificerade personer — med enkla kommunalmän med sunt förstånd i stället för heltidsanställda personer. Men när denna syssla sköts av personer, som inte har den utbildning som herr statsrådet syftar på i propositionen och som han begärt anslag för att utbilda till, är min tanke att vederbörande skulle kunna be veterinären att hjälpa sig med de kvalificerade uppgifter som han inte kan klara — så enkel var min tankegång, och jag tror att den borde kunna utläsas ganska klart ur interpellationen.

Vad jag syftade till var inte att man på något sätt skulle fördröja utvecklingen eller att dessa uppgifter skulle skötas på ett mindre godtagbart sätt, utan avsikten vara bara att man, då det i propositionen omnämnda »efter hand skedda uppbyggandet av en ny kår av kunniga befattningshavare» ännu inte var klart, skulle kunna klara sig på det andra sättet.

Jag fann att herr statsrådet i sitt senaste anförande har varit inne på tankegångar, som visat att han i vart fall har större förståelse för det hela än som framgår av interpellationssvaret. Och det är jag naturligtvis glad över.

Ang. tjänsteveterinärernas medverkan vid behandling av ärenden rörande djurplågeri

Herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Herr Nilsson säger, att »det var så enkelt han menade». Jag kan också hänvisa till att det var ungefär så enkelt jag menade i mitt svar, där det står »att som sakkunnig biträda hälsovårdsnämnden vid utredning av missförhållanden» o. s. v.

Det är ju detta herr Nilsson efterlyser i sitt senaste inlägg.

Herr **NILSSON, FERDINAND**, (cp):

Herr talman! Vid konferenser i Uppland om denna sak har dylika önskemål framförts. Men det har alltid svarats från tjänsteveterinärernas håll, att de inte är intresserade av medverkan i större omfattning vid djurskyddstillsynen utan vederbörandes nitälskan räckte bara till de kontrollerande uppgifterna. Det är naturligtvis trevligare att kritisera andra än att göra jobbet själv, det kan jag förstå.

Det var för att få litet fart på vederbörande ute på fältet, som jag tyckte att jag så att säga skulle tala med högsta chefen om saken.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Föredrogs och bordlades ånyo utrikesutskottets utlåtanden nr 1 och 2, statsutskottets utlåtanden nr 5, 8, 9, 36, 37 och 40, bevillningsutskottets betänkanden nr 13—17 och memorial nr 24, första lagutskottets utlåtanden nr 15, 16, 18 och 19; andra lagutskottets utlåtanden nr 26, 27 och 29, tredje lagutskottets utlåtanden nr 18—21 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 13—15.

Anmälades Kungl. Maj:ts till kammaren överlämnade skrivelse nr 70, angående muntligt meddelande till riksdagen.

Av nämnda kungl. skrivelse, som nu föredrogs, inhämtades, att Kungl. Maj:t beslutat, att meddelande om Sveriges utrikes- och handelspolitik skulle göras till riksdagen enligt 56 § riksdagsordningen samt förordnat, att meddelandet skulle framföras i första kammaren av statsministern Erlander och i andra kammaren av ministern för utrikes ärendena Nilsson.

Herr förste vice talmannen yttrade, att han i anslutning till den nu föredragna skrivelsen finge tillkännagiva, att enligt överenskommelse med hans excellens herr statsministern Erlander det i skrivelsen avsedda meddelandet komme att lämnas vid morgondagens sammanträde.

På sedermera gjord proposition beslöts att förevarande kungl. skrivelse skulle läggas till handlingarna.

Anmälades och bordlades

dels Kungl. Maj:ts skrivelse nr 39, med överlämnande av redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation;

dels ock Kungl. Maj:ts till kammaren överlämnade propositioner:

nr 48, angående tillskott till Norrbottens järnverk aktiebolag;

nr 50, angående ökad utbildning av socionomer och gymnastiklärare m. m.;

nr 53, med förslag till lag om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, m. m.;

nr 56, angående reglering av priser på fisk under budgetåret 1966/67;

nr 58, med anhållan om yttrande över vissa rekommendationer och resolutioner som Europarådets rådgivande församling antagit vid sitt sjuttonde ordinarie möte;

nr 60, med förslag till lag om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål, m. m.;

nr 61, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den

Interpellation ang. konsolidering av jordbruket i vissa områden av Norrbottens län

29 november 1963 (nr 573) om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar, m. m.;

nr 62, angående inrättande av ett arbetsmedicinskt institut m. m.;

nr 63, angående fortsatt disposition av visst äldre anslag avseende socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 64, angående huvudmannaskapet för mentalsjukvården m. m.;

nr 65, angående bidrag till den nordiska kulturfonden;

nr 66, angående förstatligandet av uppbördsverken och omorganisation av de lokala skattemyndigheterna, m. m.;

nr 68, angående anslag till statskontoret för budgetåret 1966/67;

nr 104, angående anslag för budgetåret 1966/67 till byggnadsarbeten samt inredning och utrustning av lokaler vid universitet, högskolor m. m.;

nr 108, angående vissa investeringsanslag under försvarets fastighetsfond för budgetåret 1966/67;

nr 109, angående organisation av en för krigsmakten gemensam intendenturkår m. m.; samt

nr 110, angående vissa organisations- och anslagsfrågor rörande försvaret.

På framställning av herr förste vice talmannen beslöts att å föredragningslistan för morgondagens sammanträde dels utrikesutskottets utlåtanden nr 1 och 2 skulle uppföras närmast före de nu anmälda och bordlagda ärendena, dels ock statsutskottets utlåtande nr 9 och tredje lagutskottets utlåtande nr 18 i nu nämnd ordning skulle sättas sist.

Herr **ANDRE VICE TALMANNEN** erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Med hänsyn till omfattningen av det ärende, som avses i Kungl. Maj:ts proposition nr 52, angående riktlinjer för arbetsmarknadspoli-

tiken, m. m., hemställer jag, att kammaren måtte medgiva, att tiden för avgivande av motioner i anledning av nämnda kungl. proposition utsträcker till det sammanträde, som infaller näst efter onsdagen den 30 innevarande mars.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Interpellation ang. konsolidering av jordbruket i vissa områden av Norrbottens län

Ordet lämnades härefter på begäran till herr **HEDSTRÖM** (s), som yttrade:

Herr talman! Under senare år har i norrlandslänen särskilda insatser gjorts av statsmakterna för strukturrationalisering inom jord- och skogsbruket bl. a. med användande av särskilt statsanslag, norrlandsanslaget. Avsikten härmed har senast genom beslut av 1965 års riksdag angivits vara att inom områden, där vid sidan av de allmänt jordbrukspolitiska och företagsekonomiska skälen näringspolitiska, befolkningspolitiska och sociala skäl talar härför, snabbt och helst fullständigt bygga upp bärkraftiga brukningsenheter genom samtidig yttre och inre rationalisering samt driftsrationalisering och genom intensiv rådgivningsverksamhet.

Härvid uttalades även att erfarenheterna av verksamheten, som då bedrivits i fyra år, är goda. På de 170 brukningsenheter som intill hösten 1964 varit föremål för strukturrationalisering hade medelarealen ökat från 15 till 23 hektar åker och från 74 till 104 hektar skogsmark. Den ojämförligt största verksamheten hade ägt rum i Norrbottens län. Fram till 1 januari 1966 har i verksamheten i detta län ingått ca 150 brukningsenheter. På 69 av dessa har, efter omfattande tillskottsköp av jord, nya ekonomibyggnader uppförts för djurbesättningar om i allmänhet 25—50 mjölkkor, samt införts hög grad

Interpellation ang. konsolidering av jordbruket i vissa områden av Norrbottens län

av mekanisering. För en serie av ca 20 enheter föreligger långt framskridna förberedelser för dylik byggnation kommande sommarsäsong. Verksamheten har mötts med stigande intresse bland norrbottensjordbrukarna och framstått som en framtidsväg för utvecklingen av länets jordbruk.

I en år 1964 färdigställd utredning om länets lantbruk har vederbörande länsmyndigheter bl. a. bedömt att jordbruket i framtiden huvudsakligen komma att bli förlagt till de bättre jordbruksbygderna och att sämre belägen åker, ca 45 % av nuvarande totalareal åker, skulle komma att nedläggas. Detta skulle dock ej innebära minskning av jordbruksproduktionen under nuvarande nivå.

I landshövding Netzens nyligen gjorda presentation av 1960 års jordbrukskommittés förslag berördes endast mycket kortfattat övre Norrlands jordbruk och den framtida utformningen av pristödet och övriga statliga åtgärder i sammanhanget. Under tiden efter denna presentation har framkommit stark oro hos norrbottensjordbrukare, särskilt hos sådana som gjort betydande investeringar för effektivisering av företagen samt hos dem som nu står i begrepp att bygga upp sina företag till bärkraftiga jordbruk. Visserligen har riksdagen så sent som 1965 beslutat om fortsättning av den ovan berörda rationaliseringsverksamheten. Inte desto mindre frågar jordbrukarna sig nu om en sådan jordbrukspolitik kommer att bedrivas för denna landsändas del att de utbyggda företagen verkligen kommer att ge skälig lönsamhet.

Såväl för jordbrukarnas som planeringsmyndigheternas del är det av naturliga skäl synnerligen angeläget att så snart som möjligt erhålla klarläggande besked i denna fråga.

På grund av det anförda vill jag till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet framställa följande fråga:

Är statsrådet beredd medverka till att, så långt på statsmakterna kan ankomma, de tillsammanantagna prismässiga och övriga företagsekonomiska förutsättningarna för jordbruk i dessa landsdelar blir sådana att den konsolidering av jordbruket i de bättre jordbruksbygderna i Norrbottens län, som avses med den förenämnda särskilda rationaliseringsverksamheten därstädes, med kraft kan fullföljas, och sålunda till att de brukningsenheter av 1- och 2-familjstyp, som tillskapas enligt för verksamheten gällande villkor och normer, kommer att kunna ge skälig lönsamhet.

På gjord proposition medgav kammarerna, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Anmäldes och bordlades följande under sammanträdet avlämnade motio-
ner:

nr 651, av herr *Jacobsson, Gösta*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 40, med förslag till patentlag m. m.;

nr 652, av herr *Jacobsson, Gösta, m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 40, med förslag till patentlag m. m.;

nr 653, av herr *Blomquist* och fröken *Stenberg*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 42, angående statsbidrag till folkhögskolor;

nr 654, av herr *Nyman m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 42, angående statsbidrag till folkhögskolor;

nr 655, av herr *Svanström m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 42, angående statsbidrag till folkhögskolor;

nr 656, av herr *Lundström*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 43, angående fortsatt valutaregulering;

nr 657, av herr *Strandberg*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 43, angående fortsatt valutaregulering; och

nr 658, av herr Åkerlund, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 44, med förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning, m. m.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.26.

In fidem

Solveig Gemert

Onsdagen den 23 mars förmiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Företogs val av tre ombud i Europarådets rådgivande församling jämte tre suppleanter för dessa ombud.

Herr **FÖRSTE VICE TALMANNEN** erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! För detta val ber jag att få avlämna en gemensam lista. Denna har godkänts av de av kammaren valda ledamöterna i talmanskonferensen.

Herr förste vice talmannen avlämnade därefter en lista av följande utseende och med rubriken »Den gemensamma listan»:

Geijer, J. L., ledamot av första kammaren	Bergegren, A., fröken, ledamot av andra kammaren
Björk, K. Å., ledamot av andra kammaren	Sjövall, E., fru, ledamot av andra kammaren
Bohman, B. G., ledamot av andra kammaren	Jacobsson, G., ledamot av första kammaren

Sedan herr talmannen för kammaren uppläst denna lista, blev densamma på gjord proposition av kammaren godkänd; och förklarades hava blivit utsedda till ombud i Europarådets rådgivande församling herrar Lennart Geijer, Kaj Björk och Bohman samt till suppleanter för dem respektive fröken Bergegren, fru Sjövall och herr Gösta Jacobsson.

På framställning av herr talmannen beslöts att riksdagens kanslideputerade genom utdrag av protokollet skulle underrättas om detta val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag dels till förordnanden för de valda, dels ock till skrivelse till Ko-

nungen med anmälan om det förrättade valet.

Justerades protokollet för den 17 innevarande månad.

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

Herr talmannen tillkännagav, att det i Kungl. Maj:ts skrivelse nr 70 avsedda meddelandet nu komme att framföras av hans excellens herr statsministern *Erlander*. Därjämte hade, anförde herr talmannen, herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet *Lange* för-

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

klarat sig ämna vid överläggningen i anslutning till detta meddelande i ett sammanhang besvara dels herr *Sundins* interpellation angående den västeuropeiska handelspolitikens återverkningar på det svenska näringslivet, m. m., dels ock herr *Holmbergs* interpellation angående Sveriges beredskap inför en förändrad europeisk marknadssituation m. m. Vidare finge, yttrade herr talmannen, överläggningen omfatta jämväl utrikesutskottets utlåtanden nr 1 och 2; eventuella yrkanden skulle dock framställas först sedan respektive utlåtande föredragits.

Ordet lämnades härefter till hans excellens herr statsministern **ERLANDER**, som anförde:

Herr talman! Riksdagens närmast föregående ordinarie utrikesdebatt ägde rum för jämnt ett år sedan. Sedan dess har regeringen haft anledning att vid olika tillfällen uttala sig om den världspolitiska utvecklingen. Så sent som i december i fjol lämnades en redogörelse för regeringens bedömning av viktiga aktuella utrikespolitiska frågor med anledning av interpellationer vid höstriksdagen. Det är således inte alltför länge sedan kamrarna hade tillfälle att dryfta det internationella läget.

Den utrikespolitiska utvecklingen präglas för närvarande av händelserna i Sydostasien och Afrika. Kriget i Vietnam engagerar känslomässigt en hel värld även om det ytligt sett rör sig om ett perifert och begränsat konfliktområde. Händelseutvecklingen i Afrika vittnar om att hela denna kontinent befinner sig i ett akut skede av omvandling och förändring. Det är därvid inte bara spänningarna i Sydafrika och Rhodesia som inger oro utan lika mycket de växande svårigheterna att nå politisk stabilitet i Afrikas nya länder. Regimerna avlöser varandra. Av allt att döma är den tid avlösens, då förhoppningarna om en något så när lugn social och ekonomisk utveckling kan infrias. Även i länder som tidigare

än de afrikanska staterna vunnit självständighet under efterkrigstiden — såsom Indonesien — har den inre utvecklingen under det gångna året präglats av våldsamma motsättningar.

Detta är mörka inslag i den världspolitiska bilden just nu, men det finns också ljusare och mer hoppgivande drag. Efter en förlamande kris kunde FN:s generalförsamling hösten 1965 åter arbeta normalt. Därmed är givetvis inte sagt att generalförsamlingen i alla frågor kunnat uppnå sakligt betydelsefulla eller nyttiga resultat. Men själva faktum att världsorganisationens huvudförsamling på nytt kan arbeta är av stor politisk-psykologisk betydelse. Ett annat positivt inslag i bilden — även om ännu inga påtagliga resultat uppnåtts — är nedrustningsförhandlingarna i Genève. De farhågor som på många håll hystes för att det tillspetsade läget i Sydostasien skulle omöjliggöra att förhandlingarna återupptogs visade sig vara obefogade. Kring detta ämnesområde, som så direkt berör Sverige på grund av vårt deltagande i genèvekonferensen, skall senare i denna redogörelse en mer utförlig kommentar lämnas. Uppgörelsen i Tashkent om kashmirkonflikten har också mottagits med stor lättnad. Inte bara parternas beredvillighet att medverka till denna uppgörelse utan också sovjetregeringens konstruktiva bidrag till minskande av spänningen i denna del av världen förtjänar att framhävas.

Under de senaste åren har läget i Europa präglats av en tendens till ökade ekonomiska och kulturella kontakter mellan de västeuropeiska och östeuropeiska länderna. Samtidigt har motsättningarna mellan de västeuropeiska länderna blivit alltmera påtagliga. Härmed åsyftas inte endast de europeiska integrationsproblemen, utan också de svårigheter som yppats inom Atlantpakten i fråga om alliansens politiska och militära inriktning. Frankrikes politik, som märkbart avviker

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

från de andra Atlantpaktstaternas, ut-sätter alliansen för påfrestningar. Ock-så det östliga blocket ställs inför be-lastningsprov till följd av motsättning-arna mellan Sovjetunionen och Kina.

Regeringen har i olika sammanhang uttalat sin djupa oro för utvecklingen i Vietnam. Konflikten där innebär stora risker för freden i hela Sydöstasien. Den försvårar dessutom den utjämning av motsättningarna mellan stormakter-na som man hoppades på efter 1963 års provstoppsavtal. Framför allt är det dock det mänskliga lidande som vietnamkonflikten innebär som kommit världsopinionen att i så hög grad fångas av det skakande drama vi ser utspelas på denna avlägsna scen. Detta gäller inte minst reaktionerna här i Sverige som präglas av stark med-känsla med det hårt prövade vietna-mesiska folket.

Det är av intresse att den världsom-fattande diskussion som vietnamkon-flikten framkallat alltmer återspeglas också i den offentliga debatten i För-enta staterna. I den amerikanska kongressen har de senaste veckorna en vietnamdebatt ägt rum som genom massmedia har nått hela Amerika och även andra delar av världen. De olika meningsyttringar om den amerikanska politiken med starka inslag av kritik och självkritik som därvid framkommit är värda att uppmärksammas i ett läge som i övrigt ter sig så elakartat och så hårt fastlåst.

Något militärt avgörande i vietnam-konflikten tycks tills vidare inte vara i sikte. Det är också den svenska rege-ringens övertygelse att vietnamkonflik-ten endast kan lösas genom förhand-lingar och genom ömsesidiga medgivan-den. Det månadslånga uppehållet i de amerikanska bombningarna av Nord-vietnam vid årsskiftet ingav förhopp-ningar om att en förhandlingskontakt möjligen skulle kunna etableras. Så blev tyvärr icke fallet, oaktat att de ståndpunkter, som de båda sidorna i principiellt upplagda deklARATIONER an-

gav som bas för förhandlingar, i vissa stycken sammanföll. Det är inte möj-ligt att nu fastställa varför bombpau-sen inte ledde till någon förhandling -- kanske var den ömsesidiga misstron för djupt rotad, kanske hade ingen part tillräcklig handlingsfrihet, kanske var uppehållet i bombningarna alltför kort. Såsom läget utvecklats ter sig utsik-terna till förhandlingar i nuvarande läge inte ljusa. Denna allmänna bedöm-ning är bakgrunden till att de nordiska regeringarna i ett gemensamt uttalande i Köpenhamn vid Nordiska rådets möte tidigare i år icke ansåg att ett nordiskt medlingsinitiativ hade några utsikter att lyckas. På samma sätt såg den svenska regeringen på ett från påvesto-len i februari utgående initiativ om neutral medling i vietnamkonflikten. Regeringen har dock offentligen klar-gjort att den självfallet är beredd er-bjuda sina tjänster för upptagande av förhandlingar därest alla parter skulle önska detta. I samma riktning har ock-så andra regeringar uttalat sig.

Av särskilt intresse är det uttalande som häromdagen gjordes av en tales-man för FN:s generalsekreterare rö-rande förutsättningarna för förhand-lingar i vietnamfrågan. U Thant under-stryker sin oro för en utbredning av konflikten och de mänskliga och mate-riella offer kriget i ökad omfattning kräver. Enligt hans mening förutsätter ett närmande mellan parterna, att bombningarna i Nordvietnam upphör och att den militära aktiviteten i Syd-vietnam från båda parter sida redu-ceras. Därjämte understryker han att den nationella befrielsefronten måste delta i överläggningarna om en fred-lig lösning. Att U Thant så klart ut-tryckt sin mening är av stor interna-tionell betydelse. Svenska regeringens bedömning av läget överensstämmer i stort sett med hans uttalande. Vi har svårt att se hur förhandlingar skulle kunna komma till stånd utan en be-gränsning av krigsaktiviteten. Kanske kunde, som ett allra första steg, ett

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

slags »frysning» av det militära läget bana väg för en förhandlingskontakt. Hur man än värderar Nordvietnams respektive den nationella befrielsefrontens ställning, ter det sig efter svensk uppfattning självklart att befrielsefronten skall vara part i en kommande förhandling.

Från världsfredens synpunkt måste de centrala målsättningarna för Vietnam vara dels att man får ett slut på den blodiga konflikten, dels att en politisk lösning uppnås som inte medför alltför stor risk för nya konflikter. Uppenbart är att en stabil utveckling i länder av Vietnams typ försvåras av religiösa och nationella men kanske framför allt sociala och ekonomiska motsättningar. Djupast sett gäller väl både i Asien och i Afrika att de nya ländernas allmänna fattigdom är själva grunden för deras svårigheter att med fredliga och demokratiska medel lösa sina inre och yttre problem. Detta ekonomisk-politiska svaghetstillstånd utnyttjas ofta av olika intressegrupper. På sina håll finns kanske en benägenhet att i detta sammanhang övervärdera kommunismens inflytande i de nya länderna. I själva verket har ju kommunismen nyligen måst inregistrera bakslag på olika håll i den afro-asiatiska världen. Så till exempel har den blodiga maktkampen i Indonesien, som i huvudsak framstår som ett resultat av inre spänningar, särskilt hårt drabbat landets kommunistiska parti.

Mot den allmänna bakgrunden av politisk och ekonomisk svaghet och osäkerhet i sydöstra Asien kan man fråga sig, om det är realistiskt att räkna med att funktionsdugliga demokratiska system kan skapas i länder, som hittills inte haft någon erfarenhet av demokrati eller som misslyckats med sina demokratiska experiment. Självfallet måste vi önska, att människorna i dessa länder på längre sikt skall få reellt inflytande över statens angelägenheter i samma former som vi blivit vana vid. Men det förefaller föga verk-

lighetsbetonat att i nuläget kräva att de över lag skall fungera som färdiga demokratier av vår egen typ. Man nödgas måhända tills vidare acceptera att förutsättningar för verklig demokrati skapas först när de uppnått en högre ekonomisk och social utvecklingsnivå. Därmed tangeras det centrala utvecklingsproblemet i världen — hur och hur snabbt klyftan mellan de rika och fattiga ländernas kan minskas.

Vad som gäller om demokratiens förutsättningar i Asien har i lika hög grad sin tillämpning i Afrika. När de nya länderna där blev självständiga erhöll de i regel författningar, utformade efter västerländska förebilder. Det var i och för sig naturligt att kolonialmakterna sökte få garantier för att makten inte överlämnades till minoritetsgrupper. Men det visade sig snart nog att författningarna i allmänhet inte kom att fungera som man avsett. Förutsättningar saknades vanligen för ett partiväsen av västlig typ, och enpartisystem har snarare blivit regel än undantag i Afrikas nya stater. I en del fall har dessa enpartiregimer fått prägel av persondiktaturer. Nu tycks vi uppleva ett skede, där en av de få verkliga maktfaktorerna i de nya staterna, nämligen militären, strävar att alltmer bestämma den politiska utvecklingen. Det är alltför tidigt att säga om man riskerar en motsvarighet till den tidigare utvecklingen i Latinamerika, där officersjuntor under långa perioder dirigerat det politiska spelet. Men otvivelaktigt genomgår det nya Afrika ett skede av kriser, och detta återspeglas även i de afrikanska staternas inbördes förhållanden. Strävandena att uppträda som en samlad grupp motverkas av starka intressemotsättningar och splittringstendenser.

Man gör klokt i att inte underskatta de olyckliga återverkningarna av splittringen och svagheten hos de afrikanska staterna. Varje kris i en afrikansk stat hälsas i Pretoria och Salisbury som bevis för att avkoloniseringen är ett

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

misstag och att den vita minoriteten i Afrika med alla medel bör bevara de maktpositioner som den ännu har kvar. Rasfördomar får ny näring, och fortsatt förtryck av den färgade majoriteten betecknas som en historisk nödvändighet. Men det är en illusion att tro, att avkoloniseringsprocessen låter sig hejdas framför de sista resterna av kolonialvälde i Afrika. Försöken att utan hänsyn till de nationella krafternas framväxt bevara vita maktpositioner i södra Afrika kan bara framkalla spänningar och konflikter med ödesdigra internationella återverkningar.

Mot denna allmänna bakgrund är det desto mera angeläget att de högt utvecklade industristaterna visar en uppriktig vilja att bidra till lösningen av Afrikas många problem. Det gäller inte minst planeringen av effektiva biståndsinsatser i syfte att öka de nya staternas ekonomiska, och därmed också politiska, stabilitet. Genom att Sverige för åren 1966—1968 blivit medlem av FN:s ekonomiska och sociala råd får vi ökade tillfällen att nära följa behandlingen av dessa frågor.

De afrikanska problem som de senaste åren stått i förgrunden för den internationella uppmärksamheten har framför allt gällt södra Afrika. Som mest tillspetsad i detta problemkomplex framstår för närvarande situationen i Rhodesia. Den i höstas upprättade rebellregimen trotsar öppet londonregeringen och demonstrerar sin avsikt att också i framtiden trygga sin privilegierade ställning. Den brittiska regeringen har svarat med ekonomiska sanktioner, och sanktionspolitiken har fått uttryckligt stöd av FN:s säkerhetsråd. Det är av utomordentlig betydelse både för den fortsatta utvecklingen i södra Afrika och för FN:s framtida aktionsmöjligheter att denna sanktionspolitik leder till avsett resultat. Den brittiska regeringen har ställt upp ett begränsat mål, nämligen återgång till konstitutionell styrelse och garantier för gradvis ökning av den afri-

kanska majoritetens politiska inflytande. Däremot är det inte fråga om att snabbt genomdriva ett rent majoritetsstyre. Men också denna moderata målsättning synes hotad av luckor i sanktionssystemet, inte minst av Sydafrikas och Portugals tvetydiga hållning. På sina håll tycks man därav dra den slutsatsen, att man bör avstå från en skärpning av sanktionspolitiken och i stället snabbt söka nå en överenskommelse med Smithregimen. Men den motsatta slutsatsen förefaller mera logisk. Ett sammanbrott för detta sanktionsexperiment skulle få ödesdigra verkningar, och det måste vara angeläget att det konsekvent fullföljes.

Den betydelse regeringen tillmäter sanktionsförfarandet gentemot Rhodesia föranledde oss i december att göra en särskild hänvändelse till FN:s säkerhetsråd. I denna framfördes att efter svensk uppfattning läget i Rhodesia utgör ett hot mot freden och att säkerhetsrådet med hänsyn härtill skulle ha grund för att fatta bindande beslut om ekonomiska sanktioner mot Rhodesia. Något sanktionsbeslut av detta slag har dock ännu icke kommit till stånd.

Utgången av sanktionsexperimentet i Rhodesia-fallet har — som regeringen tidigare framhållit — stor betydelse för bedömningen av möjligheterna till sanktioner mot Verwoerdregimen i Sydafrika. Sverige har ju uttalat sig för effektiva sanktioner i syfte att få ett slut på apartheidpolitiken men samtidigt uttryckt önskemål om ytterligare studier av de problem som är förknippade därmed. Jag saknar anledning att därutöver fördjupa mig i sydafrikaproblemet, eftersom det blivit utförligt behandlat i höstriksdagens utrikesdebatt och nu senast i utrikesutskottets utlåtande. Låt mig bara tillägga att regeringen söker förena utrikespolitiska och biståndspolitiska målsättningar i ett förslag till hjälpinsatser för Bechuanaland, Basutoland och Swaziland, som i dagarna kommer att framläggas. Det

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

gäller områden i Sydafrikas omedelbara närhet, vilka i särskilt hög grad är utsatta för apartheidpolitikens verkningar. Man kan här tala om en tillämpning av de tankegångar som låg bakom det nordiska initiativet i sydafrikafrågan, nämligen att inte enbart satsa på sanktioner utan också pröva andra vägar.

Utvecklingen i Rhodesia och i de snart självständiga brittiska protektoraten kan alltså få en långsiktig inverkan på apartheidproblemets lösning. Men vi bör också uppmärksamta följa det fortsatta skeendet i Sydvästafrika. Skulle internationella domstolens utslag i Sydvästafrikamålet inleda en politisk process med ett självständigt Sydvästafrika som resultat, förefaller det naturligt att Sverige överväger att göra effektiva biståndsinsatser i syfte att stärka ett sådant självständigt Sydvästafrika.

Det är förklarligt att de många nya afrikanska stater som fått säte i FN:s generalförsamling ägnar särskild uppmärksamhet åt problemen i sin egen världsdel. De afrikanska staterna representerar ungefär en tredjedel av rösterna i församlingen, och tillsammans med dem närstående asiatiska stater har de fått allt större möjligheter att få igenom majoritetsresolutioner. Församlingens politiska struktur har sålunda radikalt ändrats sedan 1950-talet. Det skulle vara olyckligt för Förenta Nationerna om församlingsresolutionerna alltför ofta komme att ge intryck av motsättningar längs raslinjer. Sverige har ofta funnit det möjligt att rösta tillsammans med de afrikanska och asiatiska staterna. I vissa fall har vi måst avstå eller rösta nej, därför att vi funnit att olika resolutionsförslag stått i motsättning till FN-stadgans principer eller verkat orealistiska.

Hur viktigt det än är att världsorganisationens medlemmar tillkännager sin mening i olika internationella konfliktfrågor, finns det risker för att ett alltför flitigt resolutionsmakeri försva-

gar församlingens auktoritet. Man kan märka tendenser, inte minst bland de större medlemsstaterna, till en viss likgiltighet inför församlingens resolutioner. Det vore djupt beklagligt om just de stater, som tack vare sina resurser och sin erfarenhet har särskild betydelse vid genomförandet av generalförsamlingens rekommendationer, skulle tappa intresset och respekten för församlingen eller rentav för FN i dess helhet. Detta är ett dilemma som tydligen också de afrikanska staterna själva blivit alltmer medvetna om.

FN:s fredsbevarande operationer på Cypern har nu pågått i två år. Någon politisk lösning av problemet är alltså inte i sikte. Säkerhetsrådet har nyligen ånyo förlängt mandatet för vaktstyrkan med tre månader. I en rapport inför rådets sammanträde har generalsekreteraren förklarat, att vaktstyrkan i rådande läge är oundgängligen nödvändig för att bibehålla det relativa lugn som råder på ön.

Finansieringsläget ter sig emellertid ytterst otillfredsställande. Systemet med frivilliga ekonomiska bidrag har icke varit till fyllest för att täcka kostnaderna. Generalsekreteraren har nyligen meddelat, att det finansiella läget är sådant att han icke för närvarande kan infria sitt tidigare åtagande att de truppbidragande staterna skall få ersättning för sina kostnader. I syfte att nedbringa kostnaderna för vaktstyrkan har denna successivt reducerats från ursprungligen 7 000 man till 4 500 man. Det är generalsekreterarens avsikt att ytterligare nedbringa numerären, därast förhållandena medger att detta sker utan förfång för styrkans effektivitet.

Från svensk sida har betonats, att FN:s medlemsstater och i synnerhet de truppbidragande staterna är berättigade att vänta sig förnyade ansträngningar av de berörda parterna att lösa sina problem. Det börjar — som generalsekreterare U Thant för övrigt antytt — te sig alltmera orimligt att FN-styrkan på Cypern får tjäna som en

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

förevändning för en utebliven lösning. Jag vill också nämna, att när säkerhetsrådet den 16 mars fattade beslut om cyprenstyrkans förlängning, uttalade rådet den fasta förhoppningen att vid utgången av nuvarande period verkliga framsteg kunnat göras för en politisk lösning.

Ett av de positiva inslagen vid FN:s generalförsamlings möte i höstas var — som redan berörts — beslutet att genövekonferensen om nedrustning skulle fortsätta sitt arbete. Kommittén återupptog sin verksamhet den 27 januari. Främst på dess program står frågan om en överenskommelse om förbud mot fortsatt spridning av kärnvapen. I detta avseende föreligger klara direktiv från generalförsamlingen.

Från svensk sida har vi genom vår chefsdelegat Alva Myrdal gjort ett inlägg i kommitténs debatt om denna fråga. Ambassadör Myrdal ställde därvid vissa frågor till kärnvapenmakterna i syfte att få klarhet i deras avsikter i frågor av betydelse för andra stater som kan tänkas vilja ansluta sig till ett avtal om icke-spridning. Bland annat berördes den viktiga frågan om internationell kontroll över kommersiella transaktioner med klyvbart material. Från svensk sida har vi accepterat kontroll genom det internationella atomenergiorganet IAEA för transaktioner inom ramen för våra bilaterala avtal på området. Det finns anledning verka för att IAEA:s kontrollsystem blir allmänt antaget, även av kärnvapenmakterna. I övrigt ställde den svenska delegaten en rad frågor rörande vilka motprestationer kärnvapenmakterna kan vara beredda att göra, problemet om garantier m. m. I den mån större klarhet kan vinnas i dessa hänseenden bör ökade möjligheter skapas för en fruktbar diskussion i icke-spridningsfrågan.

Ett amerikanskt och ett ryskt utkast till avtal har förelagts konferensen. Dessa båda texter företer stora likheter. Den huvudsakliga skillnaden mel-

lan dem gäller den artikel som syftar på problemet om nukleärt samarbete inom en militärallians, d. v. s. i praktiken frågan om Tysklands tillgång till kärnvapen. Här är veterligen ingen lösning ännu i sikte. Men i övrigt är stormakternas ståndpunkter i princip tämligen likartade. De anser att de föreliggande avtalsutkasten nu bör granskas artikel för artikel i syfte att snarast möjligt nå fram till en överenskommelse.

Mot denna metod har de alliansfria staterna anmält invändningar. Man är visserligen, exempelvis från svensk sida, beredd medverka till en jämförande textgranskning. Men samtidigt har man pekat på att de båda avtalsförslagen inte är de enda dokument som kommittén har framför sig i icke-spridningsfrågan. Där finns även de åtta alliansfrias memorandum från i höstas, vars grundtankar om balanserad kärnvapenedrustning funnit uttryck i generalförsamlingens resolution i icke-spridningsfrågan. Vidare har kommittén att ta ställning till ett italienskt förslag om moratorium på viss tid med anskaffande av kärnvapen i andra länder än där sådana vapen redan finns.

Frågan om icke-spridning är sålunda ett problem som går utöver stormakternas exklusiva intressesfär. Det är av de länder, som icke har kärnvapen men som kan tillverka sådana, som man begär uppgivande av handelsfriheten i den allmänna säkerhetens intresse. Och så långt kan man i princip vara med. Men det kan därutöver på goda grunder hävdas, att även den pågående utbyggnaden och förbättringen av existerande kärnvapenlager innebär en ständigt ökande fara för freden. Om den allmänna säkerheten i världen skall vara rättesnöret för strävandena att nå kontroll över kärnvapeninnehavet, så måste uppenbarligen också stormakterna begränsa sina kärnvapenrustningar. Ett icke-spridningsavtal som icke tar rimlig hänsyn till detta krav kan bli svårt att godta för

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

åtskilliga av de länder som är av väsentlig betydelse i sammanhanget, nämligen de som nu står mer eller mindre nära den punkt då de kan börja tillverka kärnvapen. Utan dessa länders medverkan kan ett avtal om förbud mot spridning inte bli effektivt. Det finns skäl beklaga, att stormakterna hittills visat sig obenägna att tillräckligt beakta de alliansfrias synpunkter i detta viktiga hänseende.

Vad den svenska ståndpunkten beträffar så är vi positivt inställda till strävandena att få till stånd ett effektivt avtal mot spridning av kärnvapen. En sådan överenskommelse förutsätter en universell anslutning, som kan uppnås endast genom »en godtagbar balans mellan kärnvapenmakters och andra staters ömsesidiga ansvar och skyldigheter», för att nu använda FN-resolutionens ord. Sverige stöder därför i Genève de alliansfria staternas krav på att stormakterna skall ge sitt bidrag i form av fullständigt provstopp och upphörande av produktionen av klyvbart material för vapenändamål. När vi uppställer dessa krav menar vi naturligtvis inte att vi kommer att påbörja tillverkning av kärnvapen om våra krav inte uppfylls. Ett sådant beslut saknar politisk aktualitet här i landet. När vi insisterar på motprestationer, beror det på att vi önskar ett avtal, som utgör ett verksamt bidrag till begränsning av kärnvapenhotet i FN-resolutionens mening.

Sveriges initiativ att närmare pröva möjligheterna att förbättra metoderna att upptäcka och identifiera underjordiska kärnvapenexplosioner har under de senaste månaderna förts ytterligare framåt. Konsultationer med ett antal stater har visat, att de fortsatta internationella diskussionerna i ämnet med fördel skulle kunna ges formen av en vetenskapligt inriktad expertkonferens mellan ett begränsat antal stater. Regeringen har därför i dagarna beslutat inbjuda till en sådan konferens i Stockholm i slutet av maj månad. Av-

sikten är att inbjuda företrädare för väst- och östblocken samt neutrala stater. För att understryka att det här rör sig om ett småstatsinitiativ har i denna första omgång kärnvapenmakterna lämnats utanför. Om det tilltänkta samarbetet i form av standardisering av instrument, utbyte av data etc. kommer till stånd är emellertid avsikten, att samarbetet skall stå öppet för alla stater. Detta gäller vare sig samarbetet i fråga sker genom medverkan av en nationell, avancerad seismologisk station eller i den formen att någon myndighet eller institution inom staten i fråga får del av inom systemet cirkulerande data.

Syftet med det planerade samarbetet är begränsat. Någon internationell värdering av de data som utbyts förutses sålunda inte. Inte desto mindre räknar vi med att ett sådant samarbete kan bli av betydelse för att underlätta ett fullständigt provstoppsavtal. I väntan därpå kommer under alla förhållanden den seismologiska vetenskapen att ha påtaglig nytta av ett sådant samarbete. Vi hoppas som bekant från svensk sida kunna göra en självständig insats på området genom en egen avancerad seismologisk s. k. multipelstation. Forsvarets forskningsanstalt har av regeringen fått i uppdrag att projektera en sådan station och att framlägga resultatet i så god tid, att ett förslag kan granskas, bl. a. från kostnadssynpunkt, i samband med höstens budgetarbete.

Regeringen har lagt fram proposition om att ett internationellt fredsforskningsinstitut skall upprättas i Sverige. Institutet avses bedriva vetenskaplig forskning i konflikt- och samarbetsfrågor av betydelse för internationell fred och säkerhet. Detta initiativ kan ses som ett led i de fredssträvanden som präglar vår utrikespolitik. Avsikten är att institutet skall verka som en helt självständig institution med egna styrande organ som får en internationell sammansättning.

Innan jag ingår på de handelspolitis-

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

ka frågorna vill jag helt allmänt framhålla hur väsentligt det är för svensk utrikespolitik att vi fortsätter att verka för ett starkt och handlingskraftigt Föränta Nationerna. Världsorganisationen har blivit ett oersättligt centrum för internationella kontakter och förhandlingar. Stora framtidsuppgifter avtecknar sig för FN om alla medlemsstater lojalt och effektivt stöder organisationen. Den dramatik som stundom kännetecknar generalförsamlingens och säkerhetsrådets möten bör inte få minska vårt intresse för det tålmodiga, dagliga arbete i fredens och framstegens tjänst som bedrivs av FN och dess fackorgan. FN:s ansträngningar att främja en social och ekonomisk utveckling i fred och frihet i hela världen förtjänar vårt helhjärtade stöd.

För att därefter övergå till handelspolitiken är det två frågor som fortsätter att stå i förgrunden för intresset. Dessa är de europeiska marknadsproblemen samt Kennedyronden.

Rykten har varit i omlopp om att Storbritannien på nytt överväger möjligheterna till ett inträde i EEC. En förskjutning har uppenbarligen skett i den brittiska opinionen mot ökat intresse för en anslutning till Gemensamma marknaden, vilket återspeglas i press och offentlig debatt.

I detta sammanhang har herr Holmberg i en interpellation frågat mig om vissa åtgärder inför en förändrad europeisk marknadssituation m. m. Mitt anförande kommer att delvis besvara frågan. Statsrådet Lange kommer under den följande debatten att besvara frågan i dess återstående delar samtidigt som han ger svar på en interpellation av herr Sundin.

Vad som hänt inom EEC är att De sex genom uppgörelsen i Luxemburg formellt kommit ur krisen. Frankrike har återtagit sin plats vid rådsbordet i Bryssel. Under Västeuropeiska unionens ministerrådsmöte i London för någon vecka sedan gav De sex — och

alltså även Frankrike — till känna att man i princip och på romavtalets villkor välkomnade Storbritannien i EEC. Detta kan uppfattas som inledningen till en förbättring av det marknadspolitiska klimatet. Man frågar sig hurvida en ny fas i den europeiska integrationsutvecklingen är på väg.

Enligt vad regeringen kunnat konstatera ser man i brittiska regeringskretsar mycket nyktert på läget. Målsättningen på längre sikt, framhåller man, har varit och är alltjämt en uppgörelse med EEC. Innan man kan komma till ett sådant avgörande måste emellertid en rad väsentliga problem lösas. Man torde kunna förutsätta att man på brittisk sida inte är beredd att på nytt söka inträde i Gemenskapen utan att på förhand vara förvissad om ett snabbt och positivt resultat. Ännu så länge kan man inte överblicka hur exempelvis den brittiska jordbrukspolitiken och därmed sammanhängande valutaproblem samt förhållandet till samväldet skall regleras i händelse av en EEC-anslutning. Den brittiska regeringen understryker vidare sin uppriktiga avsikt att ta hänsyn till EFTA:s intressen. Fjolårets EFTA-beslut om sammanhållning är alltjämt giltigt.

Vad EEC angår har man i Luxemburg enats om ett *modus vivendi*. Innebörden av uppgörelsen synes vara att det överstatliga elementet i romfördraget begränsats genom Frankrikes krav på fortsatt vetorätt i viktiga frågor. Detta krav har emellertid inte accepterats av de övriga sexmaktsländerna som i princip håller fast vid de överstatliga elementen i romfördraget. Flera sakfrågor kvarstår att lösa, främst finansieringen av den gemensamma jordbrukspolitiken. En rad ytterligare frågor, t. ex. sammanslagningen av de tre exekutivorganen, återstår dessutom. Väsentligt är emellertid att EEC har gjort och alltjämt gör framsteg, även om utvecklingstakten kan komma att bli långsammare än hittills.

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

Dessa omständigheter gör att ett nytt förhandlingsskede inte torde vara att vänta inom den närmaste framtiden.

På svensk sida följer vi självfallet utvecklingen med största uppmärksamhet. När den dag kommer då Storbritannien på nytt är redo att sätta sig ned vid förhandlingsbordet med De sex, eller marknadsfrågan på annat sätt aktualiseras, måste övriga EFTA-länder vara beredda. Skulle vägen till EEC öppnas för Storbritannien borde det också finnas möjlighet för Sverige och övriga EFTA-länder att komma till en uppgörelse. Regeringen vill återigen klart uttala sin önskan att så snart som möjligt se en enhetlig europeisk ekonomisk marknad förverkligad. Inom den svenska utrikespolitikens ram vill vi på allt sätt bidra här till.

Den andra stora frågan gäller tullsänkingsförhandlingarna inom ramen för Kennedyronden. Här kan ett avgörande snabbt aktualiseras. Den amerikanske presidentens förhandlingsfullmakter utgår den 1 juli 1967. Ingen- ting kan med säkerhet sägas om möjligheterna för en förlängning. Det är med detta förhållande för ögonen som man i Genève är i färd med att upp- ställa ett tidsprogram för de fortsatta förhandlingarna. Vår förhoppning är att Kennedyronden senast till sommaren skall gå in i ett avgörande skede. Eljest kan ett misslyckande riskeras. Detta skulle innebära att man försitter den enda omedelbara möjlighet som för närvarande står till buds för att mildra verkningarna av den handelspolitiska splittringen i Europa. Som nyss påpe- kats kan man inte vara särskilt opti- mistisk rörande möjligheterna för en snar allmän lösning av det europeiska marknadsproblemet. Därför är det så mycket viktigare att tillvarata de möj- ligheter som Kennedyförhandlingarna ger att reducera tullarna.

En förutsättning för att förhandlings- arbetet i Genève skall kunna aktiveras är att De sex löser sina egna jordbruks- problem. Jordbruket utgör en av nyc-

kelfrågorna i Kennedyronden. Hittills har Gemenskapen framlagt erbjudanden endast för spannmål, men även dessa fordrar kompletteringar.

Aven om EEC:s jordbrukserbjudan- den dröjer några månader tycks man vara beredd att i avvaktan härpå fort- sätta GATT-förhandlingarna på indu- strisidan. EEC:s ministerråd kommer i början av april att ägna ett särskilt sammanträde åt Kennedyronden för att söka nå enighet om sådana instruktion- er till EEC-kommissionen att förhand- lingarna kan föras vidare.

För Sveriges del står vi än så länge kvar vid vårt utgångsbud om en 50- procentig lineär tullsänkning på indu- strivaruområdet. Eftersom vissa länder — och däribland vår stora handelspart- ner EEC — begärt omfattande undan- tag får vi bereda oss på besvärliga för- handlingar för att tillgodose väsentliga svenska exportintressen. Vi kräver re- ciprocitet av övriga industriländer. Får vi inte det måste det ursprungliga svenska budet omprövas.

Den vikt vi på svensk sida tillmäter Kennedyronden som medel för att minska verkningarna av den handels- politiska splittringen i Europa har re- dan understrukits. Förskjutningar till förmån för den interna handeln blir allt påtagligare inom båda handelsgrup- peringarna. När det gäller Sveriges im- port har EFTA:s andel sålunda ökat från 25 procent 1959 till 33 procent 1965. Samtidigt har EEC:s andel mins- kat från 41 procent till 37 procent. För den svenska exporten har EFTA:s an- del ökat under samma period från 37 procent till 43 procent medan EEC:s andel förblivit ungefär konstant vid 31 procent. — Vad utvecklingen inom EEC beträffar har den interna handeln åren 1959—1964 ökat med inte mindre än 124 procent, vilket överstiger den i och för sig gynnsamma utvecklingen av EFTA:s interna handel.

Denna utveckling av handeln utgjor- de en av anledningarna till de två be- tydelsefulla initiativ som togs vid

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

EFTA:s ministerrådsmöte i Wien förra året. Det ena av dessa syftade till att få till stånd kontakter mellan EFTA och EEC. Det andra avsåg den interna utbyggnaden av EFTA-organisationen. Denna utbyggnad och fördjupning av EFTA-samarbetet utgör också ett led i strävandena att nå en lösning på den europeiska marknadsfrågan.

Vid ett nytt ministermöte i höstas i Köpenhamn kunde konstateras att ett omfattande arbete redan är i gång på olika områden inom EFTA. Vad det här gäller är bl. a. sådana frågor som etableringsrätt, offentlig anbuds- och köpspolitik, standardiserings- och patentsamarbete.

I maj kommer ett nytt ministermöte att äga rum i Bergen. Vi hoppas att ytterligare framsteg då skall kunna redovisas. Mötet är för övrigt avsett att ge ministrarna tillfälle att diskutera det aktuella marknadsläget.

I detta sammanhang kan konstateras att EFTA är på väg att bli ett fullt utbildat frihandelsområde. Vi närmar oss den tidpunkt — den 1 januari 1967 — då EFTA-tullarna på industrivaror i princip skall vara avskaffade. Detta innebär att vi redan sju år efter EFTA-konventionens tillkomst lyckats förverkliga målsättningen att skapa en fri industrimarknad för 100 miljoner människor.

En alltfjämt bestående svårighet för EFTA är att Storbritannien ännu inte kunnat avskaffa den importavgift som infördes i oktober 1964. Den sänktes visserligen förra våren till 10 procent men utgör fortfarande ett allvarligt hinder, inte minst i det interna samarbetet. Britterna har lovat avskaffa avgiften så snart jämvikten återställts i deras betalningsbalans. Vi har förståelse för den brittiska situationen men kan inte tänka oss ett läge, där övriga EFTAländer helt avvecklat sina tullar medan det största medlemslandet bibehåller ett gränsskydd högre än det vi själva hade när EFTA bildades. En sådan situation måste undvikas. Från svenskt regerings-

håll har redan framförts att vi utgår från att återstoden av avgiften avskaffas före årsskiftet.

En av de fördelar vi uppnått genom EFTA är att en nordisk marknad kommit till stånd inom frihandelsområdets ram. Detta innebär även att de nordiska länderna blivit alltmera beroende av varandra i ekonomiskt hänseende. Sedan EFTA:s tillkomst har handeln inom Norden utvecklats starkare än på något annat håll i världen. Det gäller nu att, oavsett den framtida utvecklingen av den europeiska marknadssituationen, bevara och säkerställa de stora fördelar som den nordiska integrationen givit de enskilda länderna. Det var mot denna bakgrund som Nordiska rådet vid sin session i Köpenhamn rekommenderade regeringarna att — under hänsynstagande till strävandena att uppnå en europeisk marknad omfattande så många som möjligt av de europeiska länderna — snarast klarlägga förutsättningarna för en samlad utbyggnad av det nordiska ekonomiska samarbetet beträffande vissa centrala områden. På svensk sida hade vi hoppats komma fram till mera konkreta riktlinjer för de fortsatta övervägandena. Ehuru detta ej visade sig möjligt är det regeringens förhoppning att de nu inledda undersökningarna skall kunna ge ett positivt resultat.

Av det nu sagda framgår att det handelspolitiska läget är svåröverskådligt. Regeringen är medveten om de problem detta medför för näringslivet. Den följer självfallet marknadsutvecklingen med största uppmärksamhet och upprätthåller hög beredskap för att möjliggöra en snabb anpassning till nya situationer.

På regeringsplanet arbetar som bekant sedan flera år tillbaka bl. a. en samarbetsgrupp under ledning av chefen för handelsdepartementet. Dess uppgift är att fortlöpande bevaka den handelspolitiska utvecklingen samt planera de utredningar som krävs i olika handelspolitiska situationer. Gruppen

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

följer också kontinuerligt utvecklingen inom EEC och de möjligheter till lösningar av den europeiska marknadsfrågan som kan uppkomma.

Till våra åtgärder för att upprätthålla hög beredskap kan även inräknas de sammankomster med sändebuden i EFTA- och EEC-länderna som regelbundet hålls.

Det centrala utredningsorganet på det handelspolitiska området, kommerskollegium, håller intim kontakt med näringslivet. Regeringen har lagt fram förslag om ytterligare förstärkning av kollegiums utredningsresurser.

Våra strävanden att avskaffa handels hinder i förhållande till u-länderna reser andra problem. Hur skall vi kunna hjälpa dessa länder att öka sin andel av världshandeln?

U-länderna har knutit höga förväntningar till FN:s världshandelskonferens. Den första konferensen hölls i Genève 1964. En ny konferens äger rum nästa år.

Tills vidare har de organisatoriska frågorna stått i förgrunden. Icke desto mindre har världshandelskonferensen kommit att bli en pådrivande faktor i framför allt råvarufrågorna. För närvarande ägnar man särskilt de instabila förhållandena på kakaomarknaden uppmärksamhet. Med hänsyn till u-ländernas exportstruktur tillmåter vi från svensk sida denna del av UNCTAD:s verksamhetsområde stor betydelse. Inom de närmaste veckorna skall en diskussion äga rum i UNCTAD:s finanskommitté om s. k. supplementär finansiering. Det är Sverige som tillsammans med Storbritannien tagit initiativet i denna fråga. Världsbanken har nyligen framlagt en positiv rapport i saken. Förslaget går ut på att förhindra att utvecklingsprogram som baserats på rimliga förväntningar om exportintäkternas storlek utsätts för störningar till följd av ett oväntat inkomstbortfall.

Det är ännu för tidigt att säga vilken betydelse det nya världshandelsmaskineriet kan komma att få. Sveriges strä-

van är att dess arbete på ett meningsfullt sätt skall bidra till att lösa u-ländernas ekonomiska problem.

Även inom GATT har arbetet på att förbättra förutsättningarna för avsättning av u-landsprodukter i bl. a. industriländerna fått ökad betydelse. Enligt det nya kapitlet om handel och utveckling, som Sverige nu undertecknat, åtar sig industriländerna att ge hög prioritet åt avveckling av handelshindren för u-landsprodukter. Vi hoppas att Kennedyronden i detta avseende kan ge påtagliga resultat. På svensk sida har vi sökt påskynda avvecklingen av handelshindren för tropiska produkter. Som framgick av den nyligen i riksdagen behandlade propositionen om avveckling av tullarna på några av de väsentligaste av dessa varor, avser vi att verka för att de fortsatta förhandlingarna om tropiska produkter når konkreta resultat.

Inom OECD har forskningssamarbetet kommit att utgöra en allt viktigare fråga. Vid ett möte i januari med de för vetenskapliga ärenden ansvariga ministrarna drogs riktlinjerna upp för ett fördjupat samarbete. Av väsentlig betydelse är också de överläggningar, som äger rum inom kommittéerna för ekonomisk politik och för utvecklingsbistånd.

Sveriges handel med öststaterna har under senare år motsvarat 4 à 5 procent av den totala utrikeshandeln. Handeln med öststaterna försiggår huvudsakligen inom ramen för bilaterala handelsöverenskommelser. Vi har ett starkt intresse av att få utvidga denna handel, men våra möjligheter att öka exporten till berörda länder är i hög grad avhängig av deras möjligheter att sälja varor till oss. Importen till Sverige kan emellertid numera i stor utsträckning ske fritt sedan största delen av importen från dessa länder genom beslut under föregående år undantagits från licensstäng. Sverige har i olika internationella sammanhang, främst inom FN:s europakommission, aktivt deltagit i un-

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

dersökningar beträffande möjligheterna till en ytterligare liberalisering av handeln mellan öst- och västländer.

Avslutningsvis må några ord tilläggas om den svenska handelspolitikens allmänna målsättning. Som alla vet har vår traditionella strävan varit att söka åstadkomma största möjliga frihet för den internationella handeln. Sveriges deltagande i det internationella samarbetet t. ex. inom EFTA, OECD och GATT står i full överensstämmelse med denna målsättning. Den moderata svenska tulltaxan och den begränsade omfattningen av importrestriktioner ligger också i linje härmed.

En sådan politik innebär emellertid också att det svenska näringslivet på många områden har att möta en hård konkurrens. Denna konkurrens medför att företagen tvingas att rationalisera och effektivisera sin produktion. Det kan väl allmänt sägas att detta samtidigt medfört att företagens internationella konkurrensförmåga ökas och att bättre förutsättningar för export skapas. Det är emellertid klart att konkurrenssituationen för vissa näringsgrenar kan medföra svårigheter.

Regeringen följer med uppmärksamhet utvecklingen på sådana områden. Enligt regeringens uppfattning bör de anpassningssvårigheter som kan uppstå i första hand mötas genom lämpliga åtgärder inom ramen för den aktiva arbetsmarknads- och lokaliseringspolitiken. Handelspolitiska skyddsåtgärder i form av tullar eller restriktioner bör endast i undantagsfall komma till användning.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Den utförliga föredragning om utrikespolitiska frågor som kammaren nyss åhört har givit en över-skådlig och intressant bild av dagens läge och ett stort och betydande bidrag till dagens debatt. Materialet är ju rikt och mångfacetterat, vilket innebär att det inte är möjligt för mig att uppehål-

la mig vid allt det som har omnämnts i regeringsdeklarationen. Inte minst av tidsskäl måste jag inskränka mig till endast några få avsnitt. Andra talare kommer att uppehålla sig vid andra avsnitt, och jag vore glad om regeringen vore representerad här hela dagen för att kunna ge sina synpunkter på de frågor som dras upp.

Man skulle kanske kunna beteckna den internationella politiska situationen under hösten och vintern som samtidigt både orolig och stabil. Med sina mer eller mindre blodiga militärkupper i nyare statsbildningar, sina raspolitiska förvecklingar, sina varma och kalla krig eller krigshot på olika håll i världen och sina handelspolitiska närmanden och fjärmanden är situationen både föränderlig och oföränderlig. Vi har mött ungefär motsvarande problem nu en längre tid.

Ser vi på frågorna ur vår egen synvinkel så är väl intrycket närmast, att orosmolnen inte verkar att under den allra närmaste tiden nå våra nejder. Men som vädret i denna vårens tid snabbt kan slå över från den ljuvligaste tö till iskall frost är också det labila världsläget sådant, att en ingående och kontinuerlig bevakning är tillrådlig, om inte tråkiga överraskningar skall inträffa.

Flera av de aktuella frågeställningarna har beröring med vårt land, även om det i många fall inte sker direkt och omedelbart. Ett typexempel härpå är den utveckling, eller förveckling kanske jag skulle kalla det, som kan uppstå inom Atlantalliansen, vilken vi som bekant inte tillhör. Den franska attityd som avspeglas i president de Gaulles upprepade nålstick mot NATO och som senast komprimerades i hans brev rörande de amerikanska säkerhetsstyrkorna i Frankrike liksom den tyska, brittiska och framför allt amerikanska reaktionen härpå, förebådar onekligen komplikationer. Skulle Förenta staterna helt dra tillbaka sina styrkor i Frankrike, är det — alldeles frånsett

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

eventuella positiva följder i fråga om förhållandet mellan Frankrike och Sovjetunionen — dock ingen tvekan om att det uppstår en militär försvagning i Europa. De negativa följderna kan också komma att utveckla sig vidare. Det finns gott om alternativ. Överläggningarna om NATO:s framtid när den nuvarande avtalsperioden utlöper kommer därför säkerligen att påverkas av den franska hållningen. Våra grannländer Danmark och Norge, som båda är medlemmar av alliansen, kommer härvid att ställas inför viktiga avgöranden i fråga om sin försvarspolitik. Att denna problematik inte kan vara betydelselös för Sverige säger sig självt. Även om det i båda nyssnämnda länder ibland har rått något delade meningar om fördelarna med en anslutning till NATO, är det sannolikt att medlemskapet kommer att bestå, men dessa nya innebörd kan ha stor betydelse för bedömningen av värdet av alliansen.

Av de gamla oroskällor som vi har haft tidigare kvarstår de flesta här i Europa, berlinfrågan, spörsmålet om Tysklands återförening, den allttjämt olösta cypernfrågan, för att nämna några. Till de ständiga följeslagarna under senare år hör också genèveförhandlingarna om nedrustningen, vilka ju utförligt har behandlats i regeringsdeklarationen. Jag skall inte gå in på några bedömningar av dessa problem men att de — liksom den nyssnämnda frågan om NATO:s framtid — kan ha en viss inverkan, kanske en betydande inverkan, på våra egna försvarspolitiska avvägningar är klart. Den sittande försvarsutredningen kan ju inte underlåta att ta in dessa frågor i blickfältet. De spörsmål som sammanhänger med nedrustningsförhandlingarna är ytterst intressanta, men då de kommer att närmare tas upp av herr Dahlén avstår jag från att här beröra dem.

I fråga om Cypern har den svenska regeringen medgivit ytterligare förlängning av engagemanget där. Det är visserligen reducerat med hänsyn till FN:s

finansieringssvårigheter för sådana här fredsbevarande aktioner, men det föreligger ändå all anledning att fråga: Hur länge skall den svenska insatsen på Cypern fortsätta? De ekonomiska bidrag vi själva har givit ut för cypernstyrkan och som fram till 1965 års slut uppgår till sammanlagt 11,7 miljoner kronor, är visserligen inte av någon för Sverige avgörande storleksordning, men genom att vårt land dessutom har förskottat FN:s kostnader för den svenska truppen har vi fått vissa rätt betydande fordringar på FN. Vi kan inte när det gäller vårt deltagande bortse helt från de svårigheter FN har att finansiera cyprenengagemanget. Samma synpunkt torde ha en sannolikt mycket större betydelse för vissa andra länder vilkas ekonomi är sämre än vår.

Nog är det väl ändå orimligt att Cypern skall få bli ett nytt Gaza, där FN-styrkor, om än reducerade, skall fortsätta att hålla bevakning i årtionden. Det är givetvis i första hand inte alls någon ekonomisk fråga, men det är inte i sin ordning att internationella styrkor på detta sätt skall bindas i bevakningsuppdrag av permanent karaktär under en mycket lång tid. Problemet beträffande Cypern måste bringas ur världen rätt snart, därom är de flesta ense, fastän ingen riktigt vet hur det skall gå till. Jag tycker ändå att det borde finnas påtryckningsmedel på de berörda parterna. Generalsekreterare U Thant har ju uttalat vissa förhoppningar, och han måste väl ha någon grund för dessa. Visserligen åstadkommer FN för närvarande lugn på ön, men problemet består, och man har känslan av att både Grekland och Turkiet inte utan tillfredsställelse ser att de i FN:s hägn själva slipper gripa sig an med en lösning av problemet.

Sverige har hela tiden inte utan uppföringar deltagit i insatserna för att förhindra sammandrabbningar på ön, varför vi har all rätt att kräva en ordentlig intensifiering av ansträngningarna att nå en lösning. Jag tycker ock-

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

så att det bör klargöras — i den mån så inte har skett — att de meddelanden som vi några gånger har lämnat FN:s generalsekreterare om möjligheten att vi inte längre kan delta i cypnerninsatsen bottnar i allvarliga realiteter och inte är ett tomt hot.

Den om också begränsade islossning i EEC:s verksamhet som följde på valmotgången för president de Gaulle har skapat en ny situation inom Gemenskapen, och den handelspolitiska debatten har tillförts ett aktuellt stoff. Tydligen kan man inom en inte alltför avlägsen framtid räkna med att De sex blir De sju genom brittiskt inträde, och i samma ögonblick aktualiseras hela EFTA-blockets förhållande till den Gemensamma marknaden liksom frågan om EFTA:s sönderfall eller upphörande. Inte minst de handelspolitiska förhållandena i Norden berörs intimt av dessa problem.

Vad som direkt kan ha förekommit mellan Frankrike och England i fråga om brittiskt medlemskap är inte känt. Den här föredragna regeringsdeklarationen ger inga särskilda upplysningar därom. Att president de Gaulle numera inte motsätter sig Englands inträde är ju i och för sig tidigare känt, och han har själv ganska tydligt sagt det i en presskonferens. Villkoret har dock alltid varit att medlemskapet måste ske på romtraktatens grund. Undantag av någon betydelse har det aldrig varit fråga om. Man undrar om någon ändring nu har skett i den franska attityden i det avseendet. Eller är den brittiske utrikesministerns ganska sensationellt upplagda meddelande endast valtaktiskt betingat? Såvitt jag förstår av den föredragna regeringsdeklarationen är det för närvarande omöjligt att bilda sig någon mening härom.

En i detta sammanhang intressant iakttagelse gör man vid studiet av den s. k. luxemburgöverenskommelsen. I kompromissens tecken fränföll Frankrike där sitt tidigare framställda krav på en omarbetning av romtraktatens be-

stämmelser om majoritetsröstning inom Gemenskapen, då denna nu har gått in i sin tredje och avgörande fas av utvecklingsperioden. Den verkliga innebörden av luxemburgöverenskommelsen är att romfördragets bestämmelser består men att Frankrike förbehåller sig rätten att strunta i dem när det passar. Vad som då skall ske har De sex inte kommit överens om.

En fråga man ställer sig är om denna faktiska uppmjukning beträffande traktatens åttlydnad kan innebära att också andra stater tillåts större friheter visavi romtraktaten, alltså t. ex. att Englands medlemskap i Gemenskapen på det sättet kunde underlättas. Logiskt sett borde ju Frankrike tillåta något sådant. Saken är självklart av intresse även för andra stater som kan ansöka om medlemskap. Nu bestämmer som bekant inte Frankrike ensamt. De fem andra staterna kan ha och har säkerligen en annan mening.

Den franska självständighetsförklaringen, som resulterat i vidhållandet av vetorätten i Gemenskapen, kompletteras av uppluckringen av den utrikespolitiska gemenskap som har konkretiserats i NATO. Det är fakta som måste observeras tillsammans.

Det förefaller alltmer tveksamt om efter eller i samband med ett brittiskt inträde EEC skulle vara villigt att uppta förhandlingar med EFTA som block. Tidigare har man ju från fransk sida, såvitt jag erinrar mig, motsatt sig denna ordning vilket givetvis inte hindrar en fortsatt strävan från EFTA-staterna i samma riktning; en sådan har ju också kommit till uttryck.

Oavsett hur det blir den dag då frågan på allvar aktualiseras, är det fullständigt klart att Sverige inte kan stå utanför den blivande stormarknaden. Den danska ståndpunkten är sedan länge klar: inte en sekund skall försittas när det gäller att vinna anslutning. Och Norge torde gå samma väg, även om den nya regimen där måhända är mindre förhandsinställd. Som NATO-

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

länder har ju både Danmark och Norge ett plus att räkna sig till godo. Hur en svensk ansökan kan mottagas är med hänsyn till vad som tidigare förekommit mindre klart. Men denna ovisshet måste övervinnas. Det vore ju en fullständig orimlighet om vi skulle få uppleva den dag då vi har en stark tullgräns längs Kölen, Kattegatt och Öresund.

Statistiken över de senaste årens handelsutbyte exemplifierar tydligt vårt läge. Mer än någonsin har vår export varit koncentrerad på Europa. Men exporten på EEC-staterna har ökat mindre än genomsnittet, om man räknar bort Västtyskland där vår export haft gynnsamma betingelser och ökningen varit avsevärd. Mot en exportökning till EFTA-länderna på 11 procent svarar för sista året en ökning till EEC-staterna utom Tyskland på 3 procent. Kan de antiinflationistiska åtgärderna inom EEC sättas in med större kraft än som kännetecknar den svenska regeringens inflationsbekämpande åtgärder — med deras ensidighet och bristande planmässighet — kommer exporten till EEC att ytterligare försämrast. Vår konkurrenskraft skall ju inte bara hålla den kostnadsmässiga proportionen mot EEC-staternas industrier utan därtill övervinna tullmurarna.

Vad gör nu den svenska regeringen i detta läge? På vilket sätt förbereder den vårt handlande inför kommande problem av här antydd art? Ja, i den föredragna regeringsdeklarationen erinras om existensen av samarbetsgrupper som bevakar den handelspolitiska utvecklingen. Det är nog gott och väl. Men tydligen anser regeringen att det inte föreligger någon särskild anledning till brådska i förberedelserna inför dagen D. Jag är litet orolig över detta. Sitter regeringen inne med några speciella informationer som undanröjer risken för överraskningar? Det skulle vara intressant att få höra om så är fallet. Uppenbart är att mycket betydelsefulla och besvärliga frågor måste

lösas vid en diskussion om engelskt medlemskap i EEC — att England skulle som medlem i EEC kunna fortsätta sin nuvarande prispolitik på jordbrukets område är väl helt otroligt. Men med den livliga önskan som finns både hos engelsmännen, såvitt man nu förstår, och åtminstone hos de fem om en brittisk anslutning till EEC kan ett avgörande komma överraskande snabbt därest man vid underhandskontakter finner en användbar formel. Det är i den situationen Sverige inte får stå illa förberett.

Man har alltså ingen anledning att ta legert på de svenska förberedelserna, utan en effektivisering av dem är naturlig. Och det gäller inte bara de tekniska utan även de psykologiska förberedelserna. I Sverige har nämligen EEC-frågan nu stått i bakgrunden så länge att den stora allmänheten sannolikt är ytterst svagt medveten både om riskerna därest Sverige någon längre tid kommer att stå utanför en europeisk stormarknad och om de krav ett medlemskap i en eller annan form kommer att innebära.

Det är nödvändigt att den bristen repareras och att den offentliga debatten i anslutningsfrågan breddas och en utförlig och offentlig orientering från regeringens sida sker om europeiska marknadsförhållanden, och därmed menar jag inte endast regeringsdeklarationer i riksdagen, därför att jag tror att frågan är alltför betydelsefull för att man skall kunna lita på att folk läser och följer riksdagsdebatten.

Den deklaration som regeringen nu gör om sin önskan att snarast möjligt se en enhetlig europeisk marknad förverkligad är i och för sig naturlig. Det skulle emellertid ha varit ännu mera tillfredsställande om i deklarationen direkt uttalats ett svenskt intresse för snar anslutning till EEC. Både inåt och utåt skulle ett sådant uttalande ha fått ett starkare värde — formen för anslutning blir en senare fråga, beroende på utvecklingen.

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

Den situation som inträtt efter den brittiske utrikesministerns meddelande kan komma att medföra en stagnation i undersökningar och förhandlingar om ett starkt nordiskt ekonomiskt samarbete. Utgången av kontakterna härom under fjolåret och Nordiska rådets behandling av frågan blev ju en besvikelse. Den resolution som Nordiska rådet antog var visserligen lång och innehållsrik, men som en kompromissprodukt skulle jag närmast vilja beteckna den som en åtgärd för att överskylda det reella misslyckandet. Den har dock en fördel; den håller frågan om ett fast ekonomiskt samarbete levande, och det är ju inte alldeles oviktigt.

Det är naturligtvis i och för sig inte onaturligt om både i Danmark och i Norge den nordiska frågan om ekonomiskt samarbete har kommit att överkuggas av utvecklingen i fråga om stormarknadsfrågan. I båda dessa länder arbetar nu departementala utredningsorgan med förberedelser av de frågor som kan uppstå i samband med spørsmålet om EEC-anknytning. Det är beklagligt om dessa förberedelser skulle lamslå utredningsverksamheten om det nordiska ekonomiska samarbetet, eftersom en lösning på den fronten har sin särskilda betydelse, därest den kan ske *innan* stormarknadsproblemet blir alldeles akut här i Norden. Det skulle betyda ett mera gemensamt handlande vid kommande EEC-överläggningar, vilket förefaller önskvärt om vi skall effektivt bevaka nordiska intressen.

Hur och på vad sätt en nordisk överenskommelse i den ekonomiska samarbetsfrågan skulle kunna göras och komma att se ut, om man försöker förverkliga den *efter* en anslutning till den gemensamma Europamarknaden, är svårt att förutsäga. Min tro är att svårigheter då skulle yppa sig. Det vore därför av betydande vikt om från svenska regeringens sida ett starkt intresse lades ned på att i kontakter med våra nordiska grannländer försöka se

till att inte arbetskraften så intensivt koncentreras på Europamarknadsfrågan, att man helt och hållet måste sätta de nordiska ekonomiska samarbetsfråsmålen åt sidan. Det är ur flera synpunkter, som jag har nämnt, väsentligt, och jag tror därför inte att det skadar om man från svensk sida verkligen bemödar sig om att här hålla utredningsverksamheten och förhandlingsarbetet i gång även på det nordiska planet. Nu förutsätter jag ju att så sker, men jag anser att det kan vara av värde att det görs ett uttalande i den riktningen även från oppositionens sida.

I fråga om den svenska handeln med öststaterna är ju ett visst intresse för ökat handelsutbyte att notera, även om man inte tror att några snabba skutt kommer att tagas i fråga om detta handelsutbyte. Jag tror emellertid att detta är ett område, trots allt som sägs i regeringsdeklarationen, där den svenska regeringen skulle kunna genom en ordentlig satsning åstadkomma en viss stimulans för att öka samhandeln med öststaterna. Vad som sägs i regeringsdeklarationen innebär naturligtvis att det finns svårigheter att övervinna, men en aktiv satsning från den svenska regeringens sida tror jag kunde vara av ett speciellt värde. Eftersom handeln alltså grundas på bilateral bas, är väl detta ett område där man kan vänta sig ett resultat av en stark svensk framstöt.

Situationen i Kennedyronden är prekär. Arbetet har försenats av olika orsaker, och sedan har den europeiska gemenskapens interna problem åstadkommit att förhandlingarna på jordbruksavsnittet har lamslagits. Det meddelas nu att EEC är oförmöget att framlägga någon egen ståndpunkt, så länge inte de egna problemen har lösts. Detta är verkligen allvarligt, därför att den förhandlingsfullmakt som den amerikanska kongressen har lämnat förhandlingarna, att medverka till en 50-procentig tullsänkning, utlöper vid halvårsskiftet

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

1967. Det förefaller ovisst om man till den tidpunkten kan nå en uppgörelse. Lika ovisst är det om den amerikanska fullmakten kan komma att förlängas, i varje fall med sin nuvarande omfattning.

Men riskerna för ett tillbakaglidande av tullpolitiken i rakt motsatt riktning mot den liberalisering som åsyftats kan inte heller förbises. En sådan utveckling skulle vara ett hårt bakslag. Vi har från svensk sida knutit stora förhoppningar till Kennedyronden. Den svenska regeringen tycks alltjämt se optimistiskt på möjligheterna till en lösning, men riskerna för ett misslyckande bör man kanske ändå ta med i bilden såsom läget för närvarande är. Det skulle vara intressant om regeringen hade någon kommentar att knyta till dessa risker utöver de allmänna beklaganden som ju är naturliga.

De världspolitiska problemen i övrigt har ju många inslag. Jag skall bara knyta några reflexioner till två av dem, kriget i Vietnam och det sydafrikanska rasproblemet.

Såvitt man kan bedöma är man på både kinesisk och amerikansk sida mycket angelägen att inte utvidga vietnamkonflikten, och det är glädjande. Men det elände som alltjämt drabbar oskyldiga människor i de krigshärjade områdena liksom i de bombade delarna av Nordvietnam är en ständigt manande anklagelse mot en värld som ännu inte funnit bättre metoder att lösa motsättningar av detta slag. Jag tillåter mig detta uttalande, trots att jag för min del är alldeles övertygad om att Vietnam är mer än platsen för ett inbördeskrig, det är skådeplatsen för en kamp mellan världsåskådningar. Den uppfattning som svenska regeringen uttalar i dagens deklaration, att de nya staternas ekonomisk-politiska svaghetstillstånd ofta utnyttjas av andra intressegrupper delar jag således, när det gäller vietnamkonflikten. Däremot förefaller regeringens benägenhet att förringa kommunismens inflytande i de nya staterna mind-

re starkt, för att inte säga svagt grundad. Jag kan inte riktigt förstå det resonemang som där förs. Att reaktioner från tid till annan uppstår och tar formen, såsom skett i dessa stater, av militärkupper säger litet eller ingenting om framtiden. Så länge u-länderna dras med ett outvecklat eller rent av obefintligt näringsliv med bristande försörjningsmöjligheter och åtföljande svält och umbäranden, består den jordmån som är kommunismens bästa grogrund. Att kommunismen kan ha sina svaghetsperioder är ju klart, men att den skulle på grund av en militärrevolt med ens tappa intresset för ett fortsatt undermineringsarbete, där förutsättningar i form av armod och nöd finns, det förefaller minst sagt osannolikt.

Man bör därför inte underskatta den betydelse som kommunismen har i fall som nämnts. För övrigt anser jag att även en kamp mellan världsåskådningar i vår människoålder bör kunna avgöras på ett annat sätt än genom fruktansvärda förödelser och massakrer på människor. Jag vet inte vad vårt land kan göra åt detta, men en sak är vi väl alla ense om, nämligen att i den mån något kan åstadkommas genom FN eller genom förmedling på annat sätt, så skall Sverige inte saknas bland dem som intensivt verkar för att få ett slut på kriget. Regeringen säger sig i stort sett ha samma bedömning om förutsättningarna för ett närmande mellan parterna i Vietnam som generalsekreterare U Thant gett uttryck åt. Det förefaller vara en ganska realistisk ståndpunkt.

Den aktion som tagits för att bringa humanitär hjälp åt det vietnamesiska folket har vunnit stor och enig anslutning från alla politiska partier, och jag hoppas att den skall bli av sådan storleksordning att detta verkligen betyder hugnad för de människor som drabbats av kriget.

Det mest akuta problemet i Afrika för tillfället är enligt min uppfattning Rhodesia. Såväl av pressens skildringar som av muntliga redogörelser från

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

personer som nyligen besökt Rhodesia eller kommit hem därifrån efter lång vistelse där är det tydligt att ett avsevärt läckage finns i den ekonomiska blockad som etablerats. Ett TV-reportage häromkvällen gav syn- och hörbara bevis för att man med nuvarande sanktionsåtgärder inte torde nå avsett resultat. På vissa håll tror man att situationen blir besvärligare för Mr Smiths regim, när tobaksskörden inom kort skall försäljas, men även beträffande denna tycks betydande avslut redan ha skett.

Sanktionerna mot Rhodesia har sitt särskilda intresse ur principiell synpunkt. De visar att man visserligen med frivilliga sanktionsåtgärder av ett stort antal stater kan utöva en viss press på ett land, men åtminstone i rhodesiafallet visar det sig — liksom i några tidigare sanktionsfall som vi har haft — att man inte kan bryta landets motståndskraft, under förutsättning att resurserna där är något så när goda och att villiga sabotörer finns.

Jag delar därför uppfattningen att om det skall bli något effektivt av denna aktion bör FN:s säkerhetsråd fatta bindande beslut om ekonomiska sanktioner mot Rhodesia. Då den svenska framstöten i samma riktning i december i fjol inte föranlett något beslut i säkerhetsrådet, bör den förnyas. Att en stat och ett par av dess drabanter på sätt som skett gör FN:s sanktioner illusoriska — låt vara att besluten inte är bindande — måste opinionsmässigt försvaga världsorganisationen och tilltron till dess åtgärder även i andra avgöranden, vilket för alla som omfattar FN och dess betydelse för världsfreden och för en god utveckling i världen skulle vara ytterligt beklämmande.

Ett beslut om tvingande sanktioner kräver emellertid även att kontrollfrågan löses. Det har ännu inte skett. Den av säkerhetsrådet tillsatta sanktionskommittén har hittills inte klarat frågan om hur en bojkott skall övervakas och inte heller om hur de ekonomiska

bördor som kommer att falla på vissa länder lämpligen skall fördelas. Det är därför betydelsefullt att dessa problem snarast blir ordentligt lösta.

Vad sydafrikafrågan beträffar torde i vårt land endast en uppfattning råda om regeringen Verwoerds apartheidpolitik och att den måste bringas till ett slut. Ingen lär väl bestrida att frågan är svårlöst. Flera olika vägar har försökts, bland annat av en expertgrupp som arbetat under ambassadör Alva Myrdals ledning. Sydafrika har mycket stora ekonomiska resurser, och flera av de afrikanska staterna är därtill beroende av landet. Detsamma är för övrigt fallet beträffande vissa afrikanska staters förhållande till Rhodesia.

Av gjorda undersökningar framgår att Sydafrika kan vara sårbart för en ekonomisk bojkott på vissa begränsade områden. Förutsättning för framgång vid en sådan åtgärd är såvitt jag förstår att säkerhetsrådet verkligen griper sig an med behandlingen av sanktionskommitténs rapport, som för närvarande vilar och fattar beslut i anledning därav. Skulle det visa sig att säkerhetsrådet dröjer även över april, då det har sagts att sanktionskommitténs rapport skall behandlas, hoppas jag att svenska regeringen beordrar sin representation vid FN att på sätt som kan vara lämpligt verka för en snabbar behandling.

I lördags och söndags valde Finland ny riksdag. En liten reflexion må tillåtas: De segerns frukter i form av ett antal taburetter som de finska socialdemokraterna nu gläder sig åt skulle ha kunnat utebli om det hade varit fråga om en tvåkammarriksdag.

Till sist må den förhoppningen uttalas, att sedan Förenta Nationerna genom uppgörelsen på eftersommaren i fjol åter kom i arbete frågan om den framtida organisationen av dess egen verksamhet skall på allvar tas upp till omprövning. Det FN som en gång skapades efter andra världskrigets prövningar är sannerligen inte samma

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

FN som vi har i dag. Medlemsantalet är nu uppe i 117, mot 51 under organisationens första år. De olika medlemsstaterna är av högst skiftande slag i fråga om såväl statsskick och ekonomisk stabilitet som befolkningstal men har alla samma rättigheter som medlemmar med var sin röst i generalförsamlingen och de utskott de tillhör.

Denna jämställdhet är ett gott bevis på broderskapsidéns förverkligande inom världsorganisationen, men det stora medlemstalet och åtskilliga andra förhållanden har gjort att den organisations- och arbetsform som FN sedan gammalt har — även om den i vissa fall av praktiska skäl har något justerats — ovillkorligen behöver överses. Jag hoppas att Sverige skall stödja och biträda en sådan översyn.

Herr **HOLMBERG** (h):

Herr talman! Regeringens utrikespolitiska deklaration omfattar som sig bör en exposé över världssituationen men också synpunkter på några för svenskt vidkommande särskilt aktuella frågor med utrikespolitisk anknytning.

Till de senare hör bl. a. — ehuru alltför kortfattat — Sveriges deltagande i EFTA-samarbetet och vårt förhållande till EEC, det nordiska samarbetet och — betydligt längre — vår aktivitet när det gäller att nå överenskommelser om rustningsbegränsningar, i synnerhet i fråga om de moderna förstörelsevapnen.

När det gäller regeringens allmänna bedömning av det världspolitiska läget finns det ingen anledning till erinran från vårt håll. I själva verket har oppositionspartierna i Sverige varken möjlighet eller anledning att här söka överträffa regeringen. Vi har inte tillgång till andra fakta än som står regeringen till buds och som ju främst hämtas från utrikesförvaltningens utomordentliga sakkunskap och vidsträckta erfarenhet. Den samstämmiga bedömning av huvuddragen i vår utrikes- och försvars-

politik som många gånger manifesterats under tiden efter andra världskriget betraktar vi som en väsentlig tillgång för vårt land.

I ett uppmärksammat och välbalanserat anförande inför Paasikivisamfundet gav utrikesministern i följd uttryck för den vikt vi fäster vid att man i utlandet kan lita på den politik Sverige förklarar sig villigt att föra. Utrikespolitikens utformning finge inte skapa vare sig misstro hos den ena stormakten eller förväntningar hos den andra, framhöll utrikesministern.

Den bedömningen kan jag helt instämma i, men jag vill understryka att utrikespolitiken inte heller får skapa misstro eller överdrivna förväntningar hos den ena eller andra opinionsgruppen i Sverige. På denna punkt har regeringen under det gångna året visat mindre aktsamhet. Regeringens — eller jag kanske skall säga enskilda regeringsledamöters — uttalanden i vietnamfrågan har t. ex. skapat den uppfattningen att Sverige skulle ha en verklig möjlighet att påverka utvecklingen i denna avlägsna del av Sydostasien. Situationen är ju i själva verket den att t. o. m. FN:s förutsättningar att ingripa är starkt begränsade, bl. a. därför att varken Kina eller Nordvietnam är representerat i världsorganisationen.

Situationen i Vietnam är fortfarande utomordentligt allvarlig och har dess värre inte förts närmare sin lösning. Sverige bör självfallet ingå och aktivt medverka i den internationella opinion som anser att en lösning av Vietnamfrågan bara kan åstadkommas om alla de stridande parterna når förhandlingsbordet. Men jag tror inte att tidigare gjorda patetiska uttalanden härom haft den effekten. Den moderation i uttryckssättet som regeringen i dagens utrikesdeklaration visar i denna fråga är därför välgörande.

Detsamma gäller den olycksbådande utvecklingen i Sydafrika. Ensidaiga aktioner om konsument- och handelsbojkott kan visserligen uppfattas som ett

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

uttryck för det allvar med vilket svensk opinion ser på rasåtskillnadspolitiken i Sydafrika, men skall de åtgärderna inte bli tomma slag i luften — som dessutom skadar svenskt näringsliv — så bör nog bl. a. en bättre samordning ske av åtgärderna, främst inom de skandinaviska länderna.

Mycket av den utrikespolitiska diskussion i Sverige under de senaste åren har kommit att koncentrera sig till länder som ligger i andra kontinenter — på betryggande avstånd från Sverige. Det är kanske inte så underligt med hänsyn till den sociala och ekonomiska revolution som just nu pågår i bl. a. Afrika och Sydostasien. Men detta intresse för andra världsdelar får inte medföra att vi underlåter att följa och påverka den ekonomiska och politiska utvecklingen inom vår egen världsdel, Europa. Behovet av samverkan och solidaritet inom Europa, politiskt, socialt och ekonomiskt, är nu så starkt att det dessutom framstår som ett svenskt intresse. Det är därför naturligt att de europeiska marknadsfrågorna ständigt ställs i det politiska intressets centrum.

Sedan EEC-krisen hävts har vi kunnat notera en ökad uppmärksamhet runt om i Europa för den fortsatta utvecklingen inom EEC. Med stor noggrannhet registreras varje rörelse och varje uttalande från EEC-ländernas sida som kan tyda på en beredvillighet till förhandlingar med länderna inom EFTA. Även den svenska regeringen har, som framgår av dagens deklaration, med stort intresse uppmärksammat den senaste tidens utveckling. Fråga är emellertid om regeringen nu är beredd att dra praktiska slutsatser härav.

Alltsedan 1961 och 1962 års diskussion om Sveriges ställning i Europa, då statsminister Erlander i sitt beryktade Metall-tal tog avstånd från svenskt medlemskap i EEC, har regeringens agerande kännetecknats av en markerad passivitet gentemot EEC och en stark aktivitet när det gällt att bygga upp och utveckla EFTA. Under tiden från

föregående utrikesdebatt i mars 1965 har de officiella uttalanden som gjorts i marknadsfrågan hela tiden antytt en ensidig satsning på EFTA som uttryck för regeringens vilja till ett samgående i en större gemensam europeisk marknad. Vissa avståndstaganden till EEC har tyvärr också förekommit. Den 24 mars 1965 framhöll regeringen att med den starka politiska inriktning som EEC har är medlemskap för Sverige som neutral stat inte en möjlig anslutningsform, och i sitt bekanta tal vid Nordiska rådets möte i Reykjavik förra året utvecklade handelsministern tesen att EFTA vore bättre än varje annat alternativ som står till buds. Dessa uttalanden avspeglar en försiktig ovilighet att psykologiskt påverka den svenska opinionen till förmån för en snabb anslutning till EEC.

Den senaste tiden har vi kunnat iaktta att många EFTA-länder medvetet agerat för att skapa resonans och beredskap för en invit till förhandling med EEC. Av särskilt stort intresse ur EFTA-ländernas synpunkt har uttalandena från de engelska politikerna på såväl regeringshåll som oppositionshåll varit. Dessa uttalanden har klart belyst en gradvis förskjutning av den engelska attityden mot större vilja till egna initiativ. Man tycks nu till och med vara beredd att vid sidan av EFTA söka anslutning i en europeisk stormarknad. Från norsk och dansk sida har i åtskilliga uttalanden, bl. a. av de bågige ländernas utrikesministrar, deklarerats en otvetydig önskan om EEC-anslutning. Det har samtidigt klargjorts från dessa länders sida att man vidtagit mått och steg för att öka sin förhandlingsberedskap i olika avseenden. Läget är alltså sådant att tre av våra största EFTA-partners skulle välkomna ett tillfälle till förhandling om medlemskap och föra dessa förhandlingar med en målmedveten strävan att nå positiva resultat.

Bakom Norges, Danmarks och Englands strävanden ligger ju bl. a. det

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

ekonomiska skälet att EFTA-marknaden för dessa länder — framför allt på längre sikt — inte ger en tillfredsställande lösning av deras handelsproblem. Man är alltså medveten om det internationella beroendet och risken för en ogynnsam konkurrenssituation i framtiden. Från engelsk sida torde man också inse att endast ett uppgående i en vidgad europamarknad kan ge den stimulans till rationalisering och ökad effektivitet som engelskt näringsliv behöver. Den gamla samväldesmarknaden kan då ersättas med en marknad där EEC-länderna ingår. Även insikten om att EFTA aldrig varit avsett som en bestående institution torde bidra till den nu ökade iveren att åstadkomma ett närmande till EEC. Man är alltså väl medveten om att ett framtida europeiskt samarbete måste bygga på EEC.

Den förnyade aktiviteten från dessa EFTA-länders sida har inte minst hämtat näring i att EEC-länderna i dag tycks uppvisa en något mjukare attityd till framför allt England. Den tidigare låsta positionen har ersatts av ett intresse för en förhandlingsöppning. Enligt många bedömning skulle redan 1966 kunna bli ett betydelsefullt år. Till grund för denna uppfattning ligger uttalanden av framträdande EEC-politiker. För den mera optimistiska bedömningen talar också den överraskande lätthet med vilken de österrikiska förhandlingarna med EEC-kommissionen har kunnat föras. Den orientering som den österrikiske handelsministern Bock gav för knappt tre veckor sedan präglades av en klar optimism t. o. m. beträffande resultaten av de två punkter som ur svensk synpunkt är av speciellt intresse, nämligen öst-väst-handeln och de med den österrikiska neutraliteten sammanhängande problemen. Förhandlingarna hade, förklarade handelsminister Bock, fortskridit långt bättre än pessimisterna hade antagit.

Man var finns Sverige? Skall det

vara symptomatiskt för Sveriges position att de marknadspolitiska utspelen numera görs från London, Köpenhamn, Oslo och inte från Stockholm? Den svenska regeringen sitter på parkett och följer med större eller mindre intresse initiativ från övriga länder. Helst ser den tydligen att de agerande på europaarenan tar paus. Pausen i marknadsdiskussionen under Frankrikes obstruktion var säkerligen välkommen för regeringen. Nu är diskussionerna i gång igen och följer delvis nya banor, utan att detta tycks ha påverkat den svenska regeringen. Skall detta tolkas så att Sverige är mindre beroende av eller har mindre intresse för en lösning av den europeiska marknadsfrågan?

Svaret på den första frågan måste utan tvekan vara nej. Sällan har Sveriges internationella beroende så påtagligt kommit till uttryck som under de senaste åren. Den negativa handelsbalansen som starkt begränsar vår ekonomiska handlingsfrihet är ett talande bevis för det internationella samband som vi inte kan dra oss undan. Årets finansplan bär stark prägel av detta internationella beroende. Sårbarheten i svensk ekonomi på grund av vår ställning som exportnation är uppenbar.

Det svenska näringslivet har med oro sett på den bestående splittringen av Europa. Den uteblivna sammansmältningen av de två handelsblocken har redan haft skadliga konsekvenser. Under de senaste åren har vi kunnat se att svenska företag ansett sig tvingade att slå sig ned i EEC-länderna för att i tid komma innanför de tullmurar som håller på att byggas upp. Tendensen kan allvarligt förstärkas när EEC nått sitt fullfunktionsstadium.

Vårt internationella beroende belyses också i år av långtidsutredningen. Den ger en antydning om vilka krav vår utrikeshandel och framtida konkurrenskraft ställer på vår egen ekonomiska politik — inte minst hur viktigt det är

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

att vi bromsar en fortsatt pris- och kostnadsstegring. Den pekar också på följderna av en utebliven sammanslagning av EEC-länderna och EFTA. Det skall erinras om att långtidsutredningen räknar med att den produktionsökning som kan förväntas under den kommande femårsperioden uppgår till 4,2 procent mot 5,2 procent per år för den föregående perioden. En del av denna minskade ökningstakt kan förklaras av våra interna problem, av vilka arbetskraftsbristen är ett. En del av den beräknade nedgången hänför sig också till den allt svårare konkurrenssituationen genom EEC:s yttre tullmur.

Långtidsutredningen har givit följande framtidsperspektiv: »Hittills under 60-talet har betingelserna utomlands för vår ekonomis tillväxt på det hela taget varit gynnsamma. Inte heller fram till 1970 finns på den punkten någon tvär vändningspunkt i sikte. Men vissa tecken tyder på att svårigheter gradvis kan uppstå. En sådan svårighet hänför sig till produktionens kostnader. Åtskilliga industriländer i Västeuropa har börjat att mera målmedvetet än tidigare hålla tillbaka sina kostnadsstegringar.

Det tycks inte vara fråga om något snabbt övergående fenomen. Detta skulle ge en inkomstutveckling i dessa länder som gjorde efterfrågan mindre expansiv än tidigare, samtidigt som det måste skärpa kravet på att de svenska kostnaderna hålls nere. *Ökningen av den svenska exporten kommer vidare i fortsättningen att alltmera hindras av EEC:s yttre tullmur. Stimulansen till exportökningen inom EFTA-området kan å andra sidan väntas ebba ut. Det blir i fortsättningen allt viktigare att tullarnas avveckling inom EFTA fullföljs av en handelspolitisk harmonisering i övrigt.* Sveriges försämrade bytesbalans år 1965 manar också till en försiktig bedömning av de närmaste årens ekonomiska utsikter.»

Långtidsutredningen presenterar siff-

ror och prognoser — inte politiska ambitioner. Den utgår ifrån en förmodad utveckling — men läget kan förändras och utvecklingen påverkas. Om Sverige — tillsammans med övriga EFTA-länder — på ett naturligt och smärtfritt sätt kan inlemmas i en större europamarknad blir alltså vår ekonomiska framstegstakt högre. Gör vi det inte, har vi medvetet valt lägre ekonomisk framstegstakt.

Mot den här bakgrunden är det angeläget att få besked om hur den svenska regeringen i dag ser på de praktiska möjligheterna till en svensk anslutning till EEC och vilka aktioner i detta syfte som regeringen vill företa. Ett sådant lämnas icke i regeringens deklaration. Det är utmärkt att vi har tio man i Bryssel som följer EEC-utvecklingen, att vi har arbetsgrupper som läser rapporter och iakttar vad som sker. Men vad jag därutöver efterlyser — och det är det väsentligaste — det är den politiska viljeinriktningen från regeringens sida.

Högerpartiet har tidigare deklarerat sin positiva inställning till en medverkan i de europeiska samarbetssträvandena. Jag vill understryka vår uppfattning att Sverige likaväl som England, Norge, Danmark och Österrike måste deklarera sin vilja att så snart som möjligt nå anslutning till EEC. Det är viktigt att sådana uttalanden görs och att konsekvenserna ur beredskapssynpunkt dras. Men de skapar också ett tryck mot EEC — ett positivt och förpliktigande tryck gentemot de politiker i EEC, som satt hela det fria Europas enande som mål — ett tryck som kan få dem att skynda fortare i arbetet på den ekonomiska enhet vi alla européer är beroende av.

Det är ett historiskt faktum att det kulturella utbytet följt handelsströmmarna. Den tiden är inte förbi, trots eurovision och andra moderna kommunikationsmedel. Det är ur hela Europas synpunkt angeläget att splittringen

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

så snart som möjligt hävs och att varje initiativ som kan verka i den riktningen tillvaratas.

Herr talman! När vi i högerpartiet kräver handling i europafrågan är det ett uttryck för vår ambition att se framåt. Den ambitionen gör att jag vid detta tillfälle vill dra upp en annan fråga. Jag tänker på vår livsmedelsförsörjning sedd i internationellt perspektiv och mot bakgrund av det dramatiserade jordbrukspolitiska utspel regeringen för en tid sedan valt att göra.

Med ett citat av den internationellt kände livsmedelsforskaren, professor Georg Borgström, skall jag gå rakt på sak. Han säger: »Varken järnridån eller bamburidån är i grunden vår tids stora fråga; det är snarare den stora hungerridån — den enorma näringsklyfta som skiljer de 300—400 miljonerna välnärda från de en och en halv miljarderna undernärda.»

Herr talman! Det är och förblir, som någon sagt, ingen märklig prestation att tömma ett fullt skafferier — vad som är värt vår beundran är konsten att fylla det.

Det jordbrukspolitiska utspel den svenska regeringen gjort passar illa in på de krav som världssituationen i dag ställer. Än sämre passar det in på morgondagens situation. Förslaget till den nya jordbrukspolitiska linjen bygger på tanken att Sverige kan förlita sig på en starkt ökad import av livsmedel. Denna import är förutsättningen för socialdemokraternas tanke att avveckla en betydande del av det svenska jordbruket. På kort sikt kan en sådan tanke te sig rationell och konsumentvänlig, måhända också taktiskt klok för en politiskt hårt trängd socialdemokrati. Men på längre sikt är osäkerheten större ur både konsumenternas och jordbrukarnas synpunkt — helt enkelt därför att Sverige inte kan isolera sig från eller förändra de krafter som i dag påverkar världens behov av livsmedel. Vi vet att vi i dag kan göra förmånliga livsmedelsköp på världsmarknaden. Vi vet

däremot inte hur förmånliga köpen kommer att vara i morgon. Vi vet inte ens med säkerhet om vi får köpa.

Kan vi i dag med någon som helst grad av säkerhet räkna med att Förenta staterna i fortsättningen skall åta sig att bära den tyngsta bördan då det gäller att förbättra tillståndet i de svältande länderna, medan vi i Sverige och med oss jämförbara länder satsar på lönsammare produktion? Antag att USA trots allt tar på sig detta ansvar för omvärlden — är det då någon som tror att inte USA tar ut full kostnadstäckning för den export av livsmedel som går till länder som rimligtvis har råd att betala?

Man har dessutom anledning att räkna med att det katastrofala läge som präglar de svältande ländernas försörjning mycket snart kan framkalla en ändrad inställning till de olika nationernas rätt och möjligheter att importera livsmedel, om livsmedelsbehovet i vederbörande land kan fyllas genom egen produktion.

De senaste årens amerikanska export av livsmedel, främst vete och socker, till Sovjetunionen och övriga europeiska öststater samt Kina bekräftar denna bedömning. Exporten från USA har åstadkommit en radikal förändring i lagersituationen i Nordamerika och klarlagt hur små lagren egentligen var, då det gällde att tillgodose nya behov hos stater med växande standardanspråk.

Den nya situationen i öststaterna är av stort intresse. I Sovjetunionen skulle en dålig skörd under Stalins tid inte ha utlöst motsvarande import av livsmedel. Behoven bland den ryska befolkningen fick då inte komma till uttryck. Nu tillåts detta ske och behoven måste nu tillgodoses, inte minst av politiska skäl.

Vid sidan av det ökade efterfrågetrycket på livsmedel som kommer från de svältande folken finns även andra faktorer som manar till försiktighet när det gäller att sänka den svenska graden av livsmedelsförsörjning.

De just nu låga världsmarknadspri-

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

serna på livsmedel kommer rimligtvis att påverkas av ändrade relationer mellan industri- och lantarbetarlöner i andra länder på samma sätt som skett i vårt land. Flykten från jordbruket och landsbygdsnäringarna är ingen specifik svensk företeelse. Den relativt svaga lönsamheten i jordbruket gör att denna process försiggår i alla länder runt omkring oss. Den väsentliga skillnaden ligger måhända i att denna utveckling kommit tidigare och med större styrka hos oss i Sverige än i de länder som drogs in i det andra världskriget.

När denna löneutjämning sker kommer den också att omfatta jordbrukets arbetskraft. Så snart den på allvar kommer att göra sig gällande i andra europeiska länder uteblir givetvis inte inverkan på livsmedelspriserna i våra konkurrentländer, och även de s. k. världsmarknadspriserna kommer att påverkas. Detta gör det vanskligt och oförsiktigt att utifrån tillfallets situation alltför hårt krympa jordbruksproduktionen i Sverige.

Det kan för övrigt i sammanhanget vara nyttigt att hämta exempel från det ekonomiska handlandet i andra västeuropeiska länder. Dessa länder förefaller inte att satsa särdeles hårt på de tillfälliga »komparativa fördelarna». Tvärtom. EEC:s jordbrukspolitik, liksom Storbritanniens under hösten 1965 tillkännagivna avsikt att planera för ökad jordbruksproduktion, är uttryck för en politik rakt motsatt den som den svenska socialdemokratien för närvarande tycks förfäktas.

Herr talman! Debatten om u-länderna har den senaste tiden i hög grad kommit att färgas av den tilltagande världssvälten. Det är naturligt och viktigt att så sker. Vårt land med sitt väl utvecklade näringsliv har stora möjligheter att lämna ett verksamt bidrag till de svältande människorna och att solidariskt med andra västerländska folk hjälpa dem till en drägligare tillvaro. Vi är väl eniga om att det i u-länderna måste byggas upp en efter var-

je lands förhållanden lämplig industri. Men innan så kan ske måste livsmedelsproblemen få sin lösning. Det finns därför, herr talman, redan nu anledning för de svenska representanterna i FN och dess fackorgan att bestämt medverka till en aktion som skulle möjliggöra att överskottslagren ställs till de svältande folkens förfogande.

Herr BENGTSO (cp):

Herr talman! Den svenska utrikespolitiken har kännetecknats av stabilitet och enighet under en lång följd av år. Sveriges bestämda hävdande av en alliansfri politik som syftar till neutralitet under krig har respekterats av andra länder och accepterats av praktiskt taget hela svenska folket. Vår alliansfria utrikespolitik har emellertid inte betytt isolering, utan Sverige har inte endast varit medlem i flertalet internationella organisationer utan också aktivt deltagit i arbetet, och vid åtskilliga tillfällen har svenska ombud deltagit på mycket framskjutna poster. Vår utrikespolitiska linje har heller inte hindrat oss från ställningstagande när det inom vissa länder förekommit flagranta övergrepp mot internationell rättsuppfattning och mänskliga rättigheter. Sverige har också med trupper, frivilligt rekryterade men utrustade med svensk materiel, ställt kontingenter till förfogande för fredsbevarande aktioner vid många tillfällen och nu senast på Cypern. Centern har varit enig med de andra demokratiska partierna om den förda utrikespolitiken och anser också att den bör fullföljas på samma sätt som tidigare.

Herr talman! Tyvärr måste man konstatera att oroshärdarna, av vilka vissa kan direkt hota freden, fortfarande är många i vår oroliga värld. Sverige bör givetvis i den utsträckning så begärs medverka vid lösande av dessa konflikter. På det känsliga utrikespolitiska området bör man dock akta sig för att fälla hastiga domar. Tyvärr finns det många människor som utan att ha kän-

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

nedom om behövliga fakta hastigt sätter sig till doms i storpolitiska internationella konflikter. Det är inte lätt att tvärsäkert avgöra hur en av de mest brännande konflikter som nu pågår, nämligen den i Vietnam, skall lösas. I det fallet bör i första hand den väg anlitas som vi anvisar vid lösandet av internationella konflikter, nämligen behandling i Förenta Nationerna. Har vi skapat en internationell organisation, vars uppgift är att arbeta för internationell fred och säkerhet, så skall den också vara det främsta organet för undanröjande av hot mot freden. Jag hälsar med tillfredsställelse att frågan kommer att tas upp till behandling i Förenta Nationernas säkerhetsråd.

Jag vill också konstatera och ge ett erkännande åt regeringens kloka och försiktiga uttalanden i vietnamfrågan. Det finns ingen anledning att göra kärva och hårda uttalanden i en fråga som är så känslig. Principen att internationella konflikter skall behandlas i Förenta Nationerna bör starkt hävdas, i synnerhet av de mindre medlemsstater. Det har nämligen varit en tendens att man i Förenta Nationerna inte önskat ta upp för världsfreden oroande ting. Det är begripligt att en stormakt i vissa fall kan önska bedriva en sådan politik, men den måste likväl kritiseras. Där har alla de små medlemsnationerna ett starkt intresse av att Förenta Nationernas suveränitet hävdas.

När jag nu starkt har förordat Förenta Nationerna såsom det organ som i första hand skall ta hand om och försöka lösa konflikter i världen har jag därmed inte sagt att Förenta Nationerna alltid har möjlighet att fullgöra sina uppgifter. Det är i många fall så svåra uppgifter att det inte är säkert att de kan klaras av. Har vi skapat ett organ för att lösa sådana konflikter, bör det dock även användas.

Förenta Nationerna firade förra året sitt 20-årsjubileum men under de mest dystra förutsättningar. Organisationen var lamslagen av en konflikt, som yt-

ligt sett rörde betalningarna men egentligen var en storpolitisk konflikt. Det är, såsom konstaterats i regeringsdeklarationen, under något ljusare förhållanden vi kan diskutera Förenta Nationerna i årets utrikesdebatt. Krisen i Förenta Nationerna löstes tyvärr varken genom att striden om stadgan ledde till några överenskommelser eller genom att frågan om betalningarna fick en riktig lösning. Det är tyvärr så att de politiska svårigheter som låg bakom stridigheterna i Förenta Nationerna år 1964 och i början av år 1965 fortfarande kvarstår. Vidare är stadgans bestämmelser om gränsen mellan säkerhetsrådets och generalförsamlingens befogenheter inte klart utformade, utan där uppstår fortfarande svårigheter. Dessutom har de ekonomiska problemen för Förenta Nationerna tyvärr inte kunnat lösas. Trots detta är det ändå att konstatera att Förenta Nationerna under den generalförsamling som slutade strax före jul kunde utföra ett effektivt arbete under hela tiden utan att på något sätt störas. Man får hysa den förhoppningen att den kommitté där Sverige också är medlem och som skall försöka lösa dessa frågor skall komma fram till ett resultat.

Jag har inte någon invändning mot regeringsdeklarationens behandling av de olika frågor som förekommer där. Jag vill dock ta upp ett problem som jag mycket väl förstår inte direkt passar i en regeringsdeklaration. Jag tycker ändå att det är angeläget att nämna det i dagens debatt. Jag gör det också såsom varande svensk delegat från ett annat parti än regeringspartiet vid den senaste generalförsamlingen. Problemet gäller det nordiska samarbetet i Förenta Nationerna.

I debatten har ofta riktats hårda anmärkningar mot att man inte nått riktig enighet mellan de nordiska länderna framför allt i sydafrikafrågan. Nu vill jag betyga att det råder ett utomordentligt gott samarbete mellan de nordiska länderna i Förenta Nationerna. Det hål-

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

les formella sammanträden, där olika problem diskuteras, men kanske ännu mera betydelsefullt är det samarbete som förekommer så att säga under hand i de sju kommittéer som arbetar. Det händer inte någon morgon när sammanträdena skall börja utan att de nordiska ländernas representanter träffas för att diskutera vad som skall ske under dagen. Det är på samma sätt vid uppehållen för lunch. Även vid andra tillfällen har man den mest noggranna kontakt mellan de nordiska ländernas representanter. Ytterligare är att tillägga att det givetvis mellan dessa länders permanenta representanter, ambassadörerna, sker en ständig kontakt. Man kan således inte gärna rikta någon anmärkning mot den kontakt som nu förekommer i Förenta Nationerna i olika frågor mellan de nordiska länderna.

Hur kan det då komma sig att det inte blev full samstämmighet när det gällde sydafrikafrågan? Ja, man får nog något se till hur Förenta Nationerna arbetar i sådana fall för att förstå varför det kunde bli en viss differens i röstningarna.

Först är det ju en fråga om uppförandet av en punkt på dagordningen i Förenta Nationerna. Det riktas ofta kritik mot organisationen för att man kan hålla på och diskutera en dagordning ett par dagar ibland, vilket skulle visa att organisationen inte är effektiv. Jag vill bara som min mening säga, att detta är mera ett uttryck för det diplomatiska spel som förekommer inom Förenta Nationerna. Är man missnöjd med en fråga gör man nämligen den första framstötten genom att försöka få bort frågan från dagordningen. Någon debatt i sakfrågan får givetvis inte föras; men vem kan hindra att man åberopar motiveringar för att punkten inte skall finnas på dagordningen? Och därmed kan det bli en stor debatt när dagordningen skall fastställas.

När sedan en frågas behandling börjar kan det vara på litet olika sätt. En

rapport kan ligga till grund för behandlingen, men där föreslås kanske inte några direkta beslut, utan den innehåller ibland bara en redogörelse. Så börjar debatten, och ett antal länder — någon gång ett enstaka land — framlägger så småningom ett resolutionsförslag. I det konkreta fallet om Sydafrika var resolutionen givetvis uppdelad i en rad olika punkter. Sverige kunde acceptera de flesta men var emot en del av punkterna — vi ansåg dem nästan direkt stridande mot stadgan och kunde både därför och av andra skäl inte rösta för dem. Röstningen gäller först de olika punkterna och sedan hela resolutionsförslaget. När man har röstat för en del punkter men inte kan stödja andra blir det naturligtvis svårigheter vid röstningen om hela resolutionen. Då inträffar ibland vad som kanske blivit föremål för kritik: att Sverige eller något annat land nedlägger sin röst. Resolutionen i sydafrikafrågan hade det innehållet att Sverige, trots att vi kunde rösta för flera delpunkter, faktiskt inte kunde rösta för hela resolutionen utan avsåg att nedlägga sin röst om hela resolutionen.

Men i FN tillåtes och praktiseras också den ordningen att man i sista ögonblicket kan ändra en resolution, och det var just detta man gjorde inför röstningen i sydafrikafrågan. I sista ögonblicket tog man bort och förändrade sådana punkter som Sverige inte kunde acceptera. Därmed blev situationen att Sverige efter förändringarna kunde rösta för resolutionen. Det är fullt förklarligt att man då inte — på den korta tid som var tillgänglig för kontakter mellan New York, Stockholm, Oslo, Helsingfors, Köpenhamn och samtidigt i FN — kunde få till stånd den samstämmiga röstning som man hade önskat.

Jag har velat lämna denna redogörelse därför att den innebär ett försvar för den röstning som förekom. Man kan inte med fog rikta kritik mot vad som skedde, utan alla gjorde det bästa möj-

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

liga av situationen. Jag tror att det är ganska svårt att helt förebygga en uppreppning. Naturligtvis kan man intensivt diskutera olika tänkbara alternativ och träffa överenskommelse för varje tänkt fall, även om det i realiteten är vanskligt. Man kan naturligtvis också ge mycket stora befogenheter åt den svenska FN-delegationen eller åt den ledamot som handlägger en viss fråga. Men när det gäller storpolitiska problem är man ju inte så benägen att göra det utan vill gärna ta kontakt även med regeringen hemma i Sverige.

Jag vill alltså inte rikta någon som helst kritik mot vad som förekom vid omröstningen i sydafrikafrågan.

En annan fråga som debatterats mycket livligt både hos oss och i andra länder gällde de rasdiskriminerande åtgärder som förekommer i Sydafrika. Detta var kanske ett av de största problemen i diskussionerna under tjugonde generalförsamlingen. Jag vill genast säga ifrån att jag är med om att göra de allra skarpaste uttalanden och rikta det kraftigaste fördömande mot den rasdiskriminerande politik som bedrivs av Sydafrikanska republiken. På den punkten råder ingen som helst tvekan. Men när det sedan gäller hur vi praktiskt skall kunna påverka Sydafrika möter vi genast ett problem som är mycket komplicerat. I Sverige har vi ansett att man skall hålla ordning och reda i alla sammanhang och inte minst inom en internationell organisation. När ett land ansluter sig till FN sker det under förutsättningen att dess stadga kommer att gälla, såvida den inte blir ändrad i enlighet med de regler som där anges. Både de 51 signatärmakterna, som startade organisationen, och alla de övriga av FN:s nu 117 medlemsstater har anslutit sig under den förutsättningen. Då hör man givetvis också följa stadgans bestämmelser. I dess artikel 39 utsägs klart att det är säkerhetsrådet som skall konstatera om hot mot fred och säkerhet föreligger och besluta åtgärder i sådant fall; det är alltså icke generalför-

samlingen. Den principen har Sverige också hävdat i FN.

Jag vill här nämna några punkter som bör beaktas när man behandlar sydafrikafrågan. För det första finns det en garanti för att frågan har bedömts på ett riktigt sätt och att de ekonomiska sanktionerna skall få effekt, om ett beslut har fattats i säkerhetsrådet. För det andra är det av stort värde att stormakterna har anslutit sig till sanktionsåtgärderna eftersom de är medlemmar i säkerhetsrådet. För det tredje har därmed vissa länder lösts från förpliktelser som de har t. ex. enligt GATT-avtalet. Alla dessa punkter är mycket betydelsefulla och talar starkt för att man skall följa stadgans bestämmelser om att sanktioner skall beslutas i säkerhetsrådet och inte efter resolutioner i generalförsamlingen.

Hur skall man då kunna få någon effekt av sanktioner mot Sydafrika? Detta är en ganska svår sak. När det gäller den mycket känsliga livsmedelsfrågan kan konstateras att sydafrikanska republiken är självförsörjande och till och med har en export av livsmedel. Det är alltså inte så lätt att komma åt landet genom att sätta in åtgärder på den punkten. Sydafrika har också i övrigt ett mycket gott försörjningsläge. Ett område är ömtåligt, nämligen när det gäller oljan, men landet har å andra sidan en riklig tillgång på kol. En större anläggning har uppförts för utvinande av olja ur kol och denna anläggning kan förse Sydafrika med 10 procent av landets oljebehov. En utbyggnad av anläggningen pågår och är snart färdig att tagas i bruk. Den utbyggnaden kommer att innebära att produktionen fördubblas så att man kan tillgodose 20 procent av landets behov av olja.

Beträffande frågan huruvida Sverige skall företa några ensidiga sanktioner måste ett besked ges från dem som företräder en sådan uppfattning. Skall vi utan vidare bryta GATT-avtalets bestämmelser? Detta avtal tillåter inte att sådana aktioner görs, utan förutsätt-

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

ningen är att säkerhetsrådet i Förenta Nationerna har beslutat om dylika aktioner.

Jag vill också säga några ord om tillämpningen av sanktioner. Här är det inte bara fråga om en lojalitet att uppehålla sanktionerna, utan vill man förordna sanktioner skall man också lojalt ikläda sig de ekonomiska konsekvenserna av dessa sanktioner. Det är ganska lätt för ett land som Danmark — om man skall se det enbart ur ekonomisk synpunkt — vars handel på Sydafrika rör sig om ungefär 4 miljoner dollars, att vidta kraftiga åtgärder. Men för Norge, med en sjöfart som uppgår till cirka 200 miljoner dollars, är det inte fullt så enkelt att utan vidare ge upp 200 miljoner dollars. Den svenska handeln med Sydafrika rör sig väl om ungefär 110 miljoner, och det är möjligt att vi skulle kunna ta en sådan sak. Ur rättvisesynpunkt är det emellertid inte riktigt. I Förenta Nationerna anklagades Japan för sin handel med Sydafrika. Den japanska ambassadören svarade i ett tal att Japan har en areal som är ungefär lika stor som Kaliforniens och en folkmängd som är hälften så stor som hela Amerikas folkmängd. Det är inte så enkelt för ett sådant land att kunna skapa en rimlig försörjning under sådana förhållanden.

Allt detta är fakta som måste beaktas när man står inför att vidta sanktioner. Det förhåller sig på samma sätt om vi ser på sanktionerna inom vårt eget land. Det är lätt för vissa organisationer att säga att vi skall företa sanktioner mot Sydafrika. Men man måste väl också, om man är lojal, se till att kostnaderna delas lika. Skall vi till företag som under lång tid fullt legalt har fört handel med Sydafrika bara säga: Ni får ta kostnaderna, vi bryr oss inte om den saken? Det anser jag inte vara lojalt. Om vi här i Sverige beslutar oss för sanktioner mot Sydafrika, måste vi var och en vara beredda att ta de kostnader som uppstår i samband med sanktionerna. I fråga om Sydafrika

i övrigt kan jag konstatera — det gäller naturligtvis även andra problem i världen — att en av de arbetsframgångar som nåddes vid Förenta Nationernas senaste möte var slutförandet av en konvention mot all rasdiskriminering. Jag betecknar det som ett mycket stort framsteg, därför att det varit mycket svårt att få enighet eller i varje fall beslut om denna konvention. Inte minst har det varit besvärligt att få till stånd tillämpningsparagrafer som man på vissa håll var tveksam om att få genomförda — innan tillämpningsparagraferna är klara, kan man naturligtvis inte tillämpa konventionen. Jag nämner detta, ty det är på sitt sätt prejudicerande för andra konventioner, t. ex. för konventionen om de mänskliga rättigheterna, där man just gjort ett stopp i arbetet därför att man inte fått någon enighet om hur tillämpningsparagraferna skulle utformas.

Jag har vidare observerat en punkt i regeringsdeklarationen, som jag instämmer i. Det gäller den förändring i Förenta Nationerna som har skett genom att det kommit till så många nya medlemsstater och genom de resolutioner som man antar, kanske litet för vårdslöst. Därigenom uppstår inte bara de problem som omnämns i regeringsdeklarationen, utan också en rad andra. Många av dessa länder, som i mycket ringa grad bidrar till kostnaderna för Förenta Nationerna, dess tekniska hjälp och andra saker, kan genom sin majoritet genomdriva beslut som får vidlyftiga ekonomiska konsekvenser. Det blir i så fall andra länder som får bära nästan hela kostnaden. Jag kan därför understryka vad som har sagts i regeringsdeklarationen, att man kan befara att vissa länder kanske visar en viss likgiltighet när de liksom påtvingas beslut av dem som inte har riktigt samma förpliktelser när det gäller ekonomin.

Herr talman! Jag skall något beröra också ländernas samarbete i Europa, framför allt då i Europarådet. Jag skul-

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

le när det gäller Europarådets olika beslut vilja understryka att det finns ett problem som man bör beakta, nämligen samordningen med arbetet i Förenta Nationerna. Jag har nämnt några ord om konventioners antagande. Det händer ibland att man behandlar samma problem i Europarådet. Behandlingen går snabbare, och man antar en konvention och sedan skall samma fråga behandlas av Förenta Nationerna. Då försöker vi väl från de europeiska länderna att få samma formuleringar eller samma principer i konventionen, men det blir onekligen ibland vissa divergenser mellan konventionerna, och de problemen måste lösas så småningom. Vi kan ju inte, om vi ser det från svensk sida, underteckna två konventioner, om de inte är något så när lika i formuleringarna.

Med avseende på det europeiska handelsarbetet måste man tyvärr konstatera att vårt lands näringsliv kommer att stå inför svåra omställningsproblem. Detta gäller inte endast företagen, utan hela arbetsmarknaden. Den olyckliga uppdelningen av Europa i två handelsblock gör att industrien i vissa fall lokaliseras efter nu rådande förhållanden, t. ex. placeras inom EEC-området för att komma bort från de tullsatser som tillämpas gentemot länder utanför detta handelsblocks gränser, men inte medlemsstaterna sinsemellan. Men eftersom vi nu har en bestämd önskan att samarbete i någon form skall kunna etableras mellan EEC och EFTA, kan sådana industrilokaliseringar ske på premisser som inte kommer att bestå. Det skulle givetvis vara högeligen önskvärt för svenska företag att läget i fråga om europamarknaden snarast möjligt klarnade. I det fallet vill jag dock inte ge mig in på sådana djärva spekulationer som herr Holmberg gjorde. I juni 1961 avgav centerpartiledaren Gunnar Hedlund en deklaration om att vi för ett samarbete med EEC icke kunde acceptera några politiska förpliktelser. Detta följdes upp senare av

statsministern som i sitt s. k. Metall-tal anslöt sig till liknande synpunkter. Den uppfattningen kom också att segra i riksdagen.

Det är kanske litet svårt att veta av herr Holmbergs formuleringar vad han egentligen avser, när han talar om en psykologisk påverkan för att få en snabb anslutning. Jag undrar om högern svängt tillbaka till sin gamla ståndpunkt, då man ville en politiskt villkorslös anslutning till EEC. Nu senast har ju högern under någon tid sagt att man förstår helt och hållet att med den politiska inriktning EEC har kunde Sverige inte få en direkt anslutning.

Det är väl helt naturligt, herr Holmberg, att när det marknadspolitiska utspelet sker från Oslo, Köpenhamn och London bör man genast observera vad det är för tre länder dessa städer representerar. Det är NATO-länder alla tre. Det är en av de väsentliga skillnaderna att Sverige inte tillhör NATO och efter vad jag vet inte heller vill bli medlem av NATO. Därvidlag intar vi samma ståndpunkt som tidigare. För centerterns del är det fullt klart att vi inte kommer att förordna en politiskt villkorslös anslutning till EEC, även om vi på alla sätt önskar att få till stånd någon form av samarbete. Det är inte så enkelt att vi bara kan förklara att Sverige vill anslutas och sedan diskutera formerna. Vi kan redan i dag åtminstone ange vår principiella uppfattning om i vilka former vi kan tänka oss att ansluta oss till EEC, eller helst kanske till någon annan form av europeiskt handelssamarbete.

Det uppstår även vissa andra svårigheter på det internationella området för vårt näringsliv. Det är allvarligt om den svenska exportindustrien kommer att få arbeta med ett alltför högt kostnadsläge och därmed inte får tillräckligt stark konkurrenskraft. Av sådana skäl kan det vara tänkbart att svenska industrier flyttar över stora delar av sin tillverkning till andra länder. Sverige är visserligen berett att

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

delta i internationellt samarbete, men vi måste också inom vårt land tänka på vår egen fortsatta existens och föra en sådan politik att vårt näringsliv kan bestå och fortsätta att utvecklas och därmed ge utkomst åt svenska arbetare och svenska företagare.

Jag skall inte yttra mig om det nordiska samarbetet, ty jag vet att en representant för mitt parti kommer att behandla den saken senare.

Jag understryker starkt vad herr Holmberg sade om den internationella försörjningen med livsmedel. Jag skall inte ta upp den saken ytterligare till debatt. Det kommer att bli intensiva diskussioner om detta när vi skall besluta om hur den svenska jordbrukspolitiken skall inriktas för framtiden. Men jag betonar redan nu att jag helt instämmer i herr Holmbergs ord om den internationella livsmedelsförsörjningen. Jag vill när man nu så mycket förlitar sig på Amerikas Förenta stater tillägga att det är inte så stora överskott som finns där. Det finns ungefär ett års veteöverskott och två års majsöverskott. Men vi skall inte glömma att befolkningen ökar inte endast i Indien, Kina och Sydamerika, utan den ökar också mycket starkt i Amerikas Förenta stater, där man har en befolkningsökning med ungefär 3 miljoner om året. Om tio år finns det 30 miljoner fler amerikaner som skall ha livsmedel. Befolkningsökningen kommer säkerligen att klämma åt också för Förenta staterna såväl som för andra länder, t. ex. Sovjetunionen som också ökar befolkningen med 3 miljoner om året, att kunna få fram tillräckligt med livsmedel. Det är inte säkert att deras resurser kommer att kunna anlitas så mycket för att klara de jättelika problem som ligger framför oss på detta område.

I övrigt, herr talman, har jag inte något att anmärka mot regeringsdeklarationen. Jag har betygat tidigare att den svenska utrikespolitiken kännetecknas av stor enighet mellan partierna. Det är

min förhoppning att den kommer att fortsätta i samma goda samarbetsanda.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! I den förhoppning med vilken herr Bengtson avslutade sitt anförande — förhoppningen om att enigheten inom Sverige om utrikespolitiken skall bestå — kan vi väl alla helhjärtat instämma. Ingenting har ju heller inträffat under den hittillsvarande delen av denna utrikespolitiska debatt som inger några farhågor för att så inte skall bli fallet.

Det fanns åtskilliga ting i herr Bengtsons anförande som jag tycker skulle vara värda att understryka. Jag är speciellt tacksam mot herr Bengtson för att han lämnade en så utförlig och på sakkunskap grundad redogörelse för hur samarbetet i FN mellan de nordiska delegationerna går till. Mot bakgrunden av ovederhäftiga skrivelser tror jag den deklarationen var mycket välgörande. Jag tyckte också att det under Nordiska rådets möte i Köpenhamn var utomordentligt välgörande att lyssna till den norske utrikesministerns förklaring, som gick ungefärligen i samma riktning som den deklaration herr Bengtson här har fört fram.

Det fanns också andra ting i herr Bengtsons anförande som vi har anledning att notera med tillfredsställelse, men jag skall inte uppehålla mig längre vid de ting om vilka vi är helt överens.

Det var väl i syfte att ta upp åtminstone några stridsämnen som herr Holmberg berörde livsmedels- och jordbrukspolitiken i samband med den utrikespolitiska debatten. Något av samma desperata vilja att få fram någonting om vilket det kan råda strid och delade meningar låg väl bakom herr Lundströms omnämnande av det finska valet och dess konsekvenser för regeringsbildningen.

Det kan vara frestande att göra den

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

utrikespolitiska debatten till en författningspolitisk debatt, och folkpartiets talesman anser kanske att det skulle stimulera det utrikespolitiska intresset. Jag vill i förbigående fästa herr Lundströms uppmärksamhet på att ingenting torde vara riskablare för honom och hans parti än att hänvisa till de finska valen. Hade Finland haft min tvåstegskammare, hade nämligen redan 1964 års valutslag rubbat den då sittande regeringen. Valkampanjen i Finland rörde sig då uteslutande om rikspolitiken, men regeringens nederlag 1964 hade inte någon som helst rikspolitisk effekt — effekten kom nu, två år senare.

Jag börjar mer och mer förstå att folkpartiets strävan är att försöka hindra en utlösning så länge som möjligt. Mitt förslag innebär att väljaren har möjlighet att påverka regeringens sammansättning snabbare än enligt de förslag som kommit fram från folkpartiet. — Det var som sagt herr Lundström som tyckte att debatten behövde piggas upp med detta författningspolitiska inslag, och ingenting är mig kärare än att få diskutera en av mina käpphastar.

Det var väl delvis av samma skäl — för att stimulera debatten — som herr Holmberg uppehöll sig så länge vid livsmedels- och jordbrukspolitiken. Jag skall inte ge mig in på den — vi får tillfälle att återkomma många gånger — men jag tror han lämnar en vilseledande information om han gör gällande att det förslag som för närvarande diskuteras inom regeringen och den sittande utredningen syftar till en ödeläggelse av det svenska jordbruket. Det syftar icke till någonting annat än att bevara så mycket som möjligt av det svenska jordbruket i ett skärpt konkurrensläge, så att jordbruket under så gynnsamma och rationella förhållanden som möjligt skall kunna producera de livsmedel som behövs.

Jag undrar hur herr Holmberg med sitt jordbrukspolitiska resonemang skall klara det nordiska samarbetet. Vad skall han svara när våra danska vänner frå-

gar: »Varför skall ni envisas med att under mycket kostsamma och besvärliga och för jordbruket proletariserande förhållanden bibehålla en stor jordbruksproduktion, när vi har alla möjligheter att hjälpa er genom att under gynnsammare förhållanden producera livsmedel, så att ni får ägna er åt sådan produktion som ni har speciella förutsättningar för t. ex. produktion av industrivaror?»

I själva verket kunde vi väl vara överens om att det inte är någon fördel för den svenske jordbrukaren att tvingas producera livsmedel under ogynnsamma förhållanden. Så länge vi behåller det systemet pressas jordbruket ner i en lägre standard, både socialt och ekonomiskt sett, än som annars skulle vara möjlig. Det är ett väldigt offer man begär att Sveriges jordbrukare skall ta på sig för det internationella samarbetet om de för export till de svältande folken i de underutvecklade länderna skall producera livsmedel som kan produceras bättre och billigare på andra håll. Den argumentationen bör vi akta oss för att dra upp om vi verkligen vill stödja jordbruket. Vi kan diskutera sociala och ekonomiska motiveringar och argument om stabilitet på den svenska landsbygden. Men jag tror inte att vi medvetet bör gå in för att producera livsmedel till högre priser än annorstädes när det går att producera livsmedlen enklare. Världssvälten är ett alltför allvarligt problem för att vi skall tro oss ha möjlighet att bidra till dess lösning på detta sätt.

Herr Lundström, och delvis även herr Holmberg, talade om hur viktigt det är att vi skapar en psykologisk beredskap i händelse det skulle bli ett närmande till EEC. I den psykologiska beredskapen ingår emellertid att man försöker tala om förhållandena sådana de faktiskt är. Den analys herr Holmberg nu gav av våra möjligheter till samarbete på jordbrukets område var inte något sådant bidrag.

Vad de allmänna utrikespolitiska frå-

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

gorna beträffar gladde det mig mycket att herr Holmberg anslöt sig till regeringsdeklarationen på alla väsentliga punkter. Det gladde mig också mycket att han anslöt sig till utrikesministerns tal i Paasikivisamfundet i Helsingfors för en tid sedan. När han emellertid omedelbart därefter säger att vi bör vara försiktiga med att ge opinionen en föreställning om att vi stöder den ena eller andra riktningen, kan jag omöjligt vara med. Jag har vid de resor som jag haft tillfälle att föra både i öst och i väst konsekvent tillåtit mig påpeka — framför allt i öst — att det är en djup tragedi att man i Moskva inte tar på allvar de amerikanska strävandena att komma till en förhandlingsfred i Vietnam. Det är av många skäl ett misstag att inte pröva förhandlingsviljan och fredsviljan genom att försöka få till stånd en direkt förhandling. När jag hade tillfälle att diskutera dessa ting med den amerikanske utrikesministern och vicepresidenten, skisserade de på vilka punkter de var villiga att slå fast ett fredsprogram. De gick in för fria val och för att den regering som framkommer ur dessa fria val skall ha egen bestämmanderätt — vill den, som de har uttryckt det, gå till Peking eller Moskva eller till Washington eller vara fullkomligt fri, neutral och obunden, skall det vara dess egen sak att avgöra det. Det tredje de slog fast var att amerikanerna inte har något intresse av att behålla några baser i Vietnam sedan kriget en gång har upphört.

Jag tillät mig då att säga att detta var livsviktigt och borde publiceras fortsatt möjligt, ty det skulle otvivelaktigt ha stor betydelse för hela världsoptionen, om det blev klart att detta är de amerikanska krigsmålen. Så långt tror jag att man kan ställa sig så att säga helt på den amerikanska sidan när det gäller dessa ting. Men sedan gör amerikanerna det stora misstaget att de icke betraktar vad de kallar för vietcong och vad andra kallar befrielsefronten som annat än en liten samling

kuppmakare som på grund av att de skaffat sig beväpning utifrån har möjlighet att terrorisera Sydvietsnams befolkning. Detta är ett avgörande och livsfarligt misstag. Vi har inom den svenska regeringen liksom vi gjort i den utrikespolitiska deklarationen — till vilken tydligen också herr Holmberg anslöt sig — försökt att säga att det på denna punkt måste bli en annan bedömning, om det skall finnas en möjlighet att komma fram till förhandlingsbordet.

Det är dessa två olyckliga ting som för närvarande förhindrar möjligheterna att komma fram till ens förhandlingar. Det skulle vara utomordentligt ödesdigert, om de små folkens talesmän inte vågade säga det åt både öst och väst och talade om på vilka punkter som båda två enligt vår bedömning — som inte kan vara influerad av några intressekonflikter — måste komma att ändra sig, om det skall finnas möjligheter att nå fram till ett resultat. Vi är små — det är riktigt, herr Holmberg — men vi är inte så små att förnuftiga synpunkter som vi för fram inte har genomslagskraft och når fram till hundratal miljoner människor inom de stora makterna som har ett större ansvar för vad som kommer att ske.

Både herr Lundström och herr Holmberg ägnade sig naturligt nog i en stor del av sina anföranden åt vad som kan komma att hända Europa med anledning av splittringen av den europeiska marknaden. Jag anser att det även här är alldeles nödvändigt att man, om det skall byggas upp en psykologisk beredskap för en oväntad eller dramatisk utveckling på fronten, verkligen talar om för människorna hur det faktiska läget är. Till en sådan skildring av hur det faktiska läget är hör inte, herr Holmberg och herr Lundström, att t. ex. ge en vilseledande skildring av den svenska regeringens inställning 1961. Det skulle vara mycket nyttigt om båda herrarna och över huvud taget så många som möjligt någon gång läste mitt Me-

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

tall-tal från 1961 — som återigen åberopats av herr Holmberg. När jag exempelvis i medkammaren har bett min ärade opponenter att tala om vad det är de opponerar sig emot och på vilka punkter de opponerar sig mot talet, har jag fått från en av oppositionens ledande krafter följande mycket auktoritativa svar: »Ja, det kan ju hända, att ordvalet inte är så tokigt, men du lät så illa när du talade i radio.»

Jag har många gånger i kammaren sagt att jag inte är någon vältalare i den meningen att det låter särskilt ljuvligt att höra på mig, men det finns ju många som har samma lyte, och vi får ändå stå ut med att lyssna, och inte lyssna till precis hur det låter utan till vad som verkligen sägs.

Jag har tillåtit mig, herr talman, att förut läsa upp några ord av det som jag sade i mitt Metalltal. Inför dagens nya angrepp tillåter jag mig att läsa upp några ord igen. Det lyder så här:

»Det är vår förhoppning» — nu rådde jag skrika till så att någon kanske blev oroad igen, men det var inte meningen; nerverna är så i dallring på oppositionskanten att man aldrig vet när man inger skräck och fasa och när man inger förhoppningar — »att förhandlingar nu kommer i gång för att utröna möjligheterna att nå fram till positiva mål som vi klart och konsekvent eftersträvat, att upphäva den ekonomiska splittringen och skapa en väst-europeisk stormarknad. Det finns ingen anledning att se med pessimism på läget, att utbreda den föreställningen att det skulle vara omöjligt för de neutrala länderna att nå fram till ett tillfredsställande ekonomiskt arrangemang med europamarknaden. Vi står sannolikt inför ett långt utdraget förhandlingsskede» — på den punkten kanske herrarna ändå ger mig rätt. »En rad invecklade och tekniska problem kommer upp till behandling, och slutresultatet av dem kan icke förutses. Det gäller för oss att lugnt och metodiskt söka penetrera problemen ur svensk intres-

sesynpunkt och därmed förbereda oss för de förestående förhandlingarna.»

Detta var den svenska regeringens inställning 1961. Vad kan det finnas för anledning, som herr Bengtson efterlyste, att 1966 ge den skildringen att den svenska regeringen motvilligt och ovilligt skulle dras in i ett förhandlingsarbete som vi redan vid starten hälsade med den största tillfredsställelse.

Det har sagts att vi följer direktiven från London — när London rör på sig börjar vi också röra på oss. Ja, herr Holmberg, jag har i min hand den engelske premiärministerns tal den 18 mars 1966. Jag vågar påstå att det talet är lika positivt eller negativt som mitt Metalltal 1961. Är det någon skillnad så är det att premiärminister Wilson är mera kritisk, på grund av att han har sin jordbrukspolitik att tänka på. Jag skall be att få läsa in några satser av det talet till kammarens protokoll för att visa hur felaktigt det är att säga, att nu har vi ett England som är starkt intresserat av ett närmande, medan vi 1961 hade en svensk regering som var utomordentligt ointresserad av ett närmande. Engelska politiker för ju ett annat politiskt språk än vi gör. De använder sig av liknelser — det gör som bekant aldrig vi, ty då uppstår det missförstånd. Premiärminister Wilson säger bl. a.:

»Om vinden vore förmånlig skulle United Kingdom förhandla sig in i gemensamma marknaden med höguret huvud och ej krypande, och man skulle inträda om villkoren bleve de rätta. Sådana villkor kräves, att det skall stå landet fritt att fortsätta köpa livsmedel och råvaror på de billigaste marknaderna, vilket man gjort i sekler.» Han talar därefter om vad högerns förslag i det avseendet skulle innebära: en ökning av levnadskostnaderna och följaktligen av lönerna och exportpriserna, vilket skulle tillintetgöra varje förhoppning att få landets finanser på rätt köl. Det skulle också innebära en total upplösning av landets handel med samväldesländerna.

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

Det skulle bli ett samarbete i Europa som i huvudsak är av ekonomisk karaktär och inte ett steg hän mot politisk och senare militär integration. Labourpartiet anser, att om de rätta villkoren kunde uppnås skulle det vara både möjligt och riktigt att inträda i EEC i dess egenskap av ekonomisk gemenskap. Däremot förkastar labour varje tanke på en supernational kontroll över Storbritanniens utrikes- och försvarspolitik.

Detta är en modern edition av mitt Metalltal 1961. Herr Holmberg har hälsat Wilsons och labourpartiets ändrade inställning med tillfredsställelse. Jag hoppas att han efter studium av vad jag verkligen har sagt kommer att säga att det var ett utmärkt tal som statsminister Erlander höll 1961. Jag begär inte att han skall tycka att jag höll ett bra tal 1966, utan jag nöjer mig med att få ett erkännande för det år 1971, vilket jag säkert får, om, som jag föreställer mig, allt går normalt.

Det har sagts att man inte kan veta hur vår beredskap är och att man borde ha en klar deklaration från regeringens sida. Låt mig då bara konstatera att regeringen sade 1961 att vi är villiga att göra vad vi kan för att motverka splittringen i Europa. Regeringen stödde kraftigt EFTA:s ansträngningar vid Wien-mötet i fjol att få till stånd förhandlingar med EEC för att åstadkomma minskning av spänningarna och helst ett totalt samarbete.

Vi har den regeringsdeklaration som ligger här på bordet, och vi har det mycket omfattande beredskapsarbete, för vilket jag hoppas att handelsministern senare under debatten kommer att redogöra. Är det då att sprida en riktig uppfattning om den svenska regeringens inställning att skildra den som passiv, avvaktande vindar från London och utan egen vilja att handla? Vi har verkligen klargjort vår inställning på alla dessa punkter, så att det inte borde vara nödvändigt med de missförstånd som här framförts.

Herr LUNDSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig först uttala min tillfredsställelse över statsministerns upplysning att regeringen har sagt ifrån både till öst och väst i Vietnam-konflikten. Jag hade inte reda på detta, och jag förmodar att det var fler än jag som inte hade det. Därför är meddelandet att hälsa med tillfredsställelse.

Jag vet mig inte ha sagt någonting om regeringens inställning 1961 eller 1962 — det måste vara något missförstånd som har uppstått. Men jag har uttalat mig om den upplysningsverksamhet som jag ansåg vara nödvändig inför en kommande anslutning. Jag hoppas att den villervalla — ty det var det nog i viss mån — som uppstod när frågan om EEC-anslutning förra gången var aktuell inte skall behöva upprepas. Utredningsmaskineriet var då inte tillräckligt förberett, och inte heller medborgarna. Okunnigheten var stor, och utlandsinformationen såvitt jag förstår ganska dålig eller obefintlig.

Det sista är inte minst väsentligt. Jag har här frågat om det förekommer någon planläggning på detta avsnitt, alltså i fråga om den svenska upplysningsverksamheten i in- och utlandet, och på vilket sätt den sker. Oppositionen är helt utestängd från att följa med dessa förberedelser, vilket jag finner beklagligt. Det är ju ett gemensamt intresse att informationen blir tillfredsställande, ty detta är en sak som inte bara angår regeringen, eventuellt vissa delar av näringslivet, utan hela folket. Möjlighet till en utförlig information är därför utomordentligt väsentlig.

Om någon vecka skall vi ha en debatt om u-landshjälpen. Det var detta skäl som föranledde mig att i dag helt avstå från att ta upp någon av de frågor som rör t. ex. svälten i världen. Men när vi har en debatt som berör handelspolitiska frågor, har man naturligtvis anledning att ställa spørsmålet om regeringen verkligen har gjort något för att stimulera u-länderna att öka sin han-

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

del med oss och de industrialiserade staterna. För att kunna driva handel måste man också själv ha något att sälja. Det är därför väsentligt att söka ge en stimulans för u-länderna att få till stånd industrier som kan bli grunden för en livligare handel. Här kan den svenska regeringen göra åtskilligt när det gäller svenska företags möjligheter till investeringar i u-länder. Vi har tidigare flera gånger diskuterat problem som rör de politiska riskerna. Men det finns också andra intressanta avsnitt, där jag föreställer mig att det borde vara möjligt att göra något och stimulera u-ländernas utrikeshandel, alltså inte bara genom att sänka tullen på kaffe och vissa andra kolonialvaror utan även på ett mera direkt sätt.

När jag hörde herr statsministern tala om tvåkammerssystemet och de finska valen så rann mig i tankarna den replik som Charles Lindleys fru en gång gav sin man: »Inga förklaringar, Charles, det gör bara saken värre.»

Jag förmodar att statsministern inte — vilket egentligen borde vara naturligt efter den förklaring som han nyss gav — avser att ge sig ut på någon missionsturné till de nordiska länderna för att övertyga dem om värdet av en tvåstegskammare. Skulle någon sådan tanke föreligga, tror jag att statsministern kommer ganska tomhänt hem.

Herr **HOLMBERG** (h) kort genmäle:

Herr talman! Statsministern inledde med att avvisa en diskussion om livsmedelsförsörjningen och jordbrukspolitiken. Jag kan mycket väl förstå detta eftersom varken regeringen eller jordbruksutredningen verkligen har funderat igenom hur vår svenska jordbrukspolitik och livsmedelspolitik påverkas av de internationella förhållandena. Man har sett jordbruksfrågorna och livsmedelspolitiken från de nationella utgångspunkterna, vilket man naturligtvis alltid gör först. Men jag har i dag velat bredda diskussionen och framfört en

del internationella aspekter på detta ämne.

Jag påstod att vi i dag inte vet hur förmånligt vi i framtiden får tillfälle att köpa livsmedel på världsmarknaden, och att vi inte ens vet med säkerhet om vi över huvud taget får köpa. Mot bakgrunden av det svältläge för den största delen av jordens befolkning som ändå föreligger måste vi söka bedöma om inte vår jordbrukspolitik, våra möjligheter och vår rätt att förvärva livsmedel i framtiden kommer att påverkas härav.

Är det på det sättet att jordbruksutredningen icke är färdig, enligt vad statsministern uppgav, då frågar man sig varför regeringen kastar ut detta ämne till debatt på det ofullgångna och ofullständiga sätt som man gjorde föregående vecka. Var det bara en allmän propagandagest för att försöka vinna en tillfällig framgång, kanske, som man trodde hos konsumenterna, eller vad var det egentligen som låg bakom?

Statsministern kom sedan in på frågan om opinionsbildningen och riktade den anmärkningen mot mig att vad jag sade rörande opinionsbildningen och om regeringens uttalande i bland annat Vietnam-frågan inte gick ihop. Nu refererade emellertid statsministern privata samtal som han haft vid sitt besök i Amerika. Vad som där sades är i och för sig intressant. Men vad vi, vanliga människor, ändå måste bygga våra slutsatser på är de officiella uttalanden som regeringsledamöter gör. Dessa officiella uttalanden finns återgivna i den av regeringen nu utgivna tryckta boken som vi fick häromdagen. Där återfinns de patetiska officiella ställningstaganden från regeringens sida som kan vilseleda opinionen och som jag kritiserade.

Statsministern kom också in på vad han skulle ha sagt i Metalltalet för några år sedan. Jag försäkrar att jag inte ställer mig upp här i första kammaren och refererar till detta tal om jag inte hade läst igenom och studerat det på

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

nytt. Jag är medveten om att statsministerns tal många gånger är mångtydiga. Låt mig få referera en sak som jag tyckte klart avspeglade den negativism som fanns 1961 hos statsministern. Han sade då att det »finns andra bestämmelser i Rom-fördraget som utan att på samma direkta sätt beröra utrikespolitiken innebär att deltagarländerna uppger sin suveränitet till överstatliga organ som styrs med majoritetsbeslut. Det gäller sådana frågor som den ekonomiska politiken, socialpolitiken, skattepolitiken, arbetsmarknadspolitiken, jordbrukspolitiken, kapitalrörelserna, tullarna etc.»

Genom denna uppräknings har statsministern fört undan just de praktiska frågor, som vi måste finna en lösning gemensamt med EEC.

Jag skulle kunna tänka mig göra tankeexperimentet, att Europa-frågan legat i händerna på en politiker med herr Erlanders intresse för frågans lösning sådant som det tidigare har tagit sig uttryck. Hade det då funnits någon Gemensam marknad? Hade det över huvud taget funnits något Rom-fördrag?

Jag tror att det enda som man med säkerhet kan säga är att handelsminister Lange med nogsamhet följt utvecklingen.

Herr BENGTON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det har inte rätt många delade meningar om vad som står i regeringsdeklarationen, men man kan naturligtvis utsträcka debatten ytterligare och börja granska vad som egentligen borde ha stått i deklarationen, men som nu inte finns där.

Man kan då konstatera att i utrikesdebatternas regeringsdeklarationer har under åtskilliga år ett av de mycket stora världsproblemen tagits upp, nämligen avrustningen och andra med fredssträvandena sammanhängande frågor. Däremot har man inte tagit upp det därefter absolut största problemet, den för oss i Sverige så enkla, men för

största delen av världens befolkning så ytterst brännande frågan: Hur skall vi få något att äta?

Jag säger inte detta som något klander, men eftersom debatten har börjat röra sig även om den betydelsefulla saken, måste jag säga, att jag nog tyckte att statsministerns ord i det fallet var både en smula verklighetsfrämmande och kortsiktiga. Världens livsmedelsförsörjning kan inte ses på det sätt, som statsministern nu gör. Jag har tidigare nämnt befolkningsökningen i ett par länder. Jag kan tillägga, att det på hela jorden finns ungefär 3,3 miljarder människor och att man kan räkna med att det vid sekelskiftet skall finnas över 6 miljarder. Det finns ingen som helst förutsättning att skaffa mat till denna befolkning med nuvarande resurser.

Därför kan man inte säga, att svenskt jordbruk har sådana klimatiska förutsättningar att det inte skall bedrivas jordbruk i Sverige. Vi kommer, herr statsminister, att få ta i anspråk både de svenska arealerna och sådana arealer, som är betydligt sämre än de svenska, om vi tillnärmelsevis skall kunna klara världens livsmedelsförsörjning.

Det går mycket lätt att avfärda hela frågan med att säga, att Sverige är ett så litet land. Ja, Sverige är ett litet land i så gott som alla avseenden — här lever bara 7,5 miljoner människor, och vi är stora endast i fråga om skeppsbyggnad m. m. Men vi försöker i alla fall göra något för lösningen av internationella problem.

När det nu talas så mycket om statsministerns partivän i England premiärminister Harold Wilson vore det skäl i att be herr Erlander ta ett samtal med Mr. Wilson om jordbruk. Det skulle vara värdefullt, om man i Sverige något beaktade hur de engelska jordbruksproblemen behandlas.

Frågan om hur vi skall göra med jordbruket i fortsättningen skall jag inte ta upp nu, utan jag ser problemet just nu ur internationella synpunkter. I det sammanhanget måste jag konstatera, att

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

visserligen har Danmark, som statsministern talade om, naturligtvis ett mycket förnämligt jordbruk — Danmark och Holland har de största hektarskördarna i världen — men det är inte så många år sedan som svenskt jordbruk låg på tredje plats i världen i fråga om arealskördar. Sedan har det emellertid talats så oerhört mycket om strukturalisering, att man här i landet glömt bort att syssla med det mera intensiva jordbruket, och därför har vi halkat tillbaka ganska långt.

Regeringen är inte alldeles utan skuld till att det har gått på detta sätt. Säkerligen kommer vi att behöva ett svenskt jordbruk, och det är ingen uppoffring av svenska jordbrukare att odla här. Det kan emellertid tänkas att det i en kritisk situation i fråga om livsmedelstillförsel blir *andra*, som får uppoffra sig, i fall vi inte ser till att det finns ett någorlunda väl utbyggt svenskt jordbruk, som kan förse vårt land med livsmedel.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Jag skall inte hindra andra talare att komma fram i denna debatt. Det vore annars ganska frestande efter dessa repliker från de ärade talarna att säga en hel del, men jag skall nöja mig med mycket knapphändiga repliker.

För det första, herr Holmberg, är det ju alldeles fel att påstå att inte jordbruksutredningen har behandlat dessa frågor. Jag kan ju inte begära att herr Holmberg skall läsa allting som kommer ut av trycket, men i herr Netzens anförande, som gavs stor publicitet, säges: »Vi ägnar i vårt betänkande stort utrymme åt denna mänsklighetens kanske största ödesfråga» — det gäller alltså världssvälten. »Vår uppgift har emellertid inte varit att överväga och föreslå lösningar av denna fråga, som varken Förenta Nationerna eller stormakterna har förmått att komma till rätta med. Vi har haft att bedöma den

svenska jordbrukspolitiken mot bakgrunden av världsmarknadssituationen som den faktiskt ter sig i dag från svenk horisont.»

Jag skall inte fortsätta uppläsningen, men det är alldeles uppenbart att det beror på en felinformation när det görs gällande att inte jordbruksutredningen skulle ha försökt skaffa sig en uppfattning om världsmarknadssituationen på jordbruksområdet.

Det andra som jag vill säga beträffande den något improviserade jordbruksdebatt, som här har kommit upp, är att den förs precis som om det varit meningen att vi skulle avfolka vårt jordbruk totalt. Vad som händer är, som jag tillät mig säga, att man försöker skapa så rationella förhållanden som möjligt för produktionen av livsmedel. Där kan man alltså diskutera om 80 procent av livsmedelsförsörjningen skall täckas av oss själva eller om det skall vara någon högre procentsats. Det rör sig hela tiden om relativt små variationer. Man behöver verkligen inte ta till sådana bröstoner, som särskilt herr Holmberg ansåg det nödvändigt att göra i detta sammanhang, när man resonerar om dessa ting.

Detta faktum hade jag kanske inte brytt mig om att begära ordet för, ty det får vi ju tillfälle att klara upp många, många gånger under den kommande tiden. Men när herr Holmberg vidhåller en fullkomligt vilseledande uppfattning om Metalltalets innebörd, måste jag verkligen reagera. Alla partier var väl överens om, herr Holmberg — jag vet inte hur det var med herr Holmberg själv, ty jag hörde då ingenting från honom — att vi *inte* skulle söka medlemskap i en gemensam marknad, som arbetade på Rom-avtalets grund. I de punkter som herr Holmberg här läste upp ur Metalltalet, vilka just var en polemik mot ett medlemskap på Rom-avtalets grund, där det alltså förutsattes en total integration på den ekonomiska politikens område, o. s. v., drömde jag inte om att jag talade emot

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

uppfattningen hos *någon* ledamot av Sveriges riksdag.

Det visar sig alltså, att högerpartiets nuvarande ledare år 1961 ansåg att vi skulle söka medlemskap i gemensamma marknaden på Rom-avtalets grund. Det är en ganska intressant efterhandsupplysning, och då förstår jag kritiken mot mitt Metalltal. Men vid den tidpunkten var vi överens om att vad vi skulle kunna göra var att söka associationsformer, som möjliggjorde för Sverige att bevara sin suveränitet på alla dessa områden. Är det däremot så, att högern år 1961 intog den ståndpunkten, att vi skulle kräva totalt medlemskap med uppgivande av den svenska suveräniteten, så är det klart att vi inte är överens.

Min fråga till herr Holmberg är nu: Har herr Holmberg den uppfattningen att vi skall in i EEC på Rom-avtalets grund i en situation, där Rom-avtalet på väsentliga punkter är sönderslaget genom Frankrikes krav att bevara ett veto? Menar herr Holmberg och högern, att det skulle vara en fördel att komma tillbaka till förhandlingar om ett medlemskap som helt står på Rom-avtalets grund?

Säg då det, ty då får vi kanske slut på den berömda enigheten i svensk utrikespolitik!

Herr HOLMBERG (h) kort genmäle:

Herr talman! Det verkar som om statsministern vill provocera en splitt-ring när det gäller utrikespolitiken.

Situationen är ju den, herr statsminister, att Rom-avtalet i dag har en praktiskt annan innebörd än 1961 — vi får kanske tillfälle att i debatten med handelsministern återkomma till den saken. Jag tänker bland annat på den effekt de Gaulles obstruktion — man kan väl uttrycka det så — haft på supernationalisten. Vad jag ville säga med referatet av Metalltalet var emellertid, att regeringen 1961 formulerade sin attityd till Europa-frågan negativt. Det var inte

bara statsministern, som höll sitt berömda Metalltal, det var också finansministern som gjorde en del snorkiga uttalanden om »det partiellt exklusiva samarbetet med Europa» — som det uttrycktes här i riksdagen — och det var stridsskrifter från socialdemokrater som önekligen påverkade utvecklingen.

Det var denna attityd jag ville få fastlagd för att undersöka, om regeringen i dag hade mildrat sin inställning och med hänsyn till utvecklingen inom EEC och EFTA — bland annat i England, Norge, Danmark och Österrike — nu var villig till en större och positiv aktivitet. Men någon sådan aktivitet har icke visat sig framkomma i dagens utrikespolitiska deklaration.

Låt mig säga ytterligare en sak om jordbruksfrågan. Statsministern yttrade att jag kanske inte läst den utredning som 1960 års jordbruksutredning gjort. Nej, det har jag inte, därför att den utredningen är varken justerad eller publicerad. Det är ju detta som är det särregna i offentliggörandet, att man kastar fram denna fråga till offentlig debatt utan att presentera hela materialet för svenska folket.

I det läget har jag fört in den ömtåliga frågan om hur världsmarknadspri-serna på jordbruksprodukter i framtiden kan gestalta sig. Ur utrikespolitisk synpunkt är naturligtvis det spörsmålet intressant. Jag känner mig inte imponerad av statsministerns inhämtade upplysning, att herr Netzen sagt att man bedömt läget med utgångspunkt från världsmarknadssituationen sådan den faktiskt *i dag* ter sig — det intressanta är ju hur den *ter sig i morgon*, eftersom jordbrukspolitikens omläggning är en långsiktig fråga.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Jag sade uttryckligen i mitt anförande, att jag ju inte kan begära att herr Holmberg skall ha läst jordbruksutredningens betänkande. Jag

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

kunde ha tillagt, precis som herr Holmberg gjorde: Det var bl. a. av det skälet att betänkanget inte finns — detta är ju en fullgod anledning att inte ha läst det!

Men vad jag framhöll var att om man angriper det här berömda utspelet bör man nog läsa vad som sägs. I detta berömda utspel ingick landshövding Netzés tal — refererat i alla tidningar — där han betonar att det är oriktigt när man säger, såsom herr Holmberg gjorde, att inte stort utrymme har ägnats åt svälten i världen. Jag skulle kunna fortsätta med att läsa upp vad som sades, men om herr Holmberg lovar att själv studera det tillgängliga referatet slipper jag att ta upp tiden med det. Då Netzen tar upp en rad av de frågor, som herr Holmberg här ställt, tycker jag att det inte är riktigt lämpligt att man här i kammaren säger att alla dessa frågor »icke är behandlade». Utredningens ordförande har ju inför offentligheten förklarat att de är behandlade.

Sedan kröp herr Holmberg försiktigt ur den position som han intog genom kritiken mot Metalltalet. Jag vill absolut inte ha någon strid på den punkten. Jag var så långt borta från tanken på strid, att jag inte kunde drömma om att högerens ledare skulle angripa de delar av Metalltalet där jag kritiserade medlemsanslutningen till EEC på Rom-avtalets grund. Jag drömde inte om detta förrän herr Holmberg själv tog upp just den aspekten. Då sade jag: ja så, är det detta som är meningen med kritiken? Det är första gången den saken kommer fram. Är det detta man syftar på, att jag deklarerade samma mening som jag trodde alla var överens om, nämligen att vi inte kunde ansöka om fullt medlemskap på Rom-avtalets grund?

Det var mycket intressant att få fastslaget, att detta alltså var högerens bedömning år 1961. Det är riktigt att man föreslog ansökan om medlemskap både från högerens och folktopartiets sida, men man förklarade samtidigt att denna ansökan inte avsåg någonting annat än att

få uttrönt på vilka villkor man hade möjligheter att komma med i organisationen. När vi frågade dessa partier vilka villkor som skulle uppställas fick vi svaret: På Rom-avtalets nuvarande grund kan vi inte ansluta oss! Om detta trodde jag ända till i dag att det rädde fullständig enighet år 1961. Det var därför jag tillät mig att ta upp den frågan.

Efter herr Holmbergs sista replik vet jag inte riktigt vad han menar — det får han väl fundera över själv.

Herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag skall inte fortsätta den debatt som statsministern och partiledarna haft kring dessa frågor, men jag tillåter mig ändå säga att med ledning av de många diskussioner som vi haft under åren 1961, 1962 och 1963 är jag inte så överraskad över herr Holmbergs deklaration i dag, att han egentligen var beredd att acceptera Rom-avtalet sådant det var. Det erkändes aldrig då — det har statsministern rätt i — men att det var en bevekelsegrund för att begära förhandlingar om *medlemskap* tyckte jag allt som oftast framskymtade.

Jag vill i stället, herr talman, börja med att säga något om vad som inträffat beträffande europafrågorna sedan vi sist hade en diskussion omkring dessa spörsmål i riksdagen.

Det är väl rätt naturligt, att innan man tar ställning beträffande vad som behöver göras på det handelspolitiska området måste man bilda sig en uppfattning i fråga om utvecklingen, framför allt hur läget är och hur utsikterna ter sig.

Bakgrunden till det intresse, som just nu finns för marknadsfrågorna, får väl i viss mån sökas i de rykten och spekulationer som förekommit alltsedan i höstas och som haft en betydande omfattning. Spekulationerna och ryktena har naturligtvis skjutit fart efter de rapporter som ingått från Västereuropeiska unionens sammanträde i London

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

under föregående vecka och till vilka flera talare i dag har hänvisat.

Låt mig emellertid först inskjuta att man har skäl att ta alla dessa rykten med en viss försiktighet. Olika läger finns — det skall man erinra sig — också inom gemenskapen i EEC. En grupp önskar att Storbritannien skall komma in i marknaden därför att man vill skapa en motvikt mot Frankrike. Det är De fem som önskar det. Men det finns också den rakt motsatta ståndpunkten, som innebär att man önskar få med Storbritannien därför att man vill ha en motvikt mot Tyskland. Detta har genom olika samtal, som jag har haft, blivit ganska klart för mig.

Man kan misstänka att detta läge inom EEC har begagnats skickligt av den effektiva propagandaapparat som Europafederalisterna har till sin disposition. I varje fall har det förklarats, att åtskilligt av vad som förekommer t. o. m. i engelsk press i dessa frågor inte kan härledas från London utan har en helt annan källa. Av den anledningen tror jag att man bör vara försiktig i sina förutsägelser. Jag skulle vilja säga att varje vindilning, som kommer stråna att vaja på Londons gräsmattor, varje fläkt som sveper fram genom platanernas löv i Paris nog inte bör uppfattas som stormvarning i Köpenhamn eller leda till risk för lätt kuling i Sverige.

Herr Holmberg torde nog göra klokt i, också han, att i detta sammanhang hålla huvudet en smula kallt. Förhållandet mellan England och EFTA å ena sidan och EEC å den andra angår ju minst två parter — egentligen flera, ty när det gäller EEC vet vi att det alltså inte finns en entydig uppfattning.

Låt mig här säga något om vad som hände i Luxemburg de sista dagarna i januari, då Frankrike återtog stolen i EEC:s ministerråd. Man ansträngde sig för att uppnå en kompromiss, det är riktigt. Den första och för oss i detta sammanhang kanske väsentliga frågan var att meningsskiljaktigheterna ju gällde det övernationella momentet i Rom-

fördraget. Där hade Frankrike intagit ståndpunkten, att detta moment skulle bort ur fördraget. Ett enskilt land — i varje fall ett stort land bland De sex — skulle kunna inlägga sitt veto mot viktiga beslut, och till den ändan hade Frankrike krävt att Rom-fördragets bokstav och lydelse skulle ändras. Men De fem motsatte sig detta. De ansåg att någon ändring i Rom-fördraget inte borde göras. Det övernationella momentet var enligt deras uppfattning alltför väsentligt och viktigt — när man nu dessutom ganska snart stod inför tillämpningen av momentet.

Det var i den frågan som en kompromiss uppnåddes. Jag ber kammarens ledamöter uppmärksamma att kompromissen uppnåddes på det sättet att Frankrike gav upp kravet — i varje fall för ögonblicket — på att Rom-fördragets lydelse skulle ändras. Däremot har Frankrike alltså förklarat, att man inte kommer att respektera överstatlighetsmomentet. Men De fem å sin sida har efter uppgörelsen i Luxemburg vid ministerrådet i EEC sagt, att de anser för sin del att hela det politiska innehållet i Rom-fördraget skulle äventyras, därest man i princip inte vidhöll det överstatliga momentet sådant det står och ingår i fördraget.

Här är alltså inte en entydig utveckling på väg, det tycker jag nog att herr Holmberg bör observera. Varken han eller jag eller någon annan människa vet i dag, vilket EEC vi kommer att ha i morgon i detta hänseende, och det är ju helt avgörande för den anslutningsform och de samarbetsformer som från svensk sida kan tänkas i förhållande till De sex. Vi skall inte från denna talarstol i varje fall förenkla problemställningarna så långt för oss, att vi i själva verket döljer en oerhört väsentlig realitet i dagsläget.

Andra framträdande frågor under den kris som bröt ut i slutet av juni i EEC gäller jordbruket och allt vad därmed sammanhänger. På en enda punkt hade man dessförinnan nått resultat,

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

åtminstone preliminärt, nämligen i fråga om spannmålspriserna. Där hade vissa överenskommelser ingåtts, men hela finansieringsproblemet inom den gemensamma jordbrukspolitikens ram är olöst, liksom alla frågorna om priser på en rad av de jordbruksprodukter som gemensamma marknaden producerar och avsätter. Den här frågan är ju, som var och en måste förstå, ytterst svårlöst. Jag bedömer den inte som olöslik, men att det skall gå fort att lösa den föreställer sig få i dag.

Ingenting av vad som hänt hittills vid det pågående ministermötet i EEC jävar, såvitt jag kan se, mitt omdöme på denna punkt.

Kvar står också det väsentliga problemet om institutionerna, om sammanslagning av kol- och stålunionens myndighet och Euratoms myndighet med EEC, och det är heller ingen fråga, ärade kammarledamöter, som kan lösas i en handvändning. Hur många ledamöter skall kommissionen ha? Vilka uppgifter skall den få i fortsättningen? Frankrike menar att kommissionen i huvudsak skall handla på direktiv av ministerrådet och vara ett slags internationellt sekretariat, som inte kan ta egna initiativ i viktiga frågor och minst av allt skall ha befogenhet att fatta beslut själv. Sammansättningen och frågan om hur lång tid kommissionsledamöterna skall väljas på är spörsmål som ingår i problemkomplexet.

Jag konstaterar bara här i dag — det är allt jag kan göra — att inte heller den frågan är löst. Skulle jag våga mig på en bedömning av vad som inträffade i Luxemburg så vill jag säga, att den akuta krisen har man — dess bättre också ur vår synpunkt — kommit ur. Men när som helst kan varje beslut blockeras. Det kommer man inte ifrån.

Nog tror jag att vi ändå kan räkna med framsteg i det interna arbetet inom EEC även framöver, men man får nog räkna med att den processen kommer att gå mycket långsammare än innan krisen utlöstes i juni. Det sammanhäng-

er givetvis också med att kommissionen har betydande svårigheter att agera.

Hur man i Frankrike tolkar vad som skedde vid Västuropeiska unionens möte i London i förra veckan kan ju också vara intressant att här redovisa. Man säger mer eller mindre öppet, att det egentligen inte var någonting nytt som inträffade. Det kan ha sitt intresse att jämföra vad som skrevs också i svenska tidningar med de uttalanden som gjordes på officiellt håll i Paris. Reflektionerna överlåter jag åt kammarens ledamöter. Jag vill bara erinra om att de Gaulle i sin presskonferens sagt, att i princip är England välkommet i Gemenskapen och att den franske utrikesministern Couve de Murville vid flerfaldiga tillfällen framhållit samma sak. Det har också uttalats att man var beredd, för all del, att ta emot engelsmännen. Men jag ber kammarens ledamöter att observera vad som understryks i dessa uttalanden gång efter annan, att man var beredd att ta emot engelsmännen endast under förutsättning att England godtar Rom-fördragets bestämmelser.

Vi har nyss haft en debatt om de engelska reservationerna på den punkten. Har vi verkligen, ärade kammarledamöter, stor anledning att anse att vi inom en nära framtid står inför vad vi alla önskar och vad som alltid varit det syfte med EFTA, som vi själva vid varje tillfälle betonat, nämligen att åstadkomma en enhetlig marknad i Europa. Står vi där i dag? Varför vill man bibringa svenska folket den uppfattningen? Den frågan kan man verkligen ställa.

Nej, man får nog därför dra den slutsatsen i stället, att det återstår många beslut att fatta inom EEC, och bl. a. av den anledningen, men också med hänsyn till den franska inställningen, kan man inte räkna med en tidig förhandlingsomgång. Den ena förhandlingsparten är inte färdig ännu.

Till vad statsministern sade skulle jag ändå vilja foga några ord om hur man

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

bedömer denna fråga från Londons horisont.

Jag erkänner gärna — och det har varit uppenbart för alla — att den engelska opinionen orienterat sig i klart positiv riktning. Man anser att England i någon form bör komma med i Gemensamma marknaden och i det europeiska samarbetet. Jag tror att pressen rätt väl avspeglar opinionen i principfrågan också inom det engelska parlamentet, men jag vill inte ens här dra den slutsatsen, att ett utspel skulle vara omedelbart förestående. Det är alltså jämt fråga om en princip, som även den föregående regeringen hade stöd för i parlamentet när förhandlingarna i Bryssel pågick från 1961 och fram till januari 1963, så dess värre är det inte mycket nytt i den omständigheten heller.

De flesta i England vill komma till något slags lösning av det europeiska marknadsproblemet. Jag vill nämna som ett exempel, att den engelska arbetarregeringen i fjol var med om att ta initiativ till ett nytt utspel på detta område just från EFTA:s sida. Man önskar fullfölja det, och det är kanske inte så överraskande. Men man anser inte ens med de begränsade kontakter och det eventuella samförstånd man skulle kunna nå fram till, att frågan är riktigt mogen — inte på grund av förhållandena inom EFTA, men med hänsyn till att EEC anser sig ha så många andra och för marknaden angelägna frågor att först lösa.

Man bör också observera att England uttryckligen vidhåller alla villkor som framfördes i Bryssel 1961 och 1962. Några av de förutsättningar som angavs vid den förutvarande labourledaren Gaitskells besök i Bryssel sommaren 1962 tror man nu inte utgör riktigt samma svårighet, men man har för säkerhets skull upprepat även de villkoren.

Statsministern har läst in åtminstone en passus i kammarrens protokoll av det valtal som Harold Wilson har hållit. Jag skulle vilja peka på ytterligare en sak.

När han ställdes inför frågan — det var för resten före den 18 mars — hur det skulle vara möjligt för Storbritannien att komma in i EEC, sade han att man inte kunde uppge subventionssystemet för det engelska jordbruket, men han tillade — kanske skämtsamt — att det kanske fanns en viss möjlighet för EEC att i stället ansluta sig till det engelska systemet.

Finansminister Callaghan har nyligen gjort ett uttalande som också är värt att observeras: »Vi tigger oss inte in i marknaden.»

Ur det tal som statsministern hänvisade till vill jag anföra bara ett litet avsnitt, som jag tror kan vara värt att vi får in i kammarprotokollet. Wilson sade att labour var berett till kontakter och till diskussion genom lämplig kanal för erforderliga sonderingar om de villkor som Storbritannien skulle kunna acceptera. Vad man på brittisk sida på sistone erfarit från franskt håll vore att Storbritannien en dag kunde se fram mot inträde i den gemensamma marknaden. Detta är ett citat: »... *en dag* kunde se fram mot ett inträde i den gemensamma marknaden.»

Det betraktade premiärministern i England som uppmuntrande. Men samtidigt hade det tillagts — och det hade han också observerat — att Storbritannien måste inträda utan reservationer — »rent naket», för att citera en kommentar som Wilson gjorde i sammanhanget. Det behövdes därför enligt hans mening åtskilliga sonderingar och åsiktsutbyten för att komma till närmare klarhet. Det avsåg labour kanske att intensifiera, och det skulle i så fall ske tillsammans med Storbritanniens EFTA-partner och inte bakom deras rygg. Om de brittiska intressena efter sådana sonderingar visade sig kunna tillgodoses, var man beredd att ta steget.

Harold Wilson har emellertid också uttalat sig på ett sätt, som gör att man kan konstatera att han är medveten om att Englands inträde i den gemensamma

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

marknaden ekonomiskt sett är en sak på gott och ont för England. Därest England får acceptera den gemensamma marknadens jordbrukspolitik, när den en gång kommer att bli färdig, måste man omedelbart bereda sig på väsentliga höjningar av livsmedelspriserna. Man kan befara — i varje fall gör labourregeringen det — att det kommer att medföra en stark press på levnadskostnaderna och leda till kompensationskrav från arbetarna. Harold Wilson är medveten om att den engelska ekonomin inte är så god att man i dagens läge skulle tåla de påfrestningar på pundet som det skulle medföra.

Jag tror att slutsatsen ger sig ganska lätt, herr talman! Inte heller om vi betraktar frågan från den andra huvudpartens synpunkt kan vi säga att vi står inför en snar förhandling. Detta kan vi beklaga hur mycket vi vill, men vi måste ta hänsyn till det faktiska läge som föreligger.

Jag vill inte utesluta — det kanske kan vara någon tröst för herr Holmberg åtminstone tills vidare — att utvecklingen kan komma att gå fortare om det blir ett regeringsskifte i England. Men de ekonomiska svårigheter som jag nyss talat om kommer ju inte någon regering ifrån, den må vara konservativ eller en arbetarregering. Därför kommer de svårigheterna säkerligen att fördröja utvecklingen på detta område.

Som jag sade nyss kan vi beklaga det — jag gör det ur många synpunkter — men vi måste bygga vårt handelspolitiska program inte på spekulationer, utan på fakta; det tror jag vi aldrig kan nog kraftigt understryka.

Herr Holmberg ansåg att den svenska regeringen varit alltför passiv när det gällde förhållandet till EEC. Ja, jag har redan visat att min bedömning av läget — som jag tror är rätt väl grundad på fakta, vilka jag därjämte ibland kunnat inhämta på ort och ställe — kanske är en annan än den som inte har tillgång till detta material kan nå fram till. Men jag tror ändå inte att herr

Holmberg kan säga att vi varit inaktiva. Han gick till och med så långt — om jag hörde honom rätt — att han sade att vi inte ens vet regeringens viljeriktning och att man inte sett något uttryck för den. Men herr Holmberg kan väl inte ha glömt EFTA:s huvudsyfte, som jag redan här betonat — ett huvudsyfte som understrukits, det kan sägas utan överdrift, i nästan varje debatt som hållits här i riksdagen och som kommit till uttryck så sent som i ett särskilt beslut vid Wienmötet i fjol om ett nytt utspel från EFTA:s sida. Bakom detta stod också i hög grad den svenska regeringen.

Jag anser därför att herr Holmberg inte kan ha någon grund för att klaga på regeringens aktivitet på detta område. Jag behöver förresten bara hänvisa herr Holmberg till vad som säges i regeringsdeklarationen på sid. 18. Att han inte känner till en del av dessa ting och kanske inte förstår allt, som utspelar sig på den europeiska scenen, kan jag begripa. Jag har svårare att förstå att han inte ordentligt läser regeringsdeklarationen — det har han uppenbarligen inte gjort — men jag hänvisar honom till stycket på sid. 18, som jag väl inte själv behöver igen läsa in i kammarens protokoll.

Herr Holmberg har också tagit upp frågan — och gjort det i form av en anklagelse mot regeringen för försummelse — huruvida vi tagit tillräcklig hänsyn till de internationella sammanhangen och synpunkterna när vi resonerade om jordbrukspolitiken. Herr Erlander var inne på detta, och jag skall också tillåta mig en reflexion.

Det har, herr Holmberg, inom EEC hälsats med största tillfredsställelse, att den svenska regeringen *överbäger* en viss omorientering av vår jordbrukspolitik. Detta har till och med under den allra sista tiden anförts som ett argument för en uppgörelse mellan oss och EFTA — vilket kan vara anledning till att ge oss en tankeställare.

Vad beträffar övriga talare i den hit-

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

tillsvarande debatten vill jag bara uppehålla mig vid något som herr Lundström sade. Herr Lundström klagade ganska mycket över att vi inte upprätthöll ordentlig beredskap på detta område. Det kanske var någon annan talare också, som var inne på frågan, huruvida beredskapen var lika hög som under åren 1961 fram till 1963, då England låg i förhandlingar.

Jag kan med gott samvete säga, att vår beredskap i detta hänseende inte lämnar — såvitt jag kan finna — något i övrigt att önska.

Det är en rad frågor som här utreds och följs upp kontinuerligt. Man skall ha klart för sig att det är utredningsresultat, som inte är klara utan som med hänsyn till utvecklingen hela tiden måste modifieras och att nytt material kommer in och att nya ting måste redovisas. Detta omfattar alla problemställningar i Europaintegrationen utifrån olika alternativ, och det omfattar undersökningar som förberedelser för våra ställningstaganden i Kennedyronden under olika antaganden beträffande utvecklingen i GATT.

Vi har noga undersökt preferensfrågan i samband med vår handelspolitik visavi u-länderna i anslutning till världshandelskonferensen. Ett utredningsarbete pågår också beträffande möjligheterna att fastare bygga de nordiska länderna vid varandra för att bevara de stora fördelar för oss alla som den nordiska marknaden inom EFTA:s ram givit oss. Jag kan nämna att vi har åtminstone åtta till nio av statsdepartementen inkopplade på detta arbete. Där finns bl. a. ämbetsverk med kommerskollegium och jordbruksnämnden i spetsen. Vår beredskap ligger sålunda, såvitt jag känner till efter mina samtal med kolleger i andra EFTA-länder eller genom de kontakter som våra ämbetsmän har både på det nordiska planet och fortlöpande inom EFTA, inte efter något annat land i detta hänseende. Även det har vi gett uttryck för i vår regeringsdeklaration i dag.

Herr Lundström efterlyste information. Vid sidan av vad som sker här i riksdagen åtminstone en gång varje session är många av oss ute och håller föredrag kanske en gång eller flera gånger i månaden, varvid vi har tillfälle att ta upp aktuella spörsmål.

Jag kan också erinra om att det finns en särskild svensk EFTA-kommission, där olika organisationer från arbetsmarknad och näringsliv bedriver en omfattande informationstjänst som bekostas av allmänna medel. Så snart något av intresse inträffar på EFTA:s område eller inom EEC så meddelas det pressen. Att det inte alltid ger huvudrubriker i tidningarna kan jag möjligen beklaga, men däröver har jag inget inflytande. Jag tror med andra ord att det inte heller inom vår informationsverksamhet brister så mycket.

I denna kammare har framställts två interpellationer, som båda äger nära samband med de frågeställningar som belysts i den i dag framförda regeringsdeklarationen. Genom de informationer och kommentarer som lämnats i deklarationen har interpellationerna i väsentliga delar besvarats och jag kan därför begränsa mitt direkta svar till några kompletterande synpunkter.

Herr Holmberg har i sin till statsministern ställda interpellation frågat vilken grad av beredskap regeringen bedömer att vi har tekniskt, opinionsmässigt och förhandlingsmässigt inför en förändrad europeisk marknadssituation. Av den lämnade redogörelsen för de olika åtgärder som vidtagits torde klart framgå att regeringen noga följer den marknadsekonomiska utvecklingen i Europa och att den handelspolitiska beredskapen är hög och väl tål en jämförelse med läget i andra länder.

Utöver vad regeringen sagt om den handelspolitiska beredskapen vill jag i detta sammanhang särskilt påminna om att handelsdepartementet varje år utger en publikation med redogörelse för Rom-fördragets tillämpning under det gångna verksamhetsåret. En ny sådan

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

publikation är för övrigt nu under förberedande. Den kommer att täcka utvecklingen inom EEC fram till och med mars månad 1966. Ett sakligt material som kan läggas till grund för en debatt i syfte att upplysa allmänheten om Romfördraget och dess tillämpning har samlats genom regeringens försorg ställts till förfogande. Genom att utnyttja detta sakliga material kan bl.a. tidningarna fylla en funktion som opinionsbildare. Statsmakterna kan ta ställning först när man bättre vet hur EEC kommer att utvecklas, hur Romfördraget påverkas av uppgörelsen i Luxemburg och sedan man vet resultatet av den nu pågående diskussionen om förhållandena i Europa.

Vad som sker inom EFTA följes nära av den svenska EFTA-kommittén som består av representanter för det svenska näringslivet. Handelsdepartementet har ställt personal till kommitténs förfogande så att den snabbt kan informera om viktiga integrationsfrågor. Även på denna punkt gäller det således för pressen att utnyttja det tillgängliga materialet.

Herr Sundins frågor till mig avser framför allt verkningarna av de handelspolitiska förändringarna för det svenska näringslivet. Av den redogörelse som lämnats i regeringsdeklarationen framgår klart den gynnsamma utveckling av handeln mellan EFTAländerna, som ägt rum i takt med utvecklingen av handelshindren. Av den totala svenska exportökningen på 1,6 miljard kronor 1965 faller inte mindre än 900 miljoner kronor på EFTAländerna. När det gäller verkningarna av den ökade importkonkurrensen kan fastslås att näringslivet hitintills rätt väl kunnat anpassa sig. På enskilda punkter har givetvis svårigheter uppstått.

I enlighet med den allmänna målsättningen för den svenska handelspolitiken sker en fortlöpande prövning av möjligheterna att ytterligare minska omfattningen av gällande importreglering.

Vid denna prövning tas emellertid särskild hänsyn till läget inom känsliga sektorer varvid man även beaktar de speciella svårigheter som kan uppkomma genom sådan subventionerad export som herr Sundin torde avse i sin fråga.

I fråga om den brittiska importavgiften kan först konstateras att genom det tryck EFTAländerna utövat avgiften under fjolåret sänktes till 10 procent. Den har likväl verkat hämmande på den svenska exporten. Detta gäller i första hand vår pappersexport. Vi har särskilt påtalat detta förhållande för den brittiska regeringen. Såsom framhållits i regeringsdeklarationen hoppas vi att den brittiska regeringen under årets lopp skall avveckla återstoden av avgiften. Att vidta motåtgärder t.ex. i form av tullhöjningar torde inte ifrågasättas från något håll. Slutligen kan konstateras att verkningen för den svenska exporten säkerligen hade blivit mera besvärande om Storbritannien hade formellt följt EFTA-konventionen och tillgripit en kvantitativ importreglering för att förbättra sin betalningsbalans.

I fråga om den brittiska exportrabatten som infördes samtidigt som importavgiften har man inom EFTA enats om att sådana rabatter inte skall förekomma på varor som erhåller EFTA-tullsenkningar. Jag vill i detta sammanhang erinra om att EFTA-konventionen innehåller bestämmelser som förbjuder användning av exportsubventioner. En särskild utredning har igångsatts för att närmare belysa dessa bestämmelser. I den mån dylika subventioner förekommer från annat håll än EFTA kan detta också påtalas i GATT.

Herr HOLMBERG (h) kort genmäle:

Herr talman! I själva verket har jag ju fått svar på min interpellation på tre olika sätt: dels i regeringens deklaration, dels i herr Langes inledande, mera personligt färgade anförande och

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

slutligen i uppläsningen av interpellationssvaret.

Vad beträffar det sista svaret ger det mig inte anledning av revidera några omdömen i förhållande till vad jag uttalade i anledning av regeringsdeklarationen. Jag efterlyste en beredskap av teknisk, opinionsmässig och förhandlingsmässig art och har fått ett allmänt undanglidande svar, som inte närmare går in på de praktiska åtgärder som regeringen har vidtagit för att öka denna beredskap. Det kan inte hjälpas att man ställer den försiktighet i uttryckssätten, som handelsministern använde, i belysning mot den aktivitet som visats inte minst från norsk, dansk och engelsk sida. Statsminister Krags och herr Haekkerups mångfaldiga resor i Europa har t. ex. säkerligen både påverkat utvecklingen i Europadebatten och fört den ett steg framåt, på samma gång som den har förberett den danska hemmapinionen bättre än vad den svenska opinionen är förberedd. Jag vill naturligtvis inte underlåta att konstatera att även handelsministern har varit ute på resor, ehuru erfarenheterna från dessa resor inte omedelbart och medvetet förmedlats till den svenska opinionen.

I stället påminner handelsministern om den publikation som handelsdepartementet utger en gång om året i dessa frågor och säger, att tidningarna har skyldighet att utnyttja detta sakliga material. Jag tycker inte att denna årliga publikation, tillsammans med konstanterandet att tidningarnas uppgift, kan motivera den bedömning som handelsministern använde, »att den handelspolitiska beredskapen är hög och väl tal en jämförelse med läget i andra länder».

Orsaken till att jag gör en annan bedömning i den här frågan är kanske att vi har olika uppfattningar om vad som menas med beredskap. Jag menar att regeringen har skyldighet att driva propaganda för en bestämd och klar linje i Europafrågan och därmed psykologiskt påverka opinionen och bereda

den för en som jag hoppas snar anslutning till EEC.

Handelsministern har i sitt inledande anförande närmare utvecklat den meningen att regeringen inte vill ta ställning i Europafrågan. Först när man bättre vet hur EEC kommer att utvecklas, hur Rom-fördraget påverkas av uppgörelsen i Luxemburg och sedan man fått veta resultatet av den nu pågående diskussionen om förhållandena i Europa, är tydligen regeringen beredd att ingripa. Jag menar att man skall vända på detta och att ingripandet och ställningstagandet skall göras redan nu i stället för att uppskjutas.

Handelsministern kom också in på frågan hur man rent allmänt skall tolka den engelska situationen. Jag vill naturligtvis inte bestrida att vår kunskap om hur man skall utläsa olika uttalanden från engelska politiker måste vara mindre än handelsdepartementets och regeringens. Å andra sidan fick jag en känsla av att handelsministern var väl negativ när det gällde Englands inställning. Bl. a. återopade handelsministern att den engelska ekonomin skulle komma att försvagas vid en anslutning, vilket skulle hejda ansträngningarna till en kraftigare och snabbare aktion från Englands sida. Jag vill då erinra om att utrikesminister Stewart gjort en del uttalanden just på den punkten som talar ett annat språk. Han säger nämligen att man borde ställa frågan varför Storbritannien över huvud taget hade att brottas med ekonomiska svårigheter. I själva verket anser vissa engelska politiker — enligt min mening fullt riktigt — att England behöver ansluta sig till EEC för att klara sin ekonomi och framför allt för att öka produktiviteten och effektiviteten hos sin industri.

Slutligen påpekade herr Lange att jag skulle ha underlåtit att läsa deklarationen, ty där finns en formulering insmugen i vilken regeringen uttalar sin önskan att så snart som möjligt se en enhetlig europeisk ekonomisk mark-

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

nad förverkligad. Jag medger gärna att detta är ett mera positivt uttalande än vad vi varit vana vid. Men skall det få någon effekt så får det inte förbindas med en allmän nästan negativ försiktighet från handelsministerns sida, när det gäller exempelvis tolkningen av vad de övriga EFTA-länderna gör för att individuellt nå en anslutning.

Handelsministern erinrade också om EFTA:s syfte. Jag är fullt medveten om att det är att slå en bro över till EEC, men även på den punkten har vissa förändringar skett. Att i dagens läge tala om värdet av den deklaration som avgavs i Wien förra året med förslag om kollektivt närmande från EFTA till EEC är väl litet malplacerat, eftersom man nu uppenbarligen blir tvungen att överge tanken på att EFTA kollektivt skall kunna förhandla sig till en anslutning till EEC. Tvärtom pekar ju utvecklingen i England på att engelsmännen skulle vara beredda att lösa frågan om anslutning vid sidan av EFTA. Detta gäller säkerligen även i fråga om Danmark. Givetvis skulle i så fall en underrättelse ges till Sverige.

Avslutningsvis vill jag säga att det naturligtvis var en intressant uppgift som herr Lange gav beträffande jordbrukspolitiken, nämligen att man inom EEC hälsat med stor tillfredsställelse de överväganden rörande ny jordbrukspolitik som den svenska regeringen är inne på. Då den uppgiften är hämtad internt från handelsdepartementet och inte kommit till officiell kännedom, skulle det vara intressant att veta vem det är som har sagt detta och vad det finns för bakgrund till det. Annars skulle man ju kunna misstänka att det är danskarna som har sagt det, och då skulle jag förstå det utomordentligt väl.

Herr SUNDIN (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill först uttala min tillfredsställelse över den redogörelse som statsrådet lämnade innan han besvarade de två interpellationerna.

Interpellationssvaren var — med förlov sagt, herr Lange — ganska nakna, och därför var det väl nödvändigt med det här förspelet innan interpellationerna besvarades.

När jag läste det gemensamma svaret på de båda interpellationerna blev jag rätt överraskad av den del av svaret som berör den första interpellationen, ty där hänvisar statsrådet nästan utslutande till de publikationer som finns i ämnet. Därutöver finns det en vädjan till pressen om hjälp att föra ut information till allmänheten. Nu har det så att säga blivit mera kläder på kroppen, och det är jag enbart tacksam för.

Vad beträffar den del av svaret som berör min interpellation hänvisas till den avlämnade regeringsdeklarationen i fråga om handelsutbytet med EFTA och EEC. Exporten till EFTA sägs ha ökat med i deklarationen angivna miljoner. Om importen sägs att näringslivet har rätt lätt kunnat anpassa sig till det nya förhållandet. I fråga om de negativa verkningarna av handelsutbytet med EEC görs väl sparsamma kommentarer i såväl deklarationen som interpellationen och det tal som statsrådet i övrigt här har hållit.

Handeln med öststaterna är önskvärd. Här sker ett ömsesidigt handelsutbyte. Det påpekas i den lämnade regeringsdeklarationen att licensgivningen för närvarande är fri, vilket ju är i enlighet med riksdagens beslut. Detta senare har fört med sig rätt kännbara och märkbara olägenheter för en hel del av våra industrier. Jag tänker då i första hand på skoindustrin. Inom denna sektor sker nu import från länder som tidigare inte har förekommit på den svenska marknaden.

Frågan om det förekommer en subventionerad import besvaras med att det pågår en utredning och att dylika förhållanden skall påpekas eller anmälas till GATT. Med anledning av detta svar vill jag fråga statsrådet: Är man medveten om att dylik subventionering sker, och om så är fallet, vilka åtgär-

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

der har regeringen vidtagit? Kommer man, om man är medveten om att det sker en subventionering, låt mig kalla det för en illegal sådan, från vissa stater, då att göra en framställning till GATT i enlighet med deklarationen?

I min interpellation tar jag upp frågan om brott mot EFTA-traktaten, och det är med en viss tillfredsställelse jag noterar att handelsministern vid detta tillfälle mindre kategoriskt försvarar den engelska regeringens handlande än vad han har gjort vid tidigare tillfällen.

Herr talman! Ingen har något att invända emot en handelspolitisk integration i Europa i dess helhet. Det som enligt min mening fattas i svaret är dels förslag till åtgärder för att minska de negativa verkningarna för vårt land, dels en positiv inställning till de industrier som i nuläget och ännu mera framdeles måste kämpa under icke likvärdiga konkurrensvillkor. Till detta kan läggas att utvecklingen för vårt land är något av ett u-landsproblem. Vi är ett högindustrialiserat land med höga lönekostnader. Vår tekniska utveckling är minst sagt jämförbar med andra industriländers. Den i svaret uttalade anpassningsförmågan för vissa av våra industrier bör inte vara en anpassning som leder till nedläggande av företag. I väntan på att även lönerna skall harmoniseras inom handelsblocket Europa innebär nuläget det faktum att vi profiterar på andra länders låga löneläge. Jag förmodar att statsrådet har läst måndagens Aftonblad och i så fall även artikeln med rubriken »Rekord i antalet av företagsnedläggningar» och med underrubriken »Flera än någonsin måste byta jobb». För år 1965 redovisas 128 nedlagda företag med tillsammans 7 200 anställda. Enligt samma tidning är tendensen för år 1966 ännu mera oroande. Med det här angivna verkligheten, anser inte handelsministern att svaret gentemot näringslivet kan betecknas såsom väl nonchalant? Handelsministern ger inga besked om inhemska åtgärder i dessa stycken. Bor-

de man inte, herr statsråd, när nya handelsavtal ingås taga större hänsyn till industrier som jag åberopat i min interpellation, nämligen sko och läder, textil, glas o. s. v.? Om vi exempelvis tänker på textilindustrin så finns det inom EFTA och EEC inget annat land som så hämningslöst har utlämnat den åt en ojämn konkurrens med andra länder. Vi är medvetna om att även länder som ligger oss geografiskt nära subventionerar sin export hit. Tänker statsrådet vidtaga några åtgärder i anledning av detta?

I finansplanen redovisas — såsom även herr Holmberg här påpekat — vår negativa bytesbalans och den ökade lagerhållningen, som understryker lägets allvar. Likaledes redovisas en inflationistisk utveckling och ett minskat sparande — ekonomiska orosmoln och faktorer som hämmar vårt lands möjligheter att konkurrera med andra länder. Det finns utrymme för regeringsinitiativ, herr statsråd!

Till detta vill jag lägga nödvändigheten av att vi i konkurrensstimulerande syfte så fort som möjligt får en mervärdesskatt av den typ som skatteberedningen föreslår.

Jag vill avslutningsvis — av den anledningen att det indirekt ingick i mina frågeställningar — även mycket kort beröra jordbrukets problem. Jag skall inte tala om hur man offentliggjorde en utredning som för närvarande inte är klar — det är ju på sitt sätt anmärkningsvärt, men låt detta vara detta. När vi emellertid diskuterat livsmedelsförsörjningen i världen som helhet har jag hört statsråd — inte bara ett utan flera — som hänvisat till att det är alldeles nödvändigt att vi i ett sådant sammanhang glömmer det svenska jordbruket och i stället köper livsmedel där man kan producera dem allra billigast. Ja, vad vet vi om framtiden på det området? Till detta vill jag lägga att för närvarande är 70 procent av mänskligheten underförsörjd när det gäller livsmedel och 50 procent av alla dessa

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

människor nära svältgränsen. Har man ett sådant faktum alldeles klart för sig tror jag att det också är nödvändigt — antingen man tillämpar världsmarknadspriser eller andra priser — att man ser till att mätta dessa människor även med livsmedel som kommer från länder där produktionskostnaderna är större och priset därmed blir högre för dem som skall använda dessa livsmedel.

Herr LUNDSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Vi vet inte vilket EEC vi kan komma att få, säger handelsministern, och däri har han såvitt jag förstår rätt. Men även med den reservationen tror jag att man bör ha ett förberedelsearbete som också kan gälla anslutningsformen. Det utredningsarbetet måste givetvis föras på alternativa linjer — så länge man inte vet hur EEC kommer att gestalta sig i framtiden är det nämligen omöjligt att klart säga att vi skall ha det så eller så. Att Sverige förbehållslöst skulle ansluta sig till EEC med den gamla Rom-traktaten har jag aldrig en sekund tänkt mig.

Såvitt jag kommer ihåg finns det inte i regeringsdeklarationen ett enda ord om Österrike och dess förhandlingar om anslutning till EEC. Anses utvecklingen av dessa förhandlingar sakna betydelse för Sverige, eller vad är det som gör att de inte omnämnas? I varje fall hittills har man ju ansett att de har varit av ett visst intresse för oss.

Det gjordes en imponerande uppräknings av olika organ som sysslar med förberedelser och undersökningar rörande handelsfrågornas utveckling. Det var inte bara åtta å nio departement som var inkopplade, utan dessutom arbetar kommittéer, kommerskollegium, jordbruksnämnden och andra med dessa frågor. Skulle man rätta sig efter uppräkningsen är en väldig apparat i gång på detta område; alla alternativ kommer att kunna undersökas och alla vägar kommer att kunna prövas i för-

väg, så att man den dagen då frågorna blir verkligt aktuella vet nästan exakt hur man skall handla.

När jag framställde en fråga om beredskapen hade jag faktiskt ett skäl därtill, annat än rena nyfikenheten, nämligen att jag var intresserad av att höra regeringen lämna en utförligare redogörelse, eftersom oppositionen inte är inkopplad i detta sammanhang. Jag vet nämligen att en av kommittéerna inom kommerskollegium — delegationen för integrationsfrågor, som alltså i realiteten kan sägas uppehålla kontakten mellan regeringen och näringslivet — inte har sammanträtt på nära två år; den sammanträdde senast i juni 1964.

Det var av den anledningen som jag undrade hur det egenligen var ställt med den här förberedelseverksamheten. Det räcker ju inte bara med att det finns många som på papperet sysslar med saker och ting, utan det är också väsentligt att någonting verkligen görs. Delegationen för integrationsfrågor finns onekligen på papperet, men tydligen gör den ingenting.

Herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Låt mig börja med den sista frågan som herr Lundström tog upp — jag ber de båda interpellanterna förlåta mig om jag — i annan ordning än vi är vana vid — sparar dem till sist; det bästa skall ibland komma sist för att ha den bästa effekten.

Malmforsdelegationen som den kallades — ett annat namn var förhandlingsdelegationen — tillkom när vi räknade med ett omedelbart förestående förhandlingsläge. Dess uppgift var närmast att vi vid förhandlingar i Bryssel via denna representativa församling av företrädare för näringsliv och arbetsmarknad skulle kunna inhämta omdömen om olika bud som kunde framkomma i förhandlingarna, och detta måste ske utan omgång. Vi försökte få denna representation på allra högsta plan, men det var ytterligt upptagna män som vi

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

vände oss till när det gällde att få hjälp i detta sammanhang. Det skall sägas att de inte känt så starkt behov av att sammanträda — jag skall villigt erkänna att vi inte heller har gjort det i kanslihuset — eftersom denna förhandlingsomgång ju för vår del aldrig kom till stånd. Vi har befunnit oss i ett annat läge, och jag tror att jag har tillräckligt underlag för mitt påstående att vi inte nu ser fram emot en snabb förhandling. Chefen för kommerskollegium kom till mig för något över ett år sedan och sade att vi har det handelspolitiska rådet med delvis men inte helt sammanfallande representation för näringslivet. Är det då inte lämpligt att vi tills vidare lägger den här speciella förhandlingsdelegationen på is. Eller skall vi hålla två diskussioner, en i handelspolitiska rådet och en i den s. k. förhandlingsdelegationen? Det var skälet. Det är en riktig iakttagelse. Men därav skall man inte dra den slutsatsen att vår beredskap är dålig. Jag vill säga till herr Lundström först och sedan till herr Holmberg, att jag kan, om ni önskar det, räkna upp en rad av ämnen — utöver de allmänna rubriker som jag angav i det förra anförandet — som visar att det är mycket som pågår på detta område. Punkt efter punkt följer vi upp vad som sker på Rom-fördragets område, och vi diskuterar igenom våra möjligheter att acceptera bestämmelser där. Men när man då får röra sig med hypoteser och alternativ, är det klart att det inte kan vara lämpligt att presentera dem för den allmänna opinionen.

Det här är en förberedelse för en förhandlingsomgång, där jag ingalunda släppt alla förhoppningar på att förhandlingen skall bli en EFTA-EEC-förhandling. Vi bör väl inte redan nu kasta yxan i sjön, herr Holmberg, det är i så fall en dålig förhandlingsteknik. Jag tror visst att vi kommer att få tillfälle att i varje fall åtminstone i någon form följa upp det initiativ som togs i Wien och som vi gav uttryck åt vid vårt Kö-

penhamnsmöte med EFTA:s ministerråd i fjol. Jag är inte så pessimistisk på den punkten som herr Holmberg.

Jag hade tänkt att från bänken ta med en lista på olika ämnen, men det skulle kanske föra för långt att läsa upp den, fastän det endast skulle bli en exemplifiering. Allt åtar jag mig inte att på stående fot räkna upp. Men det ligger inom ramen för Kennedyrundan, det ligger inom ramen för hela integrationsarbetet i Europa, och det finns också utredningar i anslutning till världshandelskonferensen. Det må väl vara en saklig upplysning som gör herr Holmbergs anklagelser för att jag skulle ha gjort undanflykter helt oberättigade.

Herr Holmberg och herr Lundström efterlyser en klar upplysningsverksamhet, en informationsverksamhet om vad vi kan komma att ställas inför. Herr Lundström, jag tar fasta på det, sade att det skulle vara en upplysningsverksamhet som visst inte, med hänsyn till den ovisshet som råder om EEC:s utveckling — där trodde tydligen i varje fall herr Lundström mig — skulle ta sikte på ett alternativ, utan det borde vara flera. Det låter ju bestickande. Men i min enfald trodde jag att efter den debatt som fördes 1961 till 1963 vet de svenskar som är intresserade på detta område att ett medlemskap i EEC är en sak och att en association till EEC är en annan sak och att man också kan tänka sig ett ännu lösligare förhållande varigenom man reglerar sina förbindelser, nämligen handelsavtalets form. Skall vi tala om att de tre alternativen finns, är jag villig att upprepa det igen — jag har gjort det många gånger förut. Men hur kommer handelsavtalet att se ut? Vad blir det för slags associationsavtal? Det är det som man är intresserad av. Vilka villkor får vi tillgodosedda, om det blir ett medlemskap, på de punkter där vi har intressen att bevaka? Det kan vi inte säga någonting om på förhand, och jag tror att det är rätt oklokt att vi, innan vi kommit till

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

förhandlingar, lägger vårt utgångsbud så att säga på bordet. Om herr Lundström tänker igenom det är väl hans rekommendation på den punkten ändå en smula förhastad. Så kan det uppriktigt sagt inte gå till. Vi är ju intresserade av att ta hänsyn till hur en uppgörelse med EEC i olika avseenden kan påverka vårt näringsliv och våra ekonomiska förhållanden här i landet. Skulle vi komma till slutsatsen att — det vet vi väl att vi inte gör — det skulle få övervägande negativ effekt, så har vi ingen anledning att syssla med problemet. Men därutöver är det väl inte mycket vi specifikt och konkret kan säga i dagens läge. Det måste väl ändå herr Lundström erkänna.

Jag tar fasta på att det tydligen ändå var en annan typ av upplysningsverksamhet som herr Lundström var ute efter än den som herr Holmberg hade i åtanke. Är herr Holmberg inte nöjd med det allmänna som sägs i regeringsdeklarationen med det tillägg som jag gjorde i mitt första anförande här i kammaren? Ja, då måste herr Holmberg tydligen mena — och jag tror att det är av stor vikt att vi får reda på det — att vi helt enkelt skall tala om för svenska folket att Sverige skall anslutas till EEC, att vi skall komma in som medlem i EEC. Om det är det herr Holmberg säger eller menar, så tycker jag att han bör uttala det direkt här i kammaren och inte slingra sig undan. Jag har sagt att den frågan kan diskuteras sedan vi vet vilken typ av EEC vi har att göra med, och eftersom det inom EEC alltså råder skilda uppfattningar på den punkten, kan inte jag och inte herr Holmberg tala om vad det är för slags EEC som han tydligen har sympatier för att gå in i. Jag tycker inte att regeringen kan engagera sig i en upplysningskampanj för att tala om för svenska folket att det skall gå in i någonting om vilket vi inte ens vet hur det ser ut, om det innehåller de överstatliga moment som enligt vår uppfattning uteslöt ett svenskt med-

lemskap 1962—1963. Jag förebrår inte herr Holmberg om han har en annan uppfattning, men för då fram den! Låt oss få en meningsfylld debatt kring de alternativ som finns här i kammaren och inför svenska folket! Vi från regeringens sida drar oss sannerligen inte för det. Herr Holmberg skakade på huvudet nyss eller nickade instämmande när jag sade, att den upplysning han vill ha är en annan än den herr Lundström vill ha. Herr Lundström ville ha alla alternativen inne i upplysningen. Det ville inte herr Holmberg, och då har jag dragit den slutsats jag drog — jag hoppas på ett sätt att den är förhastad — att herr Holmberg tydligen vill att vi skall gå ut och propagera för ett svenskt medlemskap i EEC.

Alltnog jag kommer över till herr Sundin. Det var flera viktiga ting som han utvecklade redan i sin interpellation. Han sade: Gör man något åt dessa exportsubventioner utöver att titta på dem i EFTA och möjligen att anmäla dem i GATT? När vi vet att sådana föreligger har vi till och med — men det är rätt länge sedan nu — tagit itu med dem. En gång på 1950-talet — det var väl 1956 om mitt minne inte sviker — påtalade vi att vi ansåg att Italien dumpade ett visst varuslag på den svenska marknaden. Bevisningen blev vår sak, och den bevisningen försökte vi efter bästa förmåga föra i nära samråd med den bransch det angick. Men det beviset underkändes så småningom av en utsedd opartisk domare. Det är inte säkert att man kommer fram, men vi har inte dragit oss för att påtala saken när vi vet att den förekommer. Jag hade misstanken att herr Sundin här var ute efter något annat och att kanske våra meningar går i sär. Om han menade att den omständigheten att ett land har en lägre löne- och därmed arbetskostnadsnivå än vårt och att vi borde vidta skyddsåtgärder för att skydda utsatta branscher, då delar jag inte hans uppfattning. Jag menar att det i själva verket vore rätt illa bevänt med vårt

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

tal om att stimulera u-länderna att handla med oss, om vi skulle säga till dem att vi måste skydda oss mot deras export till den svenska marknaden, eftersom de har ett lägre löneläge.

Naturligtvis får man här gå försiktigt fram, men ett lägre löneläge behöver inte innebära att det lämnas exportsubventioner. Känner herr Sundin till några fall där det uppenbarligen praktiseras exportsubventioner, utöver de fall jag berört i mitt förra anförande, skall jag gärna ta fasta på det och se vad som går att göra åt saken.

Herr Sundin efterlyste också vilka åtgärder som vidtagits för de branscher som utsatts hårt för den skärpta konkurrensen. Självfallet tar man i samband med handelspolitiska avgöranden hänsyn till hur avgörandena kommer att påverka näringslivet över huvud taget. En av huvuduppgifterna för det handelspolitiska råd som är knutet till kommerskollegium och där olika intressenter är representerade är att utreda hur ett frigörande av handeln på ett område eller en tullsänkning kommer att påverka inte bara de branscher som får fördelarna av en friare marknad utomlands utan också de branscher som utsätts för ett hårdare tryck inom landet. Det är inte alltid den församlingen är enig. Man kan i en del fall uttala betänkligheter från vissa håll, och en avvägning mellan för- och nackdelar måste göras här som i andra sammanhang. Jag vill emellertid på det bestämdaste framhålla att dessa konsekvenser uppmärksammas.

Därjämte vill jag fästa herr Sundins uppmärksamhet på att det insamlats ett ganska rikhaltigt material, främst genom olika branschorganisationers egen försorg, beträffande den framtid som olika företag, bl. a. i textil- och beklädnadsbranschen, har att se fram mot. Tiden medger inte att jag går in på materialet nu — det är litet för utförligt.

Därjämte pågår vissa omfattande strukturundersökningar. Vi räknar med att en undersökning beträffande pap-

pers- och massaindustrien skall vara i huvudsak slutförd under våren, och Jernkontoret har ställt i ordning ett omfattande utredningsmaterial beträffande järn och stål. Jag har redan nämnt det arbete som gjorts inom textil- och beklädnadsbranschen. En sammanfattning kan sägas föreligga i långtidsutredningens nyligen offentliggjorda bransch- och näringsgrensredovisningar.

Nå, det är ju roligt att det undersöks, men man kan fråga sig om det finns någonting positivt man kan gör för dem som får det svårt. För det första har vi i regeringsdeklarationen angivit att vi inte vill gå bryskt fram. För det andra är det ett faktum att även näringsgrenar som tidigare betraktades som typiska hemmamarknadsindustrier glädjande nog har lyckats utveckla icke oväsentliga marknader utomlands — det gäller textil och inte minst beklädning och dessutom skor. Vidare har den nordiska marknaden givit någon — ehuru inte fullständig — kompensation för den skärpning av konkurrensen som dessa branscher utsatts för på den inhemska marknaden.

Därjämte vill jag erinra om att vi i generella former lämnar ett visst stöd för exportansträngningarna. Vi har ökat det direkta stödet för mässframträdanden, och vi har framför allt vidgat ramen för exportkreditgarantier och även startat institut som särskilt tar sikte på de små och medelstora företagens ansträngningar att komma ut på exportmarknaden.

Ändå kan det uppstå svårigheter. Strukturrationaliseringen kan för enskilda människor vålla bekymmer och betydande problem. Folk kan få lämna sina anställningar, såsom vi får läsa om inte minst i dessa dagar.

Också här har positiva åtgärder vidtagits, bl. a. med hjälp av lokaliseringspolitik. Vi lämnar företagarlån och kreditgarantier för att möjliggöra alternativ sysselsättning. Vi ger ett visst stöd åt exportansträngningarna, och

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

framför allt för vi en arbetsmarknads- politik som successivt utbyggs för att underlätta en strukturomdaning som skall göra det möjligt för folk att snabbare komma över från näringar och sysselsättningsgrenar, där marknaderna krymper och antalet anställda minskar, till expansiva delar av ekonomin.

Herr LUNDSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Handelsministern tror att efter de debatter som fördes 1961—1963 om anslutning till EEC i en eller annan form så vet svenska folket vad det gäller. Ack nej, det tror inte jag! Jag önskar att handelsministerns tro på svenska folkets minne vore berättigad, men människor är tyvärr glömska av sig, och framför allt tror jag det är fallet med utlandets kunskap om vår ståndpunkt.

Vad jag menar att informationen bör gälla är först och främst Sveriges intresse för en anslutning. Regeringen har ju i dagens regeringsdeklaration sagt, att man har intresse av en gemensam europeisk stormarknad. Jag tyckte att deklarationen kunde ha fått en annan formulering, men à la bonne heure, intresset för en anslutning till en sådan stormarknad är dock angivet. Däremot vidhåller jag min uppfattning att formen för anslutningen måste bli beroende av det läge som kommer att föreligga när saken verkligen aktualiseras på allvar. Då kan det ha inträffat händelser som gör att situationen för Sveriges vidkommande är en helt annan än den var förra gången.

Den internationella informationen är också av betydelse just när det gäller frågan om Sveriges intresse för anslutning. Jag tror det vore av betydelse att man även här finge en bättre information till stånd.

När jag nämnde de olika alternativ som man skulle arbeta med, gällde det närmast förberedelsearbetet i alla kommittéerna.

Med anledning av handelsministerns upplysning om det arbete som utförs i integrationsfrågan inom olika delegationer vill jag bara uttala den intensiva förhoppningen, att de övriga statliga organ som spelar med i de här aktuella spörsmålen inte är lika nedisade som den delegation för integrationsfrågor som jag nämnde.

Herr SUNDIN (cp) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig för att inga missförstånd skall uppstå i denna debatt när det gäller anslutningen till EEC säga att jag mycket klart här tidigare deklarerat, att det nu gäller den handelsmässiga integrationen och ingenting annat — och det är fortfarande centerpartiets uppfattning i denna fråga!

Herr statsrådet Lange säger att man när det gäller exportsubventioner från något land en gång gjort en framställning till GATT. Jag vill bara uppmana handelsministern att göra detta ännu en gång. Vi importerar nämligen skor ifrån vissa länder, där det förekommer subventioner, även om detta kanske kan vara svårt att bevisa. Vad beträffar ett av våra närmaste grannländer kan detta ledas i bevis, och jag tycker att det inte skulle vara omöjligt att där göra någonting åt saken.

Jag vet inte om det uppstod något missförstånd när jag talade om att vi profiterade på de lägre inkomsttagarna. I verkligheten förhåller det sig ju så, herr statsråd, att man av den anledningen kan sälja billigare skor och billigare textilier o. s. v. Den slutsats som herr Lange drog av denna tankegång, var inte riktig, utan jag exemplifierade bara detta med att vi själva var något av ett u-land och kanske i viss mån borde handla annorlunda. När det sedan gäller exempelvis textilindustrin vill jag fråga herr statsrådet: Av vilken anledning skall våra tullar vara lägre än inom både EEC och EFTA? Enligt den uppgift jag här fått uppgår bas-

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

tullen för vårt land till mellan 12 och 17 procent, för EEC-blocket till 20 procent och för staterna i EFTA-blocket till mellan 20 och 50 procent. När vi nu är medvetna om de svårigheter som textilindustrin har, borde vi kunna gå lite mindre fort fram i fråga om liberaliseringen då vi ändå befinner oss inom samma block som de andra EFTA-länderna.

Låt mig sedan, herr talman, i fråga om textilindustrin få ställa följande fråga till handelsministern. Enligt uppgift har försvarets intendenturverk 1963 vid tre tillfällen importerat militärskjortor från Jugoslavien, och det har även skett vid ett tillfälle från Portugal. Man har därvid tillhandahållit tyg men överlåtit åt de länder jag här räknat upp att svara för de andra tillbehören och för arbetet. Är det riktigt ur svensk synpunkt, när man är medveten om de svårigheter som vissa industrier har, att ett statligt verk skall göra en beställning på det sätt som jag här relaterat?

Herr HOLMBERG (h) kort genmäle:

Herr talman! Handelsministern var angelägen om att av mig få ett konkret svar på frågan hur vi skulle se på formerna för anslutning till EEC. Jag vill erinra om vad handelsministern själv har sagt, nämligen att det råder delade meningar om anslutningsformerna, om medlemskap, om association, om handelsavtal o. s. v. Men den situationen har nu inträffat att vi måste se detta i ett nytt perspektiv. Det är en ny situation som uppstår om England, Danmark, Österrike och Norge vinner medlemskap i och anslutning till EEC. Det är också en ny situation därigenom att supernationaliteten kommit att dämpas inom EEC genom Frankrikes och de Gaulles framträdande. I detta läge tycker jag att det för oss i Sverige ser ljusare ut att få våra traditionella utrikespolitiska intressen tillgodosedda, nämligen bevakandet av neutraliteten, när vi på något sätt måste vinna anslutning

till EEC. Det är alltså mot denna nya, ändrade och förbättrade situation som våra anslutningsformer nu bör betraktas. Det är något annat än regeringens vaga men ändå i förhållande till tidigare är positiva formulering att bara uttala sin önskan att se en enhetlig europeisk marknad.

Herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Herr Lundström sade sig vara ganska belåten med den deklaration som i detta sammanhang gjordes i statsministerns redogörelse i dag. På sidan 18 i regeringsdeklarationen står just det som herr Lundström delvis återgav. Vad som emellertid kom mig att bli en smula betänksam om upplysningsverksamhetens nytta var när herr Lundström sade att detta egentligen var en nyhet. Jag tror inte man kan finna en enda regeringsdeklaration, där inte detta i sak har uttryckts så snart vi har kommit in på handelspolitiken. Egenomligt skulle det vara annars, ty det är ett problem som sysselsatt oss alltsedan 1956, och det är ett huvudspörsmål alltsedan 1959, när EFTA bildades. Om inte herr Lundström hört det, måste jag verkligen i hög grad ifrågasätta nyttan av att över huvud taget bedriva någon upplysning i dessa frågor. Men så var det väl inte riktigt herr Lundström menade.

Detta är sannerligen ingen nyhet, det har vi alltid givit uttryck för. Själv har jag aldrig försummat att göra det, även om jag förstått att jag därmed i vissa avseenden skulle kunna betecknas som utomordentligt tjugig. Vi får väl fortsätta att tjata kring just detta spörsmål. Jag tar fasta på att herr Lundström däremot inte vill att vi skall uttala oss för någon bestämd anslutningsform.

Herr Holmberg säger att situationen på den punkten har ändrats. Bestrider då herr Holmberg verkligen att det alljämt råder en motsättning inom EEC mellan dem som vidhåller att de paragrafer som finns kvar i Rom-fördraget

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

skall tillämpas och å andra sidan dem som anser att man skall ta bort så mycket som möjligt av det överstatliga elementet och helst alltihop.

Jag tillät mig att karakterisera vad som hade skett i Luxemburg, när Frankrike återintog sin rådsplats, vilket i och för sig kanske var glädjande. Krisen har emellertid institutionaliserats, den finns potentiellt från att tidigare i hög grad ha lamslagit verksamheten. Jag tror därför att varken herr Holmberg eller jag vet hur EEC skall komma att se ut. Dock anser jag att min uppfattning har litet större fog för sig än herr Holmbergs, eftersom Rom-fördraget alltså innehåller de bestämmelser som gjorde det omöjligt för oss och för den svenska regeringen att tänka sig ett medlemskap i EEC.

Av den anledningen går det inte att åstadkomma denna upplysning herr Holmberg, såvida man inte vill säga att vi under alla omständigheter, utan att ställa några villkor och utan att fästa avseende vid våra betänkligheter och de oefftergivliga neutralitetskrav vi framställde 1961—1962 skall gå in som medlem i EEC. Det är i så fall en annan politik, och den får herr Holmberg upplysa det svenska folket om såsom sitt förslag. Det är inte regeringens, och vi kan inte heller driva någon upplysningsverksamhet i den riktning herr Holmberg skulle önska.

Jag vill slutligen, herr talman, säga till herr Sundin att jag gärna skall ta fasta på de subventionsfall han tror sig kunna leta fram och se om där är någonting som erfordrar en rättelse. Är det ett fall från våra nordiska grannländer, behöver vi inte ens gå till GATT för att fästa uppmärksamheten på saken, om det finns fog för det.

Sedan ställde han ett par frågor. Jag skall i varje fall försöka besvara den ena. Herr Sundin sade att vi har så låga textiltullar jämfört med vad som förekommer i EEC och jämfört kanske också med vissa EFTA-länder. Herr Sundin, det är sant att våra textiltullar

internationellt och europeiskt sett är förhållandevis låga, men de är dock högre än de tullar vi har på de flesta andra områden av hela det tullbelagda varuområdet. I själva verket bröts textiltullarna ut ur det förslag som framlades 1954—1955 från tulltaxekommittén, just därför att man ansåg att där var en höjning befogad. Det skyddet ville vi på ett tidigt stadium ge textilindustrien. Då gjorde vi ett avsteg från den allmänna strävan att konservera en mycket låg tullnivå. Därför innebar det vi genomförde även en speciell form av skydd åt textilindustrien. Men vi kan inte i dag utan vidare höja tullarna på textilier, då får vi vara beredda på att gå till GATT, där tullarna är låsta till den nya nivån, och förhandla om saken, vilket naturligtvis betyder att vi får ge upp vissa förmåner som vi nått i de länder där vi säljer för oss viktiga exportprodukter. Vi får vara beredda att där motta tullhöjningar. Det är inte så enkelt att man bara höjer tullarna nu för tiden, som väl är, därför att vi behöver en internationell disciplin på detta område också.

Herr SUNDIN (cp) kort genmäle:

Herr talman! Efter den sista redogörelsen som herr statsrådet här har lämnat vill jag, medveten liksom vi alla om svårigheterna för exempelvis textilindustrien, beklaga att man gick så långt den gången som det här var fråga om. Det skulle vara av intresse, om statsrådet ville rent principiellt svara på om det är riktigt att försvaret skall låta sina militärskjortor tillverkas i ett annat land i en tid, när vi själva har anledning att slå vakt om textilindustrien.

Herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag skall bara försöka att besvara den sista frågan. Det beror ju på omständigheterna. Principiellt kan vi inom EFTA inte diskriminera så att

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

vi förbehåller den svenska industrien arbeten för svenska försvaret. Det beror helt på omständigheterna i övrigt, det vill jag säga.

Herr ADOLFSSON (k):

Herr talman! Vi har faktiskt fem partigrupper här i riksdagen, och som talesman för ett av dessa partier skulle jag naturligtvis gärna tidigare ha velat kasta mig in i debatten om de frågor som nu har diskuterats, om EEC, om Rom-traktatens innehåll och eventuella förändringar däri samt om därmed närbesläktade ämnen som varit föremål för debatt under några timmar. Men i varje debatt av denna art får jag nöjet, innan jag skall ha ordet som talesman för vår partigrupp, att åhöra ett eller fler statsråd och många repliker i anslutning till statsrådsuttalandena och är följaktligen förhindrad att delta i den diskussion som borde omfatta representanter för samtliga våra fem politiska grupperingar i riksdagen. I full insikt om det lönlösa i att uttala vrede över detta system ger jag inte uttryck för denna vrede utan antecknar bara förhållandena mig till minnes.

Jag vill nu när jag skall hålla mitt anförande, som då naturligtvis måste inkludera sådana frågor som redan varit föremål för debatt här och som jag gjort anteckningar om, främst draga upp några nordiska frågor mot bakgrunden av den oro som har yppats inom de handelspolitiska och militära blocken i Europa. Först ber jag ändå att få göra en utblick längre bort.

På ett par väsentliga punkter kan jag ganska långt instämma i regeringsförklaringarna i det anförande som vi hörde för närmare fem timmar sedan. I betydande grad gäller detta också synpunkterna på förhandlingsmetodiken vid eventuell uppgörelse i vietnamfrågan. Själva grundvalen för förhandlingar i Vietnam måste emellertid enligt min uppfattning vara att bestämmelserna i genèveöverenskommelsen av

år 1954 träder i tillämpning och att landet således även befrias från utländska trupper och baser.

Statsministern antydde här att han haft privata samtal med amerikanska politiker i dessa frågor, varav syntes framgå att man skulle vara intresserad av att tillämpa sådana bestämmelser som förekommer i 1954 års genèveavtal. Vi får kanske inte fästa alltför stort avseende vid uttalanden av denna art. Jag vill endast konstatera att kriget i Vietnam rör just frågan om 1954 års genèveavtal skall tillämpas, något som USA hela tiden har saboterat och under de senaste åren öppet har krigat emot. Utan att landet befrias från utländska trupper och baser kan inte gärna fred återställas i Vietnam, inte ens en tillfällig fred.

I detta sammanhang skulle jag för övrigt vilja fråga regeringen om den alltjämt vidhåller sin standpunkt att inte erkänna Demokratiska republiken Vietnams regering för att i stället upprätthålla diplomatiska förbindelser enbart med den junta som tillvällat sig makten i Saigon, inte har något av befolkningen givet mandat och inte heller har mer än en liten plätt i Sydvietnam att härska över.

På sistone har också åtskilliga socialdemokratiska organisationer, inte bara ungdomsorganisationerna, i vårt land energiskt anslutit sig till kravet på ett erkännande av hanoiregeringen. I min hemstad Göteborg har en mycket stor grupp intellektuellt arbetande i ett ofentligt upprop tagit upp bl. a. denna fråga. I ett öppet brev som också har tillställts riksdagsledamöterna från Göteborg heter det bl. a. följande: »Att Sverige endast upprätthåller diplomatiska förbindelser med den just för närvarande sittande kuppregeringen i Saigon, vilken allmänt erkänns vara en amerikanska marionettregering, innebär i sig själv ett politiskt ställningstagande som inte längre kan försvaras.»

Vad så utrotningskriget i Vietnam beträffar tycks inte regeringen se särskilt

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

hoppfullt på möjligheterna till förhandlingar, vilket framgår av den upplästa deklarationen. Det må väl noteras att regeringen ändå anslutit sig till U Thants förklaring att nationella befrielsefronten måste vara med vid förhandlingar. Då har man ju ändå kommit ett litet stycke längre än vad som tidigare var fallet. Nationella befrielsefronten bör, sägs det i regeringsdeklarationen, vara med såsom part. Jag skulle för min del vilja göra tillägget att FNL måste vara huvudmotpart. Eftersom aggression i form av obarmhärtig bomboffensiv mot Nordvietnam har förekommit och förekommer, är det väl rimligt att dess regering är företrädd vid eventuella förhandlingar. Huvudmotpart måste dock som sagt vara FNL, eftersom Nordvietnams regering inte äger någon suveränitet över Sydvietnams område eller innehar något mandat att inleda förhandlingar på FNL:s vägnar.

I regeringsdeklarationen heter det att det framför allt är det mänskliga lidandet som har upprört världsopinionen, detta alltså sagt apropå vietnamkriget. Ja, det är naturligt, ty dessa lidanden är obeskrivliga och för oss oförståeliga. Tortyren och bombningarna är självfallet helt oförsvarliga. Känslomässigt är det alldeles uppenbart att upprördhet förekommer, men alla inser väl också faran av att vietnamkriget kan utvecklas till en storkonflikt, och även den frågan måste tas med i bilden. Med hänsyn till båda dessa omständigheter hade man önskat mera engagerade uttryckssätt i regeringsdeklarationen när det gäller vietnamfrågan.

Får jag tillägga en sak i detta sammanhang, nämligen att USA inte har kunnat segra trots denna långvariga och till ytterlighet brutala strid med så mäktiga materiella insatser, vilket borde utgöra ett återhållande moment mot igångsättande av krig av denna art och krig över huvud taget. Krigets långvarighet och frånvaron av egentliga amerikanska framgångar visar att ett folk,

som övertygat försvarar sin nationella frihet och sin vilja till sociala framsteg, inte kan besegras hur materiellt mäktig inkräktaren än är. Ett sådant folk kan naturligtvis mer eller mindre utrotas fysiskt — det håller man ju som bäst på med — men det kan inte besegras i form av underkastelse.

Såsom man ser av förhållandena i Afrika och Indonesien kan det ju gå lättare för någon tid att använda sig av reaktionära militärjuntor, som genom kupper och med terroristiska medel får sägas befordra nykolonialism och reaktionära styrelsesätt. Jag bara noterar att ett 20-tal sådana nya militärdiktaturer upprättats under de sju senaste åren. Av detta förhållande vill vår regering i sin deklaration dra slutsatsen att man på sina håll har övervärderat kommunismens inflytande. Någon ville draga detta i tvivelsmål under den pågående debatten — jag tror det var herr Lundström. Jag vill instämma i hans uppfattning. Vår regering säger att bakslag för kommunismen finns att inregistrera. Om regeringen med ordet kommunism menar avancerat socialistiska krafter i allmänhet är det visserligen sant att bakslag har förekommit i denna del av världen. Inom parentes sagt förefaller det mig något egenartat att herr Lundström i sitt tal om denna sak använder uttrycket »mer eller mindre oblodiga» kupper. Är det inte i stället mycket blodiga kupper som har förekommit i vissa fall? Om man såsom har skett mördar bortåt 300 000 legalt arbetande och vapenlösa socialister i Indonesien för att befordra nykolonialism och reaktion är väl detta för det första strömmar av blod och för det andra ett fasansfullt bakslag. Jag hävdar dock bestämt att det säger ingenting om att här skulle föreligga någon idémässigt bakåtgående rörelse bland folkmassorna. Att mörda vapenlösa i massa är lätt för dem som har vapnen, men det innebär ju inte att man dödat idéerna eller att idéerna är på återtåg. Det innebär endast att

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

man har dödat en del av idéernas fysiska bärare.

Vad som skett i Indonesien och i Afrika — något som inte har föranlett några egentliga indignationsrop i svensk press — innebär en allvarlig försening av befrielsekampens förverkligande, och det bär inom sig fröet till våldsamma skakningar på vägen dit. Vi kommer säkerligen att få uppleva att den spådomen, om jag får kalla den så, är riktig.

Jag övergår till ett i någon mån anorlunda ämne. Det är helt naturligt att regeringsanförandet berör de blottade motsättningarna mellan Västeuropas statsledningar och i sammanhanget de närmanden som har skett österut. Då kommer jag litet närmare de frågor som har diskuterats under de timmar då jag inte haft tillfälle att delta i debatten.

Efter en viss kompromiss i EEC:s ministerråd för inte så länge sedan konstaterades i det papper som mötet efterlämnade att enighet förelåg om oenigheten. Uttalandet gällde närmast Rom-traktaten men kan utsträckas till flera andra politiska områden. General de Gaulle postade ju härförleden ett handskrivet brev till Washington och Bonn, som vi vet. Innehållet i det brevet behöver jag inte nämna, ty det är allmänt bekant. Alltför långtgående slutsatser får väl inte dras av den franska separationen, men att NATO:s globala strategi har utsatts för påfrestningar kan man väl ändå våga ganska kategoriskt påstå. Detta berör också oss här i Norden, och borde enligt min uppfattning ingå i vår utrikespolitiska debatt.

Upplösningsprocessens omfång och fortsatta förutsättningar kan man inte uttala sig om med någon säkerhet. Men de motstridiga och mot USA-politiken delvis fientliga intressena är så påtagliga att man åtminstone kan, såsom diplomater brukar göra, förväntat höja ögonbrynet, när NATO-länderna säger: Låt oss fortsätta som förut. En förvä-

nad ögonbrynshöjning är befogad, ty hur skulle NATO kunna fortsätta som förut i en situation som är så förändrad att institutionerna inte motsvarar denna förändrade situation.

Oavsett vad slutet på dessa upplösningstendenser blir är det angeläget att Norden kommer loss från detta destruktiva kraftfält och sätts i tillfälle att på ett helt annat sätt än nu fungera som en utjämnande och fredsfrämjande faktor. Jag vet inte i vilken utsträckning man har lov att här ge uttryck för personliga känslor och personliga betraktelsesätt, men jag tar mig väl en frihet. Då vill jag säga att personligen är jag kanske alltför mycket fallen för visioner — av både negativ och positiv art. Och den negativa visionen av vår jord som en död boll i rymden är det inte lätt att i vår tid befria sig från — den visionen ser man. Jordiska kulturer, även sådana som inte varit geografiskt begränsade, har försvunnit på ett tidigare alldeles okänt sätt; ingen vet hur. Och i kärnvapenåldern kan all mödosamt uppbyggd kultur försvinna definitivt, på ett sätt som ingen efteråt kan utröna eftersom det inte finns någon forskare till att utröna det.

Jag kan inte inse annat än att faran är överhängande. Då vill jag ha sagt att man måste kunna tro att Norden med sin långvariga fredstradition och sin humanism skulle samlad kunna ge ett betydande bidrag för att motverka en sådan katastrofs utlösning. Atlantpakten löper ju inte ut ännu, men vi närmar oss snabbt den tidpunkten. Här i Norden — som i detta avseende är splittrat — gäller det att i god tid finna ett alternativ i säkerhetsfrågan. Herr Lundström framhöll i debatten att den frågan berör även oss. Däri vill jag livligt instämma, även om jag ju inte vet på vilka premisser han grundade denna sin förklaring. Frågan berör oss. En nordisk försvarspakt är i vart fall enligt min uppfattning inget acceptabelt alternativ inför Danmarks och Norges

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

eventuellt upphörande medlemskap i Atlantpakten. Ett nordiskt neutralitetsförbund — alltså i ett kärnvapenfritt Norden — låter genast mycket, mycket bättre än en försvarspakt. Jag är för min del allergisk mot pakter över huvud taget. Men ett nordiskt samarbete på bred bas mellan var för sig alliansfria stater vore säkerligen det som bäst kunde främja freden i Norden och allmänna nordiska fredssträvanden ute i världen. Då finge man förut-sätta att det inte skulle vara fråga om någon isolation. Ett sådant nordiskt samarbete — befruktat av vår långa fredstradition, vår humanism och våra demokratiska institutioner etc. — borde sättas in i ett internationellt sammanhang och med tonvikt på de centraleuropeiska frågorna. Vi kunde här i Norden börja med att ordentligt vidareutveckla den materiella och kulturella kommunikationen över gränserna.

Här reser sig också frågan om ett alternativ till de handelspolitiska blockbildningar varom diskussionen har stått under den senaste timmen. I regeringsdeklarationen heter det: »Skulle vägen till EEC öppnas för Storbritannien borde det också finnas möjlighet för Sverige och övriga EFTA-länder att komma till en uppgörelse.» Vad som ryms i ordet uppgörelse är det svårt att säga, men genom handelsministerns anföranden i dag har något ökad klarhet vunnits om vad regeringen inlägger i begreppet uppgörelse; dock icke fullständig klarhet. För övrigt tycks det vara svårt att åstadkomma uppgörelser för närvarande, vilket handelsministern syntes ha stora erfarenheter av. EFTA-stridigheterna är bilagda endast på ytan, och inom EEC pågår alltså den inre striden om makten. Men helt bortsett från dessa oavbrutna komplikationer är vi för kommunistiska partiets del här i riksdagen alltså motståndare till uppgång i EEC i den ena eller den andra formen. EEC bygger fortfarande på

Rom-traktaten, och denna traktat är politisk.

Herr Holmberg framhöll att en ny situation uppkommit. Ja, den nya situationen har inträtt att oro förekommer, att vissa upplösningstendenser kan noteras. Men Rom-traktaten består. Det förutsätts i den att de enskilda medlemmarna underordnar sig denna politik och uppluckrar sin nationella suveränitet för att främja just den politiken. Romtraktaten bygger vidare på protektionism, en sak som borde beaktas i detta sammanhang då man diskuterar frågan om Sveriges eventuella samöre med EEC.

Dessa och andra likartade omständigheter har i viss mån varit en stötesten, bl. a. som bekant för svensk association och i ännu högre grad för svensk anslutning. De kommer kanske därför att målas över ytterligare under den närmaste tiden. Statsministern framhöll i sitt anförande att vi inte kan gå upp i EEC på Rom-traktatens grund — ungefär så föll orden. Det är klart att man kan börja måla över den grunden en smula — det kommer man alldeles säkert att göra. Men jag vill bestämt hävda att det ändå bara blir camouflagemålning och ingenting annat. Under ytan kommer den nuvarande Rom-traktatens ekonomiska och politiska filosofi och idéer att vara kvar — jag är helt övertygad om detta — vilket också omöjliggör att jag skulle uttala att Sverige skulle ansluta sig till EEC.

Då är frågan: Vad skall göras i stället? Man kan inte bara säga att någonting är omöjligt och stanna vid det, utan man måste fråga vad som är möjligt att göra i stället.

Vi anser att Sverige — här uttalar jag inte bara en personlig uppfattning utan en partiuppfattning — bör med all kraft verka för att riva ned alla handelshinder inom Europa, rasera hindren mellan EFTA och EEC, i den mån dessa blockbildningar finns kvar, riva ned dem mellan Europas västliga

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

länder och länderna i öst och sydost, över huvud taget riva ned barriärerna.

Jag kan i sistnämnda avseende självfallet instämma i herr Lundströms vädjan om svensk regeringsstimulans åt handelssträvandena öster ut. En sådan stimulans skulle naturligtvis ha stor betydelse när det gäller att utveckla denna handel, som tyvärr inte alltid kunnat drivas friktionsfritt eller i den omfattning som vi skulle önska.

Vad Norden i övrigt beträffar anser vi att det tämligen fria och omfattande handelsutbyte som förekommer mellan dess länder bör utvecklas till en nordisk gemensam marknad för såväl industri- som jordbruksprodukter — jag sade också jordbruksprodukter — men beträffande dem måste man självfallet gå till väga med all den varsamhet som bl. a. vissa sociala hänsyn kräver och icke brådstörtat.

Enligt min uppfattning borde vi också ha kommit så långt att vi kunde ha en gemensam ekonomisk planering i Norden, i viss utsträckning kanske också en gemensam lokalisering beträffande vissa institutioner och även i fråga om en del industriella verksamheter, när det gäller institutionerna inte minst beträffande sådana som har med undervisning och forskning att skaffa. Jag inser visserligen att saken kompliceras av att våra länder är kapitalistiska — ty det får man väl lov att nämna att de är. Det ekonomiska livet behärskas av storfinansiella krafter, och ingen regering i våra länder har använt sitt mandat till att bryta denna makt och överflytta ledningen i samhällets händer. Men trots denna försvårande och kvardröjande omständighet vill vi ha så fria kommunikationer som möjligt över gränserna i Norden i skilda avseenden. Det vill vi därför att det är till fördel för respektive folk materiellt, kulturellt och andligt och skapar som vi tror grundval för en god gemensam framtid. Ett sådant handlande kan också utgöra ett bra bidrag för att riva ned handels-

hindren i Europa. Enligt min uppfattning bör denna vidgade kommunikation omfatta även de vetenskapliga och kulturella aktiviteterna, däribland konsterna. Det bör t. o. m. finnas möjlighet till en gemensam planering i dessa frågor. Jag tycker att det är litet efterblivet att var och en sitter och pysslar med sin lilla bit bakom en gräns som är mera imaginär än reell. Det gäller bl. a. de kulturella frågorna, och inom de kulturella frågornas ram inte minst frågan om konsterna. Där borde åtskilligt kunna åstadkommas.

Herr talman! Jag ber om ursäkt för att mitt anförande har blivit litet långt, men jag har varit nödsakad att i viss utsträckning anknyta till den debatt som har förts här. Jag skulle nu egentligen ha sagt ytterligare något om säkerhets- och nedrustningsfrågorna, men eftersom jag har tagit talarstolen i anspråk så lång tid, får jag begränsa mig till ytterlighet i vad jag har att säga i anslutning till föreliggande motion. Jag vill bara säga följande.

Apropå kärnvapenfrågan sägs i regeringsdeklarationen: »Om den allmänna säkerheten i världen skall vara rättensnöret för strävandena att nå kontroll över kärnvapeninnehavet så måste uppenbarligen också stormakterna begränsa sina kärnvapenrustningar.» Fastän det när det gäller stormakterna existerar en särskild problematik, som jag här inte går in på, understryker jag gärna de orden i regeringsdeklarationen. Jag gör det däremot inte beträffande den litet längre fram redovisade svenska regeringsståndpunkten att en överenskommelse om förbud mot fortsatt spridning av kärnvapen »förutsätter en universell anslutning». En sådan universell anslutning redan från början är naturligtvis idealet. Men om det visar sig omöjligt att på kortare sikt uppnå det universella omfånget, måste man ju börja i någon kant för att därefter kunna gå vidare. Att man börjat med Antarktis var ju inte precis revolutionerande. Föreliggande avtal

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

om att inte militarisera detta område är givetvis bra för pingvinerna — det är ju klart — men vi bör väl börja också någonstans där människor bor och inte bara där pingviner har sitt hemvist.

Det är denna tanke om att någonstans allvarligt börja som ligger bakom vår motion om svenskt initiativ i Förenta Nationerna eller på annat sätt för att befordra tanken på skapandet av nedrustningszoner och vårt förslag om en svensk nedrustningskommitté med uppdrag att studera och analysera nedrustningsfrågorna, däribland de svenska nedrustningsfrågorna.

Med detta, herr talman, har jag åtminstone huvudparten av vad jag velat säga. Med det sagda räknar jag också med att jag avverkat talandet till förmån för den motion som förekommer som nästa punkt på föredragningslistan.

Herr LUNDSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall bara säga några få ord om den motion som herr Adolfsson talade om och som finns på dagens föredragningslista.

Motionärernas begäran om en nedrustningskommitté med det uppdrag som anges i motionen anser utrikesutskottet redan vara tillgodosedd. Sverige har sedan fyra år tillbaka en nedrustningsdelegation på tio personer, varav tre är riksdagsledamöter och en av dem, fru Myrdal, är ordförande. Denna delegation följer utvecklingen på nedrustningens område, såvitt jag förstår precis på det sätt som motionärerna önskar.

Frågan om en svensk nedrustning måste väl ses med hänsyn till det internationella nedrustningsläget. Att vi skulle ha en särskild delegation som skjuter in sig just på den detaljen tror jag inte många vill vara med om efter erfarenheterna från den gången för 40 år sedan då vi gjorde ett experiment med isolerad svensk avrustning.

Den nedrustningsdelegation som finns studerar väl också, såvitt jag förstår, frågans olika aspekter, alltså även frågan om speciella nedrustningszoner. Att sådana även måste innebära kärnvapenfria zoner är ju klart, och i den frågan har Sverige redan tidigare preciserat de förutsättningar som måste föreligga.

Herr MÖLLER (s):

Herr talman! Herr Adolfsson berättade att han brukar ha skräckvisioner ibland, och han anförde den mest ruskiga inför kammaren, nämligen visionen om jorden som en död boll i rymden. Det är för mänskligheten självfallet den ruskigaste vision man kan föreställa sig. För att hindra denna vision att förverkligas knöt han förhoppningar till avrustning, och det kan vi alla instämma i. Men jag tror att han i sitt anförande här och i den motion han är en av undertecknarna av knyter an till en felaktig metodik. Han anförde t. ex. att en kärnvapenfri zon i Norden skulle kunna minska krigsfaran i Norden och världen. Jag konstaterar att Norden de facto redan är en kärnvapenfri zon, eftersom inget land i Norden har kärnvapen, vare sig Sverige eller Finland eller Danmark eller Norge. Trots att de båda senare är medlemmar i Atlantpakten har de i sitt medlemskap stipulerat att de icke vill upplåta sitt territorium för kärnvapenbaserings under fredstid. Jag kan inte se hur man skulle kunna minska en fara som inte finns.

Herr Adolfsson framförde vidare en tanke om Norden som en nedrustningszon med motivering att man måste börja någonstans. Tanken är detsamma som en isolerad nedrustning i Norden. Jag tror inte man skulle öka den politiska eller militära stabiliteten i Nordeuropa genom att förvandla Norden till ett militärt vakuum. Den linje vi följer i nedrustningsarbetet i Genève, i Förenta Nationerna och på annat sätt är

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

mer realistisk och hållbar. I övrigt vill jag hänvisa till utrikesutskottets utlåtande vad gäller herr Adolfssons motion. De synpunkter han fört fram där har vi sökt besvara i utlåtandet.

En annan vision som har berörts här i dag och som är lika skräckinjagande är den annalkande hungerkatastrofen i världen. Enligt vad all expertis behåder är den oundviklig och kommer i växande grad att drabba stora delar av världen fram emot seklets slut. Vi kommer senare under vårriksdagen att få tillfälle att mera ingående diskutera dessa frågor i samband med den internationella livsmedelshjälpen och vår u-hjälp. Men låt mig bara göra en kommentar här till. Den måste dess värre bli av pessimistisk art. Det verkar nämligen som om världens industriländer under senare år har börjat svikta i sitt intresse och sin vilja att effektivt hjälpa u-länderna. Det är möjligt, ja troligt, att detta är en följd av den växande politiska avspänningen mellan Sovjet och västmakterna. Tidigare, under det kalla kriget, då öst och väst befann sig i en mera kontroversiell situation, var båda sidorna ivriga att vinna u-ländernas sympatier bl. a. genom att satsa på en stor ekonomisk hjälpinsats. Den viljan har börjat försvagas under senare år.

Jag fäster uppmärksamheten på att kapitalströmmen från de rika länderna till de fattiga länderna har praktiskt taget stagnerat under 1960-talet. Den uppgår för närvarande till 8 å 9 miljarder dollar per år och har legat där i stort sett sedan 1961, trots penningvärdeförsämringen, som går sin gilla gång, och trots en snabb rikedomsökning i industristaterna.

Det är alltså en relativt svagare insats av rika länderna för att hjälpa u-länderna. Klyftan växer oroväckande snabbt. Vi får återkomma till de här frågorna senare under våren, men jag vill gärna nu uttrycka en varm förhoppning att Sverige genom sitt nya medlemskap i FN:s ekonomiska och sociala

råd skall kunna ta initiativ och verkamt främja en mera lyckosam utveckling.

Jag vill också gärna säga ett ord av beklagande om den deprimerande situationen på Cypern. En förlängning med tre månader av FN-aktionen har åter blivit nödvändig. En sådan förlängning möter självfallet ingen invändning i Sveriges riksdag — det är nödvändigt att fortsätta actionen, och vi vill medverka solidariskt.

Det finns emellertid starka skäl att uttrycka besvikelse och kritik också i Sveriges riksdag över detta tillstånd. Ursprungligen var det meningen att actionen på Cypern skulle vara i tre månader. I dag har den fortsatt i över två år, och det finns inte någon som helst ljusning att skönja.

Detta är beklagligt på två sätt. För det första visar parterna på Cypern inte någon påtaglig aktivitet för att förhandla och få fram den kompromissuppgörelse som förutsättes för en fredlig samlevnad. Dödläget verkar totalt. För det andra är Förenta Nationernas finanser så svaga, att styrkan på Cypern av finansiella skäl måste skäras ned, så också den svenska truppens storlek. Detta visar det svåra läget för FN:s ekonomi. Dess värre måste den finansiella bördan av Cypernaktionen i hög grad bäras av ett litet antal länder, främst av dem som deltar med trupp. Det framgår också av regeringsdeklarationen att den utvecklingen har behådats av generalsekreterare U Thant i ökad grad.

Det finns mycket starka skäl för att understryka regeringsdeklarationens ord, att det är orimligt att FN-styrkan är en förevändning för en utebliven lösning av Cypernproblemet. Det paradoxala håller på att ske, att FN:s ordningsaktion tenderar att konservera ett abnormt läge på Cypern. Så kan det rimligen inte fortsätta hur länge som helst. Vi måste enträget efterlysa en vilja till förhandling och ömsesidigt hänsynstagande på ön, om inte läget skall

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

bli ohållbart och FN-aktionen bryta samman.

Denna situation belyser också på sitt sätt det mycket olyckliga i att medlemsstaterna inom FN inte har kunnat enas om hur FN:s fredsbevarande aktioner skall organiseras och finansieras. Det var den frågan som häromåret våldade den svåra finanskrisen i FN, som under ett par års tid lamslog generalförsamlingen och hindrade ett normalt arbete. Fredsoperationen främst i Kongo, som kostade 2 miljarder kronor, hade väsentligt försvagat FN:s ekonomi. Den finansiella krisen förstärktes av att ett antal stora medlemsländer vägrade betala sin andel till Kongoaktionen under hänvisning till att den hade beslutats i stadgevidrig ordning.

I höstas kunde FN åter fungera normalt, så till vida som man kunde votera normalt och utskottsarbetet pågick. Mer normalt var det emellertid inte än att den mest hotande händelsen i världen för närvarande, nämligen Vietnamkriget, inte kunde upptas till realbehandling. Detta visar att FN inte kan göra en effektiv insats i konflikter där stormakter är inblandade.

FN kunde alltså så till vida fungera normalt att generalförsamlingen arbetade som tidigare. Det betyder inte att de problem var lösta som hade vållat finanskrisen — de är bara bordlagda eller undanskjutna. Det finns en 33-länder-kommitté, i vilken även Sverige är medlem, som skall söka åstadkomma en överenskommelse om hur fredsbevarande operationer skall organiseras, finansieras och beslutas. Tills vidare har den faktiskt inte kommit något stycke på väg. De stora ledande makterna visar på intet sätt någon brådska att ta itu med dessa för FN och freden så vitala problem.

Jag vill inte underlåta att säga att ytterligare en stark källa till besvikelse är att de frivilliga bidrag till FN som man hade förutsatt ännu är så få och så relativt begränsade. England, Norden och några andra länder har bidra-

git med bortåt 100 miljoner kronor i frivilliga bidrag, men det är en mycket ringa del av vad som skulle behövas för att sätta FN på fötter igen. Ännu väntar man på sådana länder som Sovjet och Frankrike. Både politiskt och finansiellt skulle det vara välgörande om de ville framträda med väsentliga bidrag.

För FN:s fortsatta existens är det självfallet av yttersta vikt att organisationen får kraft och möjlighet att fortsätta fredsbevarande aktioner även framgent — annars förlorar FN en stor del av sin mening, och freden i världen kommer i motsvarande grad att bli osäkrare.

I underlaget för dagens debatt ingår också ett utlåtande från utrikesutskottet över en motion av herrar Sundin och Dahln m. fl. rörande Sydafrika. Motionärerna har begärt att riksdagen skall uttala sig för en officiell svensk handelsbojkott av sydafrikanska varor. Kammaren erinrar sig kanske att en likartad motion avsågs i fjol. Inte heller i år har utskottet ansett sig kunna tillstyrka denna motion. Enighet har rått om att den bör avslås, men en reservant ställer en del yrkanden som i viss mån går motionärerna till mötes och i vissa fall går vida utöver vad de begärt.

Jag behöver inte erinra om att motionärerna ger uttryck för samma oro och samma avsky som vi alla känner. Den hållningen har ofta kommit till uttryck i Sveriges riksdag. Sedan länge pågår en internationell påtryckningsaktion mot Sydafrika, men den har inte haft några egentliga resultat. Diskrimineringen mot den afrikanska befolkningen skärps tvärtom undan för undan. Så sent som i förra veckan vidtog den sydafrikanska regeringen en beklämmande åtgärd genom att stampa ut några hjälporganisationer som haft till syfte dels att stödja anförvanter till flyktingar och dels att ge juridisk hjälp åt sådana som drabbas av apartheidpolitiken. Man gjorde razzior på alla

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

kontor och beslagtog t. o. m. skrivmaskiner och liknande för denna humanitära organisation, som är en förgrening av en internationell religiös hjälporganisation. Det är beklämmande att konstatera hur denna rasdiskriminering skärps undan för undan trots den starka internationella opinion som riktar sig mot Sydafrika.

Dessa frågor diskuterades återigen i höstas av Förenta Nationerna, och kammarledamöterna har sig säkert väl bekant att den svenska regeringen i ett par viktiga avseenden i röstningen om resolutionen flyttade fram sina positioner på ett markant sätt. Jag tror att svenska regeringen helt har folket bakom sig i denna politik när det gäller denna skärpning.

Motionärerna menar emellertid att denna vår röstning i höstas bör till konsekvens ha att vi inleder en officiell handelsbojkott genom att bryta alla ekonomiska förbindelser. De säger att Sverige som ett neutralt land och med så starka humanitära traditioner bör gå i spetsen genom en sådan separat handelsbojkott.

Jag får säga att motionärerna drar fullkomligt missvisande slutsatser, och hänvisningen till vår röstning kan inte användas i detta fall. En handelsbojkott mot Sydafrika skulle inte enligt vanligt språkbruk vara en humanitär aktion av det slag som är aktuellt vid jordbävningar och liknande förhållanden. Den skulle vara en ekonomisk handling av stor politisk och principiell räckvidd, unik till sin karaktär för vårt land och över huvud taget i FN:s krets. Här kan varken neutraliteten eller humanitära traditioner användas som argument. Motionärerna gör ett allvarligt felslut beträffande konsekvenserna av vår röstning i FN i höstas. Denna röstning kan inte tas till intäkt för en isolerad svensk handelsbojkott. Tvärtom har Sverige upprepade gånger med eftertryck betonat, att en sanktionsaktion mot Sydafrika eller vilket annat land som kan komma i fråga måste vara sam-

fälld och världsomfattande och i första hand omfatta de stora handelsnationerna i världen.

Motionärernas propå har alltså inte något som helst stöd i den hittillsvarande förda svenska utrikespolitiken och är sakligt verklighetsfrämmande. Att andra länder, särskilt de stora handelsnationerna, skulle följa Sverige om vi inledde en sådan bojkott har vi ingen som helst grund att tro. Motionärerna visar här en illusionism som dessvärre inte är sällsynt i den svenska debatten om sanktionerna.

Jag kan inte heller finna reservanten hr Wedéns resonemang övertygande. Jag antar att kammaren på eftermiddagen får tillfälle att rösta i denna fråga på basis av reservationen och utskottsutlåtandet, och jag vill av den anledningen beröra reservantens motivering. Han har tidigare luftat dessa sina synpunkter i riksdagen men inte då heller vunnit tillräcklig resonans för att få bifall.

I reservationen förs ett oklart resonemang om kompetensfördelningen mellan säkerhetsrådets och generalförsamlingens befogenheter att besluta om sanktioner. Jag upprepar att utrikesutskottet liksom Sveriges regering uttryckligen betonar vad FN:s stadga säger, nämligen att befogenheten att besluta om bindande sanktioner uteslutas tillkommer säkerhetsrådet. Reservanten instämmer naturligtvis däri men påpekar att generalförsamlingen »under vissa förhållanden» kan rekommendera sanktioner och att medlemsstat då har att pröva om den skall efterfölja en sådan rekommendation. Med orden »under vissa förhållanden» torde reservanten åsyfta den s. k. Achesonplanen av år 1950. Generalförsamlingen antog då en resolution i vilken det hette att generalförsamlingen skall kunna besluta om åtgärder — t. ex. sanktionsåtgärder — om säkerhetsrådet visat sig oförmöget att fatta beslut. Denna 1950 års resolution har varit mycket omstridd, och man har också ifrågasatt om den står i

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

samklang med FN:s stadga. Det var i själva verket den som låg i botten på konflikten om finanskrisen i FN 1964—1965. Jag erinrar om att när generalförsamlingen 1962 antog en resolution som uppmanade medlemsstaterna att vidta sanktioner mot Sydafrika, nedlade Sverige sin röst just med hänvisning till att det inte tillkommer generalförsamlingen utan säkerhetsrådet att besluta i dessa frågor. För svenskt vidkommande har denna ståndpunkt varit en hörnsten i hela vår FN-politik under vårt medlemskap. Jag erinrar om, som det också står i utrikesutskottets utlåtande, att det på sin tid framställdes som en förutsättning för vårt medlemskap över huvud taget att denna kompetensfördelning fanns och iaktto. Jag är förvånad över att reservanten söker gå runt denna fråga genom omkrivningar och resonemang som tillägnar generalförsamlingen en roll som den enligt stadgan inte skall ha. Jag konstaterar att utskottet här uttalar sig mycket entydigt och bestämt på en för vår FN-politik vital punkt.

Beträffande reservantens förord att Sverige skulle förmå sina nordiska grannar att göra en förhandsdeklaration om vår villighet att under vissa förutsättningar följa ett beslut av säkerhetsrådet om sanktioner samt delta i andra åtgärder av ekonomisk sanktionskaraktär, så är det delvis en överloppsgärning eller också ett oklokt förslag. Det vore inte alls lämpligt att nordens regeringar gav en förhandsdeklaration under så ytterst hypotetiska förutsättningar. Våra möjligheter att agera i FN och påverka förhandlingar i dessa frågor skulle inte öka genom ett för tidigt utspel, som kungjorts för hela världen — alldeles fränsett om det över huvud taget skulle vara möjligt att ena de nordiska regeringarna om en sådan ståndpunkt. Det senare är en fråga som jag inte finner anledning att diskutera nu.

Reservantens propå att vi skulle deklarera vår vilja att följa ett beslut av

säkerhetsrådet om sanktioner är helt överflödig, ty våra förpliktelser i detta avseende är klart inskrivna i FN-stadgan, som gäller för alla medlemmar. Om säkerhetsrådet beslutar enligt artikel 7 om bindande sanktioner är det självklart att Sverige skall följa ett sådant beslut. Det är alltså helt överflödigt att, som reservanten hemställer, göra särskilda uttalanden. Det skulle ge ett illusoriskt intryck av aktivitet och handling som är missvisande.

Reservanten tycks missuppfatta avsikten med den utredning som i dagarna har bebådats av regeringen om en svensk FN-lag, en beredskapslag med syfte att vi snabbare skall kunna genomföra sanktioner om FN så beslutar. Direktiven för denna utredning är inte offentliga ännu, men det är osannolikt att de får sådan innebörd som reservanten tänker sig. Han vill att denna svenska utredning skall uppmärksamma frågan om ett avgifts- och utjämningsystem inom Förenta Nationernas medlemskrets för finansieringen av FN:s påbjudna sanktioner. Det måste ligga helt utanför en svensk utrednings domvärjo. Den skulle inte heller ha förutsättningar att utreda en sådan fråga. Det verkar också långsökt att utredningen om en dylik svensk FN-lag skulle pröva hur staten skall stödja svenska löntagare och företag som kunde komma att drabbas av ekonomisk förlust vid sanktioner.

På tal om sanktionerna mot Rhodesia begär reservanten att riksdagen i skrivelse skall uttrycka det angelägna ; att vår regering aktualiserar frågan om bindande sanktioner mot Rhodesia. Åter en propå som ger intryck av en ny aktivitet.

Svenska regeringen *har redan* framfört ett sådant förslag till säkerhetsrådets ordförande, nämligen i december i fjol genom vår FN-ambassadör — och detta har upprepats i dag i regeringens deklaration.

Rhodesiafrågan kommer att ge ny belysning åt FN:s möjligheter att över hu-

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

vud taget utöva effektiva påtryckningar på en nation genom sanktioner. Och den kan ge värdefulla erfarenheter för framtiden.

I höstas beslöt säkerhetsrådet enligt artikel 6, som är icke bindande, att rekommendera sanktioner mot Rhodesia. Sanktioner påbörjades också. Läget gav till att börja med anledning till optimism. Man märkte en växande press på Rhodesias ekonomiska liv med restriktioner och ransonerings.

Dessvärre måste vi konstatera att perspektiven försämrats på senaste tiden. Den optimism som brittiska regeringen uttalade om snabb effekt på Rhodesia har visat sig vara svagt grundad. Risken aktualiseras tvärtom att sanktionerna mot Rhodesia kan komma att misslyckas. Via Rhodesias grannar, Sydafrika och den portugisiska kolonien Moçambique, får tydligen Rhodesia växande leveranser av olja och andra förnödenheter. Detta trots att Sydafrika och Portugal officiellt intar en neutral hållning. Rapporterna om oljetillförseln talar ett motsatt språk.

I samma mån aktualiseras naturligtvis behovet av skärpta åtgärder, d. v. s. beslut av bindande verkan. Det blir i första hand Englands huvudvärk. Hittills har inga förutsättningar funnits i säkerhetsrådet för ett sådant bindande beslut, främst på grund av Englands hållning. Men frågan torde väl inom snar framtid åter komma upp i säkerhetsrådet, och det lönar föga att kannstöpa om hur fortsättningen skall bli. Det är naturligtvis logiskt av svenska regeringen att begära beslut av bindande verkan, om man vill följa sanktionspolitikens väg och öka trycket på Rhodesia samt på FN:s medlemsstater att handla solidariskt.

Det måste dock stå klart att sanktioner är ett mycket trubbigt vapen. Det finns ännu inget prov i det mellanfolkliga samarbetet på att ekonomiska sanktioner kan bryta ner en regim och tvinga ett lands regering att lägga om sin politik i det syfte som är målet för

sanktionerna. Folkrättsligt är sanktioner ett tveeggat vapen. Politiskt har vi sett hur oändligt svårt det är att skapa behövliga förutsättningar för en effektiv sanktionspolitik.

Redan vad som har hänt under några månader i Rhodesia visar att man också måste vara redo att följa upp ekonomiska sanktioner med militära medel. England bedriver för närvarande en avpatrullering till sjöss och i luften av farvattnen utanför Moçambique för att hindra oljebåtar och andra eventuella blockadbrytare att komma med transitorer till Rhodesia. Vilka svårigheter skulle inte uppstå om det t. ex. hade gällt en större sanktionsaktion, mot Sydafrika med dess mycket längre kuster, med dess starkare ekonomiska motståndskraft, med de krav på flott- och luftstyrkor och de kostnader som då skulle uppstå?

Frågorna bör ställas även i svensk riksdagsdebatt, ty de berör väsentliga punkter i debatten om hela sanktionspolitiken. Varken FN eller dess medlemsstater gagnas av ett önsketänkande i dessa frågor. Den bistra sanningen är helt enkelt att vi hittills inte känner något medel för FN att tvinga en enskild stat att radikalt lägga om sin politik på ett visst sätt. I gamla tider löstes ett sådant dilemma av enskilda stater eller grupper av stater genom att man började krig, genom en militär intervention och våld. Men FN kan inte börja krig, inte ens för att utrota raslig diskriminering.

Medvetandet om denna svåra problematik leder inte till förflamning och passivitet. Men det bör göra oss mera realistiska, tvinga oss att söka medel och metoder efter skilda linjer. I fallet Sydafrika bör det s. k. nordiska initiativet inte utan vidare utdömas och förklaras såsom omöjligt. Inte heller får vi ge upp alla förväntningar inför säkerhetsrådets prövning av den Myrdalska expertkommittens rapport. Dess linjer för politisk påverkan kan tänkas vara lika realistiska och framkomliga som sanktions-

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

politiken, om man ser dessa frågor ur ett längre perspektiv.

Kanske får man också, herr talman, knyta vissa förväntningar till Internationella domstolens till våren väntade utslag om Sydvästafrika och hoppas att det skall ge nya utgångspunkter för bedömning och handling i rasfrågorna i södra Afrika.

Herr DAHLEN (fp):

Herr talman! Tiden är ganska långt framskriden. Jag skall därför förkorta mitt anförande genom att avstå från att gå i direkt polemik mot herr Möller. En del av de synpunkter han anförde beträffande sanktionspolitiken kommer jag dock att snudda vid mera ur principiell synpunkt.

Jag har, herr talman, tillhört dem som tidigare brukat kritisera att det material som kommer från utrikesdepartementet som underlag för våra utrikesdebatter ofta kommit alltför sent. Jag noterar nu med tillfredsställelse att i år även den blå boken angående generalförsamlingen har kommit i god tid, vilket är värdefullt för dem som skall försöka kommentera dessa frågor.

Jag vill här poängtera några saker beträffande FN:s situation och Sveriges politik i FN. Den ekonomiska uppbyggnad som sker genom FN behandlas väl bäst i den särskilda u-landsdebatt som vi får senare i vår.

Jag vill kort erinra om den utveckling som FN har genomgått under sin nu tjuguariga tillvaro och om hur FN egentligen startade.

Det gamla Nationerna Förbund gick under därför att det inte kunde skapa fred. Det blev i längden inte ett freds-instrument, och några andra redskap att trygga freden med fanns inte. Detta är ett betydelsefullt historiskt faktum. Ett mellanfolkligt fredsorgan kan ibland få misslyckas, nämligen om man på annat sätt kan upprätthålla freden. Då kan det organ som skulle klara freden dra nytta av att fred ändå stiftats, och på så sätt få fortleva. Nu misslyckades

alla ansträngningar både inom och utom Nationernas Förbund. Därför var organisationen dömd att försvinna.

Förenta Nationernas huvudsyfte blev att bevara freden. Det fick inte bli en upprepning av tiden efter Versailles. Den grundläggande tanken var att stormakterna, d. v. s. USA, Sovjet, Storbritannien, Frankrike och Chiang Kai-sheks Kina skulle vara fredens garant. Det förutsattes att dessa makter skulle vara överens om tagen. Var man det, trodde man, att freden inte på allvar skulle kunna hotas. Tanken att småstater skulle kunna medverka för att minska motsättningarna i en tillspetsad situation, där det var risk för att en stormakt skulle bli inblandad, hade mötts med mildt överseende — om någon över huvud taget vågat framföra den. Småstaterna borde veta sin plats, och det var inte som fredsmäklare.

Sedan 1945 har emellertid den fullkomligt omvälvande självständighetsrörelsen gått över världen, och den har i grunden förändrat FN:s situation. Självständighetsrörelsen är ett av de mest glädjande inslagen i utvecklingen efter kriget, men samtidigt går det inte att förneka att den fört in nya och oförutsedda problem i generalförsamlingen. Det har betonats i regeringsdeklarationen och av flera talare här. Det är i denna mångskiftande — ja, splittade — organisation som man nu skall försöka uppnå betydande enighet.

Generalsekreteraren har i sin senaste rapport till församlingen påpekat hur en del extremt små stater begränsar sitt medlemskap till FN-organ där de kan få maximum av ekonomiskt utbyte för det egna landet och stannar utanför andra organ. Samtidigt vill man vara fullvärdig medlem i generalförsamlingen och delta i alla beslut där. Den bristande balansen mellan skyldigheter och rättigheter blir påtaglig.

I regeringens deklaration berörs problemet med de många nya staterna i församlingen. Någon redovisad slutsats finns dock inte i deklarationen, och jag

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

vill därför fråga regeringen följande trots att regeringsbänkarna är tomma: *Har regeringen för avsikt att söka medverka till försiktiga rekognosceringar kring problemet med de många små staterna i FN? Vilka vägar tänker sig regeringen att man kunde beträda för att få en lösning av problemet?*

En annan besvärande omständighet i sammanhanget är att de afro-asiatiska staterna anser sig ha monopol på att framlägga resolutionsförslag i alla frågor som rör självständighet, kolonialpolitik, rasförföljelser och liknande ämnen. På grund av överdrifter och orimligheter i förslagen blir dessa, som det mycket riktigt framhållits i deklarationen, ibland sådana att de nordiska staterna och andra blir tvungna att lägga ned rösten eller gå emot dem.

Låt mig ta ett exempel härom. Det gäller behandlingen av de portugisiska områdena i Afrika. Man måste uppröras över det sätt på vilket den afrikanska befolkningens självständighetskrav behandlas av portugiserna. Det finns anledning att frukta att utvecklingen i Angola och Moçambique skall ladda upp sig till ett blodigt slutspel. I de afro-asiatiska staternas förslag till resolution om de portugisiska områdena fanns en punkt som innebar att generalförsamlingen — inte säkerhetsrådet — skulle uppmana alla stater att vidta sanktioner mot Portugal. De nordiska länderna har hållit på stadgans bestämmelser att det är säkerhetsrådet som skall besluta om bindande sanktioner, och så gjorde de även nu. Jag tror att man bör söka hävda detta, dels därför att en stadga skall hållas, dels därför att möjligheten för FN att agera, om inte säkerhetsrådet är enigt, ter sig ganska liten. En annan sak är att man inte bör utesluta att ett tillräckligt stort antal betydelsefulla länder i andra former kan ena sig om att införa sanktioner mot ett land, men den möjligheten skall jag inte nu gå närmare in på.

Förslagsställarna beträffande Angola och Moçambique borde ha lyssnat till

andra länders önskemål, men det ville man inte. Vägran ledde till att en del stater som tänkt nöja sig med att avstå i omröstningen nu i stället röstade mot hela resolutionen. Aktionen blev alltså svagare än nödvändigt, och detta är givetvis mycket allvarligt med tanke på det ödesdiga tillståndet i Angola och Moçambique.

Man kan inte nöja sig med att konstatera att läget är sådant. Därför vill jag fråga regeringen: *Vill regeringen undersöka möjligheten att medverka till att förslag i generalförsamlingen beträffande folkens självbestämmanderätt, s. k. kolonialfrågor och därmed jämförbara områden läggs fram, som ger ökade chanser till aktioner med större samlad kraft?* Detta är en utomordentligt vital fråga för FN:s framtid. Jag vill tillägga att det som kan uppfattas som intrång på vissa staters ställning som de enda förslagsställarna i en del spörsmål är en svår uppgift. Man kan inte gå burdust fram. Vad beträffar det praktiska handläggandet av en sådan uppgift tror jag att den svenska FN-delegationens chef är ovanligt väl skickad härför.

Jag delar givetvis regeringens uppfattning om allvaret i läget i Afrika. Jag vill nämna såsom en ytterst oroande eventualitet, att följande händelser samtidigt skulle inträffa där nere. Efter ett domstolsbeslut om Sydvästafrika, som går emot Sydafrika, blir för det första FN:s förhandlingar med Sydafrika resultatlösa. För det andra uppstår stegrad oro i Moçambique och Angola samtidigt som för det tredje kanske den engelska regeringen helt plötsligt förklarar, att man inte kan få bukt med förhållandena i Rhodesia och att FN får ta över ansvaret. Med tanke på engelsk historia är detta något som inte kan uteslutas.

Om dessa tre händelser inträffar ungefär samtidigt, kommer hela den afrikanska kontinenten att dras in i ett tillstånd som blir enormt spänningsladdat. Om inte generalförsamlingen då är

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

samlad, kommer den givetvis att inkallas och önskemålet om konstruktiva och genomförbara förslag i församlingen växer med stor styrka.

I detta sammanhang vill jag ställa en annan fråga till regeringen: *Hur långt har FN kommit med förberedelserna för att ekonomiskt bistå de afrikanska stater som är ekonomiskt beroende av handeln med Sydafrika och Rhodesia? Hyser regeringen fortfarande uppfattningen att arbetet behöver påskyndas och på vilket sätt tänker regeringen i så fall ta ytterligare initiativ här till?*

Att man inte i fjol drev FN till fall beror till betydande del på den fruktansvärda utveckling kärnvapnen har fått efter kriget. Det står klart för alla att världens länder inte har bara uppbyggnads- och utvecklingsproblem tillsammans. Problemet att överleva, att se till att nästa kärnvapenbomb aldrig kommer till användning är också gemensamt.

Sveriges uppträdande i nedrustningskonferensen och i generalförsamlingen har i stort sett gått ut på att tillsammans med andra obundna stater koppla ett grepp på kärnvapenmakterna. Om de stater som nu inte har kärnvapen lovar att inte skaffa sig sådana, måste kärnvapenmakterna å sin sida samtidigt begränsa sina lager av kärnvapen och kärnvapenbärare. Därvid måste man syfta till att till sist förstöra alla lager. Vidare borde absolut stopp för alla kärnvapenprov införas. Detta har alltså de obundna staterna sagt.

För min del är jag tillfredsställd med att man så energiskt håller på detta grepp. USA och Sovjet grinar illa inför detta uppträdande. Man säger att det blir så besvärligt att blanda ihop flera saker på en gång. Man kan mycket väl förstå, att de skulle tycka det var skönast om det träffades en uppgörelse om att kärnvapen inte skall spridas till andra länder och sedan slippa att själva vidta några åtgärder. Men det är en orimlig hållning. Jag hoppas, att regeringen inte har några planer på att upp-

ge sin påtryckning på kärnvapenmakterna.

Om jag alltså inte i princip har något att invända mot det som sagts i Genève, så skulle jag dock önska en betydelsefull komplettering. Man har enligt min mening från svensk sida uttryckt sig för vagt och obestämt om kontrollfrågan såväl beträffande kärnvapnen som allmän nedrustning. Det är orealistiskt att tro att man kan få ett provstoppsavtal att bli effektivt och inte heller nedrustning i allmänhet, om det inte kombineras med en kontrollapparat. Det lär knappast på nuvarande tekniska stadium vara tillräckligt med enbart seismisk kontroll beträffande proven. Begränsningen av kärnvapnen måste balanseras genom en häremot svarande nedrustning beträffande andra vapen. Det borde vara angeläget för den svenska regeringen att driva denna standpunkt.

Med en term från brottningsvärlden, skulle man kunna kalla det grepp utrikesministern hittills tagit på stormakterna för en »halvnilsson». Jag skulle gärna se att man lade starkare vikt vid den allmänna nedrustningen och kontrollfrågan och att utrikesministern därför sökte koppla en »dubbelnilsson». Jag efterlyser regeringens syn på ett vidgat grepp på denna fråga.

I detta sammanhang vill jag understryka, att det inte är aktuellt för Sverige att skaffa kärnvapen. Jag fattar regeringens deklaration så att statsmakternas beslut att vi förbehåller oss vår handlingsfrihet beträffande kärnvapentillverkning dock står oförändrad kvar.

I ett märkligt tal inför FN vid tjugoförårsjubileet underströk Walter Lippmann att det för att få en världsgemenskap inte räcker med att det finns ett maskineri för förhandlingar och konsultationer. Det måste också föreligga en grundläggande fredlig situation i världen, som kan accepteras av alla dem som har makt att ointetgöra den. Det är på den grundvalen FN som världsgemenskap måste byggas.

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

Vi har tyvärr en situation nära våra gränser, som inte accepteras av sådana som har makt att kasta freden över ända. Jag tänker på läget i Tyskland. Delningen av Tyskland och Berlinfrågan är ständiga orosmoment. I samband med diskussionen om kärnvapnens spridning finns det anledning att erinra sig den saken.

Sovjet är allvarligt oroat av tanken att Västtyskland skulle få ett eget kärnvapen. Om oron är överdriven eller ej, behöver inte diskuteras. Det faktum man måste räkna med är att Sovjets handlande i Europa i hög grad påverkas av hur denna fråga löses. Sverige hälsar givetvis med tillfredsställelse om en för olika parter acceptabel lösning åstadkommes. Ur denna synpunkt är en del franska uttalanden oroväckande. En försvagning av NATO skulle i vissa kretsar tas som det definitivt avgörande skälet för att Västtyskland *måste* ha eget kärnvapen.

Sveriges möjligheter att direkt påverka detta ytterst allvarliga problems lösning är inte stora. Jag har heller inget recept på en lösning. Det förefaller dock svårt att se hur en stabil lösning kan åstadkommas utan att spörsmålen om Tysklands delning och om Berlin kommer in i bilden. Frågan är hur ivrigt Sovjet eftertraktar ett kärnvapenfritt Tyskland och vilka offer man är villig göra för att uppnå detta mål.

Vad vill vi att FN skall utvecklas till när det gäller freden? Svaret är givetvis att FN bör bli en gemenskap av stater där intresset för säkerheten, tryggheten, är dominerande.

Första förutsättningen för att FN skall utvecklas till en *säkerhetsgemenskap* är ungefär den som Lippmann anförde, att det skall föreligga en tillräckligt utbredd uppfattning bland dem som skulle kunna hota freden, att en viss given situation i världen är tillfredsställande. Men vägen dit är lång. Världen är ju delad både ideologiskt, ekonomiskt och ur rassynpunkt. Det är därför en paradox att det i FN finns

så mycket samstämmighet som ändå i dag är fallet.

Förutsättningen för att FN skall bli en säkerhetsgemenskap är dessutom, att det finns vissa gemensamma grundvärden. Nu kan man inte ens säga att principen icke-våld respekteras av alla.

För ett land som Sverige är det angeläget att utan att verka skolmästare begagna sig av möjligheterna att peka på vad vi anser vara rätt och orätt i umgänget mellan folken, vad som gagnar och vad som hotar säkerheten. Endast då kan ytterligare säkerhetsgemenskap vinnas.

För ett alliansfritt land som Sverige löser man dock inte alla problem genom att hävda detta. I frågor där stormaktsblocken är intensivt engagerade på motsatta sidor finns det anledning att överväga, om det ena eller andra handlingsalternativet skulle menligt påverka vår strävan till alliansfrihet.

Ett ställningstagande i ena eller andra riktningen kan mer eller mindre definitivt placera oss på en viss plats i det utrikespolitiska spänningsfältet. Jag skulle vilja kalla detta för *positionsproblemet i utrikespolitiken*. Ett land i Sveriges ställning måste ta hänsyn till i vilken position man kommer; det vore orealistiskt att förneka den saken.

Samtidigt som detta betonas, måste det också sägas att ställningstagandet till sakfrågorna i regel och i längden är viktigare. Om man kallar den synpunkten för det *ståndpunktspolitiska problemet*, får man alltså ibland ett spänningsförhållande mellan positionsproblemet och det ståndpunktspolitiska problemet. Lyckligast är givetvis när ett ställningstagande ur både ståndpunktspolitisk och positionspolitisk synpunkt kan fås att sammanfalla. Men så glad har man ju inte alltid tillfälle att vara.

Jag skall illustrera denna konflikt med ett exempel om Peking-Kinas ställning.

De nordiska staternas hållning att Peking-Kina bör bli medlem i FN är

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

riktig. Om FN skall kunna fylla sin uppgift måste Peking-Kina vara med. Ståndpunkten har givetvis haft betydelse också med tanke på att den placerat oss i en viss position. Det har observerats att vi envist förordat detta kommuniststyrda lands inval och gjort det bl. a. i motsats till USA.

De nordiska staterna har under alla år stött den i generalförsamlingen framförda kritiken mot Peking-Kinas grymma behandling av befolkningen i Tibet. Alltsedan Peking invaderade Tibet har invånarna där förföljts, av politiska, kulturella och religiösa skäl. Ingen kan bestrida att så har varit fallet. Här finns en parallell till vår kritik mot Sydafrika.

När nu frågan i höstas åter kom upp i generalförsamlingen visade det sig att Sverige avstod från att stödja resolutionen som fördömde Kinas förföljelse mot Tibet. Även Danmark och Finland avstod. Däremot vägrade den norska regeringen att följa med i svängarna. Jag måste säga, att om detta är ett utslag av det som herr Erlander kallat »reaktionära drag» i norsk politik hälsar jag det inslaget med stor tillfredsställelse.

Varför gjorde nu Sverige detta avsteg från en tidigare riktig ståndpunkt? Formellt kommer man väl att försöka försvara sig med att det i fjol gjordes vissa förändringar i resolutionen i förhållande till tidigare år, men dessa förändringar gick både i mildrande och förstärkande riktning, så detta kan inte ha varit avgörande, och var det ju inte heller. *Regeringen ville få en chans att markera sin mot Peking-Kina välvilliga position. Men hur kunde man välja att göra detta genom att låta bli att protestera mot förföljelsen av de värnlösa tibetanerna?* Här borde verkligen en förklaring av regeringen vara på sin plats.

Det hade funnits en mycket bättre metod att demonstrera sin position. Vi vet ju alla att problemet Peking-Kina och FN inte är så enkelt som att bara hävda att Peking bör bli medlem av

FN. På Kinas plats sitter nu Formosa-Kina, Chiangs sista fäste. Frågeställningen är om Formosa-Kina skall få sitta på Kinas plats. Om Peking väljs in, kommer givetvis Peking att hävda att man är den enda lagliga företrädaren för det stora Kina.

Det vore helt realistiskt att blunda för att Pekingregeringen sedan åtskilliga år måste uppfattas som landets regering — som det stora Kinas regering — oavsett vilka känslor vi har inför dess uppträdande. I en konfliktsituation i samband med invalet av Peking-Kina i FN måste man ta hänsyn här till och därför enligt min personliga mening kräva, att Peking skall inta det som är Kinas plats. Formosa-Kina får då, om det i den situationen väljer att vara kvar i FN, finna sig i att kalla sig något annat.

Jag vet att det finns delade meningar om denna lösning är den riktiga — delade meningar även inom mitt parti. Jag har dock kommit till att önskvärheten att få in Peking i FN kan kräva detta utspel. Ett sådant ställningstagande från regeringens sida skulle mycket mer än det psykologiskt olyckliga övergivandet av de olyckliga tibetanerna markera vår position på det internationella fältet. *Jag vill därför fråga, om regeringen vill uttala sig för att Peking-Kina bör inta det som är Kinas plats i FN.* Jag vill tillägga att avsikten inte är att hindra Formosa-Kina att finna former för att vara medlemsstat i FN. Detta var min sista fråga till de tomma regeringsbänkarna.

Vi reagerar mot rasförföljelserna i Afrika. Vi tycker illa om att man ännu inte löst rasproblemen i USA. På samma sätt måste vi reagera mot diskriminering överallt, d. v. s. också i Tibet. I Sovjet sker uppenbarligen diskriminerande behandling av judar. Det skall vi heller inte stillatigande acceptera.

När man räknar upp orättvisor och rasdiskriminering i öst och väst kommer man inte ifrån den himmelsvida skillnad i friheten att kritisera som rå-

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

der i världen. I USA pågår sedan lång tid en alltmer intensiv offentlig debatt kring rasproblemen. Där får man hävda att regimen inte gör tillräckligt mycket, tillräckligt snabbt för att tvätta bort sekelgammal orättvisa. I öst ställs man inför rätta om kritiken riskerar att få för stor effekt. Uttalandet från vissa håll i Sverige, att hårda straff mot de ryska författare, som anklagats för kritik — »statsfientlig verksamhet» kallas det — egentligen är ett bevis på att man tillmäter författare betydelse och att underförstått denna regim kanske vore att föredraga, är obegripligt.

I kampen för rätten att tänka fritt, att yttra sig utan risker för att kastas i fängelse, borde det inte vara svårt för Sverige att välja. Och vi har givetvis valt. Men då gäller det också att söka de rätta tillfällena att även i FN-sammanhang hävda yttrandefrihetens och den öppna kritikens omistliga värde. Detta är ett sätt att påskynda skapandet av det världssamvete, som behövs i en universell säkerhetsgemenskap.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdet fortsättande kl. 19.30.

Herr **HERNELIUS** (h):

Herr talman! Låt mig först och i förbigående få notera det stora intresse, som råder för fångst av skarpsill hos några av våra grannstater i Östersjön och som i går föranledde att 93 trålare av vinden drevs i närheten av eller inom våra yttre territorialvatten utanför Gotlands kust. Så har skett förr vid denna årstid, och övning ger färdighet, varför fångsterna med tiden kan beräknas bli ganska rikliga.

Om dagens regeringsdeklaration vill jag uttala mig i största korthet — kortheten är delvis betingad av kammarens ansträngda dagordning. Deklarationen är tung, 25 sidor, men därför icke särdeles tungt vägande. Den är innehållsrik, men icke upplysningsrik. Den är

icke oroande, men icke heller roande — men det senare kravet bör man ju, det medger jag, inte gärna ställa på en sådan deklaration.

Några randanmärkningar! Som en ljuspunkt noteras att FN:s generalförsamling hösten 1965 åter kunde arbeta normalt. Detta konstaterande är naturligtvis riktigt. Å andra sidan visar det hur blygsamma anspråk vi har i dag. Den världsorganisation som vi alla ställde och ställer sådana förhoppningar till var lamslagen. Nu kan den åter arbeta, och detta är givetvis ett gott tecken. Men i själva verket visar det hur svag den gemensamma nämnaman är efter decennier av fredsansträngningar.

I detta sammanhang kan observeras att på åtta rader av regeringsdeklarationens 25 sidor behandlas det fredsforskningsinstitut som skall upprättas i Sverige. Jag tror att proportionen är alldeles riktig. Institutet blir säkerligen förträffligt, men som fredsdrivande faktor bör man nog inte tillmäta det någon större betydelse.

En ljuspunkt enligt deklarationen är också uppgörelsen i Tashkent om Kashmir, och Sovjetunionen prisas för sitt konstruktiva bidrag till freden. Det är samma konstaterande som Konrad Adenauer gjorde på CDU-dagen — i förrgår var det väl — och då bör man väl komplettera regeringsdeklarationen på denna punkt på samma sätt som Ludwig Erhard kompletterade Konrad Adenauer i går kväll, nämligen att Sovjetunionen även har tillfälle att på närmare håll ge nya konstruktiva bidrag till världsfreden.

I stora delar är regeringsdeklarationen invändningsfri. Formuleringarna kring Vietnam och vietcong är andra än de som använts av vissa statsråd tidigare. På ett ställe uttalas i deklarationen dock en förmodan om att beträffande Asien och Afrika »de nya ländernas allmänna fattigdom är själva grunden för deras svårigheter att med fredliga och demokratiska medel lösa sina inre och yttre problem». Det är ett

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

djävrt och, såvitt jag förstår, ett historiskt ohållbart konstaterande. Det finns gott om exempel på relativt rika stater, som trots sitt välstånd icke förmått att med fredliga och demokratiska medel lösa sina inre och yttre problem. Fattigdom är en sak. Den kanske allvarligaste frågan i världen för oss alla just nu är skillnaden mellan materiella levnadsbetingelser i rika, mindre rika och fattiga stater — »hungerridån», som herr Holmberg talar om. Det problemet kan icke nog uppmärksammas. Men sammanhanget med folkstyrelse är svårupptäckt. För att ta ett exempel från Asien hör väl Indonesien, som genomgått så många kramper, till de stater som i och för sig hade de bästa betingelser för ett relativt välstånd i den delen av världen. Men folkstyrelse och demokratiska och fredliga medel följer icke alltid av sådana betingelser.

I fråga om nedrustningen understrykes i deklarationen med allt skäl det intresse, som från svensk sida visas här för, och det betonas också med all rätt att Sverige har fog att ställa anspråk på kärnvapenmakterna, vilket ju också skett, nu senast genom ambassadör Myrdals deklaration i Genève. Emellertid finns en överraskande formulering i deklarationen på sidan 14, där det konstateras att vi »naturligtvis inte» kommer att börja tillverka kärnvapen, om våra krav icke uppfylls. Ett sådant beslut saknar, heter det, politisk aktualitet i landet.

Denna formulering är en annan än den som utrikesministern använde i sitt tal i Förenta Nationerna i höst, återgivet på sidan 58 i den grå bok som ligger på våra bänkar. Där hette det, att det skulle vara tragiskt, om utvecklingen i världen föranledde att kärnvapenfria länder ändrade sin position.

I den förhandling och i det spel som pågår förefaller det vara angeläget, att Sverige i stället med all skärpa understryker sin handlingsfrihet, och något annat politiskt beslut än det om handlingsfrihet föreligger veterligen icke

heller i detta land. Till bilden hör att de svenska förslagen i Genève, framförda genom fru Myrdal, har blivit ganska kallsinnigt behandlade, inte bara av de två kärnvapenmakterna, Förenta staterna och Sovjetunionen, utan också av England.

Den handelspolitiska delen kan jag gå förbi mycket knapphändigt, eftersom den delen varit föremål för så långa debatter här tidigare i dag. Låt mig bara med adress till statsrådet och chefen för handelsdepartementet konstatera, att herr Holmberg aldrig förordade att Sverige skulle driva propaganda för anslutning till EEC under vilka villkor det än vara kunde, såsom herr Lange gjorde gällande i sitt sista anförande i denna del. Det är en komplett missuppfattning. Låt mig också konstatera att det brittiska Labours valmanifest ger gott bevis på hur man inom Labour numera ser på situationen. Där heter det, att Labour tror att England i samband med konsultation med sina EFTA-partners bör vara redo att träda in i EEC, förutsatt att väsentliga brittiska och commonwealth-intressen är tryggade. Det står alltså inte längre något om gemensam förhandling för alla EFTA-stater det står heller inte om villkor för EFTA-partners, utan det står blott »villkor» i dessa två delar vilket är något helt annat än deklarationerna i Wien och Köpenhamn.

Beträffande Cypern vill jag nöja mig med att instämma helt och odelat med vad herr Möller anförde.

Mycket skulle vara att säga om det nordiska samarbetet, den nordiska handelns glädjande utveckling och inte minst de s.k. underleveranserna, om dotterföretagen och filialföretagen, vilket allt är mycket uppmuntrande och lovar mycket för framtiden.

Men ett intryck från Nordiska rådets sammankomst i Köpenhamn är att Sveriges handlande icke alltid är uppskattat. Det är icke min avsikt att i detta sammanhang beröra olika danska incidenter, utanför eller inom FN, lika litet

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

som svenska lappkast i FN-voterings efter nattliga telefonsamtal. Sådana tvister har ju Norges utrikesminister L'vng, den närmast utsatte, storsint sagt sig vilja avskriva. Men han gjorde inte så som statsministern antydde, han bestred inte att sådana incidenter hade förekommit, utan vad han sade var att »dessa tvister borde avskrivas efter vad som hade förekommit», vilket var något helt annat än vad statsministern gjorde gällande. Jag tänker i stället närmast på den psykologiska känsla som uppenbarligen finns i Danmark och Norge att Sverige i det ekonomiska samarbetet har uppträtt alltför restriktivt och alltför negativt. Jag tror att regeringen har ett visst ansvar därvidlag, kanske mest på det psykologiska planet.

Herr talman! Sedan föregående utrikesdebatt ägde rum har den man gått bort som hade det kanske främsta svaret för att Sverige under andra världskriget bevarade sin neutralitet, herr Christian Günther. Det ankommer i och för sig icke på en man i riksdagens led att konstatera detta, men å andra sidan blir protokollet tomt, om icke någon erinran härom föres till det samma. Tjuugoett år har gått sedan hans framgångsrika gärning som utrikesminister avslutades, och många — en del tecken tyder tyvärr härpå — har kanske glömt bort vad hans insatser betydde, hans och hans medarbetares, bland vilka denna kammars talman som den periodens kabinetssekreterare var den främste. Måhända hade Christian Günther i sin föresats att hålla Sverige utanför kriget hjälpt av en viss tur och hjälp av tillfälligheter, såsom det ibland sagts. Men turen och tillfälligheterna vilade på någonting. De byggde på Christian Günthers klokskap, på hans balans och visa bedömning i olika kritiska och allvarliga lägen. Och denna bedömning i sin tur grundades på både tåga och låga, på en låga för sitt land och för sina landsmän, men framför allt för levande humanism.

Herr SUNDIN (cp):

Herr talman! Vår position mellan de stora maktblocken och vår obundenhet i övrigt samt vår uppslutning kring FN både ger oss möjligheter och kräver ett aktivt deltagande i internationella fredssträvanden. Vi får aldrig stillatigande betrakta de ständiga tragedierna på världsscenen utan måste efter vår förmåga söka bidra med förslag till lösningar, ekonomiskt och med personell hjälp. I annat fall uppfattas vi med rätta av omvärlden som en nation utan internationell solidaritet med vår egen välgång och levnadsstandard som enda intressen.

Jag vill här ta upp ett par av de internationella frågor som i dag kräver vår aktivitet. Tyvärr har de en benägenhet att komma tillbaka år efter år, samtidigt som nya tragedier utspelas i andra delar av världen. Det gör dem dock inte mindre aktuella.

En sådan fråga är apartheidpolitiken i Sydafrika. Att utvecklingen inte går i den riktning vi önskar visar enligt min mening bara att de solidaritetsyttringar för den betryckta majoriteten i Sydafrika som vi gång på gång uttryckt i olika sammanhang inte är tillräckliga.

Få utrikespolitiska frågor har så engagerat den svenska allmänheten som just Sydafrikafrågan. Därigenom har den bidragit till att skapa ett större medvetande än tidigare om internationella frågor i allmänhet. Särskilt glädjande är den svenska ungdomens uppslutning bakom kraven på olika slag av åtgärder. Det är en hoppfull utveckling, men vad gör regeringen? Solidaritet i tankar och ord räcker inte långt — det fordras handling när deklarationerna gjorts. Ju mer man uttrycker sin solidaritet med de betryckta, desto starkare blir den negativa effekten om inte orden följs av handling.

Jag medger gärna att en del har gjorts. Så har man t. ex. anvisat medel som hjälp till offren för den sydafrikanska apartheidpolitiken, men det är

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

enbart en bråkdel av de förtryckta som nås av denna hjälp, och den är egentligen ett bevis på vår egen stora hjälplöshet.

Enligt min uppfattning bör vi inte tveka att vidta statliga bojkottåtgärder mot Sydafrika av rädsla för att de skulle få innebörden av en officiell demonstration i enlighet med motiveeringen i utrikesutskottets utlåtande över den av mig och herr Dahlnén väckta motionen. Det är att nonchalera den svenska allmänhetens krav på att åtgärder vidtas.

Vilka effekter en officiell svensk handelsbojkott mot sydafrikanska varor skulle få på andra länders handlande i denna fråga är självfallet svårt att med säkerhet yttra sig om. Det bör finnas förutsättningar för att inom Norden åstadkomma en samordning. Med tanke på risken för ett blodigt raskrig i södra Afrika och den sydafrikanska regimens flagranta åsidosättande av de mänskliga rättigheterna kan vi inte bli för passiva.

Stor betydelse för att hindra en katastrof har också fullföljandet av de vidtagna sanktionerna mot Rhodesia. Det är nödvändigt att utvecklingen där följs med största uppmärksamhet och att rebellregimen hindras i sina konsolideringssträvanden. Det bör samtidigt understrykas att Portugals agerande i såväl Sydafrika- som Rhodesiafrågan är ytterst beklagligt — dessutom kan jag inom parentes påpeka att Portugal tillhör samma EFTA-block som vi.

Utöver detta skulle jag vilja säga några ord om det som sker i Sydostasien för närvarande och som har engagerat en hel värld. Det är beklagligt att världens intresse för länder av samma typ som Vietnam inte är starkare på ett stadium då hjälp fortfarande kan hindra en katastrof. Så länge den ekonomiska och sociala utvecklingen inte hunnit skapa stabilitet kan man väl inte fordra att demokratin skall övervinna diktaturen. Det är med glädje jag konstaterar att inflytelserika kretsar i Ame-

rika för närvarande intar en delvis annan ställning till det krig som pågår i Sydasien. Det är också att hoppas att båda parterna tar sitt förnuft till fånga så att det blodbad som för närvarande försiggår skall kunna upphöra och att man vid förhandlingsbordet når ett fredligt resultat.

Det har här hemma gjorts ett upprop om hjälp åt Vietnam i dess helhet. Jag tror vi har all anledning att stödja en sådan aktion. Flera framstående politiker finns antecknade där, men jag finner det anmärkningsvärt att där icke står namnet på en framträdande man som vi gärna skulle se skriva under ett sådant upprop. Den som lyser med sin frånvaro är LO:s ordförande Arne Geijer. Jag hoppas att det inte betyder att han sluter upp bland dem som menar att man med det våld som nu förekommer där nere bör lösa problemet. Jag hoppas det är andra orsaker till att hans namn inte finns med.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (h):

Herr talman! De gånger som jag har deltagit i kammarens utrikesdebatter och behandlat de europeiska marknadsfrågorna har jag i allmänhet kunnat följa regeringens och handelsministerns tankegångar. Jag har stor aktning för handelsministerns goda vilja, men jag är inte säker på att han alltid sitter vid vishetens källa — som kammaren torde märka vinnlägger jag mig om försiktiga uttryckssätt.

Regeringsdeklarationen inleds i den del som behandlar marknadsproblemen med en formulering som måhända är signifikativ: »Rykten har varit i omlopp om att Storbritannien på nytt överväger möjligheterna till ett inträde i EEC.» Så tillfogar man i regeringsdeklarationen någonting om den förskjutning i den brittiska opinionen som ägt rum. Några citat ur officiella engelska uttalanden lämnas däremot inte.

»Rykten har varit i omlopp» — så beskrivs läget. Handelsministern bred-

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

de ytterligare på i sin skildring och talade om spekulationer och gissningar. Jag frågar mig om denna beskrivning verkligen är ett riktigt uttryck för vad som faktiskt har inträffat. Är det inte att bagatellisera den klimatförändring, om vi skall kalla den så, som har inträffat de senaste månaderna i Storbritannien? Det är mot denna bagatellisering som jag har velat reagera.

Vad som faktiskt inträffat är ingenting mindre än att den brittiske premiärministern Harold Wilson offentligen, mer eller mindre i klartext och även i sitt valmanifest har förklarat att den brittiska regeringen kommer att efter valet söka inträde i EEC. Det har visserligen, som det står i regeringsdeklarationen, sagts att vissa villkor måste vara uppfyllda. Därmed förstås framför allt hänsynstagande till den engelska jordbrukspolitiken och därmed sammanhängande förhållanden och till samväldet. Visserligen har uttalandet gjorts i en valrörelse och borde kanske därför tas med någon liten nypa salt, men det måste väl vara anledning att utgå från att den nuvarande engelska regeringen har en positiv vilja. Den engelska ekonomins fortsatta kris är ytterligare en påtryckande faktor.

Jag har i min hand ett tryckt utförligt referat av ett föredrag av utrikesminister Stewart, vari denne säger att den engelska regeringen är beredd och villig — *ready and willing* — att utvidga den europeiska gemenskapen genom medlemskap i EEC tillsammans med sådana av landets EFTA-partners som önskar förena sig med England.

Själv hade jag tillfälle att i slutet av januari i Strasbourg höra biträdande utrikesministern Thomsen uttala sig i liknande anda. Den konservativa representanten i Strasbourg Duncan Sandys uttalade sig ännu kraftigare.

Sammanställes uttalandena från England med att Frankrike nyligen i Luxemburg samtidigt med en artig gest förklarat sig välkomna Storbritannien

i EEC, frågar jag mig på samma sätt som herr Yngve Holmberg gjorde i förmiddags, om inte vi på svensk sida måste se situationen som den i verkligheten är, d. v. s. att Storbritannien efter förhandlingar inom en icke alltför avlägsen framtid kan komma att tåga in i EEC med flygande fanor och klingande spel, åtföljt av Danmark och Norge och med Österrike stickande in genom en sidodörr. En förhandlingsöppning kan komma till stånd fortare än vi tror.

Av Storbritanniens stolta löften i Wien och Köpenhamn att endast tåga in arm i arm med samtliga EFTA-bröder är jag rädd för att vi inte kan vänta oss så mycket. Storbritannien har ju tidigare nonchalerat sina åtaganden gentemot EFTA — jag syftar självfallet på importavgiften, som ännu består.

Löftena från Wien och Köpenhamn säges numera i pressen ha omtolkats på så sätt att det endast skulle innebära att England förbundit sig att lägga ett gott ord för oss vid förhandlingsbordet och att hålla oss underrättade om vad som sker. Det är gott och väl att brittiska regeringen — som det framhålles i regeringsdeklarationen — ser nyktert på läget, men ur svensk synpunkt är det viktigare att få någorlunda klarhet om den svenska regeringens egen politik — det tycker jag, herr talman, att vi trots allt inte har fått här i dag. Att utvecklingen följes med uppmärksamhet är visserligen en mycket värdefull upplysning, men man frågar sig i vida kretsar av det svenska näringslivet vilken politik det är som regeringen kommer att följa och vilka initiativ kommer att tas. Av regeringsdeklarationen framgår ingenting mer än regeringens fromma önskan att så snart som möjligt se en enhetlig europeisk marknad förverkligad.

Att jag i dag har tagit till orda beror främst på att jag hyser en stark oro för att situationen kan komma att bli mycket allvarlig för vårt land, när Eng-

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik, m. m.

lands förhandlingar i Bryssel inleds. Risk kan föreligga att vi, när vi gör oss påminda i Bryssel, helt enkelt blir glömda kvar i väntrummet eller rent av hänvisas till någon karantän. I så fall riskerar vi också att EFTA reduceras till ett Rump-EFTA, bestående av Schweiz, Portugal och Sverige med Finland som fjärde man. Därmed skulle värdet av våra viktiga EFTA-preferenser förringas och nya tullmurar skulle komma att resas för vår export. Värst är att den nordiska marknaden, som de senaste åren utvecklats så gynnsamt, delvis skulle gå förlorad. Det är nämligen inte alldeles självklart att vårt land blir insläppt i EEC, när vi klappar på dörren; denna sida av saken har tidigare inte varit på tal här i dag. Ett realpolitiskt hinder kan ligga däri att EEC-länderna gärna vill utestänga den svenska trävaru- och pappersindustrin — för att ta ett exempel.

Därtill kommer att Sverige inte överallt är särskilt populärt i politiska kretsar ute i Europa. Det har jag själv många gånger haft tillfälle att konstatera. Med rätt eller orätt har man såväl i utlandet som här hemma bibringat uppfattningen, att den svenska regeringen har haft en viss motvilja mot att beblanda sig med de politiska krafter som samlats inom EEC. Inte minst efter framhållandet i tid och otid om alliansfrihetens oförenlighet med EEC-anslutningen och den ena invändningen efter den andra är det inte ägnat att förvåna om De sex tog oss på orden och lät oss stanna i farstun.

I ett av sina sista anföranden i dag framförde herr Lange invändningar staplade på varandra på samma sätt som de gamla grekerna brukade »stapla Pelion på Ossa».

De flesta iakttagare har tyvärr givits den uppfattningen att Sverige, som har låst sig fast i EFTA-tänkande, även på lång sikt är mera negativt inställt till EEC än de övriga nordiska länderna är. Statsministerns kärleksförklaring —

om jag skall våga använda det uttrycket — till EEC i dag verkade inte alldeles trovärdig. Han använde visserligen sitt mildaste tonfall och åstadkom inga Metallrytanden, men jag tyckte inte trovärdigheten blev större för det.

Det är inte så att vi inom högern söker bibringa svenska folket uppfattningen att klarsignal har givits för Englands anslutning till EEC. Skillnaden synes mig fastmera närmast vara att vi bedömer sannolikheten för en sådan relativt snar anslutning som något större än vad regeringen tydligen gör. Herr Lange hängav sig mera åt ett pessimistiskt bedömande av saken, medan vi bedömer utsikterna som mera optimistiska. Framtiden får utvisa vem som har rätt.

Jag har observerat att regeringen så sent som den 15 december 1965 befriade den s. k. etableringsutredningen, vilken hade till uppgift att förbereda lagstiftningen vid ett svenskt inträde i EEC på etableringsområdet, från dess uppdrag. När utredningen begärde befrielse från uppdraget motiverades detta med den förhandlingspolitiska situationen. Man frågar sig om regeringens åtgärd i detta fall skall tolkas som ett uttryck för defaitism, passivitet eller framsynt realistisk bedömning?

Herr talman! Är inte tidpunkten snart inne för en svensk förklaring i samma positiva och konstruktiva anda som England har givit, att vi är intresserade av att komma med i EEC och att vi också är beredda att förena oss med Storbritannien? Mycket beror på hur ett dylikt utspel göres. En sådan förklaring vore så mycket mera på sin plats, helst omedelbart och i ett sammanhang, som de politiska elementen i Rom-avtalet på sista tiden onekligen har förtunnats. Det är knappast att befara att EEC kommer att bli mycket mer än en marknadsbildning, visserligen med mycket vittgående integrationstendenser, och inte har kvar sin ursprungliga konstruktion som politisk union. Borde

Om en allmän och total avrustning

vi inte principiellt kunna acceptera de Gaulles tanke: »Fädernesländernas Europa»?

Med det anförda har jag på intet sätt velat plädera för att vi villkorslöst skulle låta oss slutas i EEC:s breda famn, om vi nu blir inbjudna till en sådan omfamning. Svenska intressen bör självfallet på allt sätt kunna tillvaratagas, detta även i valet av associationsform. Vid de kommande förhandlingarna får vi dock inte spänna bågen för högt. Det kommer att krävas förhandlingar efter de stora framtidsperspektiven, där eftergifter måste göras.

I min tid har jag visserligen på avstånd men dock haft tillfälle att följa två avtalsförhandlingar på marknadsområdet, vilka båda spolierats genom att man överbetonat de nationella kraven. Den ena gällde det europeiska yttre frihandelsområdet — år 1958 tror jag — den andra avsåg den nordiska tullunionen. Av dessa erfarenheter har jag dragit den lärdomen, att man för att komma till ett resultat måste ha en hundra procentig vilja till samförstånd. Finns inte en sådan verklig vilja, blir det ingenting av med det hela. Det fordras emellertid icke bara en vilja utan även ett stort statsmannasinne med förmåga att se till det väsentliga. Jag hoppas att de kvalifikationerna skall vara till finnandes i vår nådiga regering men är icke fullt säker därpå. Jag instämmer med den föregående talaren, som sade att en insats måste göras för att sätta den svenska hemmaopinionen inför de positiva alternativ som kan föreligga. Det borde vara regeringens sak att förbereda opinionen, till vägledning jämväl för näringslivet.

Ett par andra småsaker. Även jag vill instämma i förhoppningarna att Kennedyronden efter hand skall leda till positivt resultat. Ett misslyckande är tyvärr icke alldeles uteslutet.

Avslutningsvis behandlar regeringsdeklarationen de aktuella handelspolitiska konsekvenserna för den svenska

hemmaindustrien. Man talar om att regeringens icke är blind för att vissa industrigrenar kan drabbas av svårigheter, men hänvisar i detta hänseende till att den fulla sysselsättningen skall kunna upprätthållas genom arbetsmarknadspolitiska åtgärder och avvisar eventuella skyddsåtgärder annat än undantagsvis. I denna del vill jag helhjärtat instämma med vad som sades tidigare i dag av herr Sundin. Jag vill i detta sammanhang hänvisa till de driftsnedläggelser, som nära nog på löpande band sker inom vissa delar av konsumtionsvaruindustrien. Allt flera företag får på grund av vårt höga kostnadsläge svårare att konkurrera med varor från låglöneländerna och måste läggas ned. Vissa landsdelar blir speciellt hårt drabbade.

Jag undrar därför om man inte i kanslihuset snabbt borde tänka om och se efter vilka restriktioner som vårt land inom den begränsade ram, som våra internationella åtaganden ger, kan vidtaga mot den dumpingimport, som äger rum. Denna import slår ut vår egen industri och friställer arbetskraft, som inte alltid så lätt kan slussas över till andra sysselsättningsområden. Hemmamarknadsindustriernas nedläggande måste åtminstone på kort sikt få bekymmersamma konsekvenser för vår bytesbalans och valutareserv.

Jag instämmer i herr Sundins vädjan till handelsministern att fundera litet mera över dessa problem.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Om en allmän och total avrustning

Föredrogs ånyo utrikesutskottets utlåtande nr 1, i anledning av motioner om en allmän och total avrustning.

I en i första kammaren av herr Adolfsson väckt motion, nr 355, och en

i andra kammaren av herr *Hermansson m. fl.* väckt likalydande motion, nr 427, vilka hänvisats till utrikesutskottet, hade föreslagits,

dels att riksdagen i skrivelse till regeringen skulle begära initiativ i Förenta Nationerna och på annat sätt för att befordra tanken att skapa nedrustningszoner som ett led i ansträngningarna att uppnå allmän och total avrustning,

dels att riksdagen i skrivelse till regeringen skulle begära tillsättandet av en nedrustningskommitté med uppgift att följa utvecklingen på nedrustningens område samt studera och analysera aktuella nedrustningsförslag ävensom att konkret undersöka hur en nedrustning i vårt land kunde genomföras och vilka konsekvenser den skulle ha.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att motionerna I: 355 och II: 427 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr ADOLFSSON (k):

Herr talman! Under hänvisning till vad jag nyss yttrade i utrikesdebatten med anknytning till föreliggande utlåtande ber jag att få yrka bifall till motionsparet I: 355 och II: 427.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets utlåtande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Om officiell svensk handelsbojkott av sydafrikanska varor

Föredrogs ånyo utrikesutskottets utlåtande nr 2, i anledning av motioner om officiell svensk handelsbojkott av sydafrikanska varor.

I en i första kammaren av herrar *Sundin* och *Dahlén* väckt motion, nr 356, samt en i andra kammaren av herr *Ullsten m. fl.* väckt likalydande motion, nr 428, vilka hänvisats till utrikesutskottet, hade anhållits, att riksdagen måtte uttala sig för en officiell svensk handelsbojkott av sydafrikanska varor.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att motionerna I: 356 och II: 428 måtte anses besvarade med vad utskottet i utlåtandet anförde.

Reservation hade avgivits av herr *Wedén*, som ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av motionerna I: 356 och II: 428 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte giva till känna vad i reservationen anförts.

Herr SUNDIN (cp):

Herr talman! Med hänvisning till vad jag nyss har sagt i denna fråga ber jag att få yrka bifall till reservationen av herr *Wedén*.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till ut-

Om officiell svensk handelsbojkott av sydafrikanska varor

skottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Sundin* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad utrikesutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Sundin* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 97;

Nej — 13.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts skrivelse nr 39, med överlämnande av redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation, hänvisades skrivelsen, såvitt den gällde de under avdelning II i redogörelsen behandlade sakerna, enligt följande:

punkterna A 10, B 1, B 2, B 3, B 4, B 5, B 6, B 7, C 1, C 2, C 6, D 1, D 2, D 4, D 6, E 3, E 5, E 7 och E 9 till statsutskottet;

punkterna A 9, D 5, E 4 och E 6 till bevillningsutskottet;

punkterna C 4 och E 2 till bankoutskottet; samt

punkterna A 3, A 4, A 5, A 6, A 7, A 8, A 11, C 3, C 5, C 7 och D 3 till lagutskott.

Övriga delar under avdelning II i redogörelsen samt skrivelsen i övrigt hänvisades till utrikesutskottet.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 48, angående tillskott till Norrbottens järnverk aktiebolag; samt

nr 50, angående ökad utbildning av socionomer och gymnastiklärare m. m.

Föredrogs och hänvisades till lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 53, med förslag till lag om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, m. m.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 56, angående reglering av priserna på fisk under budgetåret 1966/67.

Föredrogs och hänvisades till utrikesutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 58, med anhållan om yttrande över vissa rekommendationer och resolutioner som Europarådets rådgivande församling antagit vid sitt sjuttonde ordinarie möte.

Föredrogs och hänvisades till lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 60, med förslag till lag om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål, m. m.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 61, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 29 november 1963 (nr 573) om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar, m. m.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 62, angående inrättande av ett arbetsmedicinskt institut m. m.;

nr 63, angående fortsatt disposition av visst äldre anslag avseende socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 64, angående huvudmannaskapet för mentalsjukvården m. m.;

nr 65, angående bidrag till den nordiska kulturfonden;

nr 66, angående förstatligandet av uppbördsverken och omorganisation av de lokala skattemyndigheterna, m. m.;

nr 68, angående anslag till statskontoret för budgetåret 1966/67;

nr 104, angående anslag för budgetåret 1966/67 till byggnadsarbeten samt inredning och utrustning av lokaler vid universitet, högskolor m. m.;

nr 108, angående vissa investeringsanslag under försvarets fastighetsfond för budgetåret 1966/67;

nr 109, angående organisation av en för krigsmakten gemensam intendenturkår m. m.; samt

nr 110, angående vissa organisations- och anslagsfrågor rörande försvaret.

Föredrogos och hänvisades

motionerna nr 651 och 652 till lagutskott,

motionerna nr 653—655 till statsutskottet samt

motionerna nr 656—658 till bankoutskottet.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden å föredragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Ledighet från riksdagsgöromålen för utrikes resa beviljades herr *Larsson, Nils Theodor*, för tiden den 29 mars—den 1 april, herr *Lange* under tiden den 30 mars—den 1 april samt herr *Skärman* för tiden den 24—den 26 mars.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1966/67 inom handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare avsättning av viss del av statens vinst från Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag till Norrlandsfonden och Malmfonden för forsknings- och utvecklingsarbete;

nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1966/67 till sjöfartsändamål;

nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående stat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1966/67; och

nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1966/67 till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster.

Anmälades och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 101, i anledning av motioner angående minoritetsrepresentationen i kommunernas styrelser; och

nr 102, i anledning av motioner angående suppleanter för fullmäktige i primärkommunerna.

Anmälades och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 67, med förslag till lag med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av huvudmannaskapet för uppbördsväsendet m. m. i vissa städer, m. m.;

nr 69, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 24 maj 1957 (nr 209) om skatt på sprit och vin, m. m.;

nr 72, angående bidrag till ett institut för rationalisering av storhushållen;

nr 74, angående reformerad organisation av skolledningen i grundskolan m. m.;

nr 75, angående anslag till utförande av beskickningsanläggningar i Moskva och Stockholm;

nr 76, angående inrättande av ett internationellt institut för freds- och konfliktforskning i Sverige; samt

nr 105, angående ytterligare utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1965/66.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets memorial nr 25, angående förordnande att samråda

med riksdagens lönedelagation i visst fall m. m.; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 16, i anledning av väckt motion om utgivande av en svensk kulturtidskrift på främmande språk; och

nr 17, i anledning av väckt motion om statligt stöd till grammofonskiveproduktion.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 17.05.

In fidem

Fritz af Petersens

Onsdagen den 23 mars eftermiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 19.30.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1966/67 inom socialdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—18

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 19

Om statsbidrag till uppförande av ett nytt ålderdomshem för svenskar i London

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Bidrag till anordnande samt om- och tillbyggnad av ålderdomshem för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 4 miljoner kronor.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Dahlén m. fl.* (I: 419) och den andra inom andra kammaren av herr *Zetterberg m. fl.* (II: 529), hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att förslag måtte föreläggas riksdagen om statsbidrag till uppförande av nytt ålderdomshem för svenskar i London.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt,

I. att riksdagen måtte till Bidrag till anordnande samt om- och tillbyggnad av ålderdomshem för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 4 000 000 kronor;

II. att motionerna I: 419 och II: 529 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr *Axel Andersson*, fröken *Andersson*, herrar *Per Jacobsson*, *Edström*, *Nils-Eric Gustafsson*, *Harald Pettersson*, *Strandberg*, *Bohman*, *Larsson* i Hedenäset, *Nelander*, *Källstad*, *Nilsson* i Tvärålund och *Mundebo* samt fröken *Ljungberg*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under II hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 419 och II: 529 i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att förslag måtte föreläggas riksdagen om statsbidrag till uppförande av nytt ålderdomshem för svenskar i London.

Herr JACOBSSON, PER, (fp):

Herr talman! Vi har i dag varit i tillfälle att följa en utrikesdebatt här i kammaren. I den mån vi haft möjlighet att tillgodogöra oss de olika debattörernas svepande formuleringar har vi väl också fått en viss uppfattning om de problem som tornar upp sig i världen just nu. Jag skall, herr talman, inte fortsätta den debatten men vill peka på att problemen i stor utsträckning gäller tryggheten för människor i skilda delar av världen och med de mest skilda levnadsvillkor. Jag skulle inte anse det orimligt om man i en sådan debatt även ägnade en tanke åt hur svenskar i förskingringen, kanske framför allt då de gamla, upplever sin situation. Därmed är jag framme vid den fråga som kammaren just nu har att behandla, nämligen frågan om bidrag till uppförande av ett ålderdomshem för svenskar i London.

Utskottsmajoriteten och reservanterna torde kunna vara överens om två saker. Den första är att det i princip bör ankomma på det land, där en per-

Om statsbidrag till uppförande av ett nytt ålderdomshem för svenskar i London

son varit bosatt, att ta vård om och bereda vederbörande plats på ålderdomshem. De utlandssvenskar som inte önskar återvända till Sverige bör på sin ålderdom tas om hand och erhålla vård i det land där de haft sin verksamhet förlagd under en stor del av sitt liv. Den principiella inställningen tror jag att det inte behöver råda några delade meningar om, utan vi anser den självklar.

Den andra saken gäller väl just beskaffenheten av det ålderdomshem som vi här diskuterar, nämligen det som finns i London för där bosatta svenskar. Jag tror att vi kan vara överens om att det hemmet är dåligt. De ledamöter av statsutskottets tredje avdelning som för ett par år sedan hade tillfälle att besöka London och detta hem kan säkert vitsorda detta förhållande.

Men även om vi hävdar denna principiella uppfattning beträffande skyldigheten att ta hand om andra länders medborgare tycker vi nog att det här är fråga om ett fall där en skälighetsprövning kan vara rimlig. Vi vet visserligen att det slutits konventioner mellan de olika länderna, däribland mellan Sverige och Storbritannien, med den innebörden, som utskottet säger, »att medborgarna i det ena landet skall såvitt möjligt vara likställda med det andra landets medborgare vid tillämpningen av detta lands lagstiftning om social trygghet».

Jag vill framhålla att det här är fråga om ett engångsanslag. Hemmet ägs och drivs av Svenska välgörenhetsföreningen i London sedan ett 40-tal år tillbaka. Det finns såvitt jag kan förstå ingen anledning att tro annat än att föreningen också i fortsättningen skall vara villig att åta sig denna uppgift. Föreningen räknar också med att inventarier och utrustning kan anskaffas genom gåvor av olika slag samt att driften skall bekostas genom pensionärernas inackorderingsavgifter, avkastning av fonder o. s. v.

Nu kan man ju ställa frågan om ett

hem som detta har något egentligt berättigande. Dessa svenskar kan ju i stället söka komma in på något av de hem som finns för engelska medborgare. Det är naturligtvis en möjlighet, men man bör fästa avseende vid att det här är fråga om människor som har bevarat sin individualitet, sitt språk och sitt hemlands sedvänjor. För dem är detta hem ett stycke Sverige i världsstadens anonyma, opersonliga och i grunden främmande atmosfär.

Reservationen vid denna punkt grundar sig på en fyrpartimotion med bl. a. ett antal prominenta socialdemokrater som undertecknare. Jag beklagar att ingen av statsutskottets socialdemokratiska ledamöter har ansett sig kunna stödja motionen. Jag hoppas emellertid att den här i kammaren skall få det stöd som erfordras för att den skall vinna bifall.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen av herr Axel Andersson m. fl.

Herr KAIJSER (h):

Herr talman! Jag vill i allt väsentligt instämma i vad herr Per Jacobsson har sagt och likaledes yrka bifall till reservationen.

Jag vill erinra om att denna fråga har varit uppe förut här i riksdagen. Jag skulle i det sammanhanget med några ord vilja polemisera emot det som sägs i statsverkspropositionen. Där erinrar departementschefen om att frågan har varit uppe tidigare och att den då gav anledning till olika beslut i kammarna, varför frågan föll. Med anledning härav säger departementschefen: »Då frågan om bidrag till byggande av ålderdomshem i utlandet således redan har varit föremål för riksdagens prövning, bör de nu föreliggande framställningarna» — det gällde inte bara ålderdomshemmet i London, utan det var också en framställning från Köpenhamn — »inte föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd.»

Om statsbidrag till uppförande av ett nytt ålderdomshem för svenskar i London

Jag vill bara erinra om det förhållandet att när det kommer ett motionsyrkande som vinner så stor anklång att det får majoritet i den ena kammaren, är det en ganska väsentlig framgång. Hade det kommit ett förslag i en proposition och riksdagen hade haft anledning att ta ståndpunkt, hade riksdagens ställning till det förslaget blivit en helt annan. Det ligger ju någonting reellt i det som man brukar säga, att propositioner är till för att bifallas och motioner för att avslås. Det är mycket svårare att få igenom ett motionsyrkande än att få igenom ett förslag som har kommit i en proposition, och jag tycker inte att saken är riktigt framställd i statsverkspropositionen.

Det har också sagts att det skulle vara prejudicerande om staten engagerade sig på detta sätt för att rusta upp fastigheten i London eller bygga en ny i stället för denna byggnad som är 200 år gammal och som använts som ålderdomshem i 40 år. Jag ifrågasätter om det verkligen är så prejudicerande. I Paris finns också ett ålderdomshem. Det understöddes från början på så sätt att hemmet fick en rikskollekt, som gav 118 000 kronor på sin tid och dessutom anslag från lotterimedel. Lotterimedel har vid ett par tillfällen också tilldelats ålderdomshemmet i London. I Paris blev fastigheten sedan överförd på ett bolag, som övertogs av staten. Det är nu svenska staten som äger ålderdomshemmet i Paris, där emellertid fastighetsunderhåll och sådant bekostas av de lokala föreningarna. Jag tycker därför att principen om bidrag redan i viss mån slagit igenom.

Nu kan det sägas att konventionerna i fråga om omhändertagande av åldringar är något olika beträffande engelska undersåtar och franska. För engelsmän behövs det bara en femårig vistelse här i Sverige för att vederbörande skall bli berättigad till pension. För fransmän fordras det att vederbörande skall ha varit bosatt 20 år i Sverige för att pension skall utges. Jag förmodar

att överenskommelserna är bilaterala. Om så är fallet är skillnaden bara relativ, inte principiell.

Med dessa synpunkter utöver vad herr Per Jacobsson anfört vill även jag yrka bifall till reservationen.

Herr ARVIDSON (h):

Herr talman! Eftersom jag för några år sedan bereddes tillfälle att avlägga ett besök på svenska ålderdomshemmet i London kan det vara på sin plats att här redovisa mina intryck därifrån.

Låt mig då först börja med att säga att sällan har jag på en gång träffat så många förnöjsamma och tacksamma människor som jag mötte på detta ålderdomshem. Man lovprisade hemmets ledning. En 82-årig man sade spontant till mig: »Här är alla människor så snälla, och här är alla människor så vänliga mot oss.» Han hade 1905 emigrerat från Sverige, och på sin ålders dagar hade han kommit in på detta ålderdomshem.

Nu kanske någon säger: Ja, men då är det väl bra som det är! Fullt så enkelt är det emellertid inte. Fast förnöjsamheten lyser hos tacksamma åldringar, kan ändå tillvaron lämna rätt mycket övrigt att önska. Låt oss jämföra med hur det var här i Sverige på 1920-talet, innan man satte igång med att bygga ålderdomshem! Många minns säkert bilden av hur illa ställt det då var i åldringarnas boningar och hur obekvämt de än hade det, nog lyste alltid förnöjsamheten när vänliga människor kom och hälsade på. Det var inte passande att klaga. Vad gjorde vi då hemma hos oss? Jo, vi inte bara skaffade de gamla nya hem utan gav dem också den tillsyn de själva inte förstod att de behövde. Man glömde inte heller bort att göra det både bekvämt och trivsamt.

Det svenska ålderdomshemmet i London påminner när det gäller standarden ganska mycket om en del av de svenska hemmen där våra åldringar bodde på 1920-talet. Ålderdomshemmet

Om statsbidrag till uppförande av ett nytt ålderdomshem för svenskar i London

är utslitet, saknar centralvärme, tvätt- och toalettanordningar är otillräckliga. Det finns ingen hiss, utan de gamla får gå i trappor. Min första tanke var förresten när jag inträdde på detta ålderdomshem: Hur i all sin dar kommer det att gå om elden blir lös? Det kan inte bli något annat än en fruktansvärd katastrof.

Nu frågar jag: Är det inte på sin plats att vi tänker på våra landsmän, våra svenskar i England? Nog har vi åtminstone en moralisk skyldighet att hjälpa till med de kostnader det rör sig om. Ett bifall till motionen skulle sannolikt aktualisera krav på liknande insatser från statens sida på andra platser i utlandet, sägs det i utskottets utlåtande. Men låt oss inte haka upp oss på detta. Hur ofta möter inte vi som är kommunalmän just ordet »konsekvenser»? Om det skall göras något i den ena ändan av kommunen, skall det nödvändigt göras på andra ställen också menar man och så blir det ett evinnerligt tjatande hit och dit om dessa »konsekvenser». Ingenting blir gjort om man för ett sådant resonemang. Första steget måste förr eller senare tas. Sedan får man naturligtvis bedöma vad som är mest behjärtansvärt och vad som är mest angeläget.

London är en av världens största städer. Nog skulle det vara hedrande för vårt land om svenskar i London som är i behov av åldringsvård kunde tas om hand på ett hem som är likvärdigt med dem vi har här hemma. Låt oss visa den medmänsklighet, som de ärligen förtjänar, genom att ge dem det begärda engångsanslaget.

Herr Jacobsson sade nyss att ålderdomshemmet är en bit av Sverige. Det är så riktigt som det är sagt.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen under punkt 19.

Herr WIRMARK (s):

Herr talman! Frågan om statsbidrag till uppförande av ett nytt ålderdoms-

hem i London behandlas på nytt i denna kammare. Jag kan i stort sett instämma i vad de föregående talarna här sagt, då min uppfattning i denna fråga sammanfaller med den som finns uttryckt i reservationen.

Även om det i och för sig är riktigt att utskottet vidhåller en principiell uppfattning, så torde en skälighetsbedömning i vissa enskilda fall vara befogad. Enligt min uppfattning borde frågan om det svenska ålderdomshemmet i London ge anledning till en sådan skälighetsprövning.

Den förening som äger och driver detta hem, Svenska välgörenhetsföreningen i London, har icke möjlighet att bära de kostnader som en ombyggnad och modernisering av ålderdomshemmet skulle föra med sig. Däremot torde den ha möjlighet att ta det ekonomiska ansvaret för den fortsatta driften om man även räknar med de medel som pensionärerna tillskjuter av sin engelska folkpension.

Det är här fråga om ett engångsanslag av den storlek som Kungl. Maj:t kommer att föreslå. Genom detta engångsanslag kan ålderdomshemmet, som under mer än 40 år ändå betytt ett goodwillvärde för Sverige, fortsätta sin verksamhet.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s):

Herr talman! Femte huvudtiteln uppvisar i år en mycket stor omslutning, och den är väl den huvudtitel som i år har fått den största höjningen. De reservationer som här föreligger gäller väsentligen mindre ting. I de stora sakerna har ju utskottet — genom sina mer eller mindre prominenta socialdemokrater eller andra, för att tala jacobssonska — i väsentlig mån tillstyrkt vad departementschefen har föreslagit. Men på vissa punkter har delade meningar uppstått. Det gäller bl. a. ålderdomshemmet i London, om vilket vi nu har

Om statsbidrag till uppförande av ett nytt ålderdomshem för svenskar i London hört många vackra, delvis sentimentala och rörande tongångar.

När statsutskottets tredje avdelning häromåret besökte ålderdomshemmet i London, fick vi alla en viss inblick i förhållandena där. Vi ansåg kanske litet var att det inte var den standard vi är vana vid i Sverige, men det är det över huvud taget icke på ålderdomshem ute i världen, och även vi har många dåliga ålderdomshem i vårt land. Vi har ännu inte lyckats rusta upp den sidan av Socialsverige på det sätt som vi skulle önska.

Det har nu sagts att ett anslag till ålderdomshemmet i London inte behöver föra några konsekvenser med sig. Herr Arvidson menade att vi borde visa medmänsklighet och inte bara peka på konsekvenser.

Vi kan emellertid inte komma ifrån att ett sådant beslut får konsekvenser. Redan har svenskar i Köpenhamn hemställt om ett anslag av 500 000 kronor till ett ålderdomshem där, och det finns liknande inrättningar i en rad städer ute i världen. Skulle man ge anslag i det ena fallet, vore det svårt att säga nej i de andra.

Det finns som sagt ålderdomshem inte bara i London. Herr Kaijser har redan talat om att det finns ett sjuk- och ålderdomshem i Paris, vi har tidigare haft ett ålderdomshem i Berlin, som förstördes under kriget, vi har ett bra ålderdomshem i Oslo, ett i Helsingfors och ett i Buenos Aires — det finns ålderdomshem också i en rad andra länder, som jag just för tillfället inte kan erinra mig. Varför skall man plocka ut ett enda hem och säga att det sedan får vara stopp? Även svenskfödda i andra länder kan ju resa samma anspråk. Det är dessa konsekvenser som gjort att majoriteten har varit rädd för att gå med på ett bifall till motionerna.

Nu har vi dessutom konventioner med andra länder, innebärande att det land inom vilket en svensk bor skall svara för vården. Det är väl meningen med dessa konventioner att de skall

följas. Som motprestation förbinder sig Sverige att ta hand om de utlänningar som bor här.

Man kan fråga sig varför just London skall plockas ut som ett särfall. Jo, det nämndes att någon här hade träffat en man som kom dit i början av 1900-talet och som var glad över att han fick vara på det svenska ålderdomshemmet. Han har alltså i cirka 60 år bott i London men bevarat sitt svenska medborgarskap. Hela sitt verksamma, produktiva liv har han tillbringat i England.

Det finns också andra liknande fall. När vi var i London träffade vi en mycket munter, trivsamt, glad och uppspelt man. Jag frågade föreståndaren, om det var svårt att få pensionärer till hemmet. Ja, ibland, svarade föreståndaren. Gäller det en man, kan det hända att hans stora intresse är att få veta var närmaste pub ligger, och får han reda på att den ligger om hörnet, tycker han att det är ett bra hem, dit han gärna vill flytta.

När vi har konventioner med olika länder och när ett bifall till motionerna kunde medföra konsekvenser som blir mer kostsamma än någon av oss vet, anser vi inom utskottets majoritet att det är säkrast att följa bestämmelserna i de konventioner som vi har ingått.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr ARVIDSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill först fråga utskottets talesman om det är lika illa beställt med andra ålderdomshem för svenskar utomlands som det är med hemmet i London. Det vore intressant att veta det. Jag känner inte till andra än London närmare. Vad Köpenhamn beträffar ligger ju den staden nära Sverige — eller åtminstone Skåne.

Sedan sade herr Birger Andersson att han hade träffat en man på ålderdomshemmet i London, och han skildrade ett samtal som ägt rum. Jag skall skildra ett annat samtal med en åld-

Om statsbidrag till uppförande av ett nytt ålderdomshem för svenskar i London

ring som vistades utomlands. Jag frågade honom om han aldrig hade känt längtan hem till sitt fosterland. Då knäppte mannen sina händer och sade: »En gång greps jag av hemlängtan så att jag grät som ett barn. Det var när jag på juldagen hörde psalmen Var hälsad sköna morgonstund.»

Herr **KAIJSER** (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill påpeka för herr Birger Andersson att det är många svenskar utomlands som blir så pass fast rotade därute att det blir naturligt för dem att stanna men som under hela sin verksamhet där gör sitt hemland mycket stora tjänster.

Jag vill ännu en gång erinra om att för ålderdoms- och sjukhemmet i Paris insamlades rikskollekter på sammanlagt cirka 118 000 kronor — vilket framgår av en utredning i ämnet. Vidare erhöles 30 000 kronor ur lotterimedelsfonden. I utredningen säges bl. a.: »Äganderätsfrågan har också numera fått en tillfredsställande lösning, enär önskemålet, att svenska staten skulle övertaga sjuk- och ålderdomshemmet, förverkligats. Detta skedde genom nådigt beslut den 30 juni 1961 med verkan från och med den 1 juli samma år.» I detta fall har stegget alltså tagits ännu längre än som föreslås i London. Det finns såvitt jag kan förstå, dubbelsidigt verkande konventioner även med Frankrike i dessa frågor, även om denna konvention inte är lika gynnsam som den som slutits med England. Jag tycker alltså att principen om att staten kan bistå ålderdomshem i utlandet så att säga redan är fastslagen.

Herr **JACOBSSON, PER**, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Birger Andersson beklagade sig över den gråtmilda sentimentalitet som kännetecknat debatten i denna fråga. Jag tycker att det är

alldeles onödigt att tala om detta. Även om man ger uttryck åt den mest kallhamrade saklighet, finner man mycket goda skäl för bifall till reservationen.

Ålderdomshemmet i London är utdömt av myndigheterna bl. a. ur brandskyddssynpunkt. Hemmet är nedslitet, omodernt och svårarbetat i alla avseenden och fyller på intet sätt de anspråk, som i nutid kan ställas på ett hem av denna beskaffenhet. Jag tror också att hemmet inte på något sätt kan jämföras med något av de nu existerande svenska ålderdomshemmen. Hemmet i London står inför utsikten att nödgas upphöra med sin verksamhet, om inte en nybyggnad kan komma till stånd.

Vad sedan gäller konsekvenserna i detta fall måste jag säga att ett bifall till reservationen visst kan tänkas medföra konsekvenser. Men om det på ett annat håll och i en annan storstad i världen skulle föreligga ett liknande förhållande som i London, vill jag för min personliga del säga att om krav reses på bidrag även i detta fall är jag beredd att finna mig i dessa konsekvenser.

Fru **SEGERSTEDT WIBERG** (fp):

Herr talman! Det har talats mycket om konsekvenserna av ett beslut om stöd till ålderdomshemmet i London. Man kanske också skall tala litet om konsekvenserna för de människor som bor där för den händelse föreliggande begäran avslås av riksdagen.

De som söker sig till hemmet har enligt uppgift från Svenska välgörenhetsföreningen i London mycket svårt att få plats på ålderdomshem i England. Det heter i en skrivelse från välgörenhetsföreningen: »Att få in de svenska åldringarna på engelska ålderdomshem har i praktiken visat sig utomordentligt svårt.» De har alltså ingenstans att ta vägen i England, om de inte får ålderdomshemmet upprustat.

Herr Birger Andersson frågade var-

Om statsbidrag till uppförande av ett nytt ålderdomshem för svenskar i London

för man plockat ut just detta hem. Jag vill svara, och det har också ingående belysts här tidigare, att just detta hem är i ett utomordentligt dåligt skick. Man kan inte låta gamla människor bo där. Jag tror också att man skall akta sig för att ironisera över att känslorna har fått komma till tals i denna fråga.

De gamla får sålunda inte bo på engelska ålderdomshem och kan inte gärna komma över till Sverige, där som bekant 8 400 åldringar väntar på plats på ålderdomshem. Om riksdagen gör ett avsteg och beviljar ett anslag av 650 000 kronor till uppförande av nytt ålderdomshem för svenskar i London, tror jag att vi mycket väl kan stå till svars för en sådan handling.

Herr **ANDERSSON, BIRGER**, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte alls försökt ironisera. När jag har talat om konsekvenserna, är det endast därför att vi alltid får höra att vi socialdemokrater slösar med skattebetalarnas pengar. Vi vill inte att riksdagen nu påtar sig ett ansvar som kan medföra kostnader om vilkas storlek vi inte vet något. Det har begärts 650 000 kronor till uppförande av ett nytt ålderdomshem i London, 500 000 kronor har begärts till Köpenhamn och det kommer säkert anspråk även från andra håll. Vi skall inte glömma bort att om man börjar lämna stöd på ett håll, så kommer det strax krav från ytterligare håll.

Jag vet inte om herr Kaijser och jag har fått samma uppgifter om sjuk- och ålderdomshemmet i Paris. Herr Kaijser säger att det har inköpts av svenska staten. Såvitt jag vet har detta hem, som är för 15 sjuka och 15 åldringar, överlämnats som gåva till svenska staten, och församlingen i Paris svarar för driften och underhållet.

Herr **ANDERSSON, AXEL**, (fp):

Herr talman! Låt mig kort erinra om den föreläsning som statsministern

för inte så många timmar sedan höll från denna talarstol om vad ett tonfall kunde betyda i ett anförande. Han menade att han hade blivit missförstådd, därför att han inte kunde hålla det röstläge som kanske ansågs lämpligt i ett radiotal.

Jag tycker också att herr Birger Anderssons röstläge, då han i kammaren talade om »sentimentala och rörande skildringar», präglades av ett på sätt och vis överlägset tonfall. Jag vill bara helt kort deklarera att om man är sentimental därför att man stöder reservationen i detta fall, så är det hederligt att vara sentimental.

Herr **KAIJSER** (h):

Herr talman! Med anledning av vad herr Birger Andersson sade om mitt anförande angående vårdhemmet i Paris så vill jag påpeka att det har fått understöd av rikskollekt och att önskemålet var att svenska staten skulle övertaga sjuk- och ålderdomshemmet vilket också skett. Det är riktigt att svenska staten inte har betalat någonting för detta hem. Det är, som jag sade i mitt första anförande, församlingen i Paris som bekostar underhållet av fastigheten och driften av hemmet, men ett faktum är, att från svensk sida för hemmet gjorts ordentliga insatser.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera momentet av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan.

På gjord proposition bifölls utskottets hemställan i mom. I.

Därefter gjorde herr talmannen enligt de rörande mom. II framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr tal-

Avlöningsanslaget till ungdomsvårdsskolorna

mannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Per*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 5 punkten 19 mom. II, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Per*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 63;

Nej — 57.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkten 20

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 21**Avlöningsanslaget till ungdomsvårdsskolorna**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för ungdomsvårdsskolorna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1966/67, dels ock till Ungdomsvårdsskolorna:

Avlöningar för samma budgetår anvisa ett förslagsanslag av 21 348 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet haft följande motioner till behandling, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Hultell m. fl.* (I: 173) och den andra inom andra kammaren av fru *Heurlin m. fl.* (II: 227), i vilka, såvitt nu vore i fråga, hemställts, att riksdagen måtte a) besluta att till Ungdomsvårdsskolorna: Avlöningar för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 22 348 000 kronor, b) uttala, att vad som i motionerna anförts beträffande »den lilla gruppens princip» borde vara vägledande för den framtida vården vid samtliga ungdomsvårdsskolor;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Elvy Olsson* och herr *Johan Olsson* (I: 642) samt den andra inom andra kammaren av herr *Johansson* i Växjö m. fl. (II: 601), i vilka föreslagits, att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om tillsättandet av en utredning rörande förbättrad barna- och ungdomsvårdande verksamhet.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på åberopade grunder hemställt,

I. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 173 och II: 227, såvitt de avsåge medelsanvisningen till avlöningar,

a) godkänna under punkten införd avlöningsstat för ungdomsvårdsskolorna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1966/67;

b) till Ungdomsvårdsskolorna: Avlöningar för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 21 348 000 kronor;

II. att motionerna I: 173 och II: 227, såvitt de avsåge särskilt uttalande rörande vården vid skolorna, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

Avlöningsanslaget till ungdomsvårdsskolorna

III. att motionerna I: 642 och II: 601 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade anförts

a) av herr *Axel Andersson*, fröken *Andersson*, herrar *Per Jacobsson*, *Edström*, *Strandberg*, *Bohman*, *Nelander*, *Källstad* och *Mundebo* samt fröken *Ljungberg*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att till utskottets hemställan under I bort fogas ett moment c) av följande lydelse: »c) i skrivelse till Kungl. Maj:t påtala den besvärande underbemanningen vid ungdomsvårdsskolorna samt hemställa om förslag om erforderlig upprustning till nästa års riksdag;»

b) av herrar *Nils-Eric Gustafsson*, *Harald Pettersson*, *Larsson* i Hedenäset och *Nilsson* i Tvärålund, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under III hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 642 och II: 601 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anförde.

Herr **JACOBSSON, PER**, (fp):

Herr talman! I den motion som ligger till grund för reservation a under denna punkt har det yrkats en anslagshöjning med en miljon kronor till förstärkning av personalen vid våra ungdomsvårdsskolor. Vi reservanter har inte ansett oss kunna med hänsyn till dagens ekonomiska läge följa motionärernas förslag. Vi har i stället föreslagit att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte påtala den besvärande underbemanningen vid ungdomsvårdsskolorna samt hemställa om förslag om erforderlig upprustning till nästa års riksdag.

I årets statsverksproposition redovisas att personaltätheten vid ungdomsvårdsskolorna skulle vara så hög, att det f. n. finns en befattningshavare på 1,4 elevplatser. Denna uppgift är i viss

mån riktig, men hänsyn har då enligt mitt förmenande inte tagits till det ansvar som vårdpersonalen har för de elever som vistas utanför skolorna och för vilka de ju också lägger ned ett ganska betydande arbete.

Den 1 oktober 1965 fanns det sammanlagt 450 befattningshavare på vård- och utbildningssidan. Vid samma tid fanns det 1 702 elever inskrivna vid våra ungdomsvårdsskolor. Av dessa var emellertid 849 externt. Om man tar hänsyn till denna personalkategori och jämför den med antalet elever kommer man ju fram till ett annat resultat beträffande personaltätheten.

Det är riktigt att departementschefen har föreslagit en viss förstärkning på personalsidan. Men det gäller ju här också ett mycket personalkrävande arbete, om man verkligen skall kunna tala om vård, utbildning och terapeutisk behandling, som det ändå är meningen att man skall ge vid dessa skolor.

Även ur bevakningssynpunkt är situationen otillfredsställande. Vi har t. ex. öppna avdelningar som är helt obemannade nattetid, där eleverna kan lämna skolan efter eget val. Vi kan och bör väl heller inte blunda för att personalen i många fall måste arbeta under uppenbara risker. Det kan inte heller, såvitt jag förstår, vara rimligt att vuxna ungdomar skall sitta inlåsta mitt på dagen lördagar och söndagar, vilket i vissa fall måste ske, eller läsas in för natten klockan halv nio på kvällen.

Här har man utan tvivel ett mycket svårt klientel att arbeta med. Det är fråga om unga lagöverträdare, asocialt fixerade ungdomar som saknar målsättning och vilkas förnämsta attityd är att försöka hävda sig negativt. I en sådan miljö är det dubbelt angeläget att man kan ge arbete, utbildning och fritid ett positivt, lustbetonat och meningsfyllt innehåll.

Mot denna bakgrund bör reservationen ses. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservation a under denna punkt.

Avlöningsanslaget till ungdomsvårdsskolorna

Herr KAIJSER (h):

Herr talman! Även jag vill yrka bifall till denna reservation.

Vi måste erinra oss att på ungdomsvårdsskolorna omhändertas ett klientel, som enligt alla uppgifter under senare år har blivit allt mera kriminellt eller eljest asocialt belastat. Det är en angelägen uppgift att göra allt vad som är möjligt för att återföra de ungdomar som det här gäller till en ordnad anpassning i samhället. För att man skall kunna göra det erfordras inte bara att eleverna under en väl avvägd arbets- och studietid under dagen hålles sysselsatta, ges arbetsträning och utbildning, utan också att den för fritidssysselsättning avdelade tiden får ett meningsfyllt innehåll. Det torde krävas en fortlöpande positiv handledning och vägledning, en fostran med personlig samvaro med en för den uppgiften väl kvalificerad personal för att rehabilitera kvalificerade unga lagbrytare eller eljest asocialt fixerad ungdom, som i bästa fall saknar målsättning och som ofta har såsom enda önskan att hävda sig i negativt avseende.

De stora anstaltsenheterna ger inte möjlighet till en sådan personlig kontakt med de enskilda eleverna. Både internationella och svenska erfarenheter ger vid handen att möjligheterna blir vida större om man kan tillämpa den lilla gruppens princip, men det leder ofta till att det behövs mera personal. Det betyder emellertid också att man åtminstone får de yttre förutsättningarna för att eleverna skall kunna känna sig såsom en del av en familjebetonad gemenskap med en känsla av samhörighet och egenvärde.

Såsom i nästa punkt påpekas behövs också en trivsamt miljö för att ge de bästa förutsättningarna för en harmonisk tillvaro. Det bör inte vara en anstalt av tråkig gammaldags typ med torftig och opersonlig inredning och miljö, utan man bör i stället försöka skapa en ombonad och varm miljö med hemkaraktär. Hemmet är inte bara den

yttre omgivningen, utan hemmet skapas också av dem som bor där. En väl tilltagen och för uppgiften väl utbildad personal bidrar också här till. Möjligheter måste skapas för att eleverna i lugn och ro skall kunna få samtala med vårdpersonalen och få tillfälle att diskutera sina problem. Vårdpersonalen måste ha möjlighet att i den dagliga samvaron genom samtalsterapi och även på annat sätt påverka de unga eleverna.

I övrigt hänvisar jag till de tecken på brister i personaluppsättningen som herr Per Jacobsson antydde och till den omständigheten att vissa av eleverna understundom kan få vara instängda under några timmar mitt på dagen, att det finns avdelningar som saknar bemanning under natten och där eleverna alltså kan rymma om de har lust till det utan att någon kan hindra dem och även till andra förhållanden som visar hur väsentligt det är att man får tillfälle att öka personalstyrkan.

Nu pågår emellertid en utredning i frågan och dessutom är anslagen här betecknade såsom förslagsanslag. Skulle det visa sig att en viss ökning är absolut nödvändig, bör det finnas möjlighet för departementschefen att tillgodoses det. Vi har i reservationen velat påpeka den underbemanning som nu råder och anhåller hos departementschefen om en väsentlig förstärkning i nästa års statsverksproposition.

Herr BLOMQUIST (h):

Herr talman! När vi diskuterar ungdomsvårdsskolorna och deras angelägenheter, ser jag gärna frågan ur primärinstansernas, d. v. s. ur barnavårdsnämndernas, synvinkel. Så som vi i vårt land har lagt upp den allmänna barna- och ungdomsvården utgör ju den vårdform som våra ungdomsvårdsskolor står för, en ofrånkomlig och viktig faktor. Det är vårt kraftigaste ingrepp när vi omhändertar en pojke eller en flicka och placerar honom eller henne för vård på ungdomsvårdsskola.

Avlöningsanslaget till ungdomsvårdsskolorna

Det tillrättaförande av den unge som vi väntar skall ske under vårdtiden ställer otvivelaktigt mycket stora krav på skolan. Med oro ser vi att siffrorna för återfall i brott efter vård på ungdomsvårdsskola inte är uppmuntrande. Det är väl en allmän uppfattning såväl bland de för skolorna ansvariga som inom socialstyrelsen att återfallsprocenten skulle vara mindre, om det vid våra ungdomsvårdsskolor gavs mera tid och möjligheter till individualiserad terapeutisk satsning, mera gruppsamtal och ökade psykologinsatser.

Det är angående den diskussion och de slutsatser om personalfrågan som utskottet redovisar, som jag har några synpunkter att anföra. Vi har redan hört herr Jacobsson nämna att den uppgift som utskottet lämnar om personaltäteten vid skolorna inte stämmer helt, men utskottet skriver i nästa mening så här: »Utvecklingen har samtidigt gått mot att en allt större del av vårdtiden förlagts utom skolan.» Den meningens, vars riktighet är obestriddlig, understryker i verkligheten motsatsen till det utskottet åsyftar. Blir behandlingstiden på skolan inskränkt, ställs ju ännu större krav på att tiden vid skolan skall ge resultat, och då har jag svårt att tänka mig att det krävs mindre personal — snarare tvärtom.

Så var det omnämmandet av de 50 nya tjänsterna under nästa budgetår. En stor del av dessa 50 kommer, enligt vad jag förstår, att tas i bruk för tjänster vid nyinrättade avdelningar som är under byggnation. På det viset får detta nytillskott inte karaktären av upprustning av förutbefintliga avdelningsenheter i den utsträckning man hoppats.

För att något belysa hur den nu rådande personalbristen verkar vill jag nämna följande. På de helt slutna avdelningarna vid skolorna krävs av naturliga skäl en större personaltäthet än vid de öppna avdelningarna. Läget är idag att man på de flesta specialavdelningarna måste låsa in ungdomar mellan 15 och 21 år omkring klockan halv

nio eller nio på kvällen, och det gäller lördag som söndag och helgdag som vardag. Detta måste man göra av schematekniska skäl, då man inte har tillräckligt med personal. Detta måste väl ändå betecknas som en ren kontraindikation på begreppet vård. Nu hänger det helt på personalens välvilja att stan- na kvar efter slutad arbetstid, om eleverna skall få se ett TV-program på kvällstid.

Socialstyrelsen har i sina två senaste petita klart sagt ifrån hur allvarligt man ser på situationen vid ungdomsvårdsskolorna och framhållit bristsituationen i fråga om personal, en bristsituation som inte sällan visar sig ha en ogynnsam effekt på skolornas behandlingsklimat.

Herr talman! Det minsta man kan göra i det här sammanhanget tycker jag är att stödja yrkandet i reservation a vid punkten 21, vilket jag härmed ber att få göra.

Herr **PETTERSSON, HARALD**, (cp):

Herr talman! Debatten kommer väl att visa att vi har litet olika meningar i den här frågan, och de två reservationerna vid punkten är ju också ett bevis på det.

Obestriddligt torde i alla fall vara att samhällets insatser och åtgärder på barna- och ungdomsvårdens område har vidgats under senare år, att större vikt undan för undan har lagts vid de förebyggande åtgärderna och att man i mindre utsträckning än tidigare kräver anstaltsvård för de så kallade lindriga vanartsfallen.

Här må särskilt framhållas att det är av synnerlig vikt att den största uppmärksamhet ägnas åt de förebyggande åtgärderna. Som särskilt betydelsefullt kan man nämna att samhället ordnar dag- och fritidshem, alltså fosterhemsverksamheten.

Brottslighet och andra symptom på missanpassning bland barn och ungdomar visar en tendens till ökning och

Avlöningsanslaget till ungdomsvårdsskolorna

går längre och längre ner i åldersgrupperna. Det klientel som tillföres ungdomsvårdsskolorna består — eftersom andra åtgärder i första hand skall prövas — av ungdomar som tidigare varit föremål för samhällets uppmärksamhet; jag vill gärna säga uppmärksamhet i stället för att använda ordet reaktion. Ungdomsvårdsskolornas elever är ofta svårt skadade beroende på anlags- och miljöfaktorer såsom här tidigare sagts. För närvarande är cirka 1 000 ungdomar i åldrarna 13—20 år intagna för vård vid dessa skolor. Ungefär lika många är efter genomgången vård inom skolan föremål för eftervård, alltså vård utom skolan. En alltför stor sammanblandning av ungdomarna förekommer enligt vår mening vid dessa skolor — vi har många bevis på att det inte är bra när alltför skilda klientel av ungdomar föres samman på dessa stora skolor.

Men man skall också tänka på att det bör vara angeläget för samhället att se till att vi får en organisation för ungdomsvården som kan fungera bättre än den nuvarande. Ofta kan man inte tala om att någon vård ges utanför skolan. Kontakterna mellan skolan, vårdaren, elevvårdsfamiljen och vårdkollektivet inskränker sig många gånger till ett minimum — kanske förekommer sådan endast då negativa resultat rapporteras för några elever. Vi anser det därför nödvändigt med en kvalitativ förstärkning av ungdomsvårdsskolornas resurser för elevvård utom skolan.

Till varje skola borde höra ett ungdomshem med inte alltför många platser — vi tror inte på de mycket stora enheterna. Dessa ungdomshem borde kunna fungera som en sluss ut mot samhället för ungdomarna. Personalen vid skolan och vid ungdomshemmet borde gemensamt diskutera och följa behandlingsplanen för varje elev. Skolan skulle ha samma ansvar för elever oberoende av om de vårdas inom eller utom skolan. Det har sagts tidigare, och jag vill understryka detta, att det säker-

ligen är mycket angeläget att man vid dessa skolor får en så långt som möjligt individualiserad vård, och detta gäller vården såväl inom som utom skolans ram.

I den lilla reservation under denna punkt som betecknas b frambåller vi i huvudsak följande. Reservanterna vill starkt understryka departementschefens uttalande om att en kartläggning av ungdomsvårdsskolornas klientel och vården vid skolorna bör komma till stånd inom den närmaste tiden. Denna kartläggning bör enligt vår mening ske på sådant sätt att underlag för den totala bedömningen av barna- och ungdomsvården kan skapas.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade med b betecknade reservationen.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s):

Herr talman! Skillnaden mellan utskottsmajoritetens förslag och reservanternas är inte alls så stor som man möjligen kan tro sedan man lyssnat till reservanternas talesmän. Reservanterna har inte yrkat på någon ytterligare medelförstärkning, utan såväl högerreservanterna som folkpartireservanterna begär en skrivelse till Kungl. Maj:t, och när det gäller reservanterna från centern är det samma sak. Vi har således samma syn på dessa ting. Skillnaden är bara att majoriteten har ansett det onödigt med denna skriftväxling. Att förhållandena är besvärliga vid ungdomsvårdsskolorna vet vi alla; det är inte bara svårigheter beträffande eleverna utan också svårigheter att få personal. Jag är säker på att de herrar från departementet som är manstarkt samlade här i kammaren vet detta förut. De har hört vad som här har sagts, och det är därför tämligen onödigt att besluta att vi även skall skriva ett brev till dem.

I den andra reservationen, som gäller frågan om en kartläggning, begärs att riksdagen i skrivelse till Kungl.

Avlöningsanslaget till ungdomsvårdsskolorna

Maj:t skall ge till känna vad reservanterna anför. Såvitt jag vet har emellertid arbetet med denna kartläggning redan kommit i gång. Under sådana förhållanden anser majoriteten att det är onödigt att skriva och begära en sak som man vet att det redan arbetas på.

Det kan många gånger i och för sig vara angeläget med skrivelser till Kungl. Maj:t, men vi har inte funnit att så är fallet i dessa frågor. Både majoriteten och reservanterna är överens om att man skall försöka med den lilla gruppens princip. Vi är överens om att man skall se till att vi får bästa tänkbara organisation både när det gäller undervisningen vid dessa skolor och när det gäller personalen. Här om någonsin skulle man, som det heter på utskottspråk, ha kunnat skriva ihop sig om man hade velat.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **KAIJSER**, (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill anföra ytterligare en synpunkt som kan vara av betydelse i detta sammanhang. När man besöker en sådan här ungdomsvårdsskola frapperas man av det intresse för uppgiften som både skolornas ledning och lärarna har. När man konstaterar att socialstyrelsen har begärt en förstärkning av personalen som skulle kosta ungefär fem miljoner kronor och departementschefen kommer med ett förslag som innebär knappt två miljoner kronor — vilket innebär att ett väsentligt mindre antal av vårdpersonal kan anställas — tycker jag att det skulle vara en stark uppmuntran för den personal som arbetar på skolorna att få känna hur starkt riksdagen känner med dem i deras arbete. Det måste vara en uppmuntran för dem. Jag tycker det kan vara ett motiv som kan ge anledning till en manifestation från riksdagens sida i form av en skrivelse till Kungl. Maj:t.

Herr **BLOMQUIST** (h):

Herr talman! Det är klart att det går att säga som herr Birger Andersson att det verkar onödigt med skriftväxling, och när man ser herr Birger Andersson tala förtroendefullt och varmt vändande sig till herrarna vid väggen från departementet, så verkar det onekligen överflödigt. Men vi som sysslar med detta är verkligen oroade, och hur lugn än herr Birger Andersson känner sig, måste jag säga, att har man läst socialstyrelsens petita och de inledande orden där, finns det fog för att när en fråga som denna behandlas gå upp och säga något. Jag tror att jag skall läsa upp vad där står, ty jag har antecknat detta. Socialstyrelsen skriver alltså: »Ungdomsvårdsskolorna har under de senaste åren arbetat under mycket stora svårigheter. Socialstyrelsen har vid upprepade tillfällen understrukt dessa och bl. a. i fjolårets petita uttalat sin oro över den rådande vårdsituationen vid skolorna. Endast i ringa utsträckning har styrelsen därvid vunnit gehör för sina synpunkter och för sina krav på en förbättring av organisationens resurser.»

Jag menar att en styrelse väl inte skriver så starkt, om det inte finns något fog för det. Jag ber att fortfarande få ha rätt att ge uttryck för min oro och yrkar bifall till reservationen.

Herr **ANDERSSON, BIRGER**, (s):

Herr talman! Jag vill inte förmena någon att vara orolig, jag är det ofta själv. Men jag applicerar rådet på högern nu.

Vi hade nyligen att behandla en annan huvudtitel. Då gällde det förstärkning av polisen och viss förstärkning vid fångvården, och ifrån samma meningsriktning som den siste talaren företrädere ville man höja avsevärt. Man har i massor av frågor velat öka utöver vad Kungl. Maj:t har ansett sig kunna föreslå.

Avlöningsanslaget till ungdomsvårdsskolorna

Tydligen har man i kanslihuset varit tvingad att göra vissa avvägningar för att med de resurser vi har söka tillgodose olika behov. Det är klart att man kan på punkt efter punkt — som nu på denna punkt — säga att detta inte lösts på ett tillfredsställande sätt. Här skulle man ha satsat mer, man skulle ha satsat så som vederbörande verk önskat i sina petita. Jag vet inte vad det skulle ha inneburit, om varje statligt verk hade fått vad det hemställde om på sensommaren eller förhösten förra året, men jag är övertygad om att det hade blivit en väsentlig utgiftsökning med betydande krav på skattehöjning, som samma talesmän för högre utgifter — såsom utgiften här i dag — skulle ha uppgivit ett ramaskri emot. Det är detta vi får ta hänsyn till. Därmed är inte sagt att det inte kan göras en hel del beträffande ungdomsvårdsskolorna. Men man skall försöka se sakerna litet realistiskt. Vi inom majoriteten har grundligt tittat på dessa ting som just nu behandlas. Vi har allvarligt funderat över dem, och vi har kommit till insikt om att det förhållandet att det är ett förslagsanslag det gäller har öppnat möjligheter att öka personalen i den mån detta är erforderligt. Vi menar att man skall undan för undan, liksom skett tidigare, förbättra ungdomsvårdsskolornas möjligheter att ta hand om den ungdom som har kommit på glid.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje moment av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan.

I fråga om mom. I, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Per*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 5 punkten 21 mom. I, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Per*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 77;

Nej — 42.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Därpå bifölls på gjord proposition utskottets i mom. II gjorda hemställan.

Härefter gjorde herr talmannen i enlighet med de avseende mom. III förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Nils-Eric Gustafsson m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propo-

Omkostnadsanslaget till ungdomsvårdsskolorna

sitionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övertvägande ja besvarad.

Herr *Pettersson, Harald*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 5 punkten 21 mom. III, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Nils-Eric Gustafsson m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Pettersson, Harald*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 90;

Nej — 17.

Därjämte hade 16 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkten 22**Omkostnadsanslaget till ungdomsvårdsskolorna**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Ungdomsvårdsskolorna: Omkostnader för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 6 700 000 kronor.

I de under punkten 21 nämnda likalydande motionerna I: 173, av fru Hultell m. fl., och II: 227, av fru Heurlin m. fl., hade, såvitt nu vore i fråga, hem-

ställt, att riksdagen måtte besluta att till Ungdomsvårdsskolorna: Omkostnader för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 7 200 000 kronor.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 173 och II: 227, såvitt nu vore i fråga, till Ungdomsvårdsskolorna: Omkostnader för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 6 700 000 kronor.

Vid punkten hade reservation avgivits av herr *Axel Andersson*, fröken *Andersson*, herrar *Per Jacobsson*, *Edström*, *Strandberg*, *Bohman*, *Nelander*, *Källstad* och *Mundebo* samt fröken *Ljungberg*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 173 och II: 227, såvitt nu vore i fråga, till Ungdomsvårdsskolorna: Omkostnader för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 7 000 000 kronor.

Herr **JACOBSSON, PER**, (fp):

Herr talman! Departementschefen föreslår på denna punkt en ökning av omkostnadsanslaget med 655 000 kronor, medan socialstyrelsen har begärt en anslagsökning på 1 885 000 kronor. Vi har i reservationen inskränkt oss till att yrka bifall till styrelsens förslag beträffande punkten Inventarier m. m., som med 300 000 kronor överstiger propositionens förslag.

Vid besök på en del ungdomsvårdsskolor kan man inte undgå att fästa sig vid den påfallande torftigheten i fråga om inventarier och inredning. Det är självfallet att dessa är utsatta för en mycket hård förslitning i anstalter av detta slag.

På det här området kan man verkligen göra någonting för att bereda de unga en mera ombonad och hemliknan-

de miljö. Jag tror att värdet av åtgärder för att stimulera och främja en positiv miljöpåverkan inte får underskattas, och jag ber därför att få yrka bifall till reservationen vid denna punkt.

Herr KAIJSER (h):

Herr talman! Med hänvisning till det jag i detta avseende anförde under föregående punkt ber jag att få instämma i yrkandet om bifall till reservationen.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s):

Herr talman! Det sker redan från nästa budgetår en viss uppskrivning, och meningen är att det skall förekomma en successiv upprustning år efter år. Allt går inte att ta med en gång, men man späder på ganska bra varje år. Det kan i många fall vara tillfredsställande att allt inte görs på en gång, utan att man undan för undan kan göra de förbättringar som anses angelägna.

Med dessa ord, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talman jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att ha upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Jacobsson, Per, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 5 punkten 22, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Om effektivisering av nykterhetsvården

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Jacobsson, Per, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 81;

Nej — 39.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 23—30

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 31

Om effektivisering av nykterhetsvården

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Bidrag till anordnande av erkända vårdanstalter för alkoholmissbrukare m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 400 000 kronor.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr Bengtson m. fl. (I: 90) och den andra inom andra kammaren av herr Wiklund m. fl. (II: 133), hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om åtgärder i syfte att effektivisera den öppna vården och anstaltsvården enligt lagen om nykterhetsvård, med särskild vikt vid förstärkning av de medicinska vårdresurserna, samt av nykterhetsnämndernas upplysningsverksamhet.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt,

Om effektivisering av nykterhetsvården

I. att riksdagen måtte till Bidrag till anordnande av erkända vårdanstalter för alkoholmissbrukare m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 400 000 kronor;

II. att motionerna I: 90 och II: 133 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr *Axel Andersson*, fröken *Andersson*, herrar *Per Jacobsson*, *Edström*, *Nils-Eric Gustafsson*, *Harald Pettersson*, *Strandberg*, *Bohman*, *Larsson* i Hedenäset, *Nelander*, *Källstad*, *Nilsson* i Tvärålund och *Mundebo* samt fröken *Ljungberg*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under II hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 90 och II: 133 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om åtgärder syftande till en effektivisering av den öppna vården och anstaltsvården enligt lagen om nykterhetsvård, med särskild vikt lagd vid en förstärkning av de medicinska vårdresurserna, samt av nykterhetsnämndernas upplysningsverksamhet.

Herr **JACOBSSON, PER**, (fp):

Herr talman! I motionerna I: 90 och II: 133 har det hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om åtgärder, syftande till en effektivisering av den öppna vården och anstaltsvården av alkoholmissbrukare med särskild vikt lagd vid en förstärkning och effektivisering av de medicinska vårdresurserna.

1962 års nykterhetsvårdsutredning beräknas vara slutförd inom några månader. Man förväntar att denna undersökning skall ge ytterligare information till ledning vid utformningen av verksamheten på det område som berörs i dessa motioner. De växande skadeverkingarna till följd av alkoholbruket är ju väl kända för oss alla, samtidigt som vi också är medvetna om att samhällets åtgärder just när det gäller det medicin-

ska inslaget i anstaltsvården och även i eftervården av de alkoholskadade inte på något sätt är tillfredsställande.

Mot bakgrunden av detta förhållande har vi velat fästa Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på just dessa frågor, och jag vill med anledning därav yrka bifall till reservationen vid denna punkt.

Herr **KAJSER** (h):

Herr talman! Jag vill endast instämma i det yrkande, som herr Per Jacobsson här framställde.

Herr **SVENSSON** (s):

Herr talman! Reservanterna yrkar här att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om åtgärder syftande till en effektivisering av såväl den öppna vården som anstaltsvården enligt lagen om nykterhetsvård. Departementschefen har i propositionen redogjort för en del resultat, som den av herr Jacobsson omnämnda nykterhetsvårdsutredningen redan har införskaffat. Det förhåller sig också på det sättet att utredningens resultat beräknas föreligga inom några månader. Utskottsmajoriteten anser därför att det är alldeles överflödigt och onödigt att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om sådana åtgärder som det här gäller. Utredningens resultat kommer ju så småningom att bearbetas och leda till förslag från Kungl. Maj:ts sida. Denna utredning kommer att samla det material, som dessa åtgärder skall bygga på. Man bör därför avvakta utredningens resultat innan man diskuterar de frågor som herr Jacobsson här tagit upp.

Utskottsmajoriteten har alltså anfört dessa synpunkter, och jag ber, herr talman, att med detta få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet **ASPLING**:

Herr talman! Det var ett yttrande av herr Per Jacobsson som föranledde

mig att begära ordet. Han avslutade sitt inlägg med att understryka angelägenheten av att riksdagen fäster Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på vikten av att det medicinska och även det sjukvårdande inslaget blir starkare markerat i nykterhetsvården. Jag vill med anledning därav bara i korthet lämna en redogörelse för de ansträngningar vi gör på detta område och för de åtgärder vi har vidtagit.

Jag vill börja med att säga att en ökning av antalet platser för sjukvård vid nykterhetsanstalterna har skett successivt. För närvarande finns sjuk- och mottagningsavdelningar vid samtliga statliga anstalter samt vid tio erkända anstalter med sammanlagt 318 platser. Under nästa år tillkommer ytterligare en sådan avdelning.

Under innevarande budgetår har tjänster för överläkare inrättats vid Ulleråkers och Falbygdens sjukhus. Innehavarna av dessa överläkartjänster har att fullgöra den psykiatriska vården vid de statliga anstalterna Venngarn och Gudhem. Härigenom har man erhållit en för vården vid dessa anstalter mycket värdefull anknytning till ett stort sjukhus. För psykiatrikervården vid den nya Örebro-anstalten och Brotorp, vilka båda anstalter är avsedda för kvinnor, skall från och med den 1 juli 1966 svara en vid Mellringe sjukhus anställd läkare. I den mån tillgången på läkare medger detta är det önskvärt att man försöker etablera liknande samarbete mellan andra anstalter och sjukhus. Tilläggas kan att de vid flertalet vårdanstalter tjänstgörande rådgivande psykiatrikerna är anställda som läkare vid mentalsjukhus.

Den öppna vården är inte minst viktig, det vill jag starkt understryka. Även här har det medicinska inslaget ökat. Antalet alkoholpolikliniker i landet har ökat från ett sextiotal till ett hundratal sedan 1960. Alla dessa polikliniker drivs under läkarmedverkan.

Herr talman! Det är kammarens sak att ta ställning i detta ärende. När

Om effektivisering av nykterhetsvården
emellertid herr Jacobsson underströk angelägenheten av att fästa Kungl. Maj:ts och därmed regeringens uppmärksamhet på vikten av läkar- och sjukvårdspersonalen, har jag känt behov av att lämna denna redogörelse.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vartdera momentet av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan.

På gjord proposition bifölls härefter utskottets i mom. I gjorda hemställan.

Därefter gjorde herr talmannen enligt de rörande mom. II framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepåt propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Kaijser* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 5 punkten 31 mom. II, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Ang. bidrag till Länkrörelsen m. m.

Då emellertid herr *Kaijser* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 70;

Nej — 52.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 32—36

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 37

Ang. bidrag till Länkrörelsen m. m.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Bidrag till Länkrörelsen m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett anslag av 600 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet haft följande motioner till behandling, nämligen

dels en inom andra kammaren av herr *Hector m. fl.* väckt motion (II: 226), såvitt nu vore i fråga,

dels ock en inom andra kammaren av herr *Ullsten m. fl.* väckt motion (II: 527).

I motionen II: 527 hade hemställts, att anslaget under Bidrag till Länkrörelsen m. m. måtte uppräknas till 650 000 kronor och att Riksföreningen för hjälp åt läkemedelsmissbrukare försöksvis måtte erhålla anslag ur denna post.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på återopade grunder hemställt,

I. att motionen II: 226, såvitt nu vore i fråga, icke måtte av riksdagen bifallas;

II. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 527 till Bidrag till Länkrörelsen m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett anslag av 600 000 kronor.

Reservation hade anförts, utom av annan, av herrar *Axel Andersson, Per Jacobsson, Edström, Nils-Eric Gustafs-*

son, Harald Pettersson, Larsson i Hedenäset, *Nelander, Källstad, Nilsson* i Tvärälund och *Mundebo*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under II hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen II: 527 till Bidrag till Länkrörelsen m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett anslag av 650 000 kronor.

Herr JACOBSSON, PER, (fp):

Herr talman! Det gäller här en fråga om bidrag till Länkrörelsen där departementschefen har föreslagit en höjning med 50 000 kronor till 600 000 kronor men där reservanterna föreslår en ytterligare höjning med 50 00 kronor till 650 000 kronor.

Denna höjning anser vi motiverad med hänsyn till att man därigenom skulle öppna möjligheter att försöksvis under nästa budgetår lämna bidrag till sammanslutningar för personer som varit läkemedelsmissbrukare.

Det är här fråga om en verksamhet som arbetar efter i huvudsak samma mönster som Länkrörelsen bland alkoholisterna och som redan från starten fått en betydande anslutning. Det är alltså här fråga om ett anslag som skulle möjliggöra en fortsatt utökad verksamhet som verkligen förefaller i hög grad motiverad. Vi möter här ett relativt nytt men utomordentligt skrämmande och allvarligt problem, där samhällsinsatserna bör vara av betydande mått för att stimulera frivillig hjälpverksamhet som verkligen är angelägen.

Om någonsin tror jag att man här kan tala om behovet av att stämma i bänken. Här lurar en fruktansvärd fara för vår ungdom, och det är en fara som tränger allt längre ner i åldrarna. Det reportage som förekommit bl. a. i TV bör ha gett oss alla en tankeställare när det gäller de här problemen. Det är här fråga om ett nedbrytande och för-

ödande bruk som man säkerligen inte kommer till rätta med genom att kriminalisera detsamma.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr WÅÅG (s):

Herr talman! Anslaget till Länkrörelsen har höjts under de senare åren från 400 000 kronor år 1963/64 till 550 000 kronor det här budgetåret, och departementschefen föreslår nu en höjning om 50 000 kronor, ett förslag som utskottet biträder. Med den höjningen skulle möjlighet öppnas att ge bidrag från anslaget även till sammanslutningar av läkemedelsmissbrukare. Reservanterna vill som kammaren hörde höja anslaget med ytterligare 50 000 kronor.

Utskottet har i sin bedömning av den här frågan haft en del data att utgå ifrån: Det är för närvarande 148 länkorganisationer bland f. d. alkoholmissbrukare som får statsbidrag från de anslag som nu är i fråga. Dessa organisationer har sammanlagt 8 700 medlemmar. Det genomsnittliga bidraget per förening är för innevarande budgetår 3 700 kronor. Länkrörelsen finansierar sin verksamhet dessutom som andra föreningar med föreningsavgifter, egna lotterier, bidrag från kommun och landsting samt från stiftelser, organisationer och från företag m. m. Statsbidraget utgör genomsnittligt 25 procent och kommun- och landstingsbidraget genomsnittligt 35 procent av rörelsens kostnader. Läkemedelsmissbrukarnas länkverksamhet uppges omfatta omkring 100 medlemmar.

Utskottet har i sin skrivning sagt att enligt dess mening bör omfattningen av ett eventuellt bidrag till Riksförbundet för hjälp åt läkemedelsmissbrukare ses mot bakgrunden av de statsbidrag som utgår till andra sammanslutningar av sjuka, handikappade m. fl. Utöver bidrag till vissa sådana sammanslutningar, som nu utgår från särskilda riks-

Ang. bidrag till Länkrörelsen m. m.

statsanslag, har hittills under innevarande budgetår flera andra föreningar fått bidrag med tillsammans 50 000 kronor från reservationsanslaget till extra utgifter under femte huvudtiteln. Det bör, anser utskottet, ankomma på Kungl. Maj:t att i samma ordning och efter framställning pröva frågan om bidrag till Riksförbundet för hjälp åt läkemedelsmissbrukare. Såvitt utskottet vet har någon anslagsframställning ännu inte kommit in från förbundet.

Herr talman! Med hänvisning till utskottets skrivning, med allt erkännande åt Länkrörelsens arbete, med full förståelse för den nya uppgiften bland läkemedelsmissbrukare men mot bakgrund av den nästan tioprocentiga anslagshöjning som här är föreslagen yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr JACOBSSON, PER, (fp):

Herr talman! Jag vill inte bestrida de faktiska uppgifter beträffande Länkrörelsen som herr Wååg här har lämnat, men jag vill fästa uppmärksamheten på att organisationen för läkemedelsmissbrukare är en alldeles ny organisation, och det är väl rätt naturligt att den ännu inte fått så stort medlemsantal. Jag tycker emellertid att det kanske inte är alldeles riktigt att jämföra denna organisation och denna verksamhet med rörelser av annat slag som herr Wååg här gjorde. Det är väl, som jag redan påpekat i mitt tidigare anförande här, fråga om ett hot emot samhället och samhällets ungdom av en annan storleksordning och av en annan karaktär än vad man möter på något annat område.

Jag tror att jag bäst kan svara på de invändningar som gjorts av herr Wååg genom att citera vad som står i dagens nummer av Aftonbladet i ett ledarstick beträffande denna fråga, där det anföres: »Självklart är det av den största betydelse att narkotikasjuka på detta sätt ges möjlighet att — när som helst

Ang. bidrag till Länkrörelsen m. m.

på dygnet — få råd och praktisk hjälp, liksom kontakt med och stöd från tidigare rehabiliterade narkomaner.»

Tidningen redogör vidare för det förslag som här föreligger och det förslag som har gjorts i reservationen, men tidningen påpekar att utskottet tyvärr har avstyrkt reservationens modesta begäran och fortsätter: »Men riksdagen har fortfarande möjlighet att bevilja anslaget. Att av statsfinansiella skäl vägra pengarna, som annars borde kunna bidra till många narkomaners rehabilitering och därmed till stora besparingar för samhället, vore erbarmligt kortsynt.»

Jag vill fästa uppmärksamheten på att det nu finns ett tillfälle att tillgodose denna framställning och hoppas att riksdagen skall begagna sig av det.

Herr KAIJSER (h):

Herr talman! Det kan förefalla egendomligt att inte representanter för mitt parti står som reservanter i denna fråga. Vi delar helt den uppfattningen att det är en stor fråga, men vi har också läst ut av utskottets skrivning att det belopp som det här är fråga om, nämligen 50 000 kronor utöver det som föreslås i statsverkspropositionen, ev. på andra vägar kan ställas till förfogande just för detta ändamål. Vi har tagit detta, såsom utskottet skriver på denna punkt, som en garanti för att detta önskemål blir tillgodosett om det skulle komma en sådan begäran, och därför har vi följt utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera momentet av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan.

På gjord proposition bifölls utskottets hemställan i mom. I.

Sedermera gjorde herr talmannen i enlighet med de avseende mom. II förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Per*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 5 punkten 37 mom. II, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarans ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Per*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 79;

Nej — 40.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 38—46

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 47***Om personell upprustning av arbetarskyddsverket**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att ändra personalförteckningen för arbetarskyddsstyrelsen enligt vad departementschefen i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 3 januari 1966 föreslagit, dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för arbetarskyddsstyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1966/67, dels ock till Arbetarskyddsstyrelsen: Avlöningar för samma budgetår anvisa ett förslagsanslag av 3 035 000 kronor.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Werner* och *Adolfsson* (I: 131) samt den andra inom andra kammaren av herr *Lorentzon m. fl.* (II: 175), hade, såvitt nu vore i fråga, föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa om utredning av frågan rörande personell upprustning av arbetarskyddsverket.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten av angivna orsaker hemställt,

I. att riksdagen måtte

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att ändra personalförteckningen för arbetarskyddsstyrelsen enligt vad i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 3 januari 1966 föreslagits;

b) godkänna under punkten införd avlöningsstat för arbetarskyddsstyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1966/67;

c) till Arbetarskyddsstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 3 035 000 kronor;

II. att motionerna I: 131 och II: 175, såvitt nu vore i fråga, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Anslag till yrkesinspektionen

Herr **WERNER** (k):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionerna I: 131 och II: 175 i nu förevarande del.

Herr **ANDERSSON, BIRGER**, (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, yttrade, att med anledning av föreliggande yrkanden propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera momentet av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan.

På gjord proposition bifölls utskottets hemställan i mom. I.

Därefter gjordes enligt de beträffande mom. II förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna, såvitt nu vore i fråga; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 48

Utskottets hemställan bifölls.

*Punkten 49***Anslag till yrkesinspektionen**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att ändra personalförteckningen för yrkesinspektionen enligt vad departementschefen i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 3 januari 1966 föreslagit, dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för yrkesinspektionen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1966/67, dels ock till Yrkesinspektionen: Avlöningar för samma budgetår anvisa ett förslagsanslag av 5 891 000 kronor.

Anslag till yrkesinspektionen

I förevarande sammanhang hade utskottet haft följande motioner till behandling, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Dahlberg m. fl.* (I: 73) och den andra inom andra kammaren av herr *Persson i Tandö m. fl.* (II: 114), såvitt nu vore i fråga,

dels ock de tidigare nämnda likalydande motionerna I: 131, av herrar *Werner och Adolfsson*, samt II: 175, av herr *Lorentzon m. fl.*, såvitt nu vore i fråga.

I motionerna I: 73 och II: 114 hade, såvitt nu vore i fråga, föreslagits, att riksdagen skulle besluta att företaga den omorganisation på fem inspektionsområden, som arbetarskyddsstyrelsen förordat (alternativ B), samt att godkänna den personalförstärkning, som styrelsen föreslagit, vilket innebure, att anslaget under denna punkt uppräknades till 5 925 000 kronor.

I motionerna I: 131 och II: 175 hade, såvitt nu vore i fråga, anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om utredning av frågan om yrkesinspektionens organisatoriska uppbyggnad, innefattande centralisering av all specialinspektion under arbetarskyddsstyrelsen.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt,

I. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 73 och II: 114, såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att ändra personalförteckningen för yrkesinspektionen enligt vad i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 3 januari 1966 föreslagits;

b) godkänna under punkten införd avlöningsstat för yrkesinspektionen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1966/67;

c) till Yrkesinspektionen: Avlöningar för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 5 891 000 kronor;

II. att motionerna I: 131 och II: 175, såvitt nu vore i fråga, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr *Lassinantti*, som ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under I hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 73 och II: 114, såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att ändra personalförteckningen för yrkesinspektionen enligt vad i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 3 januari 1966 och i reservationen föreslagits;

b) godkänna i reservationen införd avlöningsstat för yrkesinspektionen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1966/67;

c) till Yrkesinspektionen: Avlöningar för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 5 925 000 kronor.

Herr WANHAINEN (s):

Herr talman! Det kan vara litet obehagligt att vid denna sena timme ta kammarens tid i anspråk. Jag anser dock denna fråga vara så pass viktig att den bör dryftas litet grand, innan vi går till beslut. Jag är i detta fall själv en av motionärerna. Jag har i mitt yrke kommit i kontakt med dessa frågor när det gäller skogsyrkesinspektionen och dess verksamhet och har också genom min fackliga verksamhet erfarit en del av hur det på detta område har förhållit sig och hur det förhåller sig.

Statsutskottet har i sitt utlåtande följt departementschefens förslag. Till utskottets utlåtande har fogats en reservation av herr Lassinantti i andra kammaren. Reservationen följer i sitt förslag kungl. arbetarskyddsstyrelsens samt motionärernas yrkanden.

Anslag till yrkesinspektionen

Jag ber, herr talman, att något få beröra vad som i detta sammanhang är väsentligt för de parter i skogsbruket som är berörda av dessa frågor. Efter utredning av arbetarskyddsstyrelsen har styrelsen föreslagit en ny organisation för skogsyrkesinspektionen. I denna föreslås att landet indelas i fem inspektionsdistrikt i stället för nuvarande två distrikt. Dessa skall dela kontor med den allmänna yrkesinspektionen, som har tillgång till teknisk expertis, vilken kan biträda skogsyrkesinspektionen. Samtidigt föreslås att skogsavdelningen, alltså den som är belägen här i Stockholm, befrias från att samtidigt vara inspektionsorgan. Antalet inspekterande befattningshavare ökar enligt förslaget från 11 till 12. Förslaget om en indelning i fem distrikt innebär stationering i Umeå, Härnösand, Gävle, Karlstad och Jönköping i stället för nuvarande Umeå och Stockholm. Arbetarskyddsstyrelsens förslag om fem stationeringsorter stöds av svaren från vissa remissinstanser, bl. a. Landsorganisationen, Skogsarbetareförbundet, Lantarbetareförbundet samt av skogsstyrelsen och Skogs- och lantarbetsgivarföreningen. Jag skulle för min personliga del ha önskat att en stationeringsort tillkommit i Norrbotten, lokaliserad till Luleå eller gärna inne i landet, exempelvis till Gällivare, på grund av de långa avstånden från Umeå till länets norra delar.

Vår erfarenhet är att skogsyrkesinspektionens roll åtminstone tidigare varit rätt parodisk. En begärd inspektion hann sällan verkställas innan arbetet upphört. Detta skapade uppfattningen att det inte var lönt att tillkalla inspektören. Trots den personalförstärkning som skett är det en allmän uppfattning bland skogsarbetarna att inspektionen hittills inte kunnat utföra en tillfredsställande övervakning, bl. a. beroende på de stora reseavstånden.

Den första lagstiftningen om skogsbrukets arbetarbostäder tillkom år 1919. Knapphetens kalla stjärna har lyst, först

genom glesa kojväggar, sedan på de anslag som staten tilldelat skogsyrkesinspektionens underbemannade verksamhet. Fram till 1930 bestod personalen av en man. För personalförstärkningar begär departementschefen i år en ökning av anslaget med 401 000 kronor. Det är i och för sig mycket bra att en upprustning sker, men ändå inte tillfyllest. Styrelsen och motionärerna har där föreslagit en mycket liten höjning, till 435 000 kronor. Till omkostnader såsom reseersättningar, utbildningskurser, informationsdagar m. m. har styrelsen begärt en anslagsökning med 241 000 kronor, och det äskandet stöds av motionärerna och reservanterna. Departementschefen föreslår 129 000 kronor. Vidare föreslår departementschefen oförändrat anslag med 100 000 kronor till undervisnings- och upplysningsverksamhet på arbetarskyddets område vilken bedrivs av frivilliga organisationer. Styrelsen hade här begärt 150 000 kronor, vilket äskande motionärerna stöder.

Departementschefens och statsutskottets ställningstagande är ej övertygande vid en tidpunkt då allt måste göras för att bryta den stigande olycksfallskurvan vad gäller olycksfallen med dödlig utgång eller svåra kroppsskador som följd. Jag vill här nämna några siffror. År 1959 var antalet olycksfall i skogsbruket drygt 10 000, och den siffran har varit ganska oförändrad åren igenom fram till 1964; siffrorna för 1965 är ännu inte helt klara, bortsett från dödsfallssiffrorna. Trots att antalet anställda inom skogsbruket minskat starkt under denna tid har olycksfallsriskerna ökat på grund av den fortgående mekaniseringen. 1959 skadades 18 personer till döds, varav 5 i det norra inspektionsområdet och 13 i det södra. 1965 var antalet olyckor med dödlig utgång 40 — siffran är preliminär och kan alltså stiga ytterligare. I norra distriktet var antalet olyckor med dödlig utgång 12; den siffran är exakt.

Dessa siffror talar sitt klara språk om

Anslag till yrkesinspektionen

behovet av att skogsyrkesinspektionen får den organisation och de resurser som krävs för att man så långt möjligt skall kunna minska eller dämpa den stigande olycksfallsfrekvensen.

Herr talman! Jag skall utöver detta med några ord beröra inspektionen av härbärgeslagens efterlevnad. Den nya lagen, som trädde i kraft 1964, tillkom efter en utredning av arbetarskyddsstyrelsen och skogsbrukets arbetsmarknadsparter. Lagen är en samförståndsprodukt. Erfarenheterna av lagens tillämpning när det gäller rastkojor och personalbodar är dock, att många av skogsbrukets arbetsgivare inte hedrat sina representanter i utredningen. Krav på effektivare tillsyn av lagens tillämpning har kommit från skogsarbetarna, bl. a. vid 1965 års kongress med Skogsarbetareförbundet. Det ökade behovet av inspektioner har inte kunnat tillgodoses på grund av långa reseavstånd och skogsinspektionens begränsade personalresurser.

Jag skulle i detta sammanhang när det gäller arbetsgivarnas och förvaltarernas agerande i fråga om skogshärbärgeslagens tillämpning, varvid man inte ens har försökt att följa lagens bestämmelser utan tvärtom med alla knep försökt komma undan, vilja citera några rader ur »Skogsindustriarbetaren». Det heter där: »Den som under årens lopp sett skogsarbetare under måltidsraster klämma in sig i hundkojorliknande masonitskuffar underskattar inte deras fördragsamhet. De mindre tålmodiga anser att en skärpt lagstiftning vore motiverad eftersom alltför många arbetsgivare svikit den förpliktelse formen för lagens tillkomst innebar. I skogsyrkesinspektionens organisation betraktas revir och förvaltningar som arbetsgivarenheter. Skogsförvaltare har benägenhet att spara pengar åt bolaget genom att uppskjuta anskaffandet av lagenliga raststugor. Sådan sparsamhet är inte ny i vår sociala historia. Gustav Vasa kallade de herremän som för snöd

vinning saboterade hans statsbyggande för 'svinepälisar'».

När det gäller inspektören såväl på olycksfalls- som på härbärgessidan anser jag det tveksamt, om det är nödvändigt att dessa tjänster skall tillsättas enbart med skogligt utbildad personal. Mot bakgrunden av en utveckling emot ett alltmer mekaniserat skogsbruk torde övervägande skäl tala för en rekrytering även av befattningshavare med teknisk ingenjörsexamen som grundutbildning. Det vore säkert även bra för utvecklingen av i skogsbruket erforderliga bostäder och personalbodar, att befattningshavare med byggnadsteknisk utbildning rekryterades. Under alla de år som jag har följt denna verksamhet har det förundrat mig mycket att man bitit sig fast vid att man absolut måste ha skogsutbildat folk för att bl. a. försöka finna vägar hur skyddsanordningarna skall vara beskaffade för de maskiner och de mekaniska hjälpmedel, som i synnerhet under de senaste 10 åren gjort sitt intåg i skogsbruket. Det fordras väl knappast utbildning i botanik, marklära, växtnäringsslära o. dyl. för att kunna bedöma hur en maskin skall se ut och hur skyddsanordningarna skall vara beskaffade för att hindra olycksfall. Detsamma gäller givetvis också de i skogsbruket behövliga byggnaderna. Jag anser för min del att det i dessa fall är tillräckligt med byggnadstekniskt kunnande i stället för kunskaper i botanik och marklära.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den vid punkten fogade reservationen.

Herr WERNER (k):

Herr talman! Vi har i motionsparet I: 131 och II: 175 hemställt om utredning av frågan om personell upprustning av arbetarskyddsverket samt om yrkesinspektionens organisatoriska uppbyggnad, innefattande centralisering av all specialinspektion under arbetarskyddsstyrelsen.

Anslag till yrkesinspektionen

Beträffande den första frågan är vår hemställan redan avklarad genom det beslut som för en stund sedan fattades under punkt 47, så vi får väl där anledning att återkomma.

Allmänt kan sägas, att arbetarskyddet i Sverige som helhet betraktat är sorgligt eftersatt. Jag anser att Stockholms-Tidningen hade rätt i sitt omdöme, då den i en ledande artikel den 29 september i fjol konstaterade att näringslivet och samhället satsar alldeles för litet på arbetarskyddet. Irritation över att samhället inte satsar mera på arbetarskyddet och industrihälsovården är också på fackligt håll fullt synlig, anmärkte tidningen. Jag tror att det är en riktig iakttagelse.

Vi säger i vår motion, att det i och för sig skulle vara befogat att yrka bifall till de av styrelsen begärda anslagshöjningarna på de olika delposterna. Eftersom det enligt vår mening föreligger behov av en allmän upprustning av arbetarskyddet och yrkesinspektionen och vidare att frågan om yrkesinspektionens organisation bör prövas, har vi vid årets riksdag begränsat oss till att begära det sedan budgetåret 1959/1960 oförändrade beloppet 100 000 kronor till undervisnings- och upplysningsverksamhet på arbetarskyddets område uppräknat till 150 000 kronor.

Enligt vår mening är huvudfrågan huruvida den nuvarande yrkesinspektionen är tillfredsställande organisatoriskt upplagd. Det är ett anmärkningsvärt förhållande att tre specialinspektioner sorterar under annat centralt organ än arbetarskyddsstyrelsen, nämligen kommerskollegium. Dessa är bergmästarämbetet, sprängämnesinspektionen och inspektionen av elektriska anläggningar — den senare uppdelad på två byråer, kommerskollegiums elektriska byrå och statens elektriska inspektion. Vi anser inte detta motsvara en rationell organisation, utan menar att kraven på nödvändig enhetlighet innebär att samtliga inspektionsorgan

bleve underställda arbetarskyddsstyrelsen.

Allmänna yrkesinspektionen är för närvarande uppdelad på elva distrikt med vissa angivna stationsorter och med vissa specialinspektioner. Det förefaller att råda en benhård gränsdragning mellan distrikten, både geografiskt och industri- eller områdesmässigt. Det senare kan belysas med ett par exempel.

Ett olycksfall inträffade i stockholms-trakten, då elström gick igenom höljet på en handklinga. Olyckshändelsen anmäldes till allmänna yrkesinspektionens första distrikt. En på området kunnig man skickades till platsen, och efter undersökning lokaliserades felet. Från yrkesinspektionens första distrikt tillställdes elinspektionen en rapport om olyckshändelsen. Rapporten föranledde elinspektionen att utdela en anmärkning om att allmänna yrkesinspektionen inte skulle befatta sig med elström och olycksfall på grund av fel och dålig materiel.

Vid den bekanta tunnelolyckan i Stockholm i fjol tillkallades allmänna yrkesinspektionen för att göra en omedelbar uttryckning. Detta skedde också, men egentligen var det endast bergmästarämbetet med stationsort i Falun som var berättigat att utföra inspektionen. Därifrån infann man sig också — men förklarligt nog inte med samma snabbhet.

Ytterligare exempel på den hårda gränsdragningen kan nämnas. Jag skall bara ta ytterligare ett. Byggnadsfackens skyddskommitté i Stockholm har ibland kurser i Eskilstuna, som ju ligger i Södermanland. Vid dessa kurser anlitas ofta representanter för yrkesinspektionen som föreläsare. För att få deltaga har dessa varit tvungna att skriftligen vända sig till arbetarskyddsstyrelsen med begäran om tillstånd. Samma sak är det så fort de medverkat vid andra kurser utanför Stockholms gränser.

Exemplen visar att det finns mycket

Anslag till yrkesinspektionen

att göra för att åstadkomma en rationellare och effektivare och inte minst smidigare organisation på detta område.

Motionsparets yrkanden avfärdas med en hänvisning till att utskottet i fjol avvisade en motion om att en specialinspektion — sprängämnesinspektionen — underställdes arbetarskyddsstyrelsen i stället för kommerskollegium. Detta är tillräckligt för utskottet att utan utredning eller remissförfarande avfärda ett förslag att överföra de befintliga tre specialinspektionerna till arbetarskyddsstyrelsen. Borde inte den omständigheten att i fjol — då det gällde sprängämnesinspektionen — arbetarskyddsstyrelsen delade motionärernas mening, ha sagt utskottet att saken ändå kunde vara värd ett övervägande? Utskottets formulering här om, att det »finner inte heller nu tillräckliga skäl föreligga för någon riksdagens åtgärd beträffande specialinspektionernas organisatoriska förläggning», kan verkligen inte sägas vara grundad på en allsidig prövning. Någon sådan redovisas inte.

Jag har i mitt anförande med olika exempel belyst det organisatoriskt irrationella i nuvarande organisation. I konsekvens med vår uppfattning om behoven av en personell upprustning av arbetarskyddet och yrkesinspektionen över huvud taget anser jag att vi har goda skäl att stödja reservationen till denna punkt av herr Lassinantti.

Jag vill därför, herr talman, dels yrka bifall till motionsparet I: 131 och II: 175 i denna del och dels till reservationen vid punkten 49.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s):

Herr talman! Vad det är fråga om är ju närmast om dessa inspektionsområden — för skogsyrkesinspektionen alltså — skall vara två eller om det skall vara fem yrkesinspektionsområden. Det

har funnits två alternativ, båda likvärdiga rent personellt. I båda fallen är det fråga om att det skall vara tolv inspekterande tjänstemän. I ena fallet att de skall vara fördelade på två distrikt, i det andra att de skall vara fördelade på fem, men blir det fem skall det hela utökas med två kontorsbiträden.

Herr Wanhainen har menat, att de långa resavstånden gjort att det varit svårt med inspektionerna. Jag misstänker att om man splittrar dessa tolv tjänstemän från två till fem »stationer», om jag så får säga, så blir i vissa fall för all del resorna kortare, men de blir lika långa som nu i övre Norrland. Det ena inspektionsområdet har sin stationeringsort i Umeå och det andra i Stockholm. Enligt det förslag som motionärerna med stöd av reservanten Lassinantti velat förordade skulle de fördelas på Umeå i norr samt Härnösand, Gävle, Stockholm och Jönköping. Den arbetskraft som nu finns i Umeå och som är avsedd för Västerbotten och Norrbotten skulle alltså minskas och en del av dem skulle flyttas till Härnösand, kanske också till Gävle. Då blir ju svårigheterna i övre Norrland ännu större än vad de påstås vara nu.

Detta har gjort att utskottsmajoriteten inte kunnat finna att detta skulle vara en rationell ordning, och vi har — inte minst med tanke på de väldiga avstånden i norr — ansett att det är bättre att ha en större kader av inspekterande människor i Umeå än vad motionärerna och reservanten vill.

Även statskontoret har yttrat sig i denna fråga, liksom en rad andra remissinstanser som herr Wanhainen åberopade. Statskontoret anser att man inte bör splittra personalen på alltför många inspektionsområden, och det är nog det riktiga att söka hålla ihop personalen för att den skall kunna utnyttjas lättare och bättre och bli till större gagn för dem som behöver inspektion.

Med dessa ord, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Herr WANHAINEN (s):

Herr talman! Utskottets talesman herr Birger Andersson åberopade bl. a. statskontoret och dess sakkunskap. Jag betvivlar inte att statskontoret möjligen har sakkunskap på detta område, men jag lägger större vikt vid den sakkunskap som finns hos arbetarskyddsstyrelsen och i synnerhet dess direktör, som en mycket lång följd av år har följt arbetstagarnas förhållanden i skogsbruket.

Jag fäster också mycket stort avseende vid vad som har yttrats av Lantarbetareförbundet, som har stora svårigheter med de här frågorna i Syd- och Mellansverige, liksom vid vad Skogsarbetareförbundet, skogsstyrelsen och Skogs- och lantarbetsgivareföreningen yttrar. Det är organisationer som sysslar med de här frågorna och givetvis känner till dem.

Jag kanske sedan skall citera några ord ur utredningen om reseavstånden och varför arbetarskyddsstyrelsen i sitt förslag har valt alternativ B och icke alternativ A. Här är det fråga om att skogsyrkesinspektionerna skall anknytas till redan befintliga allmänna yrkesinspektioners kanslier på respektive platser. Arbetarskyddsstyrelsen säger i sin motivering till att den förordar alternativ B, som innebär fem distrikt i stället för nuvarande två: »Med hänsyn till de berörda stora avstånden synes det lämpligare med en längre gående uppdelning av landet på distrikt.» Styrelsen har tidigare talat om att medelavståndet i södra distriktet till Stockholm är 340 kilometer och i norra distriktet 325 kilometer till Umeå. »Så har skett vid alternativ B, vid vilket det nuvarande södra distriktet uppdelats på tre och norra distriktet på två distrikt.»

Det är inte som herr Birger Andersson säger så, att det blir sämre i norr därför att Umeå distrikt skall uppdelas i två ur skogsbrukssynpunkt ungefär likvärdiga delar. Jag har tidigare påpekat att jag skulle för min personliga del ha önskat att man skulle ha fått ett di-

strikt också längre upp i norr; det är ett önskemål som på grund av olycksfallsutvecklingen och den bevakning som är nödvändig bör tillgodoses senare.

Arbetarskyddsstyrelsen fortsätter: »Fördelarna med detta alternativ är först och främst de kortare resorna. Det genomsnittliga avståndet till modellorterna för samtliga fem distrikt blir sålunda 214 km, för det sydligaste 149 km och för det nordligaste och största 315 km.»

Sedan har arbetarskyddsstyrelsen talat om en mycket viktig sak i sin utredning, nämligen kontakterna med den skyddsombudsorganisation som finns i landet och som delvis utses regionalt och delvis lokalt av arbetsgivarna och arbetstagarna. Det är nämligen för närvarande mycket svårt för skyddsombuden och skogsyrkesinspektörerna att få kontakt med varandra. Skulle distriktet bli geografiskt mindre och skogsyrkesinspektörerna förläggas närmare sina arbetsfält, får dessa människor närmare kontakt med skyddsombudsorganisationen och skyddsombuden, och ett bättre samarbete än som för närvarande råder skulle säkert gynnas av detta förhållande.

Herr talman! Jag ber att ännu en gång få yrka bifall till reservationen.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s):

Herr talman! Jag åberopade inte någon sakkunskap hos statskontoret, eftersom jag inte har någon som helst kännedom om kontorets sakkunskap. Jag sade bara att det har yttrat sig, och jag tyckte det var lämpligt att nämna detta som komplement till herr Wanhainens åberopande av remissorgan som har yttrat sig på ett annat sätt.

Ett av skälen till att departementschefen har stannat vid att det fortfarande bör finnas endast två skogsyrkesinspektionsområden är av allt att döma att han velat röra så litet som möjligt vid själva organisationen. Både det al-

Ang. undervisnings- och upplysningsverksamhet på arbetarskyddets område

ternativ som Wanhainen talar för och det alternativ som jag har förordat avser exakt samma personaluppsättning; fråga är bara om personalen skall finnas på två platser eller på fem. Vi har ansett, som jag tidigare sagt, att det är rationellare att ha dem anställda på två platser, så att de får större möjligheter att fullgöra det värv de är satta att fullgöra.

Herr WANHAINEN (s):

Herr talman! Vi har i tio, tolv år med stor beklämning följt arbetarskyddets strävan att förbättra arbetstagar- nas hälsa och dess svårigheter att få lagstiftningen efterföljd när det gäller såväl härbärgen som skydd mot olycksfall.

När vi inte kan få det rättat av vare sig departementet eller riksdagens utskott, skulle jag vilja vädja till kammaren att äntligen göra slag i saken. Det är för dem som är verksamma på detta område som inspektionen skall vara till. De är givetvis bekymrade över att en mängd människor årligen förolyckas eller får lida ohälsa på grund av de dåliga arbetarbodarna och dåliga raststugorna.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vartdera momentet av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan.

Därefter gjorde herr talmannen enligt de rörande mom. I framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Wanhainen begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 5 punkten 49 mom. I, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Wanhainen begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 93;

Nej — 25.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera gjordes i enlighet med de avseende mom. II förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till motionerna I: 131 och II: 175, såvitt nu vore i fråga; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 50

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 51

Ang. undervisnings- och upplysningsverksamhet på arbetarskyddets område

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Undervisnings- och upplysningsverksamhet på arbetarskyddets

Ang. undervisnings- och upplysningsverksamhet på arbetarskyddets område
område för budgetåret 1966/67 anvisa ett anslag av 100 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet haft följande motioner till behandling, nämligen

dels de under punkten 49 nämnda likalydande motionerna I: 73, av herr *Dahlberg m. fl.*, och II: 114, av herr *Persson i Tandö m. fl.*, i vilka, såvitt nu vore i fråga, föreslagits, att förevarande anslag skulle uppräknas till 150 000 kronor;

dels ock en inom andra kammaren av fru *Ryding m. fl.* väckt motion (II: 159), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att anslaget till Undervisnings- och upplysningsverksamhet på arbetarskyddets område skulle utgå med 150 000 kronor för budgetåret 1966/67.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 73 och II: 114 samt II: 159, de två förstnämnda motionerna såvitt nu vore i fråga, till Undervisnings- och upplysningsverksamhet på arbetarskyddets område för budgetåret 1966/67 anvisa ett anslag av 100 000 kronor.

Reservation hade anförts av herr *Lassinantti*, som ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 73 och II: 114 samt II: 159, de två förstnämnda motionerna såvitt nu vore i fråga, till Undervisnings- och upplysningsverksamhet på arbetarskyddets område för budgetåret 1966/67 anvisa ett anslag av 150 000 kronor.

Herr WERNER (k):

Herr talman! Jag har tidigare under överläggningen beträffande punkt 49 i föreliggande utlåtande talat om anled-

ningen till att vi i år begränsat oss till att begära en anslagshöjning på endast en punkt, nämligen den som gäller det sedan budgetåret 1959/60 oförändrade beloppet på 100 000 kronor till undervisnings- och upplysningsverksamhet på arbetarskyddets område. Det är glädjande att vi har fått stöd i en reservation för vårt även i år upprepade yrkande om en uppräkning av anslaget.

När utskottet avstyrker även detta yrkande, går det i verkligheten in för en minskad upplysningsverksamhet på området. Jag tycker att man tar ställning med — om jag får använda uttrycket — liknöjdhet inför den angelägna uppgiften att bekämpa olycksfall och sjukfrånvaro på arbetsplatserna. Alla studieförbund och instanser, som har att göra med framställning av folders, bildband och filmer och som anordnar kurser o. s. v., har vetskap om de ökade kostnaderna. Jag vill bara beklaga att inte utskottet också har kunnat ta hänsyn till detta.

Herr talman! Jag vill med det anförda yrka bifall till reservationen vid punkten 51 av herr *Lassinantti*.

Herr WANHAINEN (s):

Herr talman! Jag skall nu inte hålla något längre anförande utan ber bara att vid denna punkt, liksom vid den föregående punkt vi behandlade, få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter

Ang. viss rationaliseringsverksamhet inom sjukvården

att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Werner* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 5 punkten 51, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Wanhainen* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 93;

Nej — 23.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 52—62

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 63

Ang. viss rationaliseringsverksamhet inom sjukvården

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Viss rationaliseringsverksamhet inom sjukvården för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 1 800 000 kronor.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr

Lundström m. fl. (I:113) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II:153), hade, såvitt nu vore i fråga, hemställts, att riksdagen måtte besluta, att det statliga anslaget till rådet för sjukhusdriftens rationalisering (SJURA) skulle höjas från 1,8 till 3 miljoner kronor budgetåret 1966/67 dels för att påskynda en speciell utredning om »modellsjukhuset», dels för att skapa ett centralt informationsregister, dels för att de utredningar, som redan påbörjats, måtte kunna snabbare genomföras.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I:113 och II:153, såvitt nu vore i fråga, till Viss rationaliseringsverksamhet inom sjukvården för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 1 800 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Axel Andersson, Per Jacobsson, Edström, Nils-Eric Gustafsson, Harald Pettersson, Larsson* i Hedenäset, *Nelander, Källstad, Nilsson* i Tvärålund och *Mundebo*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I:113 och II:153, såvitt nu vore i fråga, till Viss rationaliseringsverksamhet inom sjukvården för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 3 000 000 kronor.

Herr **JACOBSSON, PER**, (fp):

Herr talman! Jag känner ett visst behov av att be om ursäkt för att jag ånyo går upp i talarstolen, samtidigt som jag beklagar att den ledamot av kammaren som ursprungligen skulle ha företrätt reservanterna på denna punkt och några efterföljande punkter har blivit förhindrad att delta i överläggningarna.

Det talas om sjukvårdskris och sjuk-

Ang. viss rationaliseringsverksamhet inom sjukvården

huskris nästan dagligen i vår press. Även om mycket är överdrivet, finns dock som bakgrund en för de enskilda människorna synnerligen besvärande realitet, nämligen att det för många är praktiskt ogörligt att få vård, när de blir sjuka. I synnerhet gäller detta långtidssjuka och äldre människor, men även yngre får vänta — såväl inom den öppna vården, vid polikliniker och vid mottagningar som när de är i behov av intagning på sjukhus. Som exempel kan nämnas en klinik i en av våra större städer där väntetiden i genomsnitt för kvinnor är omkring 10 månader. Det medför att de flesta under denna långa väntetid ej blott förlorar ekonomiskt genom att de ej kan arbeta utan ofta genom den psykiska påfrestning som så lång sysslöshet medför kommer i ett mycket svårpåverkbart invaliditetsstadium — som i sin tur medför ett vårdbehov som är mångdubbelt större, många gånger, än om de hade tagits om hand omedelbart vid sjukdomens utbrott.

Det är en praktisk brist i vår sjukvårdsorganisation som åstadkommer detta, främst personalbrist, ej blott på sjuksköterskor utan även på annan vårdpersonal.

Nu är det naturligtvis flera utvägar man kan tänka sig för att komma till rätta med detta. Det har tyvärr här kannstöpts alldeles för mycket. Man har haft alltför litet grundmaterial att bygga på.

Det är därför som SJURA har kommit till stånd — för att hjälpa oss att utreda praktiska rationaliseringsfrågor inom sjukvården. En del har även utförts, men en del projekt står utförda, bl. a. ett att utarbeta anvisningar och riktlinjer för att nedbringa väntetider vid polikliniker och läkarmottagningar ävensom att skapa förbättrad teknik i fråga om bakteriologisk och serologisk laborativ verksamhet — det står felaktigt »sociologisk» i reservationen — samt ett som gäller rationalisering av isotoptekniken — en verksamhet som

vinner allt större insteg i den praktiska sjukvården. Det gäller även att skapa något som kallas »modellsjukhus» för att söka åstadkomma en standardisering och ett förbilligande av sjukhusbyggandet.

Nu kan det diskuteras vem som skall göra detta. För närvarande har SJURA den uppgiften. I betänkandet om hälso- och socialvårdens centrala administration har visserligen föreslagits en viss omorganisation samt att en del av dessa utrednings- och forskningsuppgifter skulle överföras till centrala sjukvårdsberedningen. Men som bekant har detta betänkande utsatts för mycket stark kritik under remissbehandlingen, inte minst på denna punkt. Därför bör man nog fortfarande betrakta SJURA som den enda praktiska möjligheten att få sådana utredningar utförda, som det här är frågan om.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr SVENSSON (s):

Herr talman! I betänkandet om hälso- och socialvårdens administration föreslås ändring av sammansättningen av SJURA och ändrad inriktning av dess verksamhet. Rådet skall enligt förslaget inte driva arbete i egen regi utan endast vara samordnande och initiativtagande organ. Förslaget har remissbehandlats, och remissvaren är nu under bearbetning i socialdepartementet.

Omorganisationen kommer dock inte att kunna verkställas under det kommande budgetåret — det hinner man inte med — utan därför blir det nödvändigt att SJURA får arbeta enligt de former och i den omfattning som det har gjort tidigare, även nästa år.

Svenska landstingsförbundet och Svenska stadsförbundet, som deltagar i detta arbete och som lämnar ekonomiskt bidrag till verksamheten, har hörts över den framställning som SJURA har gjort om en ökad omfattning av sitt arbete. Båda dessa kommunför-

Ang. viss rationaliseringsverksamhet inom sjukvården

bund har emellertid avstyrkt denna utvidgning och vill inte vara med om detta förrän det kommer ett förslag, som stöder sig på den nämnda utredningen. Det är ganska betydande ändringar som föreslås, och det är helt naturligt att man vill ha detta med i bilden innan man gör någon ändring.

Stadsförbundet har sagt rent ut att det inte vill lämna ekonomiskt stöd annat än om verksamheten bedrivs i oförändrad omfattning. Med den kostnadsökning som reservanterna föreslår skulle den överenskommelse som nu finns mellan departementet och kommunförbunden, d. v. s. Svenska landstingsförbundet och Svenska stadsförbundet, förtryckas. Fördelningen skulle bli en helt annan. I stället för att staten som nu skulle lämna 60 procent och förbunden 40 procent skulle det bli 70 procent för staten och 30 procent för förbunden.

Om förbunden inte vill medverka till den utvidgning av verksamheten, som reservanterna talar om, utan drar tillbaka sin medverkan, så innebär reservanternas förslag samma summa som utskottet och departementschefen har föreslagit, alltså 3 miljoner kronor.

Det är så många osäkra faktorer i reservationens förslag att utskottets majoritet inte har kunnat följa reservanternas resonemang här utan har stannat för ett bifall till propositionen, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SÖDERBERG (s):

Herr talman! Jag måste konstatera att det tydligen är något fel på »det kommunala sambandet» när det gäller den borgerliga oppositionen och de kommunala organen. Det har ju nu i över ett års tid pågått en mycket intensiv debatt i bl. a. Landstingsförbundets tidskrift om rationaliseringsorganen när det gäller sjukvården, och det borde man verkligen ha känt till ifrån den borgerliga oppositionens sida. Så sent

som vid Landstingsförbundets konferens i november i höstas var frågan uppe till debatt och ett av huvudämnena vid konferensen. Där har det klart och tydligt deklarerats, att vi inte kan fortsätta på det sätt som vi har det beträffande rationaliseringsverksamheten inom sjukvården.

Här hade vi för några år sedan i riksdagen ett förslag om en förstärkning av centrala sjukvårdsberedningen, men tyvärr stannade vi vid en halvmesyr. Det gavs inte tillräckliga resurser. I stället kom det ett förslag om inrättandet av SJURA. Det rör sig i någon mån om olika arbetsuppgifter, men det gäller ändå samma arbetsfält. Vi har alltså nu dessa två organ, Landstingsförbundets organisationsavdelning, som sysslar med precis samma frågor, vi har på mentalsjukvårdens sida mentalsjukvårdsberedningen, och så kommer slutligen MCA-utredningen och föreslår att en del av rationaliseringsverksamheten bör läggas på medicinalstyrelsen.

Detta är ett alldeles oefterrättligt system. Vad vi behöver är alltså en rationalisering av rationaliseringsorganen; det är det viktiga i hela den här frågan.

Jag vill framför allt vända mig till socialministern och framhålla nödvändigheten av att det tas ett krafttag i form av ett samlat grepp för att få fason på dessa problem. Läget är nu det, att man sitter i 25 landsting och tre landstingsfria städer och brottas med precis samma problem i fråga om sjukhusbyggande, sjukhusens drift och sådana saker, fastän man skulle kunna klara detta mycket rationellt om det funnes ett ordentligt rationaliseringsorgan som kunde ta ett samlat grepp om verksamheten.

Man vet exempelvis inte vad som är riktigt, när man skall bygga ett nytt sjukhus. Skall man ha vårdavdelningar med 20, 30, 45 eller 80 vårdplatser? För närvarande arbetar man med dessa olika alternativ. Medan Akademiska sjukhuset i Uppsala kommer fram till 45 platser, så sägs det beträffande En-

Ang. viss rationaliseringsverksamhet inom sjukvården

skededalens sjukhus, att antalet vårdplatser på en avdelning bör vara 80, o. s. v. Så förhåller det sig över hela fältet och så bör det inte fortsätta.

Detta är också skälet till att Landstingsförbundet och Stadsförbundet vid sina konferenser enhälligt förklarat att de inte vill vara med om detta längre.

Emellertid anser förbunden att SJURA har vissa uppgifter som bör fullföljas. Därför har de inte velat avbryta förbindelserna omedelbart utan förklarat sig villiga att under det kommande budgetåret lämna samma bidrag som tidigare. Landstingsförbundet och Stadsförbundet väntar sig dock, herr socialminister, att det sedan skall komma ett ordentligt förslag om hur sjukhushuvudmännen och staten gemensamt skall försöka ordna upp denna fråga på ett förnuftigt sätt. Av det skälet verkar det ganska underligt att det finns ledamöter i statsutskottet, som säkerligen suttit med i sina respektive landsting och där avgivit yttranden precis efter landstingsförbundets linje men som i utskottet ändå har gått med på en höjning av anslaget till SJURA — alltså givit uttryck för precis rakt motsatta åsikter.

Herr talman! Jag har velat anföra dessa synpunkter och jag anser att i dagens läge är det enda riktiga att gå med statsutskottets förslag, vilket jag ber att få yrka bifall till.

Herr JACOBSSON, PER, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan hålla med herr Söderberg om att det kanske vore motiverat med »ett rationaliseringsorgan för att rationalisera rationaliseringsorganen», som han uttryckte det. Jag föreställer mig emellertid att man inte gör en sådan operation på en eftermiddag utan att det kommer att ta ganska lång tid att nå resultat på den vägen. Såvitt jag förstår är det angeläget att man på detta område verkligen kommer i gång med att göra någonting.

Det är ingen hjärteangelägenhet, måste jag säga, att SJURA skall ha den här

uppgiften, det kan säkerligen finnas andra organ som skulle ha möjlighet att fullgöra den, men det är angeläget att något blir gjort, och det förefaller mig som om SJURA tills vidare skulle vara det organ som har största möjligheter att åstadkomma någonting.

Herr SÖDERBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Jacobsson säger att tills vidare skulle det vara lämpligt att SJURA får den här uppgiften.

Kan herr Jacobsson verkligen mena detta? Skulle det vara någon mening med att man ger SJURA anslag för att sätta i gång en verksamhet med utredningar av olika slag, som syftar ganska långt fram i tiden, när man ändå anser att SJURA:s nuvarande form inte är den lämpligaste utan måste förändras? Ett sådant förfarande kan väl ändå inte vara riktigt. Det väsentliga är väl att SJURA får möjlighet att fullfölja de uppslag som det f. n. har.

Herr KAIJSER (h):

Herr talman! Representerar mitt parti står inte heller på denna reservation. Det sammanhänger med den uppfattning som även jag har, nämligen att det behövs en samordning av de olika arbeten som pågår inom rationaliseringsverksamheten i fråga om sjukhusvården.

I en motion, som herr Enarsson och jag väckte här i kammaren, kritiserade vi för några år sedan tillkomsten av SJURA i den form som den hade tagit sig. Det var egentligen inte så som SJURA såsom ett impulsgivande och rådgivande organ kom till som vi kritiserade, utan det var då SJURA hade fått eller, skulle jag vilja säga, tagit sig mycket vidare uppgifter än det från början föreföll vara tänkt. Året därpå motionerade herr Söderberg och herr Eskel om förhållanden som rörde samma fråga.

Det är alltså väsentligt att det blir en

Ang. viss rationaliseringsverksamhet inom sjukvården

samordning och rationalisering av denna verksamhet. Får jag dessutom säga, att jag tycker att vissa av de uppgifter som SJURA har åtagit sig har förefallit mig en smula verklighetsfrämmande. Jag tänker då särskilt på konstruktionen eller skapandet av en enhetlig »ideala» sjukhustyp. Den som har varit med i diskussioner om byggande av sjukhus i 35 år och som har lagt märke till hur väsentligt premisserna har ändrats allt eftersom den medicinska vetenskapen har gått framåt och nya synpunkter har kommit till synes, måste åtminstone komma till den uppfattningen att det ideala sjukhuset har ett för varje tid specifikt utseende. När vi ser sjukvårdsinrättningar, som i dag är 20 år gamla och som vi kanske tycker verkar alldeles förlegade nu, måste vi komma ihåg, att de representerar det ideala sjukhus som man försökte skapa för låt oss säga 25—30 år sedan. Om 10 år kommer det ideala sjukhus, som man då syftar till, att ha ett helt annat utseende än det som man i dag tror vara det ideala sjukhuset.

Av dessa olika anledningar har jag inte kunnat biträda något ytterligare anslag till SJURA:s verksamhet utöver det som är föreslaget i statsverkspropositionen och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr PETTERSSON, HARALD, (cp):

Herr talman! Det var närmast herr Söderbergs inlägg som gav mig anledning att begära ordet. Herr Söderberg säger, att vi inom olika landsting har suttit och tagit ställning till en omorganisation av denna rationaliseringsverksamhet, men förhållandet är ju att SJURA är den organisation, som vi i dag har, och hur en omorganisation skall komma att fungera har vi ännu inte sett.

Att det är angeläget med en mycket aktiv verksamhet på detta område, där om torde i dag inte råda något tvivel. Vi vet att kostnaderna för hälso- och

sjukvård stiger snabbare än övriga kostnader på samhällsservicens område. Man får räkna med att enbart driftskostnaderna för hälso- och sjukvården på 1960-talet i medeltal kommer att ligga vid omkring 4 miljarder kronor per år. Jag är ganska förvånad över att herr Söderberg, som själv har suttit i Landstingsförbundets ledning under många år var så känslig för denna reservation. Den siktar ju inte till någonting annat än att ge resurser åt ett av de organ, som i dag finns på området.

Herr SÖDERBERG (s):

Herr talman! Herr Harald Pettersson är illa underrättad — SJURA är icke det organ som vi har i dag och som skall syssla med dessa frågor utan SJURA är ett av de organen. Och som herr Kaijser sagt har SJURA så gott som huvudsakligen ägnat sig åt uppgifter vilka ligger mycket långt fram i tiden, men inte gett sig in på de brännande dagsaktuella frågorna. Herr Pettersson borde veta att centrala sjukvårdsberedningen är vårt ena rationaliseringsorgan och Landstingsförbundets egen organisationsavdelning vårt andra.

Herr Pettersson har fel på ytterligare en punkt — herr Söderberg har aldrig suttit i Landstingsförbundets ledning och kommer heller aldrig att göra det!

Men sedan har också jag gjort mig skyldig till ett fel — herr Åkerlund har påpekat att jag talat om den borgerliga oppositionen, men jag får lov att i detta fall avskilja högern och säga att det är mittenpartierna som intar denna mycket underliga ståndpunkt i den här frågan.

Herr PETTERSSON, HARALD, (cp):

Herr talman! Blir det en omorganisation får man naturligtvis förutsätta att det långsiktiga arbete som SJURA bedrivit inte på något sätt skall försvinna. Det blir bara så att andra organ vid en

Anslag till utredningar m. m. rörande luftföreningar

omorganisation kommer att ta hand om det arbetet. Detta är min bedömning i den frågan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 64**Anslag till utredningar m. m. rörande luftföreningar**

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag och med avslag å motionen II: 525 av herr Tobé m. fl. till Utredningar m. m. rörande luftföreningar för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 500 000 kronor.

I motionen II: 525 hade anhållits, att riksdagen måtte besluta, att anslaget Utredningar m. m. rörande luftföreningar skulle fastställas till 700 000 kronor.

Vid punkten hade reservation avgivits av herrar *Axel Andersson*, *Per Jacobsson*, *Edström*, *Nelander*, *Källstad* och *Mundebo*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla i reservationen angiven lydelse samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen II: 525 till Utredningar m. m. rörande luftföreningar för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 700 000 kronor.

Herr JACOBSSON, PER, (fp):

Herr talman! Vi har fått en statens luftvårdsnämnd, och det är i år första

gången den erhåller ett anslag i statsverkspropositionen.

Under denna punkt får nämnden till utredningar m. m. rörande luftföreningar enligt propositionen ett förslagsanslag av 500 000 kronor. Förra budgetåret var det anslaget upptaget till 360 00 kronor och har alltså uppräknats med 140 000 kronor.

I motionen II: 525 föreslås emellertid att beloppet skall höjas till 700 000 kronor. Motiveringen är närmast att forskningen beträffande luftvårdsproblemen — som blir alltmer allvarliga vad tiden lider — länge har varit mycket eftersatt i vårt land, samtidigt som luftföreningarna praktiskt kommit att påverka oss mer och mer såväl i vårt arbete som i bostads- och fritidsmiljön.

Luftvårdsnämnden hade begärt inte mindre än 1 300 000 kronor. Departementschefens förslag innebär en prutning med 715 000 kronor — till AB Atomenergi har nämligen ett anslag på 85 000 kronor utgått för visst forskningsarbete som innefattas i luftvårdsnämndens äskande.

Till internationell samverkan har departementschefen föreslagit 30 000 kronor i stället för begärda 80 000, till utredningar 300 000 i stället för äskade 887 000 och till förvaltning 170 000 i stället för begärda 333 000. Som synes är det främst på utredningarna man har prutat, men enligt vår mening är detta den viktigaste delen av anslaget. I det läget synes reservationen högeligen motiverad då däri just har föreslagits en ökning av det sistnämnda anslaget med åtminstone 200 000 kronor.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s):

Herr talman! Herr Jacobsson meddelade att under denna punkt har föreslagits en uppräkning av anslaget i för-

hållande till vad som anvisats för löpande budgetår med 140 000 kronor. I förhållande till det anslag som anvisades för budgetåret 1964/65, nämligen 250 000 kronor, innebär det nu föreslagna beloppet en fördubbling av anslagssumman. Det har alltså skett en hel del i fråga om medelsanvisningen för detta ändamål.

Till de belopp som herr Jacobsson nämnde kan även läggas en del av de pengar som anslås för uppgifter som kommer att tillgodoses genom den expertgrupp som kommunikationsministern tillsatte i höstas för att leda ett utvecklingsarbete på bilgasområdet. Kostnaderna härför beräknas till 600 000 kronor årligen. Dessa medel skall användas för utredningar och forskningsarbete rörande luftföroreningar.

Om vi lägger samman dessa 600 000 kronor och de 500 000 kronor som nu föreslås, är vi uppe i ett belopp på över en miljon kronor.

Det är självfallet ett stort och viktigt område som det här gäller. Chefen för socialdepartementet har således visat ett mycket stort intresse för dessa frågor. Även från kommunikationsdepartementets sida har visats ett stort intresse när det gäller att komma till rätta med bilavgaserna, som ju är en mycket besvärande sak för städerna.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 65—112

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 113

Anslag till statens arbetsklirik

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen förordad stat för statens arbetsklirik, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1966/67, dels ock till Statens arbetsklirik för samma budgetår anvisa ett förslagsanslag av 850 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet haft följande motioner till behandling, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Nils-Eric Gustafsson* och *Eric Carlsson* (I: 74) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Elmstedt* och *Johansson* i Skärstad (II: 111), i vilka hemställts, att riksdagen måtte godkänna stat för statens arbetsklirik i enlighet med det förslag, som framlagts från styrelsen för arbetskliriken, samt till Statens arbetsklirik för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 935 000 kronor,

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Bengtson* och *Lundström* (I: 128) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Ohlin* och *Hedlund* (II: 177), i vilka, såvitt nu vore i fråga, anhållits, att riksdagen måtte till Statens arbetsklirik för budgetåret 1966/67 anvisa ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 85 000 kronor förhöjt anslag av 935 000 kronor samt i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till en definitiv lösning av statens arbetskliriks svåra lokalförhållanden, speciellt avseende inackorderingsmöjligheterna.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på anförda skäl hemställt,

I. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 74 och II: 111 samt I: 128 och II: 177, de båda sistnämnda

såvitt avsåge medelsanvisningen till statens arbetsklirik,

a) godkänna under punkten införd stat för statens arbetsklirik, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1966/67;

b) till Statens arbetsklirik för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 850 000 kronor;

II. att motionerna I: 128 och II: 177, såvitt de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av herrar *Axel Andersson, Per Jacobsson, Edström, Nils-Eric Gustafsson, Harald Pettersson, Larsson i Hedenäset, Neland, Källstad, Nilsson i Tvärålund och Mundebo*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

I. att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 74 och II: 111 samt I: 128 och II: 177, de båda sistnämnda såvitt avsåge medelsanvisningen till statens arbetsklirik,

a) godkänna i reservationen införd stat för statens arbetsklirik, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1966/67;

b) till Statens arbetsklirik för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 935 000 kronor;

II. att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 128 och II: 177, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till en definitiv lösning av statens arbetskliriks lokalförhållanden, speciellt avseende inackorderingsmöjligheterna.

Herr **JACOBSSON, PER**, (fp):

Herr talman! Statens arbetsklirik är en synnerligen viktig institution då det gäller landets arbetsvård och de allmänna rehabiliteringssträvandena som

Anslag till statens arbetsklirik

vi alla betraktat som en viktig angelägenhet i vårt samhälle. Det verkar därför egendomligt med den återhållsamhet som alltid visats denna centrala institution från departementets sida. Det har varit så under de tidigare åren, då man har skylt på att praktiska organisatoriska problem som ej varit helt tillfredsställande först måste lösas. Nu är emellertid dessa problem lösta, men försiktigheten när det gäller anslagsanvisningen kvarstår detta till trots.

Förslaget från styrelsen för kliniken har inte alls följts. Arbetsmarknadsstyrelsen har beräknat, att årligen behöver omkring 2 000 personer i vårt land arbetsprövas och arbetstränas. I dag finns personalresurser för att klara av blott en tredjedel av behovet. Folk har utbildats, men har inte kunnat få plats, då tjänster saknats. Nu har det skett en viss uppräknig i förhållande till föregående års anslag för personalkostnader, men blott för att tillgodose de mest akuta behoven av personalförstärkningar.

En annan punkt är de besvärliga lokalprovisorier som kliniken har och som framför allt drabbat inackorderingen av patienterna. De om- och tillbyggnadsarbeten som nyligen gjorts har icke löst denna aktuella och mycket viktiga fråga.

Det är dessa två punkter som reservationen gäller och där enligt reservationens mening en uppräknig av anslagen bör ske.

Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr **ANDERSSON, BIRGER**, (s):

Herr talman! Snart tröttnar väl kamaren på den här dialogen mellan herr Jacobsson och mig men den skall väl snart vara slut.

Statens arbetsklirik har begärt cirka 95 000 kronor för personalförstärkning. Därav får kliniken nu 40 000 kronor att användas för de behov som den bedömer vara störst och där det går att få tag i personal. I dessa arbetskraftsbris-

Om fria resor för vissa handikappade

tens dagar är det inte så lätt att få tag i allt det folk som man önskar för alla olika ändamål. Reservanterna vill utöver resterande 50 000 kronor även ge pengar till vissa arvoden. Såsom i varje fall herr Jacobsson kan erinra sig upplystes det i utskottet, att dessa arvodesfrågor lösts redan under innevarande budgetår och att en anslagsökning nästa år därför är obefogad. Saken har ordnats på annat sätt.

Lokalfrågan är ett bekymmer. Här har tidigare ansetts och även lovats att vissa paviljonger som skulle bli lediga vid karolinska sjukhuset skulle stå till förfogande. Nu har emellertid sjukhusets direktion förklarat att man behöver dessa lokaler för egen del. Det förhåller sig även så att det är praktiskt taget omöjligt att uppbringa tomtmark i närheten. Det gör att det föreligger svårigheter, inte bara organisatoriska — som herr Jacobsson säger att utskottet skylt på — utan reella svårigheter, som det är mycket besvärligt att komma till rätta med. Vi är emellertid alla medvetna om den betydelse som arbetskliniken har, och både majoritet och reservanter — och jag tror även departementet — har den uppfattningen att det är angeläget att denna fråga löses på ett ordentligt sätt.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande punkt hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepåt propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Jacobsson, Per, begärde voting, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och god-

kändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 5 punkten 113, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Jacobsson, Per, begärde rösträkning, verkställdes nu voting medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 88;

Nej — 32.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Punkterna 114—120

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 121**Om fria resor för vissa handikappade**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Bidrag till vanföreanstalter m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 12,6 miljoner kronor.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru Elvy Olsson m. fl. (I: 76) samt den andra inom andra kammaren av herrar Gustavsson i Alvesta och Larsson i Borrbj (II: 113), hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning och förslag rörande utvidgning av möjligheterna till fria resor för handikappade

barn och ungdomar, som vistades på institutioner, i enlighet med vad i motionerna anförts.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på återopade grunder hemställt,

I. att riksdagen måtte till Bidrag till vanförelanster m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 12 600 000 kronor;

II. att motionerna I: 76 och II: 113 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Nils-Eric Gustafsson, Harald Pettersson, Larsson* i Hedenäset och *Nilsson* i Tvärålund, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, som i reservationen avgivits, samt att utskottet bort under II hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 76 och II: 113 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga om förslag rörande utvidgning av möjligheterna till fria resor för handikappade, som vistades på statliga institutioner.

Herr **PETTERSSON, HARALD**, (cp):

Herr talman! Med hänsyn till att denna fråga diskuterades ganska ingående i följ och då jag har en känsla av att kammaren snart vill bryta, skall jag inte anhänga någon egen motivering utan bara be att få yrka bifall till reservationen under punkt 121.

Herr **ANDERSSON, BIRGER**, (s):

Herr talman! Jag skall följa herr Harald Petterssons goda föredöme och endast hänvisa till vad jag sade förra gången denna fråga behandlades. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera momentet av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan.

Om hälsokontroll av barn

På gjord proposition bifölls utskottets hemställan i mom. I.

Därefter gjordes i enlighet med de rörande mom. II framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 122—124

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 125

Om hälsokontroll av barn

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Bidrag till avlöningar m. m. inom förebyggande mödra- och barnavård för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 10 200 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet haft följande motioner till behandling, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Edström m. fl.* (I: 172) och den andra inom andra kammaren av fru *Sjövall m. fl.* (II: 232), i vilka hemstälts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga om medelsanvisning med 400 000 kronor för försöksverksamhet i Lund och Göteborg rörande hälsokontroll för vissa grupper av barn i fyraårsåldern;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Lilly Ohlsson m. fl.* (I: 285) och den andra inom andra kammaren av fru *Skantz m. fl.* (II: 234), i vilka föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhänga om utredning och förslag beträffande införandet av psykisk hälsokontroll av barn och ungdom.

Om hälsokontroll av barn

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten av angivna orsaker hemställt,

I. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 172 och II: 232 till Bidrag till avlöningar m. m. inom förebyggande mödra- och barnavård för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 10 200 000 kronor;

II. att motionerna I: 285 och II: 234 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av herr *Axel Andersson*, fröken *Andersson*, herrar *Per Jacobsson*, *Edström*, *Harald Petersson*, *Strandberg*, *Bohman*, *Nelander*, *Källstad* och *Mundebo* samt fröken *Ljungberg*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under I hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 172 och II: 232 till Bidrag till avlöningar m. m. inom förebyggande mödra- och barnavård för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 10 600 000 kronor.

Herr **KAJSER** (h):

Herr talman! Reservationen vid denna punkt upptar ett yrkande om ett med 400 000 kronor utökat anslag för att genomföra en försöksverksamhet beräffande hälsokontroll hos barn.

I många olika sammanhang har det begärts att en hälsokontroll hos barn skall genomföras. Man har framför allt tänkt på barn i fyraårsåldern. Den medicinska sakkunskapen är enig om att ju tidigare man upptäcker handikappande sjukdomstillstånd och ju tidigare man kan sätta in behandling av olika art, desto större är utsikterna att nå ett gott slutresultat beträffande såväl prognosen för grundsjukdomen som prognosen för barnets anpassning i familj, skola och samhälle.

Det gäller alltså att försöka ta reda på de handikappade. Framför allt syftar man till att få tag i de glömda och gömda barnen, som har handikapp av olika art och inte kommer i åtnjutande av den vård som är angelägen för dem.

Olika utredningar har som sagt begärt en sådan undersökning. 1962 års utredning om högstadiundervisning för rörelsehindrade begärde en utredning, och centrala rehabiliteringsutredningen gjorde detsamma. Medicinalstyrelsen och skolöverstyrelsen har tillstyrkt en utredning, och 1957 års epileptikerutredning, barnanstaltsutredningen, blind- och dövskoleutredningen m. fl. har begärt det.

Departementschefen tillsatte förra våren en utredning för att utreda förutsättningarna för en sådan hälsokontroll. Den var ålagd att bli färdig den 1 oktober och blev färdig den 29 oktober. Sedan har medicinalstyrelsen yttrat sig över densamma och tillstyrkt ett anslag av 200 000 kronor. Jag kan ju förstå att det har varit en kort tid för behandling av frågan, eftersom utredningsmannens betänkande kom först den 29 oktober och medicinalstyrelsen sedan skulle yttra sig över det.

Emellertid kommer utredningsmannen med förslag om två olika typer av försöksundersökningar som skulle göras. Den ena är föreslagen av professor Karlberg, pediatriker i Göteborg, och syftar mera till att följa utvecklingen av barn som av skilda anledningar från födelsen kan förefalla vara i en riskzon — kontrollbarn, som utredningsmannen kallar dem.

Den andra undersökningen, som föreslås av pediatrikprofessorn Lindquist i Lund, siktar mera direkt på en hälsokontroll av fyraåringar. Fyraårsåldern är en viktig ålder bl. a. av det skälet, att man vid den tiden börjar med någon större grad av säkerhet kunna undersöka syn- och hörselskador, av vilka framför allt hörselskadorna kan vara betydelsefulla ur den synpunkten, att

barn som lider av odiagnostiserade hörselskador kan under lång tid anses vara psykiskt utvecklingsstörda.

Jag, som deltagit i barnanstaltsutredningen och i den varit med om att föreslå att man skulle undersöka möjligheterna att genomföra en sådan hälsokontroll, är naturligtvis angelägen om att en försöksverksamhet kan komma i gång. Det är anledningen till att jag har velat biträda den vid denna punkt fogade reservationen, till vilken jag ber att få yrka bifall.

Fru OHLSSON, LILLY, (s):

Herr talman! Jag vill tacka utskottet för den välvilliga skrivningen rörande denna motion.

Jag anser i likhet med utskottet att ju tidigare man upptäcker sjukdomar och handikapp, så att behandling kan sättas in på ett tidigt stadium, desto bättre måste resultatet bli för barnet. Det är också utomordentligt viktigt för barnets utveckling och både ur humanitär och ekonomisk synpunkt att sjukdomar och utvecklingsstörningar upptäcks i tid och kan behandlas av experter.

I utskottets skrivning utlovas ett fortsatt utredningsarbete. Jag är glad över detta löfte.

Herr talman! Jag kan försäkra att jag med stort intresse emotser den fortsatta utredningen i detta så angelägna ärende.

Fru WALLENTHEIM (s):

Herr talman! Jag ber att i sakfrågan helt få understryka vad dr Kaijser har anfört. Som även jag har hållit på med barnanstaltsutredningen, delar jag hans uppfattning om det angelägna i att vi snarast möjligt får en hälsoundersökning av barn.

Jag finner emellertid av utskottsutlåtandet att utredningsarbetet inte är slutfört. Jag kan få det intrycket av utlåtandet, att det är mycket starkt i sak

och att man sålunda har rätt att vänta ett förslag till nästa års riksdag.

Med hänvisning till detta anser jag mig inte kunna göra annat än yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s):

Herr talman! Frågan om den förebyggande hälsokontrollen av fyraåringar har aktualiserats på regeringens initiativ. Det var socialministern som tillkallade en utredningsman med uppgift att genom en förberedande undersökning klarlägga förutsättningarna för genomförande av en sådan hälsokontroll. I direktiven angavs att riktpunkten skulle vara att obligatorisk hälsokontroll anordnas vid den förebyggande barnavårdens institutioner under det år då barnet uppnår fyra års ålder.

Utredningsmannens uppgifter begränsades emellertid till att utreda fyra av de åtta punkter som fanns i direktiven. Det är klart utsagt att de övriga punkterna skall utredas senare i annan ordning.

Som vi har hört av herr Kaijser överlämnade utredningsmannen sitt betänkande i slutet av oktober förra året. Grundtanken i arbetet är fortfarande den som angivits i direktiven, nämligen att man skall finna formerna för en hälsokontroll av alla fyraåringar.

Under sitt arbete med dessa frågor kom den ursprunglige utredningsmannen i kontakt med vissa planer på en vetenskaplig försöksverksamhet som förelåg inom ett par sjukvårdsområden, närmare bestämt i Lund och Göteborg. Detta har föranlett, herr talman, att förslag framlagts om att den försöksverksamhet, för vilken mer eller mindre avancerade planer redan förelåg, skulle stödjas med statsbidrag. Dessa utredningsmannens förslag har sedan motionsvägen tagits upp här i riksdagen av bland andra företrädare för de sjukvårdsområden, som närmast är aktuella. Det kan och bör emellertid slås fast att den föreslagna vetenskapliga för-

Om hälsokontroll av barn

söksverksamheten, som säkerligen är av mycket stort intresse, inte utgör någon förutsättning för det fortsatta utredningsarbetet eller för den hälsokontroll, som regeringen har tagit initiativet till och avser att genomföra. Det finns inte heller någon tvingande anledning att på sakens nuvarande ståndpunkt binda sig för ett visst slags försöksverksamhet. Utskottsmajoriteten anser att frågan i stället både vad gäller utformningen av allmän hälsokontroll och eventuellt önskvärd försöksverksamhet bör prövas förutsättningslöst inom departementet. Eftersom regeringen aktualiserat frågan och avser att verka för dess lösande, bör vederbörande departement söka finna de lämpliga formerna för genomförandet av reformen.

Vi har alltså sett saken på detta sätt inom utskottet, och därför avgett det utlåtande vi gjort. Vi har ju här hört ett par av kammarens kvinnliga ledamöter säga att de accepterar denna vår skrivning och detta vårt förslag.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr KAIJSER (h):

Herr talman! Jag tror att jag i mitt anförande poängterade att det var socialministern som hade tillkallat utredningen. Jag påpekade också att när betänkandet hade framlagts så sent medförde detta naturligtvis vissa svårigheter att hinna få med saken i statsverkspropositionen. Men jag är av den uppfattningen att man bör ha en försöksverksamhet av någon form för att kunna komma till klarhet om hur denna hälsokontroll på bästa sätt skall kunna genomföras.

Här föreligger två olika förslag, som är framställda av mycket kompetenta personer inom området, och på något sätt måste man ju börja. Såvitt jag bedömer det, kommer man, om man inte får tillfälle att börja nu, att uppskjuta det hela — måhända ett år. Jag är ock-

så av den uppfattningen att en sådan här försöksverksamhet måste pågå ganska länge, innan man kan bedöma vad den är värd. Jag finner därför att det är angeläget att verksamheten får komma i gång ganska snart.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Herr Kaijsers inlägg föranleder mig att säga några få ord med anledning av det ärende som nu behandlas.

När det gäller hälsokontrollen av barn är det två huvudproblem som vi måste uppmärksamma för att kunna lösa frågan på ett riktigt sätt. Det ena problemet är kvantitativt. På barnavårdscentralerna finns i dag ungefär hälften av fyraåringarna inskrivna. Vi måste nu försöka nå också den andra hälften.

Det andra huvudproblemet är kvalitativt. Hälsokontrollen bör förfinas och omfatta flera undersökningsmoment än för närvarande är fallet. På den punkten tror jag att reservanterna och jag kan vara helt ense. Skillnaden gäller naturligtvis mera i vilken turordning vi skall gripa oss an dessa problem.

För min del tycker jag det är naturligt att först avsluta den förberedande undersökning som jag lät sätta i gång i fjol. Innan den är färdig — jag räknar med att den skall vara klar till hösten — vill jag i varje fall inte yttra mig lika bestämt som reservanterna om uppläggningsen av olika specialundersökningar, liksom jag inte heller vill uttala mig definitivt, huruvida vi skall börja med att försöka nå alla fyraåringar i stället för 50 procent av dem och först därefter förfina kontrollåtgärderna.

Nog ligger det väl nära till hands — det vill jag understryka — att först försöka få in alla fyraåringar i den hälsokontroll som samhället redan bedriver. Vissa kompletteringar av själva kon-

Ang. bidrag till försöksvis anordnad familjerådgivning

trollåtgärderna är också önskvärda. Om man skall ägna kanske dubbelt så mycket tid åt dubbelt så många fyraåringar som i dag, så är det också en viktig resursfråga. I den delen är jag inte beredd att ta någon ställning, innan den pågående undersökningen är klar.

Jag finner, herr talman, att utskottsmajoritetens skrivning på denna punkt i hög grad ligger i linje med en lösning som jag tror är riktig och angelägen.

Herr KAIJSER (h):

Herr talman! Jag förstår att detta är ett kvantitativt lika väl som ett kvalitativt problem. Jag finner det värdefullt med en försöksverksamhet som rör faktiska förhållanden inom ett visst område, ty då kan man få en bättre uppfattning om de kvantitativa krav som kan ställas på undersökningsapparaten, liksom också om den kvalitativa utbyggnad som behövs. Därför tror jag att det trots allt skulle vara värdefullt att praktiskt få pröva det hela.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera momentet av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan.

I fråga om mom. I, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr Kaijser begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 5 punkten 125 mom. I, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Kaijser begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 47.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Därefter bifölls på gjord proposition utskottets i mom. II gjorda hemställan.

Punkterna 126 och 127

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 128**Ang. bidrag till försöksvis anordnad familjerådgivning**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Bidrag till försöksvis anordnad familjerådgivning för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 140 000 kronor.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr Thorsten Larsson (I: 424) samt den andra inom andra kammaren av herrar Dahlgren och Gustafsson i Stenkyrka (II: 504), hade hemställts, att riksdagen måtte till Bidrag till försöksvis anordnad familjerådgivning för budgetåret

Ang. bidrag till försöksvis anordnad familjerådgivning

1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 200 000 kronor.

jag om bifall till den vid punkten förgade reservationen.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 424 och II: 504 till Bidrag till försöksvis anordnad familjerådgivning för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 140 000 kronor.

Vid punkten hade reservation avgivits av herrar *Nils-Eric Gustafsson, Harald Pettersson, Larsson* i Hedenäset och *Nilsson* i Tvärålund, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 424 och II: 504 till Bidrag till försöksvis anordnad familjerådgivning för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 200 000 kronor.

Herr **PETTERSSON, HARALD**, (cp):

Herr talman! Riksdagen beslöt ju år 1960 att lämna bidrag till försöksvis anordnad familjerådgivning. Denna verksamhet har inte fått den utbyggnadstakt som man väl kanske 1960 hade anledning att förmoda. Nu planerar emellertid en rad landsting en utbyggnad, och redan nu är det klart att tre nya byråer skall komma till.

Medicinalstyrelsen har hemställt om ett anslag för denna verksamhet på 200 000 kronor, men departementschefen och utskottsmajoriteten har stannat för ett lägre belopp. Vi har ansett att det lägre beloppet, 140 000 kronor — det är visserligen ett förslagsanslag — inte motsvarar medicinalstyrelsens bedömning när det gäller anslagetets storlek, som nog är den riktiga. Vi tror att medicinalstyrelsen sitter inne med kunskaper om de planer på utbyggnad som föreligger, så att man skulle behöva ett förslagsanslag på 200 000 kronor. Av det skälet, herr talman, hemställer

Herr **ANDERSSON, BIRGER**, (s):

Herr talman! Jag hoppas att det är sista gången i kväll som jag skall besvara herr talmannen och kammaren med ett inlägg här. Det skall inte bli många ord nu heller, ty herr Pettersson har ju redan sagt det väsentliga.

Medicinalstyrelsen vill ha 200 000 kronor. Departementschefen har förordat 140 000 kronor. Det är som herr Pettersson sade ett förslagsanslag, som alltså kan överskridas. Anslagsbelastningen budgetåret 1964/65 var en aning över 43 000 kronor. Anslaget föreslås nu bli 100 000 kronor mer än vad belastningen har varit. Även om medicinalstyrelsen skulle sitta inne med sådana kunskaper om den planerade utbyggnaden att man säkrare kan bedöma anslagsbehovet spelar det i detta fall absolut ingen roll, eftersom det är ett förslagsanslag.

Det finns över huvud taget inga som helst sakliga skäl att på denna punkt följa reservanterna. Jag vill förden skull, herr talman, yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter enligt därunder förekomna yrkanden gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 129—160

Vad utskottet hemställt bifölles.

Punkten 161

Lades till handlingarna.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1966/67 inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—15

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 16

Anslag till skolväsendet, m. m.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels godkänna de av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 3 januari 1966 angivna riktlinjerna för organisationen av arbetet med pedagogiska hjälpmedel, dels bemyndiga Kungl. Maj:t att ändra personalförteckningen för skolöverstyrelsen enligt vad departementschefen förordat, dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för skolöverstyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1966/67, dels ock till Skolöverstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 19 300 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Bengtson* och *Lundström* (I: 134) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Ohlin* och *Hedlund* (II: 183), i vilka, såvitt nu vore i fråga, hemställts, att riksdagen måtte besluta inrätta två konsulenttjänster i skolöverstyrelsen med uppgift att behandla frågor rörande rörelsehindrade barn och i anledning därav till Skolöverstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1966/67 under åttonde huvudtiteln anvisa ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 80 000 kronor förhöjt förslagsanslag av 19 380 000 kronor.

Anslag till skolväsendet, m. m.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 134 och II: 183, såvitt nu vore i fråga,

a) godkänna de i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 3 januari 1966 angivna riktlinjerna för organisationen av arbetet med pedagogiska hjälpmedel;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att ändra personalförteckningen för skolöverstyrelsen i enlighet med vad i statsrådsprotokollet förordats;

c) godkänna under punkten införd avlöningsstat för skolöverstyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1966/67;

d) till Skolöverstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 19 300 000 kronor.

Reservationer hade anförts

a) av herrar *Axel Andersson*, *Edström*, *Thorsten Larsson*, *Harald Petersson*, *Wirtén*, *Larsson* i Hedenäset, *Nelander*, *Mattsson*, *Källstad* och *Mundebo*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 134 och II: 183, såvitt nu vore i fråga,

a) godkänna de i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 3 januari 1966 angivna riktlinjerna för organisationen av arbetet med pedagogiska hjälpmedel;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att ändra personalförteckningen för skolöverstyrelsen enligt vad i statsrådsprotokollet förordats;

c) godkänna i reservationen införd avlöningsstat för skolöverstyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1966/67;

d) till Skolöverstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 19 380 000 kronor;

Anslag till skolväsendet, m. m.

b) av herrar *Wallmark* och *Nordstrandh*, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr talmannen yttrade, att under överläggningen vid denna punkt jämväl finge beröras de frågor, som behandlats under övriga punkter i utlåtandet. Eventuella yrkanden skulle dock ställas vid de särskilda punkterna, sedan de var för sig föredragits.

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp):

Herr talman! Efter en fin vink ifrån talmannen om de risker som föreligger för kammaren att få kvällsplenum på fredag om vi inte klarar av detta utlåtande mycket snabbt så förstår ledamöterna att vi som svarar för detta utlåtande lägger oss i startgroparna och genast intar spurställning.

Jag vågar emellertid ändå göra några allmänna reflexioner innan jag kommer in på punkten 16. Det skulle ha varit mycket angenämt och tillfredsställande om man i dag från denna plats hade kunnat göra det konstaterandet att skolan och då i första hand grundskolan fungerar utan svårigheter. Vid den första kontakten med årets upplaga av åttonde huvudtiteln skulle man också lätt ha kunnat få den uppfattningen att de flesta problemen nu var lösta och att skolan har nått fram till en god standard. Redan på inledningens första sida uppger ecklesiastikministern att grundskolan nu införts i 765 kommuner, vilka tillsammans omfattar 88 procent av hela landets folkmängd. Han förklarar, tydligen mycket nöjd, att »de kvalitativa insatserna avspeglas i den i jämförelse med andra länder mycket gynnsamma klasstorleken och lärartätheten».

Detta verkar mycket tilltalande inte minst för oss i folkpartiet som ju under många år sökt få till stånd en minskning av elevantalet i klasserna. Men fröjden varar inte så länge, ty när man läser vidare i huvudtiteln och kommer fram till sidan 226 så finner man att

departementschefen i själva verket inte alls är nöjd med den på första sidan deklarerade kvalitativa förbättringen. Han konstaterar nämligen att antalet klasser har blivit avsevärt större än vad som var beräknat, vilket medfört ökat behov av lärare och lokaler. Han finner det därför nödvändigt att sådana åtgärder vidtas att de tillgängliga resurserna utnyttjas på lämpligaste sätt, och skolmyndigheterna beordras tillse att antalet klassavdelningar begränsas. Naturligtvis kan det medföra svårigheter inte minst i de distrikt där skol-skjutsar måste anlitas. Departementschefen gör också det viktiga förbehållet att begränsningen skall ske under hänsynstagande till olika förhållanden.

De rekommenderade åtgärderna vittnar i varje fall, anser jag, om den brist-situation som råder på skolans område och som knappast lär förbättras inom den närmaste framtiden. Visst kan det, som någon har sagt, vara bättre att få sin undervisning av en kompetent lärare i en klass med ett trettiotal elever än i en klass med tjugotvå elever där läraren saknar behörighet, men något idealiskt tillstånd kan det ju knappast vara fråga om. Särskilt besvärande måste det ju bli vid övergången från tredje till fjärde årskursen och från sjätte till sjunde, då man ju där kommer i kläm med den mycket viktiga och grundläggande principen om den sammanhållna klassen.

Mängden av motioner som yrkar på förbättringar på olika områden vittnar också om att tillståndet inte är det önskvärda. Ändå får man väl ta i betraktande att motionärerna på grund av det ekonomiska läget har ålagt sig en viss återhållsamhet. Inom andra avdelningen har vi ytterligare dragit åt skruvarna, vilket väl också förklarar att det är rätt sparsamt med reservationer — i varje fall betydligt sparsammare än tidigare år.

Reservanterna har nöjt sig med att föreslå förbättringar på några få punkter, nämligen sådana punkter där vi har

Anslag till skolväsendet, m. m.

ansett det särskilt av nöden att någon-
ting sker. I en reservation vid punkten
16 har sålunda folkpartiet och center-
partiet yrkat på inrättandet av två kon-
sulenttjänster i skolöverstyrelsen med
särskild uppgift att behandla frågor
gällande de rörelsehindrade barnen. Be-
träffande de handikappade är det kan-
ske främst fråga om samordningspro-
blem, och liksom motionärerna har re-
servanterna menat att en del av sam-
ordningsproblemen då det gäller de rö-
relsehindrade barnen skulle kunna lös-
as av konsulenter inom skolöversty-
relsen. Någon större ekonomisk på-
frestning medför knappast detta, då
ökningen endast rör sig om 80 000 kro-
nor.

För att den nya skolan skall fungera
på rätt sätt har från många håll under-
strukits nödvändigheten av att eleverna
får ett allt större medansvar i skolan.
Utskottsmajoriteten förnekar heller inte
det betydelsefulla arbete som Sveriges
elevers centralorganisation utför och
anser att denna medverkan är förtjänt
av stöd och uppmuntran på det lokala
planet lika väl som på det centrala.
Längre än till en ökning med 10 000
kronor vill emellertid majoriteten inte
sträcka sig. Vi har funnit det uppen-
bart, att denna ökning är alldeles för
liten, om man på allvar ställer de stora
krav som man på olika håll ställer och
har ställt på SECO och dess 320 000
medlemmar. Skolöverstyrelsen har så-
lunda funnit att elevråden utgör ett
aktivt medel att åstadkomma en god
anda i skolan, att eleverna skall vara
representerade i skolans samarbets-
nämnder och att representanter för
eleverna även skall kunna delta i äm-
nes- och klasskonferenser. Ännu finns
det inte elevråd i alla skolor och det
är alldeles uppenbart att det kommer
att ankomma på SECO:s ledning att
svara för att organisationen byggs ut.
För detta krävs emellertid en instruk-
tör och ett fast kansli. Det av oss före-
slagna anslaget på 100 000 kronor är,
måste man säga, i förhållande till ar-

betets omfattning och betydelse inte
tilltaget i överkant.

Vi vet alla att lärartillgången inte är
tillräcklig och i vetenskapen om detta
borde det vara alldeles självklart för al-
la att allt som kan göras för att kon-
centrera lärarnas arbete till deras
egentliga uppgift görs. Departements-
chefen har accepterat skrivhjälp åt lä-
rarna såsom en reguljär ordning inom
gymnasium och fackskola men anser att
det bör ankomma på vederbörande hu-
vudmän att svara för kostnaderna.

I reservation vid punkten 26 har yr-
kats att riksdagen skall anhålla om upp-
tagande av underhandlingar mellan
staten och kommunförbundet beträf-
fande frågan om utformningen av stats-
bidraget till skrivhjälp åt lärarna. Då
staten betalar lärarkostnaderna, bör en-
ligt reservanternas mening skrivhjäl-
pen åt lärarna betraktas såsom en del
av lärarkostnaderna och alltså bestri-
das av statsmedel. En övervältring på
kommunerna tycker vi är obefogad och
betyder ju egentligen inte någon inbe-
sparing. I varje fall borde denna fråga
bli föremål för förhandlingar mellan
staten och kommunförbundet.

Punkten 55, som gäller främjande av
lärlingsutbildning hos hantverksmä-
stare, är ju en gammal bekant för kam-
maren. Jag för min del är för varje gång
den frågan kommer upp ständigt lika
förvånad över departementschefens och
utskottsmajoritetens återhållsamhet. Om
vi hade fullt tillräckligt av utbildnings-
möjligheter för alla våra ungdomar,
skulle jag förstå denna tveksamhet, men
när det nu är alldeles precis tvärtom,
alltså så att ungdomarna på många håll
har det minst sagt besvärligt att få ut-
bildning, borde man inte förmäna dem
en utbildning såsom den här ifråga-
varande, som av arbetsmarknadens par-
ter har fått ett mycket gott betyg. Det
är dessutom en utbildning som inte
kräver några omfattande åtgärder. Den
är billig i jämförelse med annan utbild-
ning och kan dessutom mycket snabbt
anpassas till arbetsmarknadens behov.

Anslag till skolväsendet, m. m.

Skolöverstyrelsen har denna gång föreslagit att antalet bidragsrum skall ökas med 400 stycken just med hänsyn till den stora efterfrågan på utbildning. Egentligen borde dessa bidragsrum vara obegränsade så att man gav ungdomarna en reell möjlighet, men reservanterna har nöjt sig med att yrka bifall till överstyrelsens förslag om ytterligare 400 bidragsrum. Vi finner det förslaget mycket väl motiverat.

Slutligen skall jag säga några ord om den reservation som gäller bidragen till byggnadsarbeten inom skolväsendet. Det är ju ingen hemlighet att många nya skollokaler behövs inom olika delar av vårt land och att det inte finns någon som helst möjlighet att tillgodose alla önskemål. Den ena länskolnämnden efter den andra rapporterar sina omedelbara behov av nya skolbyggen, men det anslag som i år ställs till förfogande gör det inte möjligt att tillgodose ens en fjärdedel av vad länskolnämnderna vill ha. Detta är naturligtvis både beklagligt och betänkligt då goda och välutrustade lokaler är en av förutsättningarna för att den nya skolan skall fungera på ett fullt tillfredsställande sätt.

I den reservation som centerpartiet och folkpartiet lägger fram på denna punkt föreslår vi att anslaget skall ökas med 5 miljoner kronor utöver vad Kungl. Maj:t har begärt. Det skulle möjliggöra en ökning av investeringsramen med omkring 30 miljoner. Givetvis anser vi inte att vårt förslag innebär någon överväldigande förbättring, men några skolor ytterligare skulle dock kunna byggas, och åtminstone på en del håll skulle situationen bli något bättre.

Jag vill i detta sammanhang gärna understryka det uttalande utskottet gör om uppdelningen mellan permanenta och så kallade provisoriska lokaler. Under senare år har många utomordentligt fina och ändamålsenliga paviljonger för skoländamål uppförts, byggnader som på intet annat sätt kan kallas proviso-

riska än att statsbidrag till dem utgått som om det skulle ha gällt vad man brukar kalla barackbyggen. Denna ordning är naturligtvis högst otillfredsställande då den håller kommunerna tillbaka från att välja det billigare men ofta minst lika goda och ibland kanske till och med bättre alternativet. Om den av utskottet begärda översynen kommer till stånd och leder till nya, enligt min mening vettigare statsbidragsbestämmelser, bör man kunna ha rätt att vänta att de totala kostnaderna för skolbyggnader sjunker åtskilligt och att vi snabbare skall hämta in den stora eftersläpning som vi nu tyvärr måste räkna med.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! Jag skall väl också försöka begränsa mig till några punkter i detta utskottsutlåtande, punkter på vilka vi från centerpartiets sida har anfört reservationer. Jag tror att kammarerna ursäktar mig om jag inte berör alla dessa punkter.

När det gäller den nya grundskolan vill jag helt allmänt konstatera att den har överraskat på det sättet att den stora tillströmningen till de teoretiska linjerna har kommit upp i siffror som talar ett tydligt språk om att det måste vara förhållandet i systemet självt som gör att eleverna till 80 procent väljer de teoretiska linjerna. Det är uppenbarligen så att eleverna inte är beredda att välja linje redan under det sjunde läsåret.

Vi har från centerhåll fört fram synpunkter och önskemål i denna fråga. Vi förmodar att den revision av grundskolans läroplan som nu pågår inom skolöverstyrelsen skall rätta till den här saken.

En annan fråga som jag, herr talman, är angelägen att understryka är att inte den jakt på klasser med alltför lågt elevantal som på departementschefens initiativ nu har satts i gång av skolöverstyrelsen får resultera i att lands-

bygden med de stora avstånden och de långa skolvägarna får en skolnedläggning som följd.

Särskilda utskottet nr 1 år 1962 skrev om delningstalet i klasserna följande: »Utskottet vill särskilt framhålla värdet av att delningstalsunderlaget skall utgöras av skolenhet.» Till detta vill jag lägga den sats i föreliggande utskottsutlåtande där det heter: »Samtidigt vill utskottet understryka, att frågan om en begränsning av antalet klassavdelningar måste bedömas under hänsynstagande till föreliggande olika lokala förhållanden.» Jag tror att vi skall vara försiktiga med att få för många elever i klasserna, detta med hänsyn till både disciplinproblem och arbetstrivsel i övrigt.

Låt mig också säga ett par ord om den reservation som behandlar skrivhjälp. I denna fråga har vi inte kunnat följa utskottsmajoriteten på annat sätt än att vi väl är ense om att det är nödvändigt att lärarna får skrivhjälp. Lärarna skall ägna sig åt undervisningen. De utgör alltför kvalificerade krafter för att syssla med rena skrivgöromål.

Vi är alltså eniga på denna punkt, men vi kan inte vara med när det sägs i statsverkspropositionen och av utskottsmajoriteten att kommunerna, huvudmännen, skall stå för räkningen för skrivhjälp när det gäller grundskolan och vissa andra skolor. Det är tyvärr inget nytt att staten rekommenderar en sak men överlåter till kommunerna att betala. Skrivhjälp utgör en del av undervisningen. Lika väl som staten har att svara för lärarlönerna bör anslaget till skrivhjälp utgå efter samma princip.

Vi har, som herr Axel Johannes Andersson redan sagt, reserverat oss och föreslagit att en överläggning med kommunförbunden skall komma till stånd i denna fråga för att undersöka möjligheterna av att statsbidrag skall utgå även för detta ändamål.

När det gäller Sveriges elevers cen-

Anslag till skolväsendet, m. m.

tralorganisation skall jag på grund av den sena timmen inskränka mig till att instämma i vad herr Axel Johannes Andersson har anfört i denna fråga. Jag kan emellertid säga så mycket som att jag tror att det är en organisation som kommer att ha stor betydelse för arbetstrivseln i skolan och därmed också bidra positivt till skolans egentliga arbete.

Herr talman! Det har ju framhållits tidigare att vi lever under knapphetens kalla stjärna. Den kännetecknar också årets budgetsituation i många hänseenden. Den sprider sin nedkylande inverkan på anslagen i åttonde huvudtiteln och borde egentligen helt avskräcka oss från att yrka på anslagshöjningar. De anslagshöjningar som vi yrkar på är också, det vill jag hävda, starkt påverkade av hänsynen till den ekonomiska situationen. Därför har vi inskränkt oss till att begära höjningar på de poster då sådana är speciellt motiverade, särskilt sådana som är en följd av tidigare beslut. Den nya gymnasieorganisationen som startar i år har fått vissa verkningar för de elever som är i den nuvarande gymnasiegången. En viss procent elever kommer av olika orsaker i den situationen att de måste gå om den klass där de befinner sig. Denna s. k. kvarsittning kan inte tillämpas i år, därför att gymnasieettan nästa läsår kommer att helt ha den nya typen av undervisning. Skolöverstyrelsen har observerat detta och har i sina petita upptagit ett ganska stort belopp för stödundervisning åt dessa elever.

Ytterligare ett par elevkategorier kommer med stor sannolikhet att behöva sådan stödundervisning, nämligen eleverna i den treåriga studiegången av tekniskt gymnasium och de elever som inte gått i grundskolan men som kommer att intagas i årets etta i den nya studiegången och därutöver elever som går handelsgymnasiets ettåriga studentlinje i matematikundervisning. Skolöverstyrelsen räknar med att cirka 950 klasser med tre veckotimmar behöver

Anslag till skolväsendet, m. m.

sådan undervisning. Detta medför enligt skolöverstyrelsens förslag den mycket stora kostnaden av cirka 5,7 miljoner kronor.

Departementschefen gör här en ganska hård nedprutning, trots att jag har konstaterat att han ändå menar att det i princip behövs en dylik särskild undervisning. Anslaget här skärs alltså ned till en miljon kronor. Vi inom centern tror inte att detta anslag kommer att räcka, utan vi menar att nedprutningen är alldeles för kraftig. Vi föreslår därför en höjning av ytterligare två miljoner kronor.

Jag vill med detta, herr talman, hänvisa till vår reservation i detta ärende och vill understryka betydelsen av att riksdagen beviljar tillräckligt stort anslag.

Slutligen vill jag säga något om skolbyggandet. Skolbyggnadssituationen kan utan vidare betecknas som prekär. Många kommuner, som på grund av myndigheters beslut och med deras tillstånd bestämt sig för att införa grundskolan i sitt distrikt, ser med ängslan mot framtiden. De vet nämligen inte hur de skall få pengar och tillstånd till de nödvändigaste skollokalerna. När riksdagen år 1962 beslöt att införa grundskolan ansågs att en kostnadsram för skolbyggen på 350 miljoner kronor årligen fram till budgetåret 1965/66 vara tillräcklig. Ja, för budgetåret 1966/67 var man t. o. m. nere i en beräkning utav 275 miljoner kronor.

Hur dessa beräkningar gjorts är det kanske svårt att nu fundera över, men de har uppenbarligen blivit felaktiga. Skolöverstyrelsen beräknar här en sammanlagd investeringsram på 510 miljoner kronor. Här kan i huvudsak två faktorer vara orsak till denna stora differens. Dels har man gjort ett misstag vid beräkningen av behovet av lokaler, dels har naturligtvis även den ekonomiska politiken som leder oss vidare i en allt snabbare takt in i inflationen spelat en mycket väsentlig roll.

Hur som helst kommer den stora ned-

prutningen på cirka 120 miljoner kronor i medelsram som här föreslås att få mycket obehagliga konsekvenser för de kommuner och de medborgare i dessa som plötsligt finner att de inte har skollokaler att sätta sina elever i. Jag kan för kammaren här nämna att länskolnämnden i Malmöhus län rankat en lista på 64 skolbyggen som skulle kräva ett totalt anslag på 133 miljoner kronor. Man säger i sin framställning till skolöverstyrelsen att det är nödvändigt att få detta belopp om man skall kunna genomföra grundskolan. Nu har enligt vad jag erfarit 33 miljoner kronor beviljats. Jag tror också i likhet med vad herr Axel Andersson här sade att situationen är densamma i län efter län landet runt. Hur den situationen ekonomiskt skall kunna klaras upp, så att vi skall få tillräckligt med skollokaler för att över huvud taget kunna fullfölja grundskolans läroplan, blir säkert ett stort problem.

Låt mig sedan säga en sak till, nämligen att många säkerligen också frågar sig om det inte vore möjligt att åstadkomma en standardisering och ett förbilligande via industriella och rationella byggnadsmetoder. Jag vill säga att jag vet att det finns en grupp inom skolöverstyrelsen som börjat syssla med detta, och självfallet kan den inte redan nu ha hunnit så långt i detta sitt arbete, men jag vill understryka att det är tacknämligt att man nu verkligen sätter in all kraft för att skapa rationella och billigare byggmetoder på detta område. Jag vet också att det tagits privata initiativ på andra håll i detta land, och jag har på nära håll fått ta del av en sådan byggmetod. Jag vågar säga att vi här kan konstatera en ganska god nedgång av byggnadskostnader som vi annars hade fått vidkännas.

Jag vill med detta starkt understryka att det är högt på tiden att vi får nya och friska grepp när det gäller sättet att planera och bygga skolor. Men detta är ändå inte lösningen av dagens akuta behov, och jag återvänder till att under-

Anslag till skolväsendet, m. m.

stryka betydelsen av att vi får ett beslut här i riksdagen som ökar kvoten för byggnader till skolor med ytterligare något antal miljoner kronor. Vi har i den föreliggande reservationen från centern och folkpartiet föreslagit att statsbidraget skall höjas med 5 miljoner kronor. Det skulle innebära en höjning av ramen med omkring 30 miljoner kronor.

Herr talman! Med dessa ord vill jag yrka bifall till reservationen.

Herr WALLMARK (h):

Herr talman! Med hänsyn till att detta lilla häfte innehåller utgifter på mellan 2 och 3 miljarder kronor och debatten kanske kan vara ungefär en timme, kan man väl inte säga annat än att andra avdelningen är tämligen rationell i sitt arbete. Det kan naturligtvis också ha andra orsaker. Det kan ju bero på att ecklesiastikministern avväger anslagen så väl att det inte finns anledning att göra några justeringar. Det kan också bero på att det är så ont om medel att vi inte vet var vi skall finna pengar till utökade anslag. Vi kan säga att i huvudsak gäller denna tredje orsak.

De reservationer som föreligger är krusningar på ytan och berör endast några få detaljer, som har behandlats av de två tidigare talarna här. Jag kan i stora delar instämma i vad både herr Andersson och herr Larsson har sagt. Jag skall emellertid tillåta mig göra några små kommentarer till ett par punkter.

Vi inom högern har inte ansett oss kunna ge vår anslutning till reservationen under punkt 16 om de två konsulenterna. De är för närvarande inte öronmärkta, och vi anser att skolöverstyrelsen inom ramen för de resurser som ställs till dess förfogande bör kunna nyttja dem på bästa möjliga sätt där de gör den största nyttan. Vi överlåter med förtroende till SÖ att sköta den detaljen. Däremot anser vi oss inte ha möjlighet att gå med på mer personal.

Vad beträffar SECO har vi tillfogat ett särskilt yttrande. Vi har nöjt oss med det tillskott som departementschefen har föreslagit, 10 000 kronor. Det har vi motiverat med att den utbyggnad som kan behöva ske i första hand bör ske på det kommunala planet och det lokala planet, och vi förutsätter att de kommunala myndigheterna väl villigt kommer att hjälpa elevorganisationerna med lokaler och lämna annat stöd så att de kan fungera.

Den centrala organisationen får väl finna sin form. Personligen har jag uppfattningen att den måhända är litet yvig i sin aktivitet och borde koncentrera sig till mera väsentliga ting, så att den får tid och arbetskraft över. Jag har genom en mig närstående yngling anledning att följa denna verksamhet litet, och jag tycker personligen att man med det snaraste kan lägga ned det inköpsbolag som man har startat och i stället syssla mer med det som hör till SECO:s uppgifter, så att det kanske blir litet lättare att hinna med.

Jag följer emellertid SECO:s arbete med stort intresse och vill gärna instämma i vad de två föregående talarna har sagt, nämligen att SECO säkerligen kan bidra till god förståelse för skolarbetet bland eleverna, om man fattar sin uppgift på ett riktigt sätt.

Under punkt 26, som gäller bidrag till driften av grundskolor, har vi dels en reservation och dels ett särskilt yttrande. Tiden anses ju nu vara mogen för en översyn av skolreformen, i första hand när det gäller högstadiet. Vi är alla eniga om detta, och det kanske närmast är när det gäller formerna för översynen som vi inte är riktigt överens med majoriteten. Denna översyn berör utomordentligt betydelsefulla områden. Den avser inte bara rent pedagogisk-tekniska problem utan har också samhällsekonomiska aspekter. Den berör naturligtvis utformningen av skolorna ovanför grundskolan och kan beröra många av de frågor som var så utomordentligt känsliga i debatten en

Anslag till skolväsendet, m. m.

gång när grundskolan genomfördes. Av den anledningen har vi ansett det naturligt att denna utredning blir parlamentarisk, och det är vad vi kräver i vår reservation.

Vi har till denna punkt också fogat ett särskilt yttrande, som gäller lärartätheten. Jag skall på den punkten inskränka mig till att helt instämma i vad herr Andersson har anfört — det är i stort sett vad som står i det särskilda yttrandet.

Jag vill också till alla delar instämma i vad han sagt om lärarutbildningen.

Beträffande bidragen till byggnadsarbeten under punkt 73 skulle jag emellertid vilja säga några ord. Flertalet av oss är kommunalt engagerade och vet vilka utomordentligt stora problem vi har i våra hemkommuner att klara skolbyggnaderna — jag använder inte överord när jag säger det.

Man har nu i reservationen föreslagit en ökning av statsbidraget med 5 miljoner. Det skulle man kanske till nöds kunna gå med på, men de 5 miljonerna betyder 30 miljoner i investeringar, och det innebär en sådan samhällsekonomisk belastning att vi inte anser oss våga gå med på den. Jag vill erinra om att vi, trots att man från regeringshåll vill mena att årets statsverksproposition kännetecknas av återhållsamhet, ändå har den uppfattningen att återhållsamheten inte är tillräcklig. Statsverkspropositionen kommer under nästa år att ge utslag i form av stigande priser på grund av sin inflationistiska karaktär. Detta gör att vi inte anser det möjligt att utöka skolbyggandet mer än vad ecklesiastikministern här har föreslagit, trots att det är nödvändigt för att vi skall klara skolreformen. Vi har i stället väckt en motion om en förutsättningslös analys och en konkret tidsplan som skall kunna serveras kommunerna. Motionen är remitterad till skolöverstyrelsen och uppskjuten, men den kommer så småningom att bli behandlad i riksdagen.

Till slut, herr talman, vill jag bara

säga några ord om ett ärende som det råder enighet om i avdelningen men som innehåller en väsentlig tolkningsfråga, som jag gärna vill beröra eftersom ecklesiastikministern är här. Jag avser den motion som gäller Grännskolan. Den har ju väckts flera år. Statsutskottet har uttalat att det anser att skolan i och för sig borde vara statsbidragsberättigad men att utskottet inte vill föregripa en pågående utredning. Vi säger nu att om de ekonomiska förhållandena vid Grännskolan gör det nödvändigt att ett särskilt stöd utges innan utredningen är klar, så bör Kungl. Maj:t ta initiativet.

De informationer som man fått efteråt och som pekar på att elevavgifterna skulle behöva höjas upp till 9 000—10 000 kronor anser jag vara ett incitament för departementet att träda in. Det är inte försvarligt att en skola som vi alla i avdelningen har besökt och funnit utomordentligt värdefull och som tillämpar nya pedagogiska metoder och är banbrytande här i landet skall bli behandlad på det viset. De enda elever som kan gå där är ju rikemansbarn, och det är väl egentligen inte meningen med en skola av denna typ. De utlandsföräldrar som är nödsakade att placera sina barn i sådana skolor får en belastning som nästan kan knäcka deras ekonomi.

Jag har velat säga detta till protokollet eftersom läget nu synes vara sådant att det finns anledning att vänta att departementet i detta fall ger det bidrag som skolan tydligen oundgängligen behöver.

Herr DAHLBERG (s):

Herr talman! Denna talarstol har nu i eftermiddag mest använts av dem som velat höja anslagen under socialhuvudtiteln. Nu tänker jag tala för att bevara redan utgående anslag. Det gäller kanske i och för sig ingen stor sak, men för de bygder det här är fråga om är den väsentlig.

Anslag till skolväsendet, m. m.

Under punkt 27 är upptaget ett anslag som särskilt stöd åt undervisningen i rikets nordligaste gränsorter m. m. Det har fogats en reservation till statsutskottets utlåtande vid denna punkt. Reservationen går ut på att man skall bibehålla det under anslaget beräknade beloppet till bygdekursur.

Kungl. Maj:t har visserligen föreslagit att beloppet till bygdekursverksamheten skulle beräknas till 37 500 kronor. Men det finns inga möjligheter att med dessa medel bedriva denna verksamhet. Lönen för den som leder kurserna beräknas efter lönegrad A 23: 24, och med pensionsavgifter uppgår lönebeloppet till ungefär 43 000 kronor per år. Resekostnaderna och traktamentskostnaderna — det är ju här fråga om en ambulerande verksamhet — uppgår till 15 000 kronor, och övriga kostnader, t. ex. för lokalhyror, uppgår till 5 000 kronor. Det behövs alltså 63 000 kronor för att denna bygdekursverksamhet skall kunna bedrivas.

Det är kanske många som frågar vad denna kursverksamhet innebär för någonting. Det är en verksamhet som bedrivits ända sedan 1912 i de finskspråkiga bygderna uppe i Tornedalen, och Tornedalens folkhögskola har stått som kursarrangör. Olika kurser har anordnats under årens lopp. Det har gällt kurser av fem å sex veckors längd i exempelvis svenska språket, och det har gällt kurser i sociallagstiftning, praktiska skrivövningar och en rad andra rent praktiska ämnen, som varit av stor betydelse för denna tvåspråkiga bygd. En stor del av befolkningen där är ju finskspråkig. Om denna verksamhet nu inte kan fortgå, betyder det ett handikapp för denna språkliga minoritet i Tornedalen.

Jag har också studerat proposition nr 42 om statsbidrag till folkhögskolorna, men jag kan inte finna att där lämnats några som helst möjligheter att disponera pengar för denna kursverksamhet. Det kan utgå statligt stöd till byggnadsanslag och lärarlöner och dy-

likt när det gäller folkhögskolorna, men det lämnas inga anslag att bedriva en ambulerande kursverksamhet av det slag som finns i Tornedalen. Jag vill också likna denna kursverksamhet vid en viss vuxenutbildning, som nu är så populär här i riksdagen och i andra sammanhang. Det är ju här fråga om vuxna människor som haft en bristfällig skolgång men som längre upp i åren har fått möjlighet att bevista dessa kurser och på så sätt lättare kunnat inlemmas i det svenska samhället.

Herr STEFANSON (fp):

Herr talman! Längden på mitt anförande kommer inte alls att stå i proportion till det digra material som jag förmedlar upp i talarstolen. Jag skall försöka fatta mig mycket kort och begränsa mig till reservationen vid punkten 55, som gäller främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare.

Låt mig då först säga att jag och mina medmotionärer från tidigare riksdagar när det gäller utbildningen inom näringslivet varit utomordentligt återhållsamma i år i fråga om motioner. Även vi har vid vårt motionerande tagit hänsyn till det rådande ekonomiska läget, och i viss mån har också det faktum att yrkesutbildningsberedningen arbetat medfört att vi begränsat oss till en enda motion när det gäller yrkesutbildningen inom näringslivet, nämligen den motion som gäller antalet bidragsrum hos hantverksmästare.

Herr Axel Johannes Andersson har på ett utmärkt sätt motiverat vårt yrkande, och jag kan till fullo instämma i vad han har sagt. Jag vill bara understryka att det föreligger ett verkligt starkt behov av ett vidgat antal bidragsrum. Inte ens det antal bidragsrum som skolöverstyrelsen föreslår — alltså en utökning med 400 — kommer att räcka till för kommande budgetår.

Låt mig belysa detta med några siffror. Den 19/1 1966, således när endast något mer än halva budgetåret tillända-

Anslag till skolväsendet, m. m.

lupit, hade 1 430 bidragsrum bifallits, och 2 266 låg ute på remiss, således tillsammans 3 696 bidragsrum. Om man räknar med en hög avslagsprocent på dessa ansökningar skulle sannolikt omkring 3 300 ändå ha bifallits, under förutsättning att det funnits tillräckligt antal bidragsrum. Nu finns det emellertid bara 2 200 för innevarande budgetår, vilket betyder att det vid årets slut kommer att återstå ett mycket stort antal ansökningar som inte kunnat bifallas på grund av för lågt antal bidragsrum. Läger man till de 400 som skolöverstyrelsen har begärt och som vi motionerar om blir det 2 600. Även med den ökningen kommer det att bli en avsevärd brist under budgetåret 1966/67.

Här gäller det i stor utsträckning expanderande yrken för vilka man lagt sig vinn om en systematisk yrkesutbildning av lärlingar ute i näringslivet. Det gäller t. ex. byggnadsbranscher som har ont om arbetskraft. Det borde ligga i statsmakternas intresse att understödja deras utbildningsverksamhet för att på så sätt undvika den brist på arbetskraft bl. a. inom byggnadsbranschen, som nu till mycket stor del hindrar bl. a. bostadsbyggandet.

Jag har velat peka på det svåra problem som det begränsade antalet bidragsrum medför.

Herr WERNER (k):

Herr talman! Jag skall inte anföra några argument utöver de i motionerna redan anförda om ett högre anslag till SECO. Jag anser att argumenten är väl underbyggda och väl motiverade i motionerna. Detta är ju heller ingen partiskiljande fråga, eftersom företrädare för fem av riksdagspartierna har motionerat i samma ärende.

Låt mig bara erinra om en sak. Hade SECO behandlats som en vanlig ungdomsorganisation, skulle den ha fått ett anslag på cirka 200 000 kronor. Jag tycker det är värt att ta hänsyn till det när

storleken av SECO:s anslag skall fastställas.

Herr GEIJER, LENNART, (s):

Herr talman! Alla är överens om att elevernas medverkan är ett viktigt moment, när den nya skolan skall föras ut i det levande livet. Skolöverstyrelsen har föreslagit ett anslag på 100 000 kronor till SECO för budgetåret 1966/67, medan departementschefen föreslår 60 000 kronor. Vi är några motionärer som anser att skolöverstyrelsens bedömning borde kunna följas. Dessutom tror jag det är viktigt att SECO får tillräckligt med pengar, så att man kan sprida information i tillräcklig utsträckning.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Jag beklagar djupt att omständigheterna har gjort att detta statsutskottets utlåtande kommer upp på kammarens bord kl. 12 på natten. I utlåtandet ingår många punkter som man skulle ha velat ge en ingående belysning, men i likhet med de föregående talarna skall jag försöka fatta mig så kort som möjligt.

Beträffande reservationen vid punkten 16, angående inrättandet av två konsulenttjänster i skolöverstyrelsen, har vi givit en ganska tydlig anvisning om läget. Därför tror jag inte det finns så mycket att tillägga utöver vad herr Wallmark redan har sagt. Jag vill bara erinra om att skolöverstyrelsen har möjligheter att fördela sina konsulentåtgärder. Dessutom pågår det en utredning inom socialdepartementet om de handikappade.

Vidare har flera talare här nämnt bidraget till Sveriges elevers centralorganisation, SECO som vi säger i dagligt tal. Det förtjänar kanske påpekas hur utvecklingen har gått där. Vi började 1963/64 då anslaget var 10 000 kronor. Det har ökats undan för undan, och departementschefen föreslår nu 60 000

Anslag till skolväsendet, m. m.

kronor. Motionärerna vill öka anslaget med 40 000 kronor.

Herr talman! Jag tror vi måste ägna den här saken litet uppmärksamhet i alla fall. I tidningarna för de närmast föregående dagarna har vi sett åtskilligt om hur det ligger till i SECO, vilket är att mycket djupt beklaga. Andra avdelningen i statsutskottet har under årens lopp haft viss kontakt med den här organisationen, och om den nu börjar ramla sönder, som det tycks av tidningarna, så vore det att beklaga. I samma tidningar har vi också läst om vad det beror på att man har blivit osams på en särskild punkt. Det var det uppmärksammade förslag som fördes fram vid SECO:s s. k. elevriksdag om en studielön på 10 000 kronor per elev.

Herr talman! Låt oss räkna litet grand på den saken, om detta alltså var allvarligt menat. Vad skulle det ha inneburit? Jo, det skulle ha inneburit att anslaget till SECO skulle ha behövt ökas till mer än hela anslaget under åttonde huvudtiteln. Jag tror att om denna organisation vill skaffa sig goodwill och verka på det sätt som den började från början, skall den ta avstånd från sådana där hugskott. Det är till organisationens egen fördel.

I samma tidningar upplystes det att föreningen under de senaste åren hade ådragit sig en skuld på 50 000 kronor. Jag har ingen som helst möjlighet att kontrollera de uppgifterna. De är bara tidningsuppgifter. Skulle det vara sant, så är det att beklaga.

Men för att återgå till den där 10 000 kronors studielönen, så har jag rent personligt ingenting emot studielön, om man i samma andedrag förbinder sig att när staten bekostar hela utbildningen, skall lönesättningen efter studietiden också bli som medeltalet av vad svenska folket har. Men det vill man inte vara med om. Och så länge man inte ägnar den saken någon uppmärksamhet, tror jag att vi skall vara litet försiktiga på det här området.

Departementschefen har nu föresla-

git en höjning till 60 000 kronor, och utskottsmajoriteten anser att för innevarande år bör det vara tillräckligt. Det finns knappast något annat anslag som har fått en så stor procentuell förhöjning under de senaste åren som just detta.

I övrigt vill jag gärna intyga att det i statsutskottets andra avdelning i år har varit en rätt stor enighet. Tyvärr finns det några skönhetsfläckar här, som har kommit fram i form av reservationer, där man ytterligare vill öka utgifterna med ungefär 6 miljoner kronor under denna huvudtitel. Men jag vill gärna intyga att de flesta ledamöterna, för att inte säga alla, i andra avdelningen har varit medvetna om den ekonomiska belägenhet vi befinner oss i, och man har försökt att mer än vanligt behärska sina önskemål på olika punkter. Jag förstår mycket väl att man kan ha personliga önskemål, det har vi väl allesammans och inte minst då det gäller skolans område. I det läge som vi befinner oss tror jag att vi allesammans kan erkänna att departementschefen har lyckats att få en rätt stor del av den gemensamma kakan, och för det är vi alla som är intresserade av skolans värld tacksamma.

Det har nämnts olika punkter. Jag skall inte beröra dem alla. Det är bara några som jag skulle vilja tala något mer om. Det har exempelvis talats om bidrag till driften av kommunala gymnasiala skolor, och i stort sett har vi ju kunnat vara överens om de allmänna linjerna. Vissa reservanter har dock ansett att man bort gå längre än vad majoriteten ansett sig kunna göra. Jag vet inte hur stor betydelse 6 å 7 miljoner kronor kan ha när man jämför med den totala potten i detta avsnitt av statsverkspropositionen, men vi är medvetna om att vi kan ha olika uppfattningar om på vilka punkter eventuella tillägg bör göras. Det beror naturligtvis på om vederbörande personligen är intresserad av just den detalj det gäller.

Jag skulle vilja nämna ett par ord

Anslag till skolväsendet, m. m.

om vad vi i avdelningen skämtsamt kallat för den Stefansonska följetongen. Jag vill säga att vi är mycket intresserade av den utbildning det här gäller. Vi förstår också de synpunkter som han har framfört, men även på detta område har man ifrån departementets sida måst visa en viss återhållsamhet. Detta bidragsrum har dock höjts undan för undan. Nu vill reservanterna anslå ytterligare 265 000 kronor. Tyvärr har vi inte ansett oss kunna vara med om detta, men vi vill fördenskull inte ett ögonblick bestrida förtjänsten av den utbildning som sker på detta område.

Det finns ytterligare punkter att beröra. Posten bidrag till byggnadsarbeten inom skolväsendet har kanske vållat den längsta diskussionen i avdelningen. Vi har haft företrädare från skolöverstyrelsen hos oss som ingående har redogjort för läget på detta område. Vi är allesammans överens om att detta är ett område där man skulle kunnat ta emot betydligt mera pengar än som nu kommer i fråga. Det är dock inte bara pengar det gäller, utan det är också fråga om arbetskraften på olika områden, såsom beträffande skolor, bostäder, sjukhus och mycket annat. De 5 miljoner som reservanterna yrkar som tillägg utöver departementschefens förslag skulle naturligtvis ha en viss betydelse, men jag är inte alls säker på att det går att fullfölja ett sådant arbete som man skulle önska. Vi har haft en mycket besvärlig vinter som gjort att en rad av stora, medelstora och små byggen har försenats betydligt. De byggen som skulle ha börjat vid budgetårets början, kommer att bli försenade till senare halvåret, och det kommer att medföra besvärligheter över hela landet. Även majoriteten är fullt på det klara med att vi här har åtskilligt att göra.

Herr Larsson nämnde något om hur det ligger till i Malmöhus län. Det är riktigt vad han säger. Förhållandet är ungefär detsamma också i en rad andra län, och i länsskolnämnderna har vi

rätt stora bekymmer på detta område. Det gäller att försöka få det mesta och bästa möjliga för de pengar som finns anvisade för detta ändamål.

Den sakkunnige från skolöverstyrelsen, som vi hade nöjet att ha hos oss i andra avdelningen, redogjorde mycket ingående för detta problem och även för de utredningar som pågår på detta område, men där, herr talman, måste jag nog säga att jag är litet skeptisk. Under de 29 år jag har suttit här i riksdagshuset har jag hört om utredningar på byggnadsområdet, men jag har icke sett några särskilt stora framsteg på området. Vi har dock undan för undan blivit lovade förbättringar, inte bara på skolans område utan på bostädernas område, sjukhusens område o. s. v. Kan vi få en fabriksmässig masstillverkning av vissa lokaliteter är det väl alldeles uppenbart att det åtminstone borde kunna förbilliga kostnaderna en del. Jag är dock inte säker på att nettot hamnar hos kommunerna. Det hamnar kanske på annat håll. Vi har dock en rätt stor brist på lokaler. Det är vi överens om. Jag tror att man, när man vid gemensam beredning i departementen har övervägt dessa saker, har måst ta hänsyn till alla andra byggnadsarbeten som också måste komma i fråga på olika områden, bostäder, sjukhus och mycket annat. Allesammans vore dock glada om det skulle kunna byggas mer på detta område än vad som har förutsatts i propositionen. Jag är inte säker på att det kommer att lyckas.

I stort sett har vi kunnat vara överens på de flesta punkterna. De reservationer som finns anser jag inte vara av den storleksordningen att de fördunklar intrycket av en, som jag vill säga, enastående enighet i dessa avseenden.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets samtliga förslag.

Herr GEIJER, LENNART, (s) kort genmäle:

Herr talman! Inom SECO finns 500 elevråd. Enligt de upplysningar som jag

Anslag till skolväsendet, m. m.

har fått i dag skulle det vara ett elevråd som har utträtt för den påtalade frågan.

Vidare tycker jag nog att vi inte skall förebrå ungdomen att den är optimistisk. Det finns ju ändå ett uttryck som säger att om man siktar mot stjärnorna kanske man träffar trädtopparna. Jag vill bara sluta med att ännu en gång erinra om att skolöverstyrelsen har ansett att SECO behöver 100 000 kronor.

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vet inte om min vän herr Näsström var en alldeles speciell ungdom när han växte upp. Vi andra har väl dock i alla fall bakom oss en hel rad av ungdomssynder, vilka ju bl. a. har tagit sig uttryck på det sätt som herr Geijer nämnde, att vi har varit optimistiska och gått till överdrifter på mångahanda sätt. Jag vill inte förmena de elever som nu går i skolan och som är anslutna till SECO den förmån som vi hade vi när vi var unga att få göra oss skyldiga till överdrifter. Det är ju alldeles självklart att deras påhitt här — eller vad skall jag kalla det för — om en studielön på 10 000 kronor per elev aldrig kommer att nå fram till verkligheten. Men låt dem gärna drömma om det. De kommer säkert själva snart nog att slå ihjäl den drömmen.

Herr Näsström sade att han hade fått ett intryck genom tidningarna av hur det låg till med SECO. Han framhöll att det finns risk för att SECO ramlar sönder och att just för att förhindra något sådant är det nödvändigt att organisationen får de resurser den behöver. Som herr Geijer sade är det framför allt bristen på information som gör sig gällande. Jag anser fortfarande att 100 000 kronor är ett rätt blygsamt belopp då det gäller en så stor organisation.

Jag vill gärna instämma med herr Näsström, då han överlämnade en blom-

ma eller kanske snarare en hel bukett till ecklesiastikministern för att denne lyckats kapa åt sig en så stor del av kakan till skoländamål. I samma andetag framställde herr Näsström reservationerna som skönhetsfläckar, men jag vill påstå att reservationerna har kommit till för att tvätta bort skönhetsfläckar i det i övrigt förträffliga förslag som departementschefen har framlagt.

Vad slutligen beträffar skolbyggnaderna framhöll herr Näsström att problemet därvidlag i stor utsträckning var ett arbetskraftsproblem. Naturligtvis förhåller det sig så på många håll i vårt land, men jag skulle tro att inom det område där herr Näsström själv sitter som länsskolnämndens ordförande är det inte främst bristen på arbetskraft som gör att skolbyggena inte kan komma till stånd.

Herr STEFANSON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Utskottets ärade talesman sade att man med ett stänk av humor talar om mina motioner som »de Stefansonska följetongerna». Jag är glad åt den benämningen, inte minst med tanke på det välvilliga omdöme som den nu behandlade motionen fick av herr Näsström i hans anförande.

Sedan vill jag säga att när utskottets majoritet av omsorg om statens finanser avstyrker äskandet om en höjning av antalet bidragsrum med 400, så förstår jag inte utskottet. Ett faktum är ju att för dessa 265 000 kronor som det är fråga om i merkostnader får man 400 nya elevplatser, vilket betyder omkring 700 kronor per elev och år i omkostnader. Det är i den bristsituation som för närvarande råder i fråga om elevplatser och den brist på arbetskraft som speciellt byggnadsbranschen har ett utomordentligt billigt sätt att uppnå en ökad utbildningskapacitet.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Naturligtvis har jag ingen anledning att betvivla vännen Anderssons ungdomssynder.

Ang. bidrag till Sveriges elevers centralorganisation

Beträffande SECO vill jag säga att enligt vad som framgått av tidningarna beror söndringen på de orimliga anspråk som ställts. Ungdomar i olika delar av landet har stegrat sig inför anstridigheterna, och jag tycker att det inträffade visar att det finns ungdomar som har en klar blick för vad som går att göra och vad som inte går att göra. Jag tycker därför att det är ganska olämpligt att säga att statsutskottets behandling av detta ärende skulle strida mot den uppfattning som råder inom SECO.

Herr Andersson sade vidare att han inte kunde godta att reservationerna kallades för skönhetsfläckar. Jag förstår att jag inte lyckats övertala honom på den punkten, men om man kräver ytterligare sex à sju miljoner kronor, när man vet att utskottet har gått så långt som det över huvud taget är möjligt, måste jag beteckna det som skönhetsfläckar.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de därunder framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Andersson, Axel*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 16, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Andersson, Axel*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 81;

Nej — 31.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 17—21

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 22**Ang. bidrag till Sveriges elevers centralorganisation**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Bidrag till Sveriges elevers centralorganisation för budgetåret 1966/67 anvisa ett anslag av 60 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Werner* och *Adolfsson* (I: 271) samt den andra inom andra kammaren av herr *Jansson m. fl.* (II: 334), i vilka hemställts, att riksdagen till Bidrag till Sveriges elevers centralorganisation för budgetåret 1966/67 måtte anvisa ett belopp av 100 000 kronor;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Hilding m. fl.* (I: 391) och den andra inom andra kammaren av herr

Ang. bidrag till driften av grundskolor m. m.

Carlsson i Tyresö m. fl. (II: 467), i vilka anhållits, att riksdagen måtte under åttonde huvudtiteln för budgetåret 1966/67 till Bidrag till Sveriges elevers centralorganisation anvisa 100 000 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 271 och II: 334 samt I: 391 och II: 467, till Bidrag till Sveriges elevers centralorganisation för budgetåret 1966/67 anvisa ett anslag av 60 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Axel Andersson, Edström, Thorsten Larsson, Harald Pettersson, Wirtén, Larsson* i Hedenäset, *Arvidson, Nelander, Mattsson, Källstad* och *Mundebo*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom med bifall till motionerna I: 271 och II: 334 samt I: 391 och II: 467, till Bidrag till Sveriges elevers centralorganisation för budgetåret 1966/67 anvisa ett anslag av 100 000 kronor.

Vid punkten fanns därjämte fogat ett särskilt yttrande av fröken *Andersson* samt herrar *Wallmark, Bohman* och *Nordstrandh*.

Herr **ANDERSSON, AXEL**, (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **NÄSSTRÖM** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande punkt hemställt samt vidare på antagande av det

förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Andersson, Axel*, begärde voting, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 22, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Andersson, Axel*, begärde rösträkning, verkställdes nu voting medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 79;

Nej — 33.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 23—25

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 26**Ang. bidrag till driften av grundskolor m. m.**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att besluta om åtgärder för underlät-

Ang. bidrag till driften av grundskolor m. m.

tande av finskspråkiga barns skolgång, dels till Grundskolor m. m.: Bidrag till driften av grundskolor m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 1 600 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade riksdagen till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Blomquist m. fl.* (I: 28) och den andra inom andra kammaren av herr *Werner m. fl.* (II: 49),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Wirtén* och *Nyman* (I: 170) samt den andra inom andra kammaren av herr *Mundebo m. fl.* (II: 217),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Holmberg m. fl.* (I: 263) och den andra inom andra kammaren av herr *Bohman m. fl.* (II: 333),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* (I: 381) och den andra inom andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.* (II: 474), såvitt nu vore i fråga,

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Elvy Olsson m. fl.* (I: 401) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Johansson* i Skärstad och *Johansson* i Växjö (II: 479).

I motionerna I: 263 och II: 333 hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga om parlamentarisk utredning och förslag i beaktande av de i motionerna angivna synpunkterna rörande möjligheterna att på kort respektive lång sikt vidtaga förbättrande åtgärder på grundskolans högstadium inom ramen för samhällets resurser.

I motionerna I: 381 och II: 474 hade föreslagits, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen skulle I. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga om översyn och därav föranledda förslag beträffande

linjedelningen på grundskolans högstadium på i motionerna anförda grunder, II. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga om upptagande av överläggningar mellan staten och kommunförbunden beträffande frågan om utformningen av statsbidrag till skrivhjälp åt lärare, III. i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad i motionerna anförts beträffande klassernas storlek.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på anförda skäl hemställt,

I. att riksdagen måtte

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att besluta om åtgärder för underlättande av finskspråkiga barns skolgång;

b) till Grundskolor m. m.: Bidrag till driften av grundskolor m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 1 600 000 000 kronor;

II. att motionerna I: 28 och II: 49 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

III. att motionerna I: 170 och II: 217 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

IV. att motionerna I: 263 och II: 333 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

V. att motionerna I: 381 och II: 474, såvitt avsåge punkten I i motionernas hemställan, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

VI. att motionerna I: 381 och II: 474, såvitt avsåge punkten II i motionernas hemställan, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

VII. att motionerna I: 381 och II: 474, såvitt avsåge punkten III i motionernas hemställan, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

VIII. att motionerna I: 401 och II: 479 icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservationer hade anförts

a) av fröken *Andersson* samt herrar *Wallmark*, *Bohman* och *Nordstrandh*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet

Ang. bidrag till driften av grundskolor m. m.

bort under IV hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 263 och II: 333, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga om parlamentarisk utredning och förslag rörande möjligheterna att på kort respektive lång sikt vidtaga förbättrande åtgärder på grundskolans högstadium inom ramen för samhällets resurser;

b) av herrar *Axel Andersson, Edström, Thorsten Larsson, Harald Petersson, Wirtén, Larsson* i Hedenäset, *Nelander, Mattsson, Källstad* och *Mundebo*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under VI hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 381 och II: 474, såvitt avsåge punkten II, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga om upptagande av överläggningar mellan staten och kommunförbunden beträffande frågan om utformningen av statsbidrag till skrivhjälp åt lärare.

Vid punkten fanns därjämte fogat ett särskilt yttrande av fröken *Andersson* samt herrar *Wallmark, Bohman* och *Nordstrandh*.

Herr **WALLMARK** (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation a.

Herr **NÄSSTRÖM** (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Herr **ANDERSSON, AXEL**, (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation b.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas först särskilt beträffande mom. IV av utskottets i förevarande punkt gjor-

da hemställan, därefter särskilt angående mom. VI samt vidare särskilt rörande utskottets hemställan i övrigt.

I fråga om mom. IV, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av fröken *Andersson* m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Wallmark* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 26 mom. IV, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av fröken *Andersson* m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Wallmark* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 92;

Nej — 16.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera gjorde herr talmannen enligt de avseende mom. VI framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Andersson, Axel*, begärde voting, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 26 mom. VI, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Andersson, Axel*, begärde rösträkning, verkställdes nu voting medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 78;

Nej — 30.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Slutligen bifölls på gjord proposition vad utskottet i övrigt hemställt i denna punkt.

Punkten 27

Ang. särskilt stöd åt undervisningen i rikets nordligaste gränssorter m. m.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag samt med avslag å motionerna I: 386, av herr Dahlberg m. fl., och II: 480 av herr Larsson i Hedenäset m. fl., till Grundskolor m. m.: Särskilt stöd åt undervisningen i rikets nordligaste gränssorter m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett anslag av 84 000 kronor.

I motionerna I: 386 och II: 480 hade anhållits, att riksdagen måtte besluta att till Grundskolor m. m.: Särskilt stöd åt undervisningen i rikets nordligaste gränssorter m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett anslag av 149 500 kronor.

Vid punkten hade reservation avgivits av herrar *Thorsten Larsson, Harald Pettersson, Larsson* i Hedenäset, *Lassinantti* och *Mattsson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 386 och II: 480, till Grundskolor m. m.: Särskilt stöd åt undervisningen i rikets nordligaste gränssorter m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett anslag av 110 000 kronor.

Herr DAHLBERG (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr NÄSTRÖM (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den

Ang. bidrag till driften av kommunala gymnasiala skolor

vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepåt propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Dahlberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 27, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Dahlberg* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 84;

Nej — 26.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 28—34

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 35**Ang. bidrag till driften av kommunala gymnasiala skolor**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Bidrag till driften av kommunala gymnasiala skolor för budget-

året 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 621 434 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* (I: 381) och den andra inom andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.* (II: 474), i vilka, såvitt nu vore i fråga, anhöllits, att riksdagen vid sin behandling av Bidrag till driften av kommunala gymnasiala skolor under åttonde huvudtiteln för budgetåret 1966/67 måtte bevilja ett förslagsanslag av 623 434 000 kronor.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 381 och II: 474, såvitt nu vore i fråga, till Bidrag till driften av kommunala gymnasiala skolor för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 621 434 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Thorsten Larsson*, *Harald Pettersson*, *Larsson* i Hedenäset och *Mattsson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 381 och II: 474, såvitt nu vore i fråga, till Bidrag till driften av kommunala gymnasiala skolor för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 623 434 000 kronor.

Herr **LARSSON, THORSTEN**, (cp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **NÄSSTRÖM** (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder framkomna yrkanden propositioner,

Ang. främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m.

först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 36—54

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 55***Ang. främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m.**

I förevarande punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag samt med avslag å motionerna I: 408, av herr Stefanson m. fl., och II: 492, av herr Nordgren m. fl., till Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 3 684 000 kronor.

I motionerna I: 408 och II: 492 hade anhållits, att riksdagen, med bifall till skolöverstyrelsens förslag om inrättande av ytterligare 400 bidragsrum, måtte besluta att till Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m. anvisa ett förslagsanslag av 3 949 000 kronor.

Reservation hade anförts av herr *Axel Andersson*, fröken *Andersson* samt herrar *Edström*, *Thorsten Larsson*, *Wallmark*, *Harald Pettersson*, *Wirtén*, *Bohman*, *Larsson* i Hedenäset, *Nelander*, *Mattsson*, *Nordstrandh*, *Källstad* och *Mundebo*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 408 och II: 492, till Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 3 949 000 kronor.

Herr **STEFANSON** (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **NÄSSTRÖM** (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed sluttad, varefter herr talmannen jämlikt föreliggande yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Stefanson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 55, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Stefanson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 65;

Nej — 48.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Ang. bidrag till byggnadsarbeten inom skolväsendet m. m.*Punkterna 56—72*

Vad utskottet hemställt bifölls.

tonde huvudtiteln för budgetåret 1966/67 måtte bevilja ett förslagsanslag av 225 000 000 kronor.

*Punkten 73***Ang. bidrag till byggnadsarbeten inom skolväsendet m. m.**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels godkänna att enligt de grunder departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 3 januari 1966 förordat statsbidrag finge utgå till tekniska hjälpmedel och särskild inredning av lokaler i obligatoriska skolor för specialundervisning i hörselklass, dels till Bidrag till byggnadsarbeten inom skolväsendet m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 215 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bertil Petersson m. fl.* (I: 266) och den andra inom andra kammaren av fru *Torbrink m. fl.* (II: 341),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* (I: 382) och den andra inom andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.* (II: 475),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Dahlén* och *Karl-Erik Eriksson* (I: 387) samt den andra inom andra kammaren av fru *Nettelbrandt m. fl.* (II: 490),

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Elvy Olsson* och herr *Johan Olsson* (I: 402) samt den andra inom andra kammaren av herr *Johansson* i Växjö (II: 478).

I motionerna I: 382 och II: 475 hade hemställts, att riksdagen vid sin behandling av Bidrag till byggnadsarbeten inom skolväsendet m. m. under åt-

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt,

I. att riksdagen måtte godkänna, att i enlighet med vad i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 3 januari 1966 föreslagits statsbidrag finge utgå till tekniska hjälpmedel och särskild inredning av lokaler i obligatoriska skolor för specialundervisning i hörselklass;

II. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 266 och II: 341, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i punkten anfört angående behovet av en översyn av statsbidragsbestämmelserna för skollokaler;

III. att motionerna I: 387 och II: 490 icke måtte bifallas av riksdagen;

IV. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 382 och II: 475, till Bidrag till byggnadsarbeten inom skolväsendet m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 215 000 000 kronor;

V. att motionerna I: 402 och II: 478 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Axel Andersson*, *Edström*, *Thorsten Larsson*, *Harald Pettersson*, *Wirtén*, *Larsson* i Hedenäset, *Nelander*, *Mattsson*, *Källstad* och *Mundebo*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under IV hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 382 och II: 475, till Bidrag till byggnadsarbeten inom skolväsendet m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 220 000 000 kronor.

Ang. bidrag till byggnadsarbeten inom skolväsendet m. m.

Herr **LARSSON, THORSTEN** (cp):

Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till reservationen.

Herr **NÄSSTRÖM** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas först särskilt beträffande utskottets hemställan i mom. IV samt därefter särskilt avseende utskottets hemställan i övrigt.

Härpå gjorde herr talmannen enligt de rörande mom. IV förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Larsson, Thorsten*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 73 mom. IV, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Larsson, Thorsten*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 81;

Nej — 30.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagit, att han avstode från att rösta.

Därefter bifölls på gjord proposition vad utskottet i övrigt hemställt i denna punkt.

Punkterna 74—87

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 88

Lades till handlingarna.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden å föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 00.52.

In fidem

Fritz af Petersens